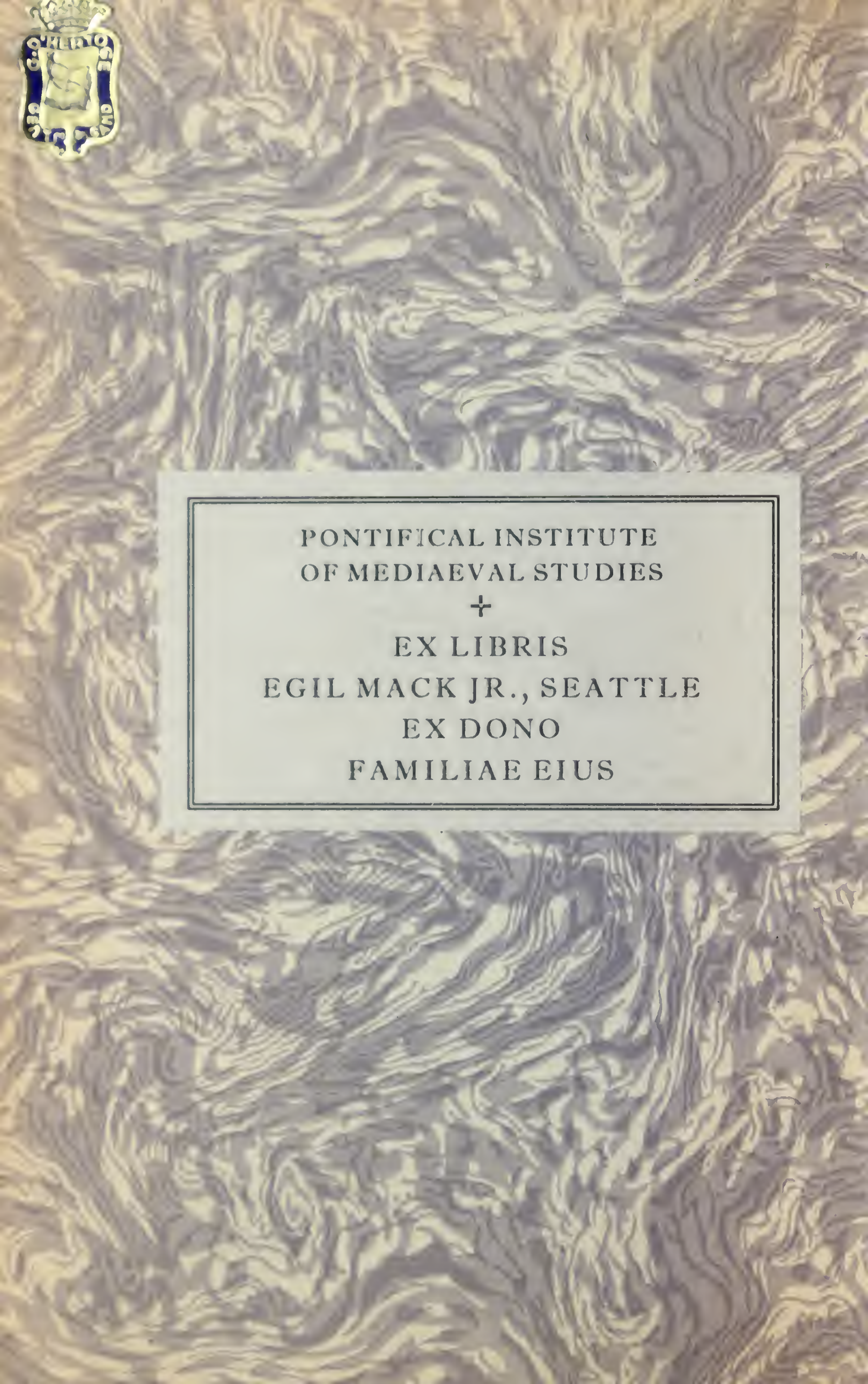
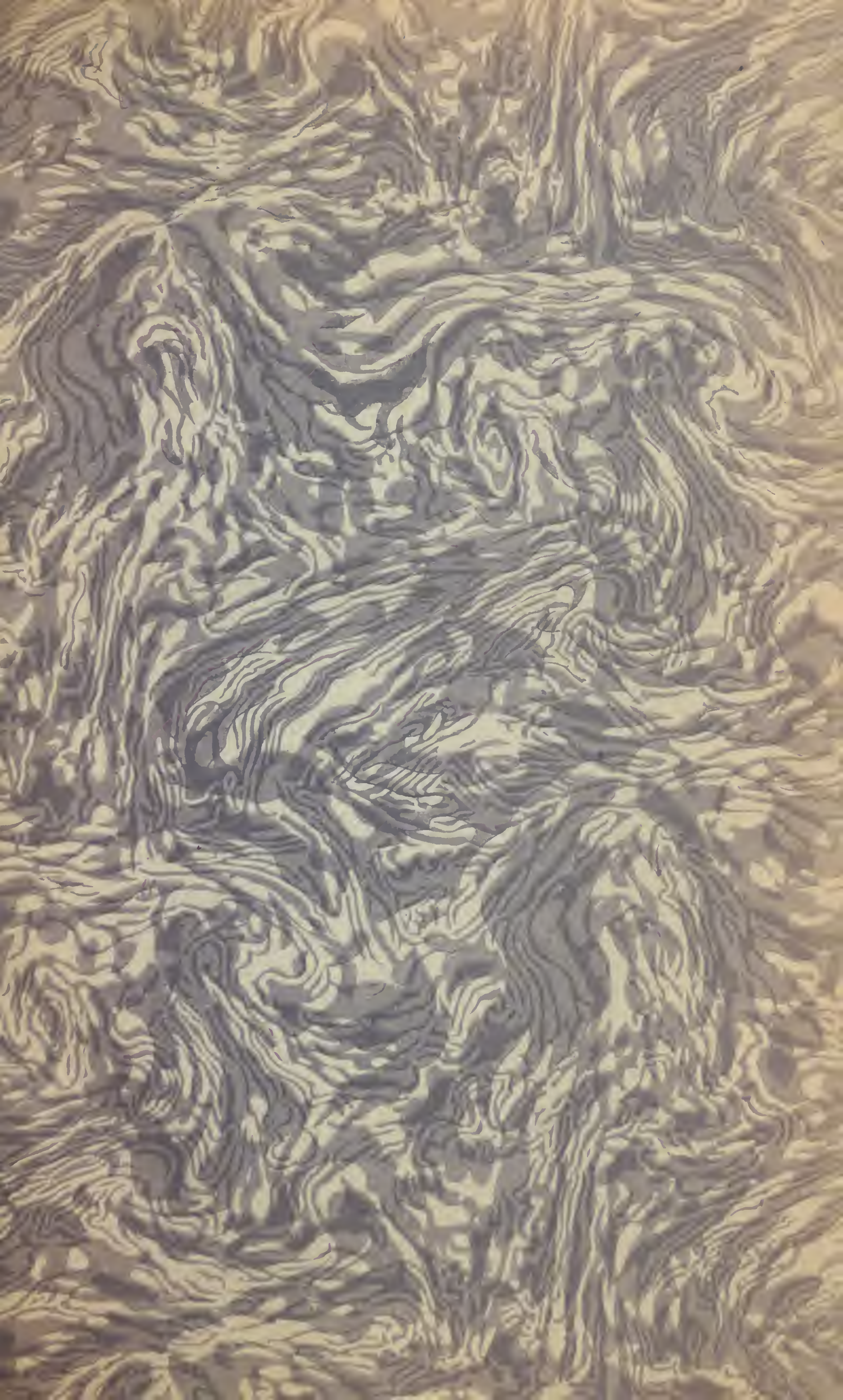

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
+
EX LIBRIS
EGIL MACK JR., SEATTLE
EX DONO
FAMILIAE EIUS

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/hetgendscharterb00dier

HET GENDS

CHARTER-BOEKJE,

OF

Verzaemeling van oude Charters, waer van het meeste getal betreft den akker-bouw en het bestier der domaniale landstreken van de Abten der kloosters van S. Pieters en van S. Baefs, beyde gezeyd nevens Gend: juxta Gandavum; *met eene lyste der overoude uytdrukkingen van welke in de gemelde Charters gebruyk gemaekt word.*

Door den Ridder KAREL-LODEWYK DIERICX,

OUD RAED-PENSIONNARIS DER STAD GEND, NU LID VAN HET KONINGLYK INSTITUT DER NEDERLANDEN.

TOT GEND,

UYT DE DRUKKERYE VAN A. B. STÉVEN,

OP DE KOORNMERKT.

1821.

Nov 2007

VOORREDE.

NAER dat ik in myne laeste memorien had bekend gemaekt de wetten en gebruyken agtervolgende welke de stad Gend geregeert was geweest onder de Graeven van Vlaenderen tot naer de dood van Guido van Dampierre, heb ik verzaemelt verscheyde oude Charters, met het inzigt van te bewyzen hoe men geduerende het zelve tydstip onder de Abten zoo van het klooster van St.-Pieters als het gene van St.-Baefs, bestierde de landstreken welke hun in vollen eygendom toebehoorden; want deze corporatien, zoo idereen weet, hadden voor eerste fondateurs de Koningen van Vrankryk, die hun de gemelde goederen gegeven hadden met het onbepaeld vermogen van er onder hunne onmiddelyke bescherminge, alle voordeelen te genieten en ook aldaer alle de justitien te beleeden of administreren.

Deze monarchen die daer naer het Graefschap van Vlaenderen instelden, konden niet vermoed worden daer door eenig nadeel te hebben willen toebrengen aen de voornoemde kloosters. Bovendien hadden deze verscheyde andere onroerende goederen in vollen eygendom bekomen binnen het Keyzerryk, voor aleer de Graeven van Vlaenderen in dat Ryk erkent waeren als leenhouders van het oud Braband, paelende ten deele aen de Schelde zoo deze nu vloeyt onder de Water-Molen-Brugge tot Gend.

Maer ongemindert alle de voorregten en vryheden van deze kloosterlingen, waeren zy doch met alle hunne goederen besloten in het land of de provintie van Vlaenderen, dus dat het van hunne pligt was, zelfs tot hunne eygene behoudenisse, deze staeten, in geval van aenrandinge, te helpen verdedigen, en daer toe, in het gevraegd getal van milicen of krygs-

Charter-bockje. lieden, hun evenredig deel te leveren aen den Graeve van Vlaenderen. Nu, vermits zy niet uytwyken konden hem te erkennen als opperhoofd en opleyder der krygsmagt, waeren zy hem schuldig zekere bewyzen van eerbiedigheyd, en eenige voorregten waer van het bezonderste bestond in hem toe-te-staen het vermogen van met zyne hovelingen in hunne kloosters de hospitaliteyt te komen genieten na hunnen staet en weerdigheyd. 'T gene aentoont hoe het gebeurd is, dat men in de archiven van deze kloosters gevonden heeft een zeer groot getal van acten, bezonderlyk betreffende de kloosterlyke dienstluyden : *Servi ;* welke acten aldaer gepasseert, bevestigd zyn met het merk of kruys van byna alle de oudste Graeven van Vlaenderen. Eene diergelyke hospitaliteyt hebben onze twee Abten,
Bladzyde 77. gelyk verscheyde andere territoriaele Heeren, geëyscht van hunne bezonderste landbouwers, 't welk wy hier naer voorder zullen aentoonen.

In tegendeel heeft men wegens de oefening der legislative en judiciaire magt van onze twee Abten, tot hier toe niet konnen ontdekken eenige echte schriftelyke monumenten draegende eenen datum voor 't jaer 1200 : alle hunne archiven deze zaeken belangende, schynen, ontrent het gemeld tydstip, door brand of ander ongeval vernietigd te zyn geweest.

Doch is dat verlies gedeeltelyk ersteld door hunne volgende Charters die zy zorgvuldiglyk bewaert hebben, en die ik, voor zoo veel my mogelyk geweest is, in het voorhandig Charter-boekje heb verzaemelt. Inderdaed verscheyde van deze stukken zyn betrekkelyk tot hunne wetten en instellingen die in het begin der 13.de eeuwe reeds van ouds hunne wezentheyd bekomen hadden.

Onder deze zoo oude wetten en opregtingen zyn bezonderlyk te aenmerken hunne leenhoven, mits elk der voorzeyde kloosters had zyn opperleenhof t'eenemael onafhankelyk van alle andere regtsbanken. Men bevind ook aldaer dat zy hunne wydloopige landstreken noch ten grooten deele met

woestynen en heyden bedekt, gespleten hadden in districten, waer van de bezonderste bekend waeren onder de benoemingen van *Meyeryen*, *Schautheetdommen*, *Voogdyen* en *Graefschappen* de gene doorgaens maer begrypten een deel der prochie waer van zy den naem draegden, terwylen zy zig daer omstreeks meer of min uytstrekten op de domaniaele goederen dezer kloosters. De persoonen gesteld aen het hoofd van deze districten, waeren bezonderlyk gelast de administratie van de justitie alsmede de gemeene ruste te handhaven. De Meyers hadden bovendien den akkerbouw te bezorgen, benevens de voordere belangen van het klooster, waer mede ook doorgaens in hunne districten belast waeren de Schauten of Schautheeten: dit na de plaetselyke omstandigheden de welke altyd meer of min verschillig waeren.

De districten gezeyt *Voogdyen* benevens de *Graefschappen* waeren opgeregt in ongelukkige en rampspoedige byzonderheden: beyde onze kloosters of abdyen hadden voor vyanden veele edelluyden die het plat land bewoonden en door de kruystogten, eygen oorlogen, of andere oorzaeken verarmt, hun noodschik zogten te verbeteren met de kloostergoederen onregtmaetig aen zig te trekken.

Onze Abten en hunne Munken waeren in des te grooter verlegenheyd, om dat zy den kryg aenzagen als tegenstrydig aen het bespiegelend leven, en nog meer uyt oorzaeke dat hun den moed en de bekwaemheyd ontbraken, om zig aen het hoofd van hunne vassalen en andere krygsmannen te stellen, ten eynde van aen deze geweldigheden te wederstaen en de zelve te beteugelen. In deze verbaezende omstandigheden vonden onze kloosterlingen geenen anderen middel om voordere dwingelandyen te doen onderblyven, als van met eenige der voorzeyde edelluyden by een vergelyk zig te stellen onder deszelfs bescherminge; hun tot dies afstaende of cedeerende niet alleen een deel van hunne landen, maer ook van hunne bezonderste

inkomen en voorregten, dit op zekere bepaelde conditien.

'T is alzoo dat wy bevinden dat de gemelde abbatiale *Voogdyen* in het latyn *Avocatiæ* en in het fransch *Avoueries*, zig uytstrekten op verscheyde landen of klooster-goederen waer van den *Voogd* in het latyn *Advocatus* en in het fransch *Avoué*, zoo en gelyk den Abt zelfs, niet alleen alle de inkomsten vermogt te genieten, maer ook aldaer alle justitie bestieren; in vergelding van welke voordeelen, den voogd zich verpligt had alle de voordere eygendommen van het klooster en bezonderlyk de vry-eygen goederen daer omstreeks te bevinden tegen alle geweldigheden, zelfs by twee-gevegt, te verdedigen, en bovendien de vassalen van de abdye, in geval van nood, ten oorloge te geleyden.

In het begin van de 13.de eeuwe hadden de Voogden van onze twee kloosters, reeds opgehouden hunne weezen te berooven, 't gene wy besluyten uyt dies dat wy in de Charters hun ampt betreffende, voor zoo veel dat wy die hebben konnen verzaemelen, niet bevinden dat onze Abten hun van zulke excessen hebben betigt of aengeklaegt.

In tegendeel beklaegden zy hun nog, sedert het gemeld tydstip, van den roofzugt der gene die in het bezit waeren der abbatiale Graefschappen en eeniglyk aennamen de hoedanigheyd van *Milites*, in het fransch *Chevaliers*, en in het vlaemsch *Ridders*.

Om deze zaeke verstaendelyk te maeken, denken wy noodig te bemerken, dat onder het bestier der Romeynen bekent was een slach van amptenaers die men noemde *Comites militum*, l. 1, cod. de offic. vicar., of *Comites militares*, l. 6, cod. de adsess., en ook *Comites quibus regendæ militiæ cura commissa est*, l. ult. cod. Theod. de re militari.

Door het woord *Comes*, verstond men alsdan eeniglyk eenen officier of opleyder van krygslieden. Nu de vlaemsche edelluyden eygenden de zelve beteekening toe aen de hoedanigheyd van *Miles*, te meer om dieswil zy niet vermogten aen-te-nemen

Charter-boekje.

den titel van *Comes militaris*, terwyl men den zelven in de gemelde provintie maer alleenelyk erkende in den Graeve van Vlaenderen. Het waere noodeloos alhier te betwisten de leeringe van Montesquieu wegens de militaire Graeven; mits het buyten twyfel is dat de bezitters der Graefschappen waer van alhier gehandeld word, te bezorgen hadden de wapeninge der kloosterlyke laeten of cynsenaers, deze, in het geval van noodzaekelykheyd, ten oorloge te geleyden en te bestieren benevens de gene van hun Graefschap.

Bladz. 62 en 63.

Doorgaens wierden de abbatiale Meyeryen en Schautheetdommen uytgegeven ten ervelyken titel van leen, om dat deze ampten by sterfgeval niet zouden gespleten zyn geworden; doch, ingezien dat men daer door niet konde voorkomen dat deze leenen, by gebrek van mannelyke hoirs, vervielen op een vrouwspersoon, zoo was men genoodzaekt aen de Meyers en de Schauten toe-te-staen het vermogen van hun ampt te doen bedienen door eenen stedehouder of substitut.

Het is meer als waerschynelyk dat de Voogdyen en de Graefschappen eerst ook in leene uytgegeven waeren; maer de bezitters der zelve beweerden wel haest, dat deze districten met alle de geregtigheden daer aen klevende, hun in vollen eygendom toebehoorden; het gene niet te verwonderen was, ingezien dat deze amptenaers of dignitarissen hunne weezen of geprotegeerde ook op veele andere wyzen beledigden.

Onze Abten hebben alle gunstige omstandigheden waergenomen om deze rampzalige beschermingе af-te-koopen, 't gene vervolgens gebeurt is voor het eynde der 13.de eeuwe, wanneer zy de Graefschappen vernietigt en de Voogdyen op eene andere wyze ingerigt, in leene uytgegeven hebben.

De bestieringe van hunne Meyeryen en Schautheetdommen is ook allengskens verbetert, alsmede de gene van hunne *Prateryen*, waer van de gewigtigste was de gene der Munck-meerschen: welke

Charter-boekje.

meerschen men langen tyd ten deele als ploegbaer behandelt heeft.

Bezonderlyk merkweerdig is het gedrag van onze Abten ten opzigte van hunne Meyers; zonder deze konden zy aen hunne kloosters door den akkerbouw geene groote rykdommen bezorgen, en om tot dat oogwit te komen, was het noodzaekelyk dat zy met hun, zoo door de helftwinninge als andersins, verdeelden het voordeel spruytende uyt den akkerbouw, dus dat veele van deze amptenaers in overvloed leefden; maer als er geene heyden of woestynen meer te beploegen waeren, zogten onze Abten de middelen om deze amptenaers te verarmen en in de noodwendigheyd te brengen hunne goederen te vervremden. Eenen van deze middels bestond hier in: dat zy by gelegentheyd de Meyeryen vereynsden, dus dat die, by sterfgeval, verdeeld wierden tusschen de hoirs; en wanneer eenen van deze geld benoodigde, was den Abt altyd gedienstig, voor zoo veele men hem ten geringen pryze het deel der successie wilde verkoopen; dus dat allengskens en ongevoelyk de gantsche winste van den akkerbouw in de abbatiale *mansen* of schatkisten is gekomen. Wat betreft hunne leenen en agterleenen, hebben zy dies aengaende zig geschikt naer het algemeen gebruyk 't gene genoegzaem bekent is, zoo nogtans dat in sommige van hunne districten eenige solemnele acten behandelt wierden als wezende van gemengde juris- dictie; dus dat zy door leenmannen en door schepenen gezaementlyk vergaedert, moesten verrigt worden.

Bladz. 124.

Ook hadden zy een bezonder slach van leenen die men noemde *huusgenoot-scepen* en deszelfs bezitters *huusgenoten.* Deze zittende op de nederste sporte der feodale leer, hadden hunnen dienst te verrigten binnen het klooster of daer buyten. De eerste of de inwendige wierden gebruykt in de keuken, in de kelders, in de magazynen van voorraed of provisien, in het waschhuys en elders; immers tot alles wat den Abt en zyne Munken voor hun personneel belang noodig oordeelden.

Charter-boekje.

De uytwendige huusgenoten bedienden eenige kleyne ampten, en onder deze leenhouders waeren de bezonderste genaemt boden of *s'Abds boden*, *nuncii abbatis sive præcones*, die den Abt, op de dagen van pleyt of gedinge, uytzond naer de verscheyde districten om toe-te-zien hoe men aldaer de justitie beleyde, en aen de agteloosheyd der gewoonelyke amptenaers zoo aenstonds, in zynen naem, eenen hulpmiddel te bezorgen.

De huusgenoten, gelyk alle andere leenhouders, waeren ten opzigte van hun leen, maer te beoordeelen door *hunne gelyke : sui pares ;* maer alswanneer men de *Praeters der Munc-meerschen*, *huusgenoten* verklaerde, dede men hun toestemmen dat zy in alles wat hun ampt belangde, zig zouden geschikt hebben naer de uytspraeke of het goeddunken van den Abt. Bladz. 57.

Sedert het begin der 13.de eeuwe tot ontrent het eynde der 15.de, hebben de Abten der kloosters zoo van St.-Pieters als van St.-Baefs successivelyk veele heftige geschillen en contestatien gehad, niet alleen met hunne Voogden, hunne Graeven, hunne Meyers en Schauten, maer ook met de Praeters der Munk-meerschen. Doorgaens sustineerde den Abt, dat hy in zyne proprieteyten en finantien door de gemelde amptenaers was beledigt geweest; en gelykerwys deze, hun verschil niet wilden onderwerpen aen het vonnis van het opperleenhof van den Abt, 't gene zy als partydig aenzagen, zoo kwam het eyndelinge altyd daer op uyt, dat men de betwiste punten liet beslissen door goede mannen. Deze bepaelden de geregtigheden en de pligten zoo van den Abt als van zynen amptenaer : in zulkervoegen dat zy gehouden waeren zig daer naer te schikken; doch alhoewel ook somwylen de geïnteresseerde benevens de scheyds-regters het vonnis bezegelden, gebeurde het dat naer verloop van weynigen tyd, den geest van tweedragt wederom alles in verwerringe bragt, dus dat naer lange twisten, van nieuws moest toevlugt genomen worden tot eene uytspraek van scheyds-mannen.

Charter-boekje. Het is waer dat deze stukken in menige punten verschillig zyn en ook betrekkelyk tot verscheyde districten meer of min van een ander afgelegen : 't gene insgelyks toepasselyk is tot de denombrementen, acten van gaederinge en andere bewyzen die wy daer by gevoegt hebben ; doch dit alles schynt geene gegronde hindernisse te konnen macken, dat wy alhier eerst alle deze Charters onder een te saemen vermengelt, overwegen, om te bevinden welk in die oude tyden onder de regeeringe van de voornoemde twee kloosters of abdyen, het noodlot was der bewoonders van het plat land, en bezonderlyk van de landbouwers.

De voornaemste en talrykste landbouwers onzer munken waeren hunne cynsenaers, die men noemde in het vlaemsch *Laeten*, in het fransch *Hostes* en in het latyn *Hospites*, ook somwylen *Homines* of *Personæ* : welke twee laeste termen als niet genoegsaém onderscheydend, somwylen twyffel konnen veroorzaeken. Zy betaelden jaerlyks aen den Abt, ten titel van land-cyns, penning-renten of koornrenten, die zy op vastgestelde dagen of binnen zeer korten tyd daer naer, moesten betaelen, op pene van te vervallen in zeer zwaere boeten.

Bovendien wierden zy, ten oorzaeke van hunne cyns-gronden volgens de plaetselyke omstandigheden, noch bezwaert met verscheyde andere lasten.

Onder deze bezwaernissen bevind men, dat zy verpligt waeren de straeten, wegen, beken en waterloopen of waterleeden in behoorlyken staet te onderhouden, en dat zy by onagtzaemheyd verbeurden de boeten daer ontrent bepaeld by de wetten of gebruyken. (Bladz. 5, 15 en 38.)

In eenige kloosterlyke districten waeren de huyzen of woonsteden der Laeten onderworpen aen het regt gezeyt *den balfaert*, bestaende in twaelf deniers jaerlyks. (Bladz. 10.)

In andere waeren zy aen den Abt bereydingen en herrevaerden schuldig, dat is : dat het van hunne pligt was hem dienst te doen met paerden, wagens of vaertuygen ; 't gene te verrigten was niet (Bladz. 15.)

alleen wanneer eenen nieuwen Abt in het district zynen eersten of solemneelen intrede deed, maer ook in eenige andere omstandigheden, bezonderlyk tot de verdediginge van het land van Vlaenderen. Charterboekje.

Tot de zelve verdediginge, alsmede zoo tot de bezondere oorlogen van den Abt als van zyne bondgenooten, waeren de kloosterlyke Laeten of cynsenaers gehouden zig te voorzien van behoorelyke wapenen, om t'allen tyde, op de eerste vermaeninge, strydveerdig te konnen wezen; en gelykerwys dat onder deze Laeten zig bevonden niet alleen kreupele en mismaekte, maer ook vrouwspersoonen, wierden alle deze, om dat zy tot den kryg niet nuttig waeren, met de vegtbaere mannen gelyk gesteld, by middel van eene bezondere schatting. Bladz. 63. Bladz. 23 en 24.

Indien eenen kloosterlaet ook in cyns had aenveerd, land toebehoorende aen eenen nabuerigen heer, zoo was den zelven Laet aen dien heer schuldig zyn evenredig deel in alle de lasten welke dezen laesten in zyn district van zyne eygene cynsenaers afvergde, 't gene, in geval van overschattinge, veroorzaekte moeyelykheden, bezonderlyk als het district van dien heer bestond in een Graefschap, wezende onder de bestieringe van eenen geweldigen en vreezelyken Ridder: *Miles*, gelyk binnen Avelghem; want alsdan durfde den Abt aen zyne Laeten daer omstreeks woonende, zulks niet verbieden; doch kwam deze gedoogzaemheyd te onderblyven zoo haest dat de kloosterlingen zig buyten gevaer waeren bevindende. Ook kan men afmeten hoe groot en hoe geweldig hunnen haet was tegen de Ridders in het algemeyn, mits zy aen hunne Laeten van Saffelaer verbooden eenige van hunne erfagtigheden te verkoopen of anderzins te vervremden aen eenen Ridder, zyn wyf, zynen zoon of zyne dogter, op pene van te verbeuren alle de voordere goederen die zy zouden bezitten; dit alles niet tegenstaende dat men alsdan onder de Ridders ook bemerkte veele vreédzaeme goede luyden die in den bezonderen dienst waeren van den Graeve van Vlaenderen. Bladz 62. Idem. Bladz. 161.

Charter-boekje.

Doch schynen de zwaerste lasten der kloosterlyke cynsenaers betrekkelyk geweest te zyn tot den akkerbouw en bezonderlyk in de Meyeryen : 't gone vereyscht eenige uytleggingen.

Den *Meyer*, in het latyn *Major*, en in het fransch *le Maire*, was altyd zelfs eenen landbouwer, welkers wooninge genaemd wierd in het vlaemsch *Hof* of *Hofstede*, in het latyn *Curtis* en in het fransch *Cour*.

De abbatiale landen die hy te bezorgen had, bestonden doorgaens niet alleen in gronden de welke reeds beploegt hadden geweest, maer ook in heyden, woestynen en morassen, 't zy dat de zelve deel maekten van zyn leen gezeyt de Meyerye, 't zy dat die aen hem by eenen bezonderen act in leene gegeven hadden geweest. In deze districten meer als in andere, schynen de cynsenaers bezwaert te zyn geweest met krawyen of lasten betrekkelyk tot den akkerbouw. Onder deze krawyen bevind men

Bladz. 11, 75 en 82.

de *vetteme:* dat is de pligt van het mest uyt de hofstede van den Meyer te vervoeren en te verspreyden op de klooster-goederen. Doch alle de voordere lasten kan men niet gelykelyk bepaelen of vaststellen, om dieswil dat die dikwils begrepen zyn in de onbepaelde uytdrukkingen : *sevitia consueta*, *gewoonelyke lasten*, of diergelyke. Zulke

Bladz. 1 en 2.

uytdrukkingen vergenoegden in die tyden wanneer men daer van gebruyk maekte, om dat aen een ider deze gewoonelyke lasten bekent waeren ; maer nu zyn die voor ons niet meer voldoenig. Bovendien bevind men dat volgens de oude land-spraeke : *alle de cyns of laet-goederen immediatelyk of mediatelyk descendeerden van den Abt*, waer door men wilde te kennen geven dat die eerst of primitivelyk vercynst waeren, 't zy door den Abt zelfs, 't zy door zynen Vassal : deze laeste cynsenaers noemde men in de gemelde districten *'s Meyers Laeten*, zonder dat men kan onderscheppen of deze met meer of met min krawyen bezwaert waeren als de andere. Wat 'er ook van zy, is het meer als waerschynelyk dat in het algemeyn, de lasten

Charter-boekje.

der abbatiale Laeten, in elk district, geëvenredigt waeren aen het jaerlyks genot of voordeel van hunne cynsgronden, en zelfs ligter als in de cantons of heerlykheden toebehoorende aen adelyke of andere luyden; want in de oude tyden, gelyk in de gene die wy beleeft hebben, handelden onze Abten met hunne landbouwers doorgaens min streng, min afpersende als vele nabuerige proprietarissen.

Voorders is te bemerken dat de abbatiale Laeten den baetelyken eygendom hadden van hunne cynsgronden: in zulker voegen dat zy de zelve met alle de lasten daer aenklevende, mogten verkoopen of anderzins vervremden, mits betaelende aen het klooster het regt gezeyt wandel-koop of mark-geld. Bladz. 62, 88, 121 en 160.

Dat ook, by sterf-geval, hunne cynsgronden vervielen op hunne hoirs, mits betaelende ten titel van sterfkoop, voor het eerste jaer in eenige districten dobbelen cyns, in andere alleenelyk den gewoonelyken cyns. Bladz. 160.

Onder deze hoirs waeren begrepen de ascendenten: tot hun keerde te rug alles wat zy gegeven hadden aen hunne kinderen overleden zonder afstammelingen; maer hadden deze kinderen anderzins gekogt of bekomen eenige roerbaere goederen, zoo wierden de zelve aengeslagen door den Abt onder de benoeminge van *ongedegene ave*, 't gene doch maer gebruykelyk schynt geweest te zyn binnen het district van Saffelaer. Bladz. 154.

Aen de Laeten of Cynsenaers was het geoorloft voor hunne huyzen en landen boomen te planten en te kappen, voor zoo veel de wegen daer toe breed genoeg waeren. Bladz. 164.

Bovendien alles wat belangde de kloosterlyke Laeten en hunne goederen was, in elk district, exclusivelyk toegeëygent aen de kennisse en het beregt van een collegie van zeven Schepenen, welke laeste ook Cynsenaers moesten wezen; *non possum facere scabinos, hospites ecclesiæ qui nihil tenent de me.* Zy hadden voor maender of maenheer, den bezondersten bestierder van het district; te weten den Voogd, den heer van het Graefschap, den Meyer Bladz. 62.

Charter-
boekje.

of den Schaut, die daer voor genoot een deel der aengewezene boeten.

De Schepenen waeren gehouden in hunne wysdommen te agtervolgen de oude costumen en gebruyken, 't zy dat de zelve geschreven waeren of niet; want, aen weynige districten buyten de gene van Saffelaer en daer omstreeks, hebben onze Abten vergunt nieuwe Wetboeken of Charters van het slach gezeyt *keuren* of *koren*.

In eenige cantons had men ook wetten, genoemt *voorboden*, die naer de plaetselyke omstandigheden verandert of vernieuwt wierden, en doorgaens betrekkelyk waeren tot de maeten en gewigten, tot de ongeoorlofde wapenen, of tot de *kwaede*, dat is, de verdagte herbergen.

Nog eene andere soort van wetten waeren de
Bladz. 16. regterlyke of judiciaire, de gene uytdrukten de formaliteyten die men gehouden was te agtervolgen, zoo in de regtspleginge als in de wettelyke en solemnele acten wezende aen het collegie toegeëygent.

Doch vermits deze costumen en wetten alle de voorvallende zaeken niet hadden voorzien en daer op gestatueert, zoo gebeurde het dikwils dat de Schepenen, volgens de land-spraeke, het *nog weys nog vroet en waeren*, hoe zy, naer hunnen eed, de kwestie moesten decideren, in welk geval men daer jegens geenen anderen middel vond, als van hun, naer de eerste maeninge, toe-te-staen dry delayen
Bladz. 123. of *versten*, *induciæ*, binnen welke het van hunne pligt was zig onderlinge en met andere op de kwestie te beraeden, en bezonderlyk *t'hunnen hoofde* te gaen: dat is by een ander collegie of regtsbank 't welk hun daer toe aengewezen was, en alwaer men hun ter hand had te stellen het voorwerp van de sententie gezeyt het *hooft vonnis*, 't geen in alle zyne deelen, zonder de minste veranderinge, moest agtervolgt worden. De reyzen die de Schepenen ondernamen om goeden en overtuygenden raed te bekomen, waeren doorgaens zeer kostbaer, en dikwils gebeurde het ook dat de geconsulteerde,

Charter-boekje.

zelfs de members van het hoofd-collegie, op de voorgestelde kwestie even zoo weynig verlicht waeren als de consultanten. Om deze en meer andere redenen hebben onze Abten aen de collegien van hunne districten bevolen, alle de stukken deel maekende van de processen voor hun beleed, ten hoofd-vonnisse te zenden aen dry of meer goede en practiserende advocaeten, die hun daer toe benoemd wierden. Eene diergelyke ordonnantie is door byna alle de buyte-wetten of collegien van Oost-Vlaenderen agtervolgt geweest tot ontrent het jaer 1793, sedert wanneer men vrugteloos heeft getragt uyt-te-vinden eenen beteren en min kostbaeren middel, om met kundigheyd en onpartydigheyd de justitie ten platten lande te doen administreeren.

De members der voorzeyde collegien wierden vernieuwd of verandert, 't zy op gestelden tyd, 't zy ter geliefte van den Abt. De kloosterlingen kenden van ouds de misbruyken der volks-verkiezingen, en daerom wilden zy, dat de gemelde vernieuwinge gebeurde op eene wyze de welke meer overeenkomstig met de abbatiale weerdigheyd en min gevaerlyk voor de gemeene ruste, aen hunne Laeten maer aengenaem konde wezen. Inderdaed was 'er een collegie te vernieuwen, zoo benoemde den Abt of zynen gevolmagtigden den eersten Schepenen, den Meyer of Schautheet den tweeden, en beyde deze, den derden; welke dry eerste Schepenen hunnen eed ontloken hebbende en in 't bezit gesteld zynde van hun ampt, gemaent wierden, openbaerlyk en zonder vertoef te verklaeren, welke vier andere Laeten van hun district, zy de bekwaemste en de nuttigste oordeelden om gezaementlyk met hun uyt-te-maeken de regts-bank van zeven Schepenen. Onze Abten bragten daer door in de politique administratie eene wonderbaere verbeteringe, die door alle de andere landheeren had behooren aengenomen te worden. Bladz. 121 en 123.

Het kan zonderbaer voorkomen dat de Schepenen der parochie van Desselgem, moesten wezen *borgers*, of *gecruyste*, of wel *clerken* waer van 'er onder

Charter-boekje. de kloosterlyke Laeten alsdan zeer veele waeren; maer men dient in aendagt te nemen dat men aldaer buyten de clerken weynig andere luyden vond die
Bladz. 123. konden lezen en schryven. 'T is waer dat zy zig somwylen behelpen wilden met hun *privilegium fori;* doch t'elkens dat'er kwestie was van dat privilegie in
Bladz. 125. hunne hoedanigheyd van Schepenen, wierd het zelve als nul of onbestandig aenzien en van de hand gewezen.

Op de *gewoonelyke dinghe-daegen*, *placita ordinaria*, bepleytte men bezonderlyk de zaeken alwaer eenen heescher of klaeger zig vertoonde benevens den verweerder; in welk geval, Schepenen daer toe wettelyk gemaend zynde door den Stedehouder van den Abt, konden regt doen zelfs in materie penael; maer als 'er kwestie was van eene boete of andere straffe, en dat 'er geenen beledigden nog niemand over hem zig aenbood, moest tot de straffe geconcludeert worden door eenen bezonderen officiant of gemagtigden van den Abt: 't zy zynen Bailliu, zynen Proost of eenen van 's Abts boden, *nuntius abbatis*.

In de districten van onze gemelde abdyen was het gebruykelyk, dat men van tyd tot tyd nam generale informatien: dat is opzigtelyk tot alle slach van delicten; welke informatien of inquisitien genaemd wierden *generale waerheden*.

Bladz. 30. Daer op volgden de *generale gedingen: placita generalia*, ook gezeyt *sommaire gedingen*, *gaudingen* of *gaugedinghen*, welke by wettelyke publicatie bekend gemaekt wierden, met last of ordonnantie aen alle de inwoonders van het district, zig
Bladz. 161. aldaer te begeven, op pene van als *fallanten*, te verbeuren eene boete: 't en waere zy bezonderen oorlof bekomen hadden om daer van afwezig te zyn.

Nu gemerkt in deze solemneele gedingen een zeer groot getal boeten aengewezen wierden, zoo bevond zig aldaer 't zy den Abt zelfs, of zynen proost, of wel zynen bailliu, voor welke de gemelde dingedagen, uytmaekten waere geld-dagen of dagen van finantie; in zulker voegen dat men alhier zou konnen toepassen den text van Montesquieu, behelzende

Charter-boekje.

dat in de oude tyden, de land-heeren niet dienden aengeport te worden tot de administratie der justitie; maer dat men in tegendeel hunnen pleytzugt had moeten intoomen. Doch die eene wet overtreed, heeft zig niet te beklaegen wanneer hy agtervolgende deze wet, door zynen natuerlyken of constitutionneelen regter, gestraft word; maer onze Klooster-Laeten moesten somwylen uytstaen wilkeurige behandelingen, en in zulk geval, ja zelfs in de veronderstelling dat het exces begaen was door eenen nabuerigen landheer, zoo namen de Schepenen hunnen toevlugt tot den Abt, hem oodmoedelyk biddende dat hy het exces of verdrukking zou hebben doen beteren, met behoorelyke schadeloosstellinge van hunnen justitiabelen; en wierd zulks niet ten uytvoer gebragt, zoo maekten de Schepenen gebruyk van dees merkweerdig privilegie: dat zy ophielden wet of regt te doen ook in alle andere zaeken: 't gene niet geschiedde om beroerten of regeeringsloosheyd te verwekken; maer eeniglyk om den Abt en de gene met wie hy de boeten verdeelde, door de stremminge van hunne bezonderste finantien of emolumenten te bedwingen tot de regtveerdigheyd.

Wauter van Haerlebeke, *Rudder: Miles*, had tot Desselgem eenen kerkelyken Laet opgeligt, geslagen en hem van zyn peerd berooft, in welk geval den Graeve Robert van Bethune verklaerde als arbiter: dat den voorzeyden Wauter gehouden was den Abt schadeloos te stellen om dieswille dat Schepenen van Desselgem, ter oorzaeke van deze geweldigheden, opgehouden hadden wet te doen. De schade van den Abt kwam maer voorts *ex lucro cessante*: dat Bladz. 123. is uyt oorzaeke dat, gedeurende deze interruptie van de justitie, geenen eenen penning ten titel van boeten, in zyne schatkist was toegekomen. De Staeten van Vlaenderen bedienden zig van eenen diergelyken dwang-middel, wanneer zy aen hunnen Graeve weygerden de impositie gezeyt *beeden ende subsidien*, tot alderstond dat hy had doen erstellen al het gene tegenstrydig was aen zynen eed van huldinge.

Charter-boekje.

Voorders is bezonderlyk te aenmerken dat de boeten en de verdeelinge der zelve tusschen den Abt, zyne Officiers van justitie en de beledigde, uytmaeckten een deel der gewigtigste punten van het publick en politick regt; alles wat deze materie betrefte, was, om zoo te zeggen, heylig of gesacreert, 't gene openbaerlyk blykt uyt het naervolgende.

Beyde onze Abten oeffenden in hunne landstreken de souvereyniteyt, die hun bemagtigde aen eenen pligtigen verwezen ter dood of tot eene andere afflictive pene, deze straffe kwyt-te-schelden; maer aenveerdde den Abt daer voor geld, zoo wierd het zelve aenzien als de commutatie der lyfstraffe in eene boete de welke te verdeelen was tusschen hem, den beledigden en de amptenaers die daer toe regt hadden.

Bladz. 4, 14 en 148.

Wierd iemand gebannen om dieswille dat hy niet had betaelt de boete by zyn vonnis vermeld, den Abt mogt den ban kwytschelden, maer deze gratie konde geene wettelyke uytwerkinge hebben tot dat de boete betaeld en verdeeld was. Den Prelaet van het klooster van St.-Pieters moest deze waerheyd bekennen en openbaerlyk belyden, wanneer hy tot Destelberge, voor hem en zyne opvolgers met toestemminge der geïnteresseerde, bekwam als eene zonderbaere gunst: dat elken nieuwen Abt, *by zyne eerste en solemneele intrede* in de voorzeyde parochie, alleenlyk aen eenen gebannen, den ban en de boete vermogt kwyt-te-schelden.

Bladz. 9 en 89.

Binnen de steden die men opregtte in communiteyt of gemeenzaemheyd, wierden de wetten en voorregten bezonderlyk gegeven tot nut der borgers; maer in de districten van onze abdyen waeren de gunsten meest betrekkelyk tot de cynsenaers: te weten tot de persoonen die aldaer over hunne gronden en de huyzen daer op staende, jaerlyks cyns betaelden tot erkentenisse van de heerlykheyd van den Abt, 't gene alzoo tot den jaere 1794 gebruykelyk is geweest binnen het district van St.-Pieters, geïnclaveerd of besloten in de commune van Gend: vremde of andere luyden genooten

maer by geval van het voordeel der gemelde wetten en privilegien.

Voorders heeft de ondervindinge ons geleert, dat veele oude institutien of instellingen zig plooyen naer de tydsomstandigheden die den wetgever niet had konnen voorzien. 'T is alzoo dat men sedert overoude tyden, ten behoeve van onze Abten verklaert had, dat de wapening en den militairen dienst aen het bezit der cynsgronden aenklevig waeren, zonder dat men had konnen vermoeden, dat men sedert de dictature van Jacques d'Artevelde zoo dikwils deze verklaeringe zou gehandhaeft hebben jegens de belangen van deze Abten. In laetere tyden had Keyzer Karel den V, om in de belangen van hem en van zyne naerkomers de gemeene ruste te verzekeren binnen de stad Gend, aldaer georganiseert een lichaem politick, genoemt *Collatie*, waer door het gemeente dezer stad verbeeld moest worden tot in de eeuwigheyd, doch hy had niet voorzien dat den dictateur Van de Velde, ten jaere 1790, van dat lichaem zou gebruyk gemaekt hebben met het inzigt van eene volks-regeringe in-te-stellen.

Onder de voordere inwoonders der districten van onze twee kloosters, waeren de talrykste en de merkweerdigste, de ellendige menschen genaemt *dienstlieden : servi ;* zy oefenden doorgaens een ambagt, of geneerden zig met de vee-tugt, en zy maekten om zoo te zeggen uyt, eenen eygendom van den genen aen welken zy niet alleen dienst schuldig waeren, maer ook eenen jaerlykschen koop-cyns, benevens eenen tribut als zy trouwden en eenen anderen als zy stierven : welken laesten, helas ! genaemt wierd eene *dood-schuld.*

Voor eenige van de dienstluyden der gemelde twee abdyen bestond de *dood-schuld* maer in het beste meubel of de hoofd - scole van de successie, wezende doorgaens het bedde van den overleden ; doch voor den meesten nomber was die schuld begroot op de helft van de gantsche naelaetentheyd, en dat slach van roof-regt wierd genaemt *halve have* of *ave :* de helft van de meubelen.

Charter-boekje.

Men kan zeer ligt begrypen dat eenen armen man, die aen eenen ryken dienst schuldig is zonder belooninge, tot dezen dienst moest aengeport worden door dwang-middelen. Deze waeren in Vlaenderen even zoo hard en willekeurig als onder de bestieringe der Romeynen, 't gene door het naervolgende ondersteunt word. In eenige districten onzer abdyen was het een zeer oud gebruyk, dat eenen gearresteerden en gecondemneerden debiteur wettelyk overgelevert wierd aen zynen schuldeisscher, van den welken hy alzoo dienst-man wierd tot alderstond dat hy door zynen arbeyd de schuld had vergolden. Dezen schuldeisscher had volgens de wetten der Gentenaers, voor dwang-middelen op zynen debiteur: dat hy den zelven in de yzers vermogt te slaen of aen ketenen leggen, hem arbeyd bezorgende in eene stille en afgezonderde plaetse, met byvoeg: dat hy aen den overgeleverden, boven water en brood, maer gehouden was te bezorgen strooy en eenen hoofd-pulm tot slaepinge.

Bladz. 39.

Volgens de wetten of gebruyken vermogten de dienstlieden zig niet te begeven buyten het domeyn of grondgebied van hunnen heer, doch veele, uyt schrik van kwaede behandelingen, liepen weg, zig inbeeldende hun noodlot te verbeteren; maer zoo dra zy in hunne nieuwe woenplaets waeren ontdekt, wierden zy aldaer genaemt *inkomelingen : advenæ*, en in deze hoedanigheyd gelykgesteld met de bastaerden van welke men geene wettelyke hoirs erkende: *Goed van bastaerden ende incommelingen;* boven dat hunnen heer hun aldaer vermogt te reclameren als zynen eygendom; 't gene dikwils twist en moeyelykheden veroorzaekte, ingezien dat alsdan de prescriptie annael was.

Bladz. 13 en 90.

Ontrent het jaer 1252 kwam Margarite, Graevinne van Vlaenderen, met den Abt van het klooster van St.-Baefs en den genen van St.-Pieters hier in overeen, dat aen al het gene voorzeyt behoorlyke remedie of hulp-middel moest gevonden worden; en daer toe wierd besloten dat zy renonceerende aen hun

Charter-boekje.

regt van *halve haeve*, in de sterfhuyzen van hunne respective dienstluyden voor dood-schuld maer zouden hebben doen wegnemen het beste meubel. Wy verstaen *alhier* (*in hac parte*) verklaert de gemelde Gravinne in haer decreet van den jaere 1252, door *beste meubel*, niet het huys van den overleden : *non domum ;* alhoewel een huys ook meubel is, aengezien men het verplaetsen kan en vervoeren buyten het district; niet zyne kudde vee of beesten *non armentum ;* maer het beste stuk vee of eene andere vercieringe van het huys : *sed pecus melius de domo vel aliud ornamentum.* Bladz. 160.

Door gelyke verklaeringe van onze beyde Abten, mogten hunne dienstluyden alzoo eerst of nieuwelings aen het regt van beste meubel onderworpen, niet vermingelt of geconfondeert worden met de gene die alsdan reeds van oude tyden maer het zelve regt te gelden hadden : dit om dieswille zy het jaerlyks inkomen of product van dezen tak van hunne finantien, reeds ten deele veraliëneert hadden; 't gene de oorzaeke was dat zy deze laeste, noemden hunne dienstluyden van *ouden tronke* en de andere van *nieuwen tronke.* Bladz. 90.

Doch de voornaemste gunst de welke Margarite by haer decreet van den jaere 1252 toestond aen alle haere dienstluyden, was deze : dat zy de zelve vry verklaerde of emancipeerde van alle de krawyen of slaevelyke diensten waer toe zy hun konde bedwingen : *servitiæ et angariæ plurimæ quæ exigebantur ab eis ratione servitutis ;* mits aen haer betaelende jaerlyks voor koop-cyns, elk man dry deniers en elk wyf eenen denier; doch wierd zulks maer toegestaen aen haere dienstluyden die dan woonagtig waeren of zig zouden hebben komen nederzetten binnen haer eygen grond-gebied of domeyn : *servos et ancillas nostras manentes ad præsens sub nostrâ propriâ justiciâ, vel in futurum mansuros*, by uytsluytinge van de gene alom elders zouden woonen, mits zy besloten had de zelve te blyven vervolgen even eens al of de voorzeyde vrylaetinge nooyt wezentheyd

Charter-boekje. zoude gehad hebben : *servos autem et ancillas quos extra nostram justiciam propriam et domaneum manere contingeret, tamquam servos nostros in vitâ et morte prosequemur sicut prius.*

De Charters van beyde onze abdyen medebrengende dat zy ontrent het jaer 1252, benevens Margarite, gerenonceert hadden aen hun regt van *halve ave*, behelzen niet dat zy ook gelyk deze Vorstinne hunne dienstluyden van de voordere slaevelyke lasten zouden hebben geëmancipeert mits betaelende jaerlyks zoo onbeduydende erkentenissen; in tegendeel konnen wy uyt verscheyde laetere Charters van onze Abten besluyten, dat zy zulks niet
Bladz. 6. hadden gedaen, en waerschynelyk niet hadden konnen doen ter oorzaeke van de beschikkingen die alsdan behoorden agtervolgt te worden wegens hunnen akker-bouw. Dat meer is, men heeft zelfs geen bewys dat de voornoemde Graevinne aen deze tweede gunst sedert het jaer 1252 uytwerkinge zoude gegeven hebben; in tegendeel is het zeer waerschynelyk, dat zy benevens onze twee Abten hunne wederzydige dienstluyden opzigtelyk tot de slaevelyke lasten zyn blyven vervolgen tot het jaer 1313, wanneer de voordere verdrukkingen schynen onderbleven te zyn uyt kragte van nieuwe onderlinge conventien of tractaeten, waer by zy aen elkander overlieten hunne uytgewanderde dienstluyden voor zoo veel die binnen hunne domeyniale landstreken alsdan woonagtig zouden geweest zyn; ingezien dat zulk tractaet ten voorzeyden jaere bezegelt was geweest tusschen Robert van Bethune, Graeve van Vlaenderen, en den Abt
Bladz. 188. van St.-Pieters, en men daer uyt kan vermoeden dat alsdan of ontrent dien tyd ook eene diergelyke conventie was aengegaen tusschen den voornoemden Graeve en den Abt van St.-Baefs.

Wat daer van zy, onze Abten hebben in een onbekend tydstip, hunne dienstluyden vry verklaert van de menigvuldige krawyen : *ab angariis plurimis* waer toe zy hun vermogten te bedwingen. Daer naer zyn aen hun in eenige abbatiale districten byna alle

 Charter-boekje.

de cynsgronden allengskens verpagt geweest, en wanneer zy alzoo tot denkmael van grootere ellenden, alleenelyk belast bleeven met de dood-schuld bestaende in het beste kateyl van hunne naelaetendheyd, wierden die schulden vallende ten profyte der kloosterlingen, gebragt op de registers van hunne domeynen onder de rubrieke van hunne heerlykheden of heerlyke regten, die zy zyn blyven genieten tot ontrent het jaer 1793.

Naer deze generaele aenmerkingen, heb ik, tot het gemak van den Lezer, betaemelyk geoordeelt by naer-een-volgende artikels te onderscheyden de parochien, wyken en districten waer van in dit Werk gehandelt is, met de aenwyzinge der Charters die tot de bestieringe van de zelve gedient hebben, benevens eene korte ontleding van deze stukken, zonder my nogtans aldaer bezig te houden met de uytlegginge van verscheyde zonderbaere woorden of expressien, waer van men gebruyk maekte niet alleen in de oude vlaemsche boere spraeke, en in de fransche taele die men alsdan noemde *lingua romana*, maer ook in het latyn: alle deze vremde uytdrukkingen, voor zoo veele daer af gebruyk gemaekt is in dees Charter-boekje, heb ik, om erhaelingen te vermyden, op eene alphabetike wyze verzaemelt en getragt aen den Lezer verstaendelyk te maeken.

Parochie Ghisensele. — *St.-Baefs*.

Het vonnis door vinders of scheyde-regters ten jaere 1214 uytgesproken tusschen den Abt van het klooster van St.-Baefs en zynen Meyer van Ghisensele, is ten opzigte der pligten van dat slach van amptenaers eenen der oudste Charters die men behouden heeft; ook word daer in veel gehandelt van den landbouw. Naer evenredigheyd dat in elk van diergelyke districten de woestynen en heyden vermindert waeren, wierd daer van weyniger gewag gemaekt tot dat eyndelinge in de 15.de eeuwe dat voorwerp kwam te onderblyven. Bladz. 1.

Den Meyer van Ghisensele was geregtigt tot een deel

der boeten gelyk aen alle andere diergelyke amptenaers, die maenders of maenheeren waeren der Schepenen.

In dezen Charter drukken eerst alle de bezwaernissen op de cynsenaers, en daer naer kan men in twyfel trekken of onder de bewoording : *cum servitiis appendentibus*, *et cum servitio ad hoc statuto*, ook begrepen waeren de *crawyen : angariæ* der dienstluyden. 'T geen alsdan ter plaets aen ider bekent was, is nu door verloop van tyd duyster geworden.

PAROCHIE VAN S'HEYLIG-KERST. — *St.-Baefs.*

Het vonnis van goede luyden, beslissende de contestatien tusschen den Godshuyze en den Schaut
Bladz. 3. van St.-Baefs, anni 1252 (waer in by drukfaute bevonden word *ongewyde* in plaets van *ongewysde zaeken*), is bezonderlyk merkweerdig, niet alleen ten opzigte van de emancipatie der dienstluyden, maer ook ten aenzien van het beleed der justitie en de handhavinge der gemeene ruste; bovendien word aldaer gewag gemaekt van eenige lasten waer mede bezwaert waeren zekere cynsgronden die men noemde *maendag land* en *weede land*.

De naemen en toenaemen der menigvuldige cynsenaers van het gemelde land alle woonende binnen s'Heylig-Kerst, zyn uytgedrukt by hun compromis
Bladz. 8. ten jaere 1287 verleent aen arbiters, om te bepaelen wat zy ten opzigte dezer landen schuldig waeren uyt oorzaeke van veele processen die men vervolgt had voor geestelyke rechters.

Bladz. 7. De arbitrale sententie van den jaere 1288, begrootende of taxerende deze kosten, verklaert ten aenzien van het voorwerp van contestatie waer uyt alle deze kosten gesproten waeren : dat de voornoemde cynsenaers voor het toekomende over elken bunder *maendag land* of *weede land* vrygesproken wierden van de schattinge van 38 deniers die zy tot alsdan jaerlyks betaelt hadden ten titel van dienst, die niet was gedaen nogte vergolden : *servitii non præstiti non soluti* : 't zy dat deze verzuymenisse bestaen had of niet.

Charter-boekje.

Den Schaut van St.-Baefs had zyne geregtigheden in menige pointen voorder uytgestrekt als zy bepaelt hadden geweest by het reeds gewaegd vonnis van den jaere 1252, wanneer hy eyndelyk naer veel woorden-twist met den Abt van St.-Baefs, toestemde dat dezen als arbiter de tweedragtige pointen zou beslist hebben, 't gene aldus, en zoo my dunkt zonder partydigheyd, gebeurde by sententie van den jaere 1347. Bladz. 12.

Binnen de parochie van s'Heylig-Kerst waeren, in het begin van de 15.de eeuwe, moeyelykheden en oneenigheden gerezen tusschen de parochie-paepen en kosters ter eendere zyde, en hunne kerk of kerspel-kinderen ter andere, niet alleen wegens de pastorele pligten en diensten die de parochiaenen vorderden van hunne paepen en kosters, maer ook opzigtelyk tot de parochiaele regten of belooningen de welke begrepen waere nonder de *jura stolæ*. Eyndelyk beslooten beyde partyen hunne volmagtigde te schikken naer het hof van den Bisschop van Doornyk, om hunne pointen van tweedragt te laeten beslissen. 'T was in deze gelegentheyd dat den Officiael van het gemeld hof hunne wederzydige pligten en lasten bepaelde by reglementair bevel van den jaere 1420, waer van eene copie in de kerke van s'Heylig-Kerst tot onderrigtinge van een ider wierd aengeplakt. Het zelve bevel was door de officialiteyt van Doornyk vernieuwt in de jaeren 1485 en 1510, zoo als blykt by deszelfs decreet draegende deze laeste daete. Bladz. 128.

Dat merkweerdig denkmael is waerschynelyk het eenigste van dat slach, dat geduerende de opgevolgde troebelen of oorlogen van religie binnen Gend niet vernietigt is geweest.

Het tweede artikel daer van is het bezonderste, mits het inleydinge zoude konnen geven tot het onderzoek of alle de pointen aldaer vermeld, toebehooren aen de veranderlyke wetten der H. Kerke of aen de onveranderlyke.

Deze kwestie zynde van het regtgebied der Godsgeleerde, zullen wy ons wederhouden daer op eenige

Charter-boekje. aenmerkingen voor-te-draegen, te meer om dat op deze materie de opinien verschillig zyn en ligtelyk twist en tweedragt verwekken.

PAROCHIE VAN LOO, *nu* LOOCHRISTI. — *St.-Baefs.*

Aldaer hadden de Munken van St.-Baefs gehad eene Meyerye, en naerdien de zelve afgeschaft was, wierd dat district genaemt het *Laetscap van Loo*, waer door men verstond de gronden toebehoorende aen de Laeten of Cynsenaers. Door deze verandering was den Abt verpligt geweest tot Maenheer van het Collegie van Schepenen te benoemen eenen bode of anderen amptenaer, om aen de gemelde Laeten te doen administreeren de justitie voor zoo veel zy hem aldaer toebehoorde. Ontrent het eynde van de 13.de eeuwe benaederde den Graeve Guido van Dampierre in dat Laetschap, onder andere de hooge justitie; wanneer hy zig regter stellende in zyne eygene zaeke, bepaelde de jurisdictie van
Bladz. 18. den Abt by decreet van den jaere 1297, alwaer ook beroepen word *het aud hof* van den Meyer, in het fransch *la viese cour de Loo*, 't gene alsdan nog in wezen was.

PAROCHIE VAN EVERGEM *en omstreeks, bezonderlyk binnen* WONDELGEM, SLEYDINGE *en* ECKERGEM. — *St.-Baefs.*

Binnen Evergem bevinden wy, in de 13.de eeuwe, eene Voogdye, een Graefschap en een Schautheetdom, boven dat Valentine van Evergem aldaer reclameerde de hooge justitie, welke de Munken waerschynelyk maer uyt dringende en onbekende oorzaecken hadden afgestaen. In deze gelegentheyd is het niet te verwonderen, dat de administratie van de justitie en de geregtigheden der bezonderste amptenaers aldaer zeer verward waeren; en vermits een ider zyn vermogen buyten regt tragtte uyt-te-breyden, zoo ontstonden twist en moeyelykheden bezonderlyk tusschen den Abt en Rasse van Gaeveren, die waerschynelyk getrouwd was met de voorzeyde

Valentine; doch eyndelinge onderwerpten zy hunne punten van tweedragt aen het vonnis van goede mannen, zoo bewaerigt hun compromis van 't jaer 1274. Deze arbiters determineerden by hunne sententie van den jaere 1275, welke regten en preëminentien aen elk van de bestierders van Evergem waeren toebehoorende, zonder dat nogtans den Voogd aldaer genoemt word : 't gene waerschynelyk maekt dat Rasse voorzeyd alsdan ook in het bezit was van de Voogdye. Wat 'er van zy, behelst de gemelde sententie verscheyde artikels die buyten twyffel stellen, dat eerst by bezondere Charters, door den Abt, zoo aen den Voogd als aen den bezitter van het Graefschap, voorgeschreven was geweest wat elk van hun had te verrigten, en voor belooninge te genieten; want hoe konde men, by voorbeeld, anderzins begrypen dat de vindermannen in dit proces zouden verklaert hebben : dat den heer van Gaeveren, op die van het Graefschap jaerlyks maer zetten mogt eene bede van iij pond. Charter-boekje. Bladz. 17. Bladz. 14.

Ten jaere 1282 verkogt Rasse van Gaeveren aen de abdye van St.-Baefs alle de geregtigheden en preëminentien die hem binnen Evergem waeren toebehoorende, *Sand. tom. 1, bladz. 147;* en sedert dies word van dat Graefschap niet meer gewaegt.

Wat belangt de Voogdye van Evergem, de zelve is daer sedert in leene uytgegeven op andere condition en voorregten, die den Abt tot gerustigheyd van hem en van zyn klooster volgens de tyds-omstandigheden noodig en betaemelyk oordeelde.

Dat leen maekte uyt eene proprieteyt van zekeren Hoste de Baetsleet, wanneer aen hem op zyn verzoek ten jaere 1361, door het opperleenhof van St.-Baefs ter hand gesteld wierd eenen solemnelen act van gaederinge of serkemannagie, waer by dat alle de geregtigheden van dezen leenhouder behoorlyk uytgedrukt zyn. Bladz. 19.

Dat stuk bewyst onder andere, dat hy, belangende de zaeken van oorlog, alsdan maer geregtigt was tot het draegen van den standaerd of het vendel

Charter-boekje. van Evergem; en als standaerd-draeger te genieten boven een deel der boeten aengewezen ten laste van de wederspannige of agterblyvende cynsenaers, ook een deel der impositie die men stelde op de Laeten die tot den kryg niet bekwaem geoordeelt waeren.

Voorders is in aendagt te nemen dat, volgens den gemelden Charter, de geregtigheden van den Voogd van Evergem hun uytstrekten op verscheyde goederen van de abdye van St.-Baefs, gelegen in de parochien van Wondelgem, van Sleydinge en van Eckergem, alsmede dat binnen Evergem zoo en gelyk binnen de parochie van s'Heylig-Kerst, te bevinden waeren eenige cynsgronden bekent onder den naem van *maendag land.*

MOERBEKE *en het canael gezeyt de* EERENBAUTS-LEEDE. — *St.-Pieters.*

Het klooster van St.-Pieters had tot Moerbeke gekogt acht bunderen moer: dat is turf-grond; doch konde den turf aldaer gedolven en bereyd gemaekt, met booten naer Gend niet overgebragt worden, uyt oorzaeke dat 'er tusschen de waterloopen gezeyt de Moerbeeksche en de Gendsche-Leede, zig bevond de *Eerenbouts-Leede*, toebehoorende aen eenige persoonen, borgers van Gend, die de zelve Leede t'hunnen koste hadden doen maeken geduerende de laeste beroerten. 'T was in deze omstandigheden dat het voorzeyd klooster, by eenen wettelyken act van den jaere 1396, voor veertig
Bladz. 97. fransche kroonen van die borgers, welkers naemen aldaer uytgedrukt zyn, verkreeg het regt van zyne turven door de Eerenbauts-Leede binnen Gend te doen bewegen.

PAROCHIE VAN DESTELBERGEN. — *St.-Pieters.*

Tot Destelbergen was eene woestyne genaemt *Havoet*, die den Abt van het klooster van St.-Pieters wilde doen beploegen, waer tegen zyne Laeten en andere bewoonders dezer parochie zig verweerden, staende houdende dat zy het regt hadden die, ten

 Charter-boekje.

behoeve van hun vee, te gebruyken als weede. Dees geschil, by wederzydige toestemminge, overgelaeten zynde aen de arbitrale uytspraeke van Margarite, Graevinne van Vlaenderen, zoo benoemde zy twee Broeders van de bedelende Orders benevens den Proost van het kapittel der H. Pharaïlde, om als Commissarissen elks geregtigheyd nauwkeuriglyk te onderzoeken en haer daer van verslag te doen. Hun berigt schynt niet gantsch voldoenig te zyn geweest; doch, ingezien dat de twyffelagtigheden byna onoverwinnelyk waeren, zoo benoemde deze Vorstin, met oorlof van beyde partyen, nog twee andere diergelyke broeders, om, gezaementlyk met de dry eerste Commissarissen, deze zaeke in haeren naem te beslissen gelyk zy het best zouden geoordeelt hebben; en alzoo is het gebeurt dat deze scheydemannen by vonnis van den jaere 1276, aen Bladz. 87.
den Abt in de voorzeyde woestyne aenwyzende, zonder eenige voorbehoudinge, een deel groot negenthien bunderen, verklaerden dat hy daer van het overig deel gehouden was te laeten gebruyken als weede voor het vee, zoo van zyne *cynsenaers als andere luyden* daer omstreeks woonende, voor zoo veele deze hem jaerlyks zouden betaeld hebben, ten titel van land-cyns, zes deniers voor ider bunder. De uytdrukkingen: *ad usum hospitum et aliorum*, schynen aen-te-duyden, dat deze en andere weeden, ook gebruykt wierden door de dienstluyden: *servi*, die zig geneerden met den veetugt.

Wat belangt de Meyerye van Destelbergen, was dat leen, by versterfte, toebehoorende aen zekere joffrouw Lysebeth, dogter van wylent Diederic Notax, als zy begeerde onderrigt te wezen van alle haere voorregten en lasten by eenen plegtigen act van gaederinge, 't gene haer, door het opperleenhof van het klooster van St.-Pieters wierd toegestaen. Dezen Charter van den jaere 1371 bewyst, dat de Bladz. 88.
gemelde Meyerin het bestier van den akkerbouw niet had te bezorgen, waerschynelyk om dat zulks alsdan niet meer noodig was. Ook waeren in

Charter-boekje. haere Meyerye alleenelyk begrepen 3 bunderen land: te weten die de gene men dan noemde *s'Meyers-wal*, waerschynelyk uytmaekende de plaets alwaer in voorige tyden gestaen had *het hof* van dien amptenaer: *curtis*. Eenige voordere gronden toebehoort hebbende aen deze Meyerye, waeren in leen uytgegeven geweest: deze leenhouders was zy verpligt te verzaemelen om uyt-te-maeken een agterleenhof en aldaer in eenige zaeken regt te doen aen hunne gelyke op de maeninge van haer of van haeren stedehouder; en mits zy ook maenderigge was van de Schepenen van Destelbergen, zoo wierden beyde deze voorregten in den gemelden Charter uytgedrukt met deze woorden: *dat sy hadde Manne ende Laete, ende ghedinghe also men schuldig es te dinghene met Mannen* (Leenmannen) *ende met Laeten:* dat is met Schepenen die cynsgronden moesten bezitten en vervolgens ook Laeten waeren. Voorders is dezen Charter, ten opzigte van menige oude gebruyken, zeer merkweerdig.

PAROCHIE VAN O. L. V. ST.-PIETERS. — 1.° *Meyerye.*

Den Abt van het klooster van St.-Pieters betwistte aen zynen erfagtigen Meyer van het dorp van den zelven naem, eenige geregtigheden belangende zyn
Bladz. 33. ampt, wanneer dezen, ten jaere 1230, door bemiddelinge van goede mannen, toestond, van den Abt te aenveerden eenen nieuwen Charter, inhoudende alles wat hy als Meyer voor het toekomende had te verrigten en voor loon te genieten.

Dat stuk, wezende in de chirographike forme, bewyst dat dezen amptenaer nog belast bleef met veele zaeken belangende den akkerbouw, ja dat hy zelfs te bezorgen had den meersch van St.-Pieters dorp: waerschynelyk den Munc-meersch. Wat aengaet zyne belooningen, en voorregten opzigtelyk tot de administratie van de justitie en de handhaving der gemeene ruste, zyn dies aengaende alle de artikelen der gemelde cyrographe voor een ider zeer verstaendelyk.

Bladz. 36. By eenen act van den jaere 1366, maekte den Abt

aen zyn klooster bekend, dat hy, voor eene lyfrente, had afgekogt alle de geregtigheden van den zelven Meyer, waer onder bezonderlyk begrepen waeren, die de welke den akkerbouw betreften; daertoe voegende dat hy Abt, sedert dies, aen den verkooper de zelve Meyerye in leene had gegeven op veele andere conditien die in zynen voorigen Chartre niet uytgedrukt hadden geweest.

Den act van infeodatie, hier vooren vermeld, is ook van den jaere 1366, en alles wat deze ervormde Meyerye belangt, is aldaer uytgedrukt op eene wyze die geene uytlegginge vereyscht. Doch aen deze laeste organike wet waeren reeds meermaels veranderingen toegebragt, altyds met het prysbaer oogwit van de zelve te verbeteren en tot haere uytterste volmaektheyd te brengen, wanneer Anne Jaqueline Bossier, by notarial contract van den jaere 1657, dat leen verkogt aen d'heer Pauwel de Gruytere, en het was in deze gelegentheyd dat den Abt van St.-Pieters het zelve vernaerderde.

Bladz. 36.

Bladz. 41.

De Meyerye waer van alhier gehandelt word, paelde aen de oude stad Gend, en het is waerschynelyk dat de woestynen, heyden en poelen aldaer vroegtydig vrugtbaer gemaekt zyn geweest: ook sedert den jaere 1230, en mogelyk nog daer te vooren, begonden de Munken nae zig te trekken de goederen die aen de Meyers of aen hun ampt door de helftwinninge en anderzins toebehoorden; de veranderingen sedert dies toegebragt aen hunne Charters, hadden al het zelve oogwit tot dat eyndelinge ten jaere 1657, dat ampt onbeduyden en onnoodig was geworden. De regeerkunde der kloosterlingen was in dat stuk wonderbaer: met eene onberoerlyke standvastigheyd hebben zy langzaem en zig schikkende naer de omstandigheden, allen tegenspoed en alle hindernisse overwonnen, om zig toe-te-eygenen al de winste van den akkerbouw, die, naer het natuerlyk order van zaeken, had moeten verdeelt zyn geweest.

2.° PRAETERYEN.

Alswanneer men ten jaere 1266 aen den Meyer van St.-Pieters dorp had onttrokken de bezorginge van den akkerbouw, schynt de zelve aldaer toebetrouwd geweest te zyn aen den Praeter, bezonderlyk ten opzigte van den Munc-meersch.

Den Praeter die men eerst daer mede belast vind, was zekeren Diederic van der Leye, zoon van Diederic, den welken zeer haest wegens zyne geregtigheden met den Abt in tweedragt leefde; doch wierden
Bladz. 44. hunne contestatien ten jaere 1269 beslist by een vonnis van arbiters uytmaekende eenen nieuwen Charter der gemelde praeterye, voor zoo veel alle de pligten en emolumenten van dien amptenaer aldaer klaerlyk uytgedrukt en bepaelt zyn. Dit stuk behelst ook verscheyde bezonderheden den zelven meersch betreffende, en waer van elders geen gewaeg word gemaekt. Voorders blykt het by eenen act van den
Bladz. 50. jaere 1329, dat Diederic zeer hooge jaeren bereykt hebbende, aen de kloosterlingen verkogt alle de geregtigheden die hem in de gemelde praeterye toebehoorden.

Weynigen tyd daer naer bevinden wy als erfagtig van deze praeterye zekeren Laurens, die reeds, wegens zyne attributien en geregtigheden, met den Abt oneenig was, in zulker voegen dat zy beyde eyndelinge genoodzaekt waeren de pointen van twist over-te-geven aen de uytspraeke van vinders of
Bladz. 51. effenaers. Hun vonnis van den jaere 1332, bewyst dat Laurens had eenen helper of medepraeter, en het is in dezen zin dat, in het gemeld stuk geredigeert in de forme van eenen nieuwen Charter, alle de pligten en emolumenten aldaer bezonderlyk uytgedrukt, betrekkelyk gemaekt zyn tot de praeterye, verbeeld wordende door twee Praeters.

Wat aengaet den vierden artikel van dat gewysde, belangende het afhaelen der bedden, was zulks conforme aen een oud gebruyk alsdan aen niemand onbekend, maer dat nu, door tyd-verloop, in vergetendheyd is gekomen. By het zesthiende artikel

schynt men met het woord *braeck couteren*, te hebben willen aenduyden de couteren, die het jaer te vooren hadden braek gelegen. Charterboekje.

Ontrent zes jaeren naer de gemelde sententie, sustineerde de Mere of Meyerinne van Husse met haeren zoon Niesekin, ter eendere zyde, jegens zekeren Gerard, ter andere, dat men binnen St.-Pieters dorp twee praeteryen bevond en dat de zelve tot leen verheven waeren, 't gene Gerard loochende; doch wierden beyde partyen door den Abt van St.-Pieters vereenigt by eenen act van den jaere 1368. Bladz. 55.
Dezen Charter bewyst, dat van de zelve praeterye voor het toekomende eeuwelyk en erffelyk de eene helft moest toebehooren aen Gerard of zyne hoirs, en de andere helft aen Niesekin of zyne opvolgers. By den gemelden act zelfs wierden deze twee praeteryen, zoo reeds geobserveert is, gesteld onder de leenen die men noemde *huusgenotscepen;* doch waeren de Praeters niet meer onder de huusghenoten als zekere Claere van der Eerlte, benevens haeren zoon, by eenen act van den jaere 1418, gepasseert Bladz. 59.
voor Schepenen, de helft van deze praeterye, voor den termyn van dry jaeren, in pagte gaven aen zekeren Mauris Reghere: de splytinge van dat ampt bewyst dat het vercynst was geweest.

3.° Laland.

Binnen de gemelde parochie bevond zig cynsgrond van ouds genaemt *Laland.* De Laeten aen welke dat land toebehoorde, waeren onderworpen aen zeer veele kleyne penning-renten, die op zekere dagen moesten betaelt worden op pene van te verbeuren zeer zwaere boeten: waer uyt jaerlyks ontstonden menigvuldige processen en andere moeyelykheden. Men wilde die voor het toekomende vermyden wanneer den Abt van het klooster van St.-Pieters, ten jaere 1284, sloot een plegtig verbond met de Bladz. 81.
zelve Laeten, toestemmende dat zy jaerlyks ten titel van landcyns maer zouden betaeld hebben zes schelen en zes penningen vlaemsch voor elk bunder: dit

Charterboekje.

alles zonder eenige andere veranderinge daer door te willen toebrengen, nogte aen de voordere lasten nogte aen de gebruyken deze landen betreffende.

4.° DE HOFSTEDE OTTERSAM, *en de* STEDE : *VILLA*, *gezeyt* TER LAKE.

Niet ver buyten de Heuver-poorte langs den kant der Schelde, was aen het klooster van St.-Pieters toebehoorende eene beroemde Hofstede, genaemt *Ottersam*, wanneer den Abt van dat klooster aen Margarite, Graefnede van Vlaenderen, te kennen gaf, dat hy vreesde dat deze Hofstede, door de overstroominge der Schelde, in 't kort gantsch vernietigd zoude geweest zyn, ten waere men daer ontrent aen deze riviere eenen anderen of regteren loop zoude gegeven hebben. Op deze klagte belastte

Bladz. 112.

de gemelde Vorstinne, by decreet van den jaere 1271, zekeren Minder-Broeder Willem van Mude, benevens den Bailliu van Aelst, die men noemde Nicolaes, deze zaeke te onderzoeken en haer daer van verslag te doen. Zulks verrigt wezende, wierd by decreet

Idem.

van den jaere 1276, aen den Abt toegestaen dat hy t'zynen koste ontrent zyne Hofstede en tot veyligheyd der zelve, aen de Schelde zoude gegeven hebben eenen anderen of regteren loop, mits by hem schaedeloos stellende alle de gene die door deze onderneminge eenig naedeel zouden konnen lyden. Of men dit ten uytvoer gebragt heeft, is my onbekent, alsmede hoe en wanneer deze Hofstede vernietigt is geweest.

Tusschen Ottersam en de Heuver-poorte was van ouds eene *Stede : Villa*, gezeyt *ter Lake*, welke in vollen eygendom schynt toebehoort te hebben aen Catherine Willebaert, gezelnede van Symon van Cauderburg, wanneer deze by eenen waeren of eenen

Bladz. 110.

geveynsden act van gifte, ten jaere 1397, de zelve *Stede : Villa* met alle haere toebehoorten en het medegaende land, vervremdden ten profyte van de abdye van St.-Pieters. 'T is waerschynelyk dat het gemelde speelgoed daer naer door de kloosterlingen geïnfeodeert is geweest; en wat daer af ook zy, is het

van een igelyk bekent dat het zelve voor den jaere 1790 toebehoorde aen den Graeve *Ter Meere*, en dat het nu uytmaekt eenen eygendom van den heer Baron *Clemmen-Poelman*. Charte boekje

5.° LÉ, LEDE *of* LEDEBERG. — *Hoofd-Meyerye*.

Binnen deze Meyerye waeren de heyden, woestynen en poelen reeds vrugtbaer gemaekt, als Justaes van Lé en Alyse zyn wettelyk wyf, die het gemeld district als leen waeren bezittende, alle de geregtigheden die zy daer in hadden, mitsgaeders alle de landen aen de voorzeyde Meyerye toebehoorende, by eenen waeren of eenen geveynsden act van gifte anno 1296, wettelyk afstonden ten voordeele van het klooster van St.-Pieters, 't gene daer van met alle de noodige plegtigheden in het bezit gesteld wierd. Het was uyt dankbaerheyd of uyt andere oorzaeken die ons onbekent zyn, dat aen den gemelden Justaes by den zelven act, voor hem en zyne naerkomers van den Abt als een nieuw leen aenveerdde *te eeuweliken daeghe* de Hoofd-Meyerye voorzeyt, die, volgens de conditien hem aldaer voorgeschreven, geenzins tot den akkerbouw betrekkelyk was. Bladz. 105.

Men vermyd in den voorgeroerden Charter gewaeg te maeken van eenige plaetselyke omstandigheden betreffende het tydstip wanneer dat district nog ten deele onbeploegt was; maer in 't begin der 17.de eeuwe hadden de kloosterlingen, deze Meyerye alsdan toebehoorende aen jonker Rychaerdt Uutenhove heere van der Gragt, tot zig getrokken door de leenelyke naerhede; en als zy by eenen act van den jaere 1613 dat leen uytgaven aen zekeren Francies Bossier, maekte zulks eene gelegentheyd om aen-teduyden veele bezonderheden die niet alleen raeken den akkerbouw binnen Lede, maer ook de oude bestieringe van dees district. Bladz. 106.

PAROCHIE AFSNÉ, *daer in begrepen de wyken van* MENTOCHT *en* SCHELDEVELD. — *St.-Pieters*.

Zekeren Arnould, leenhouder van het Schautheetdom van Afsné, beweerde jegens zynen heer den

Charter-bockje. Abt van het klooster van St.-Pieters, dat in zyn gemeld district *in officio suo*, begrepen waeren de wyken van Mentocht en Scheldeveld, zoo nogtans dat hy met zynen heer was overeen gekomen, dat indien zy gezaementlyk uyt de woestynen van Scheldeveld konden trekken eenig voordeel, het zelve tusschen hun gemeen zoude zyn geweest; doch dat dien Abt de gemelde woestynen, tot zyne bezondere baete, ten deele had verkogt en ten deele zig anderzins toegeëygent; beklaegende zig voorders dat men hem nog in veele andere zacken zyn Schautheetdom belangende, schaede had toegebragt; alle welke voorstellingen den Abt loochende. Doch naer veele heftige woorden-wisselingen lieten zy hun verschil beslissen door goede mannen. Deze alles rypelyk geëxamineert hebbende, ordonneerden by vonnis van den jaere

Bladz. 26. 1219, dat den Abt aen Baudouin gehouden was te betaelen de somme van 110 pond. vlaemsch, ten titel van schaedeloostellinge, resulterende uyt dies den zelven Abt zig toegeëygend had de woestynen van Scheldeveld, in nadeel van zynen Schaut, den genen, volgens zynen Charter, geregtigt was daer van te genieten de helft.

Eene zonderbaere omstandigheyd van deze zaeke bestaet hier in : dat de woestynen van Scheldeveld deel maekten van het domeyn der Graeven van Vlaenderen, benevens den wyk genaemt Mentocht, die het klooster van St.-Pieters als haeren eygendom reeds sedert immemoriale tyden ingelyft had in het Schautheetdom van Afsné.

De Munken alhoewel in hun gemoed overtuygd dat hun bezit vicieus was, hadden doch voor oogwit hunne kwaede trouwe te bemaskeren, als zy wilden doen aennemen dat den Graeve van Vlaenderen Diederic

Idem. van Alsatien, ten jaere 1150 hun zoude vergunt hebben een decreet, waer by geconfirmeert zouden zyn geweest hunne bezittingen in Mentocht en in Edeveld, want het zelve decreet is uytterlyk suspect van valschheyd, mits daer by agtergelaeten zyn alle wettelyke plegtigheden zonder de welke dezen Graeve

 Charter-boekje.

aen zig zelfs nogte aen zyne naerkomers geen naedeel konde toebrengen, boven dat men door *Edeveld* aldaer schynt aen-te-duyden het *Scheldeveld*.

Niet min verdagtig van valschheyd, is het zoo gezeyde concordaet tusschen den Abt van St.-Pieters klooster en den genen van St.-Baefs, welk ten jaere 1221 zoude uytgesproken zyn geweest door Bladz. 31. twee persoonen aennemende de kwaliteyt van *Meesters : Magistri;* voor zoo veele zy gantsch in de inzigten van den Prelaet van St.-Pieters, dezen bemagtigen binnen den wyk van Mentocht op-te-regten of te stichten eene kerke, zonder dat dies aengaende agtervolgt hadden geweest de plegtigheden by de kerkelyke wetten voorgeschreven, boven dat aldaer het *Edeveld*, *Hodeveld* genaemt word, en dat in geene echte Charters deze twee benoemingen *Edeveld* en *Hodeveld* bevonden worden.

Nu was het gebeurt dat Margarite Graefnede van Vlaenderen, altyd gepraemt in haere financien, door zekeren Willem, Munk van Baudeloo, had doen verkoopen verscheyde landen gelegen in de woestyne van Scheldeveld en binnen Deurle, als den Abt van St.-Pieters zig daer tegen verzette, voordraegende dat de gemelde landen toebehoorden aen zyn klooster. 'T was ter die gelegentheyd dat de zelve Vorstin, alles wat deze zaeke betrefte, nauwkeuriglyk dede onderzoeken. Volgens het verslag aen haer gedaen, was zy geregtigt geweest tot dezen verkoop, waer uyt vloeyde dat den Abt geenen wettelyken titel hadde om zulks te beletten; doch was Margarite geneygt deze en de voordere kwaedtrouwige ondernemingen te doen boeten, zonder daer door publickelyk de eer van den Abt aen-te-randen. Het schynt dat zy door bemiddelaers reeds dies aengaende met hem overeen gekomen was, wanneer zy beyde, by compromis van den jaere 1248, hunne Bladz. 28. verschillige punten lieten beslissen door goede mannen : de laetste clausule van dat stuk laet zulks bezonderlyk vermoeden. In dezen gevalle, is het vonnis van den jaere 1249 zeer vernuftig en kort- Bladz. 29.

Charterboekje. bondig opgesteld; want naer dat de scheyde-regters de betoogen en beweegreden van beyde partyen hadden in overweginge genomen, bepaelden zy de woestyne van Scheldeveld of het deel der zelve, binnen welk zy het bezit en de geregtigheden van den Abt en zyn klooster confirmeerden, mits betaelende of overtellende aen de Vorstin, binnen zeer korten tyd, de somme van 600 ponden vlaemsch, welke somme maer konde aenzien worden als uytmaekende de weerde van den gemelden grond. Dan wat aenbelangde de goederen de welke Margarite, door Willem, Munk van Baudeloo, verkogt had, wierd door de goede mannen verklaert, dat deze verkooping uytwerkinge moest hebben zonder dat de Vorstin uyt dien hoofde, aen den Abt of zyn klooster, eenige vergeldinge schuldig was.

PAROCHIE VAN OVERMEESCH. — *St.-Pieters.*

Het Schautheetdom van Overmeesch bestond in dry leenen die ook, buyten deze parochie, zig bestrekten binnen Afsné en voorders. Ghyselbrecht van St.-Thomaes, heere van Peene, maekte ten Bladz. 193. jaere 1398 van dat Schautheetdom een rapport of denombrement 't gene hy zelfs verklaerde onvoldoenig te wezen, en maer provisioneelyk wierd aengenomen. Nogtans bewyst dezen Charter dat onder de geregtigheden van den voornoemden amptenaer begrepen was: dat hy met zyne gewapende Laeten of cynsenaers van Overmeesch, zoo te voet als te peerd, zig vermogte te begeven binnen het dorp van St.-Pieters, om aldaer, geduerende de kermisdagen, te helpen handhaeven het goed order of de gemeene ruste; en dat men hun, naer hunnen staet en conditie, verpligt was te bezorgen alles wat zy noodig hadden, bezonderlyk *van etene ende drinkene.*

Bladz. 192. By eenen Charter van den jaere 1415, verkogt den erfagtigen van dat leen al het regt dat hem in die hoedanigheyd was toebehoorende, aen zynen heer den Abt van het klooster van St.-Pieters. Dezen act is bezonderlyk merkweerdig ter oorzaeke van de

 Charter-boekje.
plegtigheden in zulke vervremdingen by de wetten of gebruyken van het Opperleenhof noodig geoordeelt.

Wy hebben daer by gevoegt eene verpagtinge van het goed gezeyt *ter Beke*, gelegen binnen Overmeesch: dit eeniglyk om te laeten oordeelen, hoe zeer de voorwaerden, anno 1323, verschillig waeren van de gene alsnu gemaekt worden. Bladz. 193.

MEERELBEKE, BOSCHEM *en* DICKELVENNE. — *St.-Pieters.*

Bezonderlyk binnen Meerelbeke en voorders in Boschem en Dickelvenne, strekte zig uyt op het domeyn van het klooster van St.-Pieters, de *Meyerye* gezeyt *Van Crombrugge:* naem den welken men waerschynelyk ontleent had van zekeren Van Crombrugge, eenen persoon die in voorige tyden aldaer Meyer had geweest, en waer van eene afstammelinge ten jaere 1396 binnen Meerelbeke had den eygendom van een speelgoed of kasteel, genaemt in het latyn *villa*, en in het vlaemsch *stede*. Wat 'er ook van zy, was de erfagtige Meyerye Van Crombrugge, ontrent den jaere 1263, toebehoorende aen den heer Henderic van Baerdelinghem; waerschynelyk eenen grooten liefhebber van den akkerbouw; mits het geschil 't gene alsdan ontstaen was tusschen hem en den Abt van het voorzeyde klooster, eeniglyk deze materie betrefte; en vermits hy bezonderlyk wilde weten, welke daer ontrent in zyn district waeren de oude costumen en gebruyken, zoo bewilligde den Abt dat zyne Leenmannen de gelyke van den voornoemden Meyer: *pares sui*, de zelve, by wettelyk beleed van oorkonden en anderzins, zouden bewezen en vastgesteld hebben. Dat werk voltrokken zynde, wierden alle deze oude costumen en gebruyken, mits den Meyer waerschynelyk was eenen waelschen Edelman, in zyne spracke opgesteld, en ten jaere 1264 verzaemelt in een zoo gezeyd quohier, 't gene nu uytmaekt den oudsten Wetboek van Vlaenderen belangende den akkerbouw. Ook is eyndelinge te bemerken dat alhoewel

Bladz. 111. Bladz. 73.

Charter-boekje. de gewoonheden daer by vermeld, maer plaetselyk of lokael zyn, men doch, by gebrek van andere bewyzen schynt te mogen besluyten, dat zulke of diergelyke costumen en gebruyken ook in andere nabuerige districten agtervolgt wierden, en zelfs lang voor het begin der 13.de eeuwe agtervolgt hadden geweest.

Het Land van Waes *en het* Kasteel van Ruppelmonde.

Alle de bezitters der gronden binnen het Land van Waes, zoo geestelyke als wereldlyke, de gene betaelden penning-renten aen den Graeve van Vlaenderen, waeren van ouds verpligt t'hunnen koste, alle zeven jaeren, te doen zuyveren de wallen van het Kasteel van Ruppelmonde, benevens eenen vyver genoemt *Molenbrouc :* in inzigt van welke lasten men hun eenige voordeelen had toegestaen.

Sedert meer als veerthien jaeren hadden de voorzeyde wallen en vyver niet gereynigt geweest, wanneer men hun tot dat werk wilde bedwingen; doch aengezien door hun te kennen gegeven wierd, dat zy geduerende de inlandsche beroerten verarmt, voor alsnu niet in staet waeren dezen last te draegen : om deze en meer andere redenen bewilligde Philippus van Bourgognen Graeve van Vlaenderen, op het ootmoedig verzoek van de bezitters der gemelde landen, zoo voor het gepasseerde als voor het toekomende, met hun een verdrag aen-te-gaen agtervolgende de conditien vermeld by zyn octroi van den jaere 1388, bevestigt anno 1394; te weten dat zy, over de verzuymenisse van hunne voorzeyde pligt sedert veerthien jaeren, aen hem ten titel van schaedeloosstellinge, zouden betaeld hebben eens de somme van twee duyzend franken; alsmede dat zy voor het toekomende, zonder eenige hunner oude voordeelen of privilegien te verliezen, van de voorgeroerde lasten zouden bevryd geweest zyn, mits betaelende aen den ontfanger van zyne penning-renten alle zeven jaeren, eene impositie of schattinge van zes grooten

Bladz. 92.

voor ieder bunder : welk verdrag op dien voet wettelyk gesloten, ten uytvoer gebragt is geweest.

Parochien van Desselgem, Bevere, enz. — *St.-Pieters.*

Wauter van Haerlebeke, Rudder, erfagtig in 't leen genoemt de Meyerye van Desselgem staende onder het opperleenhof van het klooster van St.-Pieters, was, gelyk veele andere Rudders van zynen tyd, eenen geweldigaerd. Twee graen-molens binnen Desselgem waeren, zoo voor het onderhoud als voor de winste, gemeen tusschen hem als Meyer en den Abt; doch had den voorzeyden Wauter niet alleen zig eenen van deze molens toegeëygent, verbiedende aen zyne justiciabele hun graen op den anderen molen te laeten maelen, maer had hy ook eenen man, die dat wilkeurig verbod had overtreden, opgeligt, in eenen kerker gebragt en mishandelt. Het Collegie van Schepenen zig vrugteloos verzet hebbende tegen deze dwingelandye, had geweygert zig te vergaederen om voorders regt te doen. Alle deze omstandigheden hadden veroorzaekt langduerigen twist tusschen den Abt en zynen voornoemden Meyer; als eyndelinge beyde partyen alle hunne contestatien lieten beslissen door Robert van Bethune, Graeve van Vlaenderen, den welken by vonnis van den jaere 1309 tegen alle Bladz. 121. die geweldigheden en meer andere aldaer uytgedrukt, de noodige hulpmiddelen verschafte; ordonnerende ook dat Wauter van Haerlebeke als Meyer van Desselgem, verpligt was zig te onderwerpen aen de wetten en costumen van het opperleenhof der abdye; bovendien wierd by de zelve sententie gereguleert, hoe Schepenen van Desselgem gehouden waeren de justitie te administreren.

De erfagtige Meyerye van Desselgem was toebehoorende aen zekeren Wauter van Halewine, wanneer dezen in de gemelde zyne kwaliteyt, by eenen act van den jaere 1358, verklaerde dat de waer- Bladz. 123 heden of publicke informatien die men hield binnen

Charter-boekje. Desselgem, niet wettelyk konden verrigt worden zonder de interventie van Leenmannen en van Schepenen, 't gene ook bevestigt word by eenen anderen

Bladz. 125. act van den zelven jaere.

Jan van Halewyn of Halewine, gezeyt van Roosbeke, oordeelde van zyne pligt als erfagtigen Meyer van Desselgem, aen zynen heer den Abt van het klooster van St.-Pieters, over-te-brengen een denombrement van het voorzeyde leen. Dezen Charter van den

Bladz. 118. jaere 1402 bewyst, dat den Meyer alsdan niet meer belast was met den akkerbouw, alhoewel dat volgens het zelve denombrement, hem toebehoorde het goed van oude tyden gezeyt : *het goed ter Meyerien, groot met de hofstede, bosschen, weeden en landen, ontrent de 15 bunderen ;* 't gene genoegzaem aenduyd dat, in voorige tyden, deze Meyerye gantsch anders beschikt was geweest.

Het blykt ook by den zelven Charter, dat Jan van Halewyn die, als Meyer, maenheer was van het collegie van Schepenen, bovendien had een onder of agter-leenhof, alwaer hy aen zyne mannen wettelyk vergaedert, door zig zelfs of door zynen stedehouder of bailliu, de maeninge gehouden was te doen. Dat laeste stuk van eenen goeden opstel, en waer by gehandelt word van veele merkweerdige zaeken, is bezonderlyk aendagt verdienende ten opzigte van de administratie der justitie in de onder of agterleenhoven van het klooster van St.-Pieters.

Caperyck, Lembeke, Bassevelde, Pieta, Saffelaere *en* Vorste. — *St.-Pieters.*

De groote en kleyne thienden binnen Caperyck, Lembeke, Ecloo, Bassevelde, Pieta en meer andere omliggende dorpen en plaetsen, maekten deel van het domeyn der Graeven van Vlaenderen, wanneer Margarite Graefnede dezer provintie, de zelve thienden geïnfeodeert of in leene had gegeven aen Gerard van Gend, bygenaemt *den duyvel : diabolus*, en aen zyn wettelyk wyf Elisabeth. Doch beyde deze, volgens eenen act door hun bezegelt ten

jaere 1261, lieten met consent van de gemelde Vorstin, hunne geregtigheyd tot deze thienden, door dry kerken of kloosters, te weten : die van Doornyk, van St.-Pieters nevens Gend en van O. L. V. by Flienes, afkoopen of redimeren voor de somme van 2150 ponden 10 schellingen vlaemsch. Nu, vermits men in dien act bevind, dat Gerard, by vonnis van zyne gelyke, belast wierd deze gantsche somme aen-te-wenden tot andere leengoederen; zoo laet zulks vermoeden dat hy aen de gemelde Graevinne, tot het bekomen van de voorzeyde thienden, gelyke somme had betaeld. Weynig daer naer wierden de thienden hier boven gewaegt, by bevel dezer Vorstin, aen de voornoemde dry kloosters, voor gelyke deelen, zonder eenige feodaele lasten, wettelyk overgelevert door haeren Bailliu en bezondersten Raedsman den Rudder Gillis van Mechelen, welke overleveringe zy benevens haeren zoon Guido van Dampierre bekragtigden door een ander diploma gedagteekent van den zelven jaere. Deze twee Charters zyn bezonderlyk merkweerdig ten opzigte der plegtigheden die alsdan, in deze en diergelyke zaeken, gebruykelyk waeren in het opperste leenhof der Graeven van Vlaenderen.

Charter-boekje. Bladz. 141.

Bladz. 140.

Naer dat de Abten van St.-Pieters klooster nevens Gend, binnen de parochie van Saffelaere behaelt hadden alle de jurisdictien : *omnimodam jurisdictionem*, oeffenden zy aldaer hunne wetgevende magt by middel van aen hunne Laeten of cynsenaers te vergunnen eenige wetten en vryheden alleenelyk voor eenen bepaelden tyd; doch wanneer deze termynen reeds meermaels vernieuwt hadden geweest, liet eyndelinge den Abt zig door zyne Laeten afsmeeken eenen eeuwigduerenden Charter van het slach genoemt *keuren*. Dat denkmael van abbatiaele legislatie bezegelt ten jaere 1264 gelykt aen veele andere diergelyke Charters, alwaer doorgaens uytgedrukt worden de afflictive of de pecuniaire straffen die men zal moeten ondergaen voor elk misdaed indien men daer van overtuygt word by vonnis van het

Bladz. 143.

collegie van Schepenen, doch eeniglyk om niet te ontstichten, bevind men daer in geen gewaeg gemaekt van ysselyke misdaeden : dat is van die de gene te zeer tegenstrydig zyn aen de natuer, aen de religie en aen de goede zeden : dus dat daer ontrent nog altyds te agtervolgen was het oud gebruyk.

Wat aengaet de borgerlyke en de staetkundige bestieringe, worden in de gemelde keure geene vryheden ontmoet waer van men zoude hebben konnen misbruyken tot stoornis der gemeene ruste; in tegendeel bevind men aldaer eenige privilegien de gene aen de kerkelyke Laeten zeer aengenaem moesten wezen, en waer van men in de nabuerige districten niet schynt begunstigt geweest te zyn.

Den Rudder Rasse van Gaevere en Beatrix zyne gezelnede waer van reeds gewaeg gemaekt is geweest in den artikel belangende de bestieringe van Everghem, waeren binnen de parochie van Saffelaer erfagtig in verscheyde leenen staende onder het opperleenhof der abdye van St.-Pieters, wanneer deze

Bladz. 143. leenen, by eenen act van den jaere 1284, plegtiglyk gealodialiseert, aen den zelven Rasse en zyn wyf wettelyk overgelevert wierden als vry-eygen goed.

In tegendeel wierden door deze aen den Abt der gemelde abdye binnen de parochie van Vorst, afgestaen verscheyde allodiaele goederen die zy, by den zelven act, in leene aenveerdden met alle de wettelyke solemniteyten daer toe noodig. Deze laeste goederen zyn aldaer bepaelt op eene wyze dat men de zelve nog heden zoude konnen vinden : en gemerkt hun jaerlyks inkomen alsdan begroot wierd op 10 ponden vlaemsch; zoo zoude men konnen weten tot welke somme dat genot alsnu vermeerdert is.

Parochie van Avelgem. — *St.-Pieters.*

Van ouds bevond men tot Avelgem en daer omstreeks eene Voogdye, een Graefschap en eene Meyerye. Rogier van Avelgem die binnen de parochie van dezen naem, ook de hooge justitie reclameerde benevens het Graefschap, wilde bovendien, met

 Charter-boekje.

zyne dry broeders en voordere bloedverwanten, staende houden, dat de wildernissen der gemelde parochie aen hun in vollen eygendom waeren toebehoorende. Uyt deze laeste pretentie en ook wegens het beleed der justitie binnen de voornoemde dry districten, waeren heftige twisten ontstaen tusschen den voorzeyden Rogier en den Abt van het klooster van St.-Pieters, wanneer Bauduin van Constantinopelen, Graeve van Vlaenderen, beyde partyen ten jaere 1202 bragt tot een vergelyk of compositie. Bladz. 60.
By dat stuk gaf den gemelden Abt aen Rogier in leene alle de wildernissen van Avelgem : uytgezondert 14 bunderen; welke infeodatie doch maer gebeurde op zekere conditien, waer af by den volgenden Charter gewaeg gemaekt word; ook wierd in het bovengeroerd vergelyk elks geregtigheyd in de administratie der justitie bepaelt.

Nogtans niettegenstaende alle deze voorzorgen waeren tusschen den Abt en Willem van Avelgem, heer van het Graefschap, nieuwe twisten ontstaen, wanneer beyde partyen de zelve lieten beslissen door vinders of goede mannen. De artikels 11, 20 en 21 van het vonnis dat zy uytspraken ten jaere 1247, Bladz. 61.
bewyzen dat de wildernissen van Avelgem (ter uytzondering van 14 bunderen die den Abt voor zyn klooster had behouden), ten jaere 1202 maer in leene uytgegeven hadden geweest op besprek : dat de winste die den leenhouder daer mede zoude hebben konnen doen, tusschen hem en den Abt gelykelyk verdeelt zou zyn geworden; doch dat niettegenstaende dies, Rogier en zynen zoon Willem van Avelgem, niet alleenelyk de geïnfeodeerde wildernissen t'hunnen bezonderen voordeele hadden vercynst, maer dat zy ook de uytgezonderde 14 bunderen zig hadden toegeëygent; want het was daerom dat Willem gecondemneert wierd het klooster wegens deze laeste usurpatie schaedeloos te stellen, en bovendien de helft van de jaerlyksche winste voortskomende uyt de vercynsde woestynen, aen het zelve klooster overte-laeten : *de pascuis communibus, upstal et*

Charter-boekje. *wastinis, habebimus ipsa ecclesia et ego Willelmus æqualiter denarios*, etc.

Voorders, by de gemelde twee vonnissen word niet uytgedrukt aen wie toebehoorde de Voogdye van Avelgem, niettegenstaende dat men verklaerde hoe men de justitie aldaer zoude bestiert hebben; alleenelyk ontrent den jaere 1288 bevinden wy daer in erfagtig een edel vrouws-persoon genaemt Helay van Avelgem, dogter van Diederic, wanneer oneenigheden waeren ontstaen tusschen haer en den Abt op deze kwestie : of alle de toebehoorten van haer huys benevens de voornaemste aengelegene stigtingen, zig bevonden op grond allodiael of op leengoed? Deze bezonderheden wierden by bevel van Guido van Dampierre, Graeve van Vlaenderen, ondergogt voor aleer hy met consent van beyde partyen
Blad. 65. hun verschil besliste by decreet van den jaere 1289. Dezen Charter is uytneemend merkweerdig, om dieswil aldaer aengewezen worden niet alleen alle de voornaemste deelen en toebehoorten van haer huys, maer ook de standplaetsen van verscheyde aenliggende publieke stigtingen. Voorders is alhier nog te bemerken dat in de bovengemelde vonnissen van de jaeren 1202 en 1247, meermaels te kennen gegeven word, dat Rogier en Willem aldaer hadden hun *huys : domus sua, de Avelgem*, en dat den Abt van St.-Pieters ook in deze parochie had *domus sua : zyn huys*. Nu, ingezien dat het huys van Helay door Guido insgelyks genoemt is *domus*, in het fransch *manoir*, zoo worden wy door zyn gemeld decreet in het geval gesteld te konnen oordeelen, hoe diergelyke huyzen alsdan verdeelt en gebouwt waeren.

PAROCHIE VAN ERPE. — *St.-Pieters.*

Den Abt van het klooster van St.-Pieters was reeds sedert eenigen tyd in tweedragt met Gertrude, Meyerin der parochie van Erpe, en Jan haeren zoon, wegens eenige goederen die zouden deel gemaekt hebben van haere Meyerye, wanneer zy, door het

tusschenspreken van geestelyke en wereldlyke persoonen verzoent wierden, zoo bewaerigt de overeenkomste van den jaere 1259, waer by haer de gemelde Meyerye, daer in begrepen de hofstede : *curtis*, benevens de meerschen, weeden en voordere goederen daer van deel maekende, in eenen eeuwigen en ervelyken cyns wierden gegeven: zoo nogtans dat zy de genoemde Meyerye gehouden was in leene te aenveerden : 't gene ongerymd en aenstootig schynt, mits de geschillen deze Meyerye betreffende, als cyns moesten beslist worden door de Schepenen, en als leen door het Leenhof; boven dat ook den Abt zig alhier tot tweemael reserveerde zyn *dominium directum*, 't gene noodeloos en ongebruykelyk was; doch kan men daer op antwoorden : dat uyt deze schikkinge niet anders vloeyde, als dat de oneenigheden belangende dat ampt, gemaekt wierden van mixte of gemengde jurisdictie : zulkerwys dat zy te beslissen waeren door Leenmannen en Schepenen, gezaementlyk vergaedert. Dezen Charter is ook voorders eenen der merkweerdigste ten opzigte van het beleed van de justitie, mits de pligten van de verscheyde officianten die men daer toe gebruykte, aldaer met de meeste klaerheyd uytgedrukt zyn, alsmede alle de wettelyke solemniteyten die men pleegde voor Schepenen tot den verkoop der gronden toebehoorende aen de Laeten of cynsenaers. Voorders was de gemelde Meyerin benevens haeren zoon, volgens haeren beroepen Charter, verpligt het vercynsde pagthof, daer onder begrepen de schuere en de stallen, in goeden staet te onderhouden, wel bezonderlyk ten eynde den Abt zoude hebben konnen gebruyk maeken van zyn regt van *giste : gista*, bestaende hier in : dat hy jaerlyks in zyne bezonderste pagthoven voor eenigen tyd mogt komen logeren met eenen grooten nomber van bediende, die men alle, naer hunnen staet, moest te gast hebben of onthaelen ten koste van den Meyer en zyne Laeten, welke pragtige onthaelinge in het fransch wierd genoemt *courroit*. Den Abt oordeelde alsdan

Charterboekje.
Bladz. 68.
Bladz. 77.

Charter-boekje.

dat het voorzeyde gebruyk, 't gene zyne grootsheyd vlydde, zeer prysbaer en christelyk was; maer ziet hoe alles zig keert en wend naer den intrest: den Abt had binnen de parochie van Boelaere een pagthof alwaer den heer der zelve parochie, van oude tyden, het regt van *giste* en *courroit* toebehoorde; maer aen dezen zeer eenvoudigen en bygeloovigen heer, wisten de kloosterlingen in-te-boezemen, dat zoo een gebruyk hoe oud het mogte wezen, waer by den ryken en hooveerdigen, smeerde ten koste van den geringen man, t'eenemael tegenstrydig was aen de grond-regels van de religie: in zulker voegen dat den heer van Boelaere, uyt schrik van het vagevuer, en zelfs om zyne verdoemenis te voorkomen, tot baete der Munken, dat godeloos regt afstond by eenen act

Bladz. 77. van den jaere 1270, bekragtigt door Margarite, Graevinne van Vlaenderen, en haeren zoon Guido van Dampierre.

PAROCHIE VAN LETTELHAUTHEM, *nu* LETTERHAUTHEM. — *St.-Pieters.*

Het is ons onbekent uyt welke oorzaeke eene groote vyandschap was ontstaen tusschen den Abt van het klooster van St.-Pieters en eene zeer edele joffrouwe genaemt Jole of Yolente van Corteryke, vrouw van Melle. Wy weten ook niet waerom zekeren Christofel van Roden, Baillu van den zelven Abt binnen Lettelhauthem, aldaer t'haeren laste een wettelyk of regterlyk bevel ten uytvoer bragt, wanneer deze, in eene heftige overloopentheyd of gramschap, aengevat had eenen stok met den welken zy aen den gemelden exploiteur eenige slagen had toegebragt; maer het is buyten allen twyffel dat zy over deze misdaed, by vonnis van leenmannen haere regters, gebannen was uyt alle de domeyniaele gronden van het zelve klooster geduerende vyftig jaeren, met verbod, van binnen dezen tyd, zig aldaer te begeven op de voordere straffe van te verbeuren haere vuyst. Voor haer moest bezonderlyk gevoelig wezen, de bekendmackinge en aenplakkinge van dat vonnis,

Charter-boekje.

mits zy daer door, voor spiegel diende aen andere: 't gene niet konde gebeuren zonder eer-krenkinge.

Weynigen tyd daer na had zy zig laeten bewilligen door eenige van haere familie of bloedverwanten, zig te onderwerpen aen de formaliteyten die den Abt was eysschende om haere straffe te commuëren of veranderen. Alle de omstandigheden betrekkelyk tot deze commutatie, bevinden zig in eenen plegtigen act van den jaere 1396. Aldaer bemerkt men voor eerst dat zy door de overtreding van haeren ban, haere vuyst niet had verbeurt, welke overtreding ten anderen eerst had moeten vastgesteld zyn geweest door een bezonder vonnis van leenmannen; dus dat 'er maer kwestie konde wezen van te commuëren de sententie zoo zy t'haeren laste was uytgesproken; en het is bekend dat door eene commutatie altyds verstaen word eene verminderinge van straffe. Het komt dan zonderbaer voor, dat Jole van Corteryke, op zekeren dag en ure by den Abt daer toe bestemt, zig begeven had in zyne kerke om hem aldaer af-te-wagten, en, met de uytterste oodmoedigheyd, zoo in kleedinge als anderzins, aente-bieden een groot zilvere bekken, vercierd niet alleen met haer portrait en haere wapenen, maer ook met de afbeelding van haere vuyst, en een opschrift uytdrukkende dat zy deze offerande aen zyne kerke was doende tot belydenis van haere schuld en om daer door de kwytschelding van haeren ban door verandering van straffe te bekomen, 't gene den Abt haer toestond, gebiedende in haer byzyn dat men het zelve bekken aen den autaer van zyne kerk zoude gehangen hebben tot eeuwige gedagtenis. Bladz. 99.

Het is onbetwistbaer dat haeren ban bepaeld op vyftig jaeren, daer door verandert wierd in eene eeuwigduerende straffe, die ook zeer eer-krenkende was voor de persoonen van haere familie die daer in niet hadden toegestemt: te meer om dat dit alles met plegtigheyd verrigt wierd ter bywezentheyd van het gantsch gemeente. Men oordeelde insgelyks dat, volgens de wetten en gebruyken waer af reeds

hier vooren gehandelt is, het gemeld denkmael als wezende van zilver, moest aenzien worden als eene boete die tusschen den Abt en andere luyden te verdeelen was. Men bevind daer-en-boven in dezen act dat hy aen Jole van Corteryke dede toestemmen, dat zy zynen Bailliu bezonderlyk geslagen had uyt veragtinge van zynen committent; te weten van hem Abt: *in contemptum sui Abbatis*, 't gene alhier des te meer onbetaemelyk was, om dieswil hy daer door liet uytschynen den geest van vraeke die hem, in zyne overtollige laetdunkendheyd en hooveerdy, dede overtreden den grond-regel van zyne religie, behelzende: dat men gehouden is alle persoonelyke beledigingen te vergeven, en zelfs kwaed met goed te beloonen; want al of ook de gebannene tot hem kwam met groote oodmoedigheyd, geleyd wordende tusschen de ermen van twee van haere schildknaepen: *in ulnis duorum suorum scutiferorum*, zoo was hy doch door deze vernedering niet beweegt, maer dede hy haer, als by schimp, plegtiglyk afvraegen: of het was by haere uytdrukkelyke toestemming dat, ten behoeve van zyne kerk: *ad opus suæ ecclesiæ*, zoude gemaekt zyn geworden eenen act begrypende alle de omstandigheden en bezonderheden wegens de gemelde commutatie van straffe? Hier op gaf zy voor antwoorde: *et ultrò quod sic*, willende daer door doen verstaen, dat zy in de gelegentheyd alwaer zy zig bevond, ook in afvraegen nog meer eer-krenkende zoude toestemmen. Dezen act alwaer den Abt verbeeld word exercerende zyne souvereyniteyt, moest voor zyn klooster uytmaeken een eeuwig denkmael van glorie; maer helas! men konde het niet overlezen zonder afkeerigheyd, om dieswil dat het afwykte niet alleen van de betaemelykheyd, maer ook van de gemactigheyd en de regtveerdigheyd: waer door het zelve, benevens het zilvere bekken met de zinnebeelden daer by gevoegt, wel haest opspraeke en ergernis verwekten, in zulker voegen dat den Procureur-generael van den Raed van Vlaenderen alsdan nog tot Ryssel residerende,

 Charter-boekje.

zoo op het publiek gerugt als op de aenklagten van verscheyde bloedverwanten en vrienden van Jole van Corteryke, informatien nam, en agtervolgende de zelve, voor de gemelde regts-bank concludeerde : dat den Abt zoude gecondemneert zyn geworden in eene boete, te storten in de schatkiste van den Graeve van Vlaenderen, in naedeel van welkers voorregten, hy Abt eene commutatie van straffe had toegestaen, verzoekende voorders dat men hem in zyne voorzeyde hoedaenigheyd zoude gemagtigt hebben het zilvere bekken uyt de kerke van St.-Pieters te doen weeren en vernietigen. Den Abt gedaegt zynde om voor de zelve regts-bank daer op te antwoorden, gaf zulks inleyding tot een proces, en wanneer het zelve gebragt was in staet van wysdom, begaven zig daer van de leden, gezeyt Raedsheeren, binnen de stad van Aelst, gelegen in het deel van Vlaenderen releverende van het keyzerryk, en het was aldaer dat zy regt doende tusschen partyen, condemneerden den Abt, over zyn exces en *mesus*, in eene boete van 200 marken zilver, mitsgaeders in alle de kosten van den processe ter taxatie, autoriserende niet min hunnen Procureur-generael zoo aenstonds uyt de kerke van het voornoemde klooster te doen weeren en breken het zilvere bekken met de zinspreuken daer toe betrekkelyk. Den Abt had niet zoo zeer dringende als van de gemelde sententie te appelleren tot het parlement van Parys; maer ingezien dat zy uytgesproken was buyten het Gráefschap van Vlaenderen, en ook reeds in alle haere deelen ten uytvoer gebragt, zoo agtte Philippus van Bourgognen, die ten verzoeke van den Abt voor het parlement gedaegt was, niet noodig aldaer te verschynen; dus dat, by verstekinge en arrest van den 12.sten juny 1404, den Abt gemaintineert of gehandhaeft wierd in de possessie van binnen zyn grond-gebied de straffen te commuëren, en den voornoemden Graeve gecondemneert, den Abt schadeloos te stellen over alles wat daer tegen verrigt was geweest : welk arrest doch niet is konnen uytgevoert Bladz. 158.

Charter-boekje. Bladz. 198.

worden. Een diergelyk arrest wierd ten zelven dage aldaer, op het vervolg van dien Abt, uytgesproken tegen Jacques van Ligtervelde, Opper-Bailliu van Vlaenderen, die aen eenen persoon, gebannen uyt het domeyn van het klooster van St.-Pieters, verlof had gegeven in zyne voorige woonplaets weder-te-keeren.

OSSENESSE, HULST *en* HULST-AMBAGT. — *De Abdye van St.-Pieters en andere.*

Eenen booswigt alleenelyk bekent onder den naem van Arnauld zoon van Jan, had in de 14.de eeuwe, binnen de parochie en het land van Ossenesse, doorbroken de dyken, waer van het gevolg was, dat geheel deze landstreke door de overstroominge der zee met water bedekt wierd. Geduerende dat ongeluk 't gene nog niet opgehouden had ten jaere 1399, was aldaer den bezondersten dyk genaemt den *Hincxdyck*, vermaekt geweest; doch niet genoegzaem, en bovendien waeren sedert langen tyd de voordere verbeteringen verwaereloost. In deze omstandigheden was men, ontrent het eynde der voorzeyde eeuwe bedugt dat, door eene nieuwe overstroominge, ook de stad en het gantsche ambagt van Hulst gelyke ellenden zoude ondergaen hebben; en het was om die te voorkomen, dat Philippus van Bourgognen, Graeve van Vlaenderen, de luyden van zyne regtsbank gezeyt den Raed van Vlaenderen : *Consilium Flandriæ*, residerende tot Ryssel, belast had, naer zeer nauwkeurige onderzoekinge dezer zaeke, by middel van eene impositie op de aenliggende polderlanden, te vinden of te bekomen de somme die noodig was om het gevaer af-te-weeren ; te meer uyt oorzaeke dat hy als souvereyn, verpligt was de paelen van Vlaenderen te behouden en te beschermen ; maer nadien de gemelde impositie gedaen was, ontstonden daer ontrent heftige geschillen tusschen de meest geïmposeerde : bezonderlyk tusschen de Abten der kloosters van St.-Pieters en van Baudeloo, benevens het kapittel van Kortryk ter eendere zyde, en den Abt van den Duynen ter andere : men

Charter-boekje.

sustineerde zelfs dat de geestelyke goederen door de voornoemde regts-bank niet wettelyk konden bezwaert worden; doch door bemiddelaers bewilligden eyndelinge de voornoemde partyen hun te onderwerpen aen de taxatie die zoude gedaen zyn geweest door den Bisschop van Arras, Cancelier van Vlaenderen, gezaementlyk met de luyden van den gemelden tribunael; en alzoo gebeurde het, dat deze als scheyds-mannen by hun vonnis, uytgesproken ten jaere 1399, gewaeg maekten niet alleen van alle de omstandigheden hier vooren vermeld, maer ook van meer andere bezonderheden de zelve taxatie betreffende. Bladz. 114.

Philippus van Bourgognen, Graeve van Vlaenderen, gezeyt den schroomloozen, die den Raed van Vlaenderen eerst tot Ryssel opregtte in de maend february 1385 (ziet *Sanderus*, *tom. 1*, *bladz. 170*), veroorzaekte daer door eene veranderinge tegenstrydig aen de oude wetgevinge en de voorregten der verscheyde steden en districten die hy by zyne huldinge beloft en bezwooren had te handhaeven, voor zoo veele de collegien der Schepenen en de regters van andere tribunaelen tot alsdan wysden zonder appel of reformatie, en dat hy hunne vonnissen daeraen wilde onderwerpen. Zulks veroorzaekte heftige en langduerige twisten; maer ingezien dat deze veranderinge, door de tydsomstandigheden en veele misbruyken, noodzaekelyk was geworden, zoo bestond de politiek van den voornoemden Graeve en zyne opvolgers, niet hier in staende te houden dat den Raed van Vlaenderen constitutioneel was; maer door de zagtste middelen zyne onderdaenen te bewegen hunne oneenigheden door de leden van deze regts-bank te laeten beslissen, inwilligende dat men die maer zoude erkend hebben als arbiters, en ook op hun verzoek daer by voegende, 't zy andere regts-geleerde 't zy bezondere amptenaers of dignitarissen: als den Bisschop van Arras, &c., &c., en dus is het gebeurt dat zoo eene algemeene inconstitutioneele veranderinge, geene algemeene beroerte heeft veroorzaekt. Den Raed van Vlaenderen maekte

uyt een politiek lichaem waer door alle de andere tribunaelen van deze provintie, zoo geestelyke als wereldlyke, in de onderdaenigheyd en gemaetigheyd wierden gehouden, en by middel van welk onze Vorsten, naer de tyds-omstandigheden, allengskens in het bezit wierden gesteld van verscheyde voorregten, die zy noodig hadden om den geest der volksregeeringe te beteugelen en de regeeringsloosheyd af-te-weeren; want in eenen staet of grondgebied is het altyds een teeken van verwarde regeeringe, als geestelyke of wereldlyke corporatien, en ook bezondere persoonen, niet bedwongen konnen worden hunne oneenigheden over-te-leveren aen de uytspraeke van constitutioneele regts-banken.

PAROCHIE VAN ST.-JANS. *De wetten belangende het kleyn Begynhof tot Gend, onder het patroonaetschap van den Abt van het klooster van St.-Pieters.*

Geduerende de beroerten van religie, verwekt door het bestier van Philippus II, waeren in het kleyn Begynhof van Gend oneenigheden ontstaen: men had zig afgeweken van de oude regels en gebruyken, bezonderlyk ten opzigte der kleedingen en verciersels der Begynen. Onder de regeeringe van den opvolger van den voornoemden Vorst, scheen het noodzaekelyk de gemelde ongeregeldheden te doen eyndigen, en de Begynen van verscheyde gezindheden of factien, te bedwingen tot de onderdaenigheyd aen hunne heuverste, bezonderlyk by middel van de wederspannige of ongehoorzaeme weg-te-jaegen of uyt het hof te doen vertrekken. Om dat oogwit te bereyken, had Colombanus, Proost van het klooster van St.-Pieters, by bevel van zynen Abt, patroon van het kleyn Begynhof, en waerschynelyk ook met andere die daer toe geregtigt waeren, ten jaere 1596, Bladz. 68. verzaemelt in een *quohier* of memorie, den bezondersten inhoud van de decreten en reglementen raekende de bestieringe van dat gemeente sedert den jaere 1234; ook had men daer by gevoegt verscheyde

Charter-boekje.

nieuwe artikels, die maer betrekkelyk waeren tot de misbruyken en ongeregeldheden die men wilde beteugelen. Colombanus van Proost tot Abt verkozen zynde ten jaere 1597, stierf anno 1615. Antonius Triest, Bisschop van Gend, sedert 1622 tot 1657, *houdende de visitatie* van dat gemeente ten jaere 1626, hadden de Begynen hem dat quohier getoont met verzoek van daer af den inhoud goedte-keuren, hem ten dien eynde ook een smeekschrift behandigende, waer op hy hun by brief van den jaere 1627 voor antwoorde gaf : dat hy die regels en statuten overwogen hebbende, de zelve approbeerde, &c., &c., welken brief gevoegd wierd aen het quohier. Ten jaere 1645 is van deze gantsche verzaemelinge door den notaris Hauwel gemaekt eene gecollationneerde copie, de welke men onder de archiven van het Bisdom heeft gevonden, en die nu, by geval, onder my is berustende. Bladz. 185.

Voorders is de instellinge van het kleyn Begynhof tot Gend, binnen de parochie van St.-Jan, onder het patroonaetschap van den Abt van St.-Pieters klooster, oorzaeke geweest van heftige debatten tusschen de Begynen en hunnen Kapellaen ter eendere zyde, en de Pastors der voorzeyde parochie ter andere, voor object hebbende *de jura stolæ*, zoo onder andere getuygt het concordaet van den jaere 1262 tusschen hun bemiddelt door den Bisschop van Doornyk. Dit laeste stuk is bezonderlyk merkweerdig ten opzigte van het Sacrament der oorbiegte 't gene, volgens eenige Godsgeleerde, maer zoude ingesteld zyn geweest in de 12.de eeuwe. In het begin der 13.de, verklaerde Innocentius den III, dat alle Christene menschen gehouden waeren, ten minsten eens 's jaers, te biegten aen hunnen Pastor; den Bisschop van Doornyk verpligtte ook daer toe by zyn beroepen concordaet de Begynen; maer men heeft reeds konnen bemerken dat daer naer binnen Gend door de listen der fraters van de bedelende Ordens, deze noodzaekelykheyd niet alleen in twyffel is getrokken maer ook het contrarie bevestigt. Den Bladz. 168. Bladz. 137.

Charter-boekje. officiael van Doornyk en durfde daer ontrent zyne
Bladz. 134. opinie niet uytten, en alzoo is het gebeurt dat men eyndelinge in dat quohier aen de Begynen bevolen
Bladz. 173. heeft alle veerthien dagen *hun te biegten* aen de biegt-vaders die daer toe geordonneert zouden zyn geweest. Deze en meer andere nieuwigheden en misbruyken, betoonen, dat de bedelende Ordens gestigt waeren om, door hunne ondernemingen, te krenken of te verminderen de publicke agtinge van de waere Ministers van onze Religie : te weten van de Bisschoppen en Pastors, welkers eensgezindheyd en vaderlands-liefde aen het Hof van Roomen gevaerlyk schynden.

LYSTE of Role van verscheyde uytdrukkingen zoo in het latyn als in 't vlaemsch en in 't fransch, die zig in dit Charter-Boekje bevinden, en hedendaegs in Oost-Vlaenderen niet meer of zeer weynig gebruykelyk zyn.

A.

ABAISIER (s') la digue s'est abaisiée, den dyk is vernedert; *bl.* 114.

Achten of *Hachten*, arresteren, in beslag nemen, saisieren; *bladz.* 5.

Achterste (*d'*) *van hun beyden*, de langst *levende*, le survivant; *bladz.* 38 en 39.

Achterst (*t'*), eyndelinge, à la fin, *denique; bladz.* 33.

Achtinghe of *Hachtinghe*, arrestation, saisie, aenslag; *bladz.* 4, 22, 88, enz.

Adheredare aliquem, iemand wettelyk in het bezit stellen van een onroerelyk goed of van eene geregtigheyd; *bladz.* 144.

Adjornare, afgeleent van het fransch woord *ajourner, daegen; bladz.* 200

Adreschier une rivière, en rendre le cours droit, haer geven eenen loop die regt is; *bladz.* 112.

Advena, ziet *Incommeling.*

Aerd (*eenen*), eene opene plaets aen eene riviere of waterloop alwaer men goederen lost of verkoopt; *bladz.* 38. Tot Gend *den zeeuwschen aerd.* Item *de aerdhuysen.*

Affolare, affoleren ; bladz. 149.

Afwinnen (*land*), land wettelyk tot zig trekken; *bladz.* 126.

Aisement (*faire à quelqu'un*), lui rendre la chose aisée *ou* ne pas difficile; *bladz.* 76.

Allodium sive *allodium francum*, franc alleu, *vry eygen goed; bladz.* 144.

Alluet, alleu. Idem *ac allodium ; bladz.* 66.

Alse, alswaneer; *bladz.* 33. — Beduyd ook : *omme* of *ten eynde ; alse wet te doene* met den gevangenen; *bladz.* 5 en 6. — Meest wierd dat woord gebruykt om uyt te drukken *: te weten, kennelyk zy*, enz.; *bladz.* 15. Byna alle de oude vonnissen geregistreert ten stadhuyze van Gend, beginnen met de woorden *: alse van den geschille* of *discorde dat wat tusschen ;* enz.

Altoes, altyd, toujours, *semper; bladz.* 59.

Anderen, den anderen dag van april, *den tweeden* van deze maend; *bladz.* 113.

Anderwarf, te vooren of voortyds, autrefois, *quondam; bladz.* 132. — Beduyd ook somwylen: voor de tweede mael, pour la seconde fois; *bladz.* 162.

Ankaert, ziet *Frankaert*.

Appunctare, appointer, P. E. une requête; *bladz.* 202 en 204. Appointement.

Arbores, ce mot latin signifiant *arbres*, *boomen*, se rencontre quelquefois dans les Chartres françaises où il a la même signification; *bladz.* 75.

Arrestatio bonorum, annué debet renovari; *bladz.* 165.

Arrestement, aenhoudinge, arrest; *bladz.* 37.

Asseoir, faire la répartition d'un impôt.

Assiète (*une*), un impôt: *asseoir une assiète*, eene belastinge verdeelen tusschen de contribuabele; *bladz.* 115.

Atourner le blef, arranger, régler tout ce qui se rapporte à la culture du blé au temps de moisson; *bladz.* 75.

Atterroyer, verslyken; *bladz.* 92.

Atres (*li*), le cimetière; *bladz.* 66.

Ave of *Haeve*, roerende goed of meubel; *bladz.* 4 en 61. — *Ave ende erve*, roerende en onroerende goed; *bladz.* 15. — *Onghedighene ave*, meubel dat niet gebaet heeft, qui n'a pas prospéré; *bladz.* 154.

Avonture, risque, péril, danger; *bladz.* 114. Was ook gebruykelyk in de vlaemsche taele, *up sine avonture*.

Avot of *Havot*, graen - maete; *bladz.* 119.

Avouerie, sorte de bail ou tutelle pour la protection des alleus appartenans aux monastères; *bl.* 67.

B.

Bachten, agter, *bachten walle*, agter den wal; *bladz.* 119.

Balfaert (*den*), jaerlyksche belastinge van 12 fransche deniers op ider huys; *bladz.* 10 en 34. Item *Sanderus tom.* 1, *bladz.* 61.

Bancus, bank alwaer gezeten waeren de Schepenen wettelyk vergaedert; *bladz.* 71. — *Banc* beduyd ook een collegie van Schepenen, *eene vulle banc*, een collegie van zeven Schepenen; *bl.* 121. — *Banc* (*plain*), in het fransch gebruykt voor *vulle banc*; *bladz* 123.

Bander zide, op de andere zyde; *bladz.* 15.

Banire (*eene*), een vendel of standaert; *bladz.* 23.

Banlucke, straetschauwinge.

Bannen de vierschaere, uytroepen ter plaetse alwaer de Schepenen zig bevinden, dat deze vergaedert zyn om aen hunne justitiabele regt te doen; *bladz.* 71.

Beclaeghen, persoonlyk arresteren of aenhouden; B. E. *wie wettelic wert beclaecht van schulde*; *bladz.* 37.

Bede, impositie of heerlyke belastinge van onroerelyke goederen; *bladz.* 16. — *Bede*, oodmoedig verzoek, humble prière; *bl.* 12. — *Bede*, beyde, l'un et l'autre, *ambo*; *bladz.* 16.

Bedragen, overtuygen: hi es te vullen bedregen, il est pleinement convaincu; *bladz.* 127.

Bedt (*te*), te beter, d'autaut mieux, *eo melius; bladz.* 179.

Begrypen, uytdrukken, exprimer, B. E. dat hier vooren en hier naer begrepen staet; *bladz.* 134.

Begrypen (*iement*), berispen, critikeren, *réprimander*, *iement begrypen in woorden of weerken*; *bladz.* 175.

Begrypen (*iement*), iemand aenspreken of vervolgen als garand over het fait of de onderneminge van zynen gesubstitueerden of stedehouder; *bladz.* 59 en 179.

Berapen voor betrappen, *alles wat hi berapen ofte ghecrighen mach*, tout ce qu'il peut attraper; *bl.* 57.

Bereyt van straten (*het*), straetschauwinge, visite des chemins dans le but de mettre à l'amende

daer van alleenlyk vervremden *den baetelyken eygendom, utile dominium*. B. V. wanneer hy gronden of andere zaeken uytgaf in leenen of in cyns. Als den *baetzlyken eygendom* overging van den eenen tot den anderen by contract of overeenkomst, noemde men dat heerlyk regt *wandel-coep*, en gebeurde zulks by sterf-geval of successie, zoo was het genaemt *sterf-coep* of *doot-coep*; *bl.* 82, 88 en 120. Ziet voorders *relevium, relief*.

Cordonus, ontleend van het fransch woord *cordon*; *bladz.* 72.

Coren-ghelt (t'), koorn of speykerrenten die men daer naer begroot had in geld; *bladz.* 54.

Correctie (hebben de), het regt hebben van in een geestelyk gemeente andere te berispen en te straffen; *bladz.* 170.

Costenga, frais, dépenses, bekostinge, kosten; *bladz.* 1.

Costumeleken, volgens het gebruyk, suivant la coutume; *bladz.* 24.

Courtins (des), de petites cours qui dans les maisons de campagne étaient séparées de la basse-cour; *bladz.* 66.

Coustinges (les), les frais ou dépenses; *bladz.* 115.

Coust, ziet *Waing*.

Couture, champ cultivé; *bladz.* 66.

Crachte (de), de hooge justitie, *jus gladii*; *bladz.* 16.

Culture, idem *ac couture*; *bl.* 75.

Curtis, het Hof of Hofstede van den Meyer, in het fransch *Cour*. Is ook somwylen synonim van het fransch woord *Métairie*; *bl.* 31, 69, 70, enz.

D.

DE *D* word in de oude schriften zeer dikwils gebruykt voor *t'*, B. E. *dwelke lant*, voor 't welke land; *bladz.* 81.

Damschauwinge, dykschauwinge; *bladz.* 15.

Danen (van), van aldaer: *eer si van danen scieden*, eer zy van aldaer weggingen; *bladz.* 21.

Declairier une loi, *éclaircir*, interpréter une loi; *bladz.* 123.

Defaloir, ontbreken, être en défaut, déficere; *bladz.* 73.

Demanda sua, sa demande, zyn verzoek; *bladz.* 205.

Dendroit, au sujet concernant, *belangende*: P. E. *Dendroit le jugement*, wat belangt het vonnis; *bladz.* 123.

Derre, *deze*, B. E. *in derre maniere dat wi zegghen over regt*; *bladz.* 15.

Derrein (le), *le derreine dyk*, den laesten dyk naest de zee; *bl.* 114.

Dickent (zoo), zoo menigmael, zoo dikwils, si souvent; *bladz.* 109.

Dienstlieden, *servi*, serfs; *bladz.* 6, 90, enz.

Diere, *van die*, danof *de hac re*: B. E. verscheyde pointen, *dat men hem diere onghebruc dede*, qu'on l'empêchait d'en jouir; *bl.* 12.

Dinc (een), in plaets van *ding*, une chose; *bladz.* 6.

Dingeren, pleyten voor eene regtsbank als heesscher of als verweerder; *bladz.* 3.

Doe, alsdan, V. G. *die doe voor oogen waren*, die alsdan in de tegenwoordigheyd van den regter waeren; *bl* 58. — *Doe*, wanneer: *doe si t'scependom zwoeren*; *bladz.* 21. — *Ik doe* wierd ook gebruykt voor *ik doen*: *ik doe te wetene*, je fais savoir, *notum facio*; *bladz.* 125.

Doet-coep, ziet *coep*.

Doloir (se), se plaindre, zig beklaegen; *bladz.* 122

Donc (à), alors, *tunc*, alsdan; *bladz.* 123.

Donc (jusques à), jusques à ce que, tot alswanneer dat, *quousque*; *bladz.* 122.

Doy, deux, twee, *duo*; *bl.* 123.

E.

ÉCHEVER, éviter, *evitare*, vermyden; *bladz.* 116.

Effestucare, van *festuca*, eenen halm, un brin de paille. In de symbolike overleveringe van onroerelyke goederen of andere die als onroerlyk aenzien wierden,

verstond men door *effestucare*, eenen halm breken en wegwerpen; waer door den eygenaer zyn regt afstond; *bl.* 103 en 141. Dit woord is dikwils vicieus geschreven.

El niement, niemand anders, aucun autre individu, *nemo alius ; bl.* 5 en 23.

Elre, elders, ailleurs, *alibi ; bl.* 15.

Els (*niet*), niet anders, rien de plus; *bladz.* 14.

Elsetum, elsen hout, bois d'aulnes; *bladz.* 161.

Elkerlycs recht, het regt van elk, le droit de chacun; *bladz.* 3.

Enforcement de court (*prendre*), in de onderleenhoven bediende men zig van deze expressien, als de leenmannen gemaend zynde een proces te wyzen, niet wisten welke van beyde partyen regt of onregt had: in zulk geval was het van hunne pligt *versterkinge van raed te nemen* en ten hoofdvonnisse te gaen; *bladz.* 123.

Engiene, bedrog, arglist, *dolus*, fraude; dat fransch woord wierd ook gebruykt in de vlaemsche taele; *bladz.* 50.

Engranger, agrandir, vergrooten; *bladz.* 68.

Entbeeren, ontleend van het duytsch woord *entbehren*, derven, être privé de quelque chose; *bladz.* 84.

Erve of *Herve*, ziet *Hereditas*.

Estrain, de la paille, strooy, stramen; *bladz.* 73.

Estrainier, tas de fumier, mesthoop; *bladz.* 73.

Ethene (*een*), een noenmael van eenen arbeyder, bestaende in een brood en vier eyers of vier haeringen; *bladz* 52 *en volgende.*

Evene, haver; *bladz.* 52 en 54 — Ruwer evene. — Onderscholene evene. — Witte evene; *bl.* 119

Even verre dat, voo zoo veele dat. *in quantùm ; bladz.* 123.

Everen, eysschen, vorderen, in maenen by wettelyk bevel of executie; *bladz.* 6.

Exactiones, impositien of belastingen, *exactiones seu talias ; bladz.* 62.

Exheredare, in de symbolike overlevering beduyd, imand wettelyk stellen buyten regt en possessie van eenen grond of van eene geregtigheyd; *bladz.* 144.

Expletare, exploiter, een vonnis ten uytvoer brengen; *bladz.* 203.

Expletum, exploit; *bladz.* 200.

F.

F. In de vlaemsche Charters is de *f* somwylen gebruykt voor de *v* : B. E. in den *name t'faders*, des vaders . *up t'ferbint*, op het verband; *bladz.* 12.

Faeilgieren (*zonder te*), zonder te verzuymen of agter te laeten, sans y manquer; *bladz.* 172.

Fallanten, die verzuymt hebben voor den regter zig te begeven als zy by uytroepinge of andersins aldaer gedagvaert waeren; *bladz.* 124 en 127.

Faukier, faucher, afmaeyen, afsnyden; *bladz.* 67.

Feodatus meus, mynen leenman of den man die van my een leen is houdende, mon vassal; *bl.* 63.

Fermerie, nu infermerye, ziekhuys; *bladz.* 6.

Fiens, excrémens d'animaux, engrais; *bladz.* 76.

Fidem dare cum juramento, zyne trouwe bevestigen met zynen eed; *bladz.* 103.

Fimer une terre, een land mesten, *stercorare ; bladz.* 76.

Flael, fléau à battre blé, vlegel om graen te desschen. Dat woord wierd ook gebruykt om uyt-te-drukken: *het regt van graen te desschen in eene schuere*, li Maires doit avoir deux flaels en le grange, et Philippes de Rodes le tiers batant; *bladz.* 76.

Foiaule (*mon*), mon féal, l'homme qui m'a promis sous sa foi de m'être fidèle; *bladz.* 67.

Forisfactum vel *Forefactum*, in het vlaemsch *Misdaed*, beduyd eene boete wanneer dat woord betrekkelyk is tot eene somme geld; *bladz.* 5 en 16.

Forisfactum altum, eene boete boven de 3 pond. — *Forisfactum*

bassum, eene boete van 3 pond of van miu; *bladz.* 62 en 63.

Formortura, het regt het gene van den dooden overgaet tot zynen hoir, mits by dezen voldoende aen de lasten en pligten by de land-wetten uytgedrukt; *bl.* 71.

Formortura, sterfhuys, versterfte, successie; *bladz.* 163.

Formortures, sterfhuyzen, versterften: *partir des formortures*, versterften of successien verdeelen tusschen de hoirs; *bl.* 163 en 124.

Fossatus (*unus*), eenen gragt of vyver; un fossé ou vivier; *bl.* 62.

Frankaert of *Ankaert*, zekere graenmaete; *bladz.* 119.

G.

GADERINGE *ofte Serkemanagie* (*eenen act van*), een solemneel vonnis waer by de leenmannen op het verzoek van eenen van hunne gelyke, naer genomen informatien *gaederden* of byeen bragten alle de voordeelen en lasten constituërende of uytmaekende zyn leen, dit bezonderlyk op de depositien der getuygen die daer omstreeks woonagtig waeren, *qui circummanebant*; *bladz.* 19 en 83.

Gaen onder het saet, beterden of betrappelen het land alwaer men zaeyt; *bladz.* 53 en 54.

Gaen up iemens seggen, afgaen op de uytspracke van imand; *bladz.* 3.

Gaen ute hem selven, afgaen van zyn eygen gedagt, advies of opinie; *bladz.* 12.

Garba, gerbe de blé consistant en cinq à six javelles liées ensemble; *bladz.* 47.

Garbator, celui qui est chargé de ce travail; *bladz.* 27, 30 en 62.

Garbe, gerbe; *bladz.* 75.

Gardin, jardin, in het duytsch *garten*; *bladz.* 66.

Geheet, bevel, ordre, commandement, *bi sin geheet*; *bladz.* 5.

Gelt (*cooren*), koorn-renten die men begroot had in geld; *bl.* 52.

Gelt dat ongave es, geld dat niet gangbaer is, dat men in betaeling niet moet aenveerden; *bl.* 11.

Gerotte (*met den*), *een gans metten gerotte*, dat is met al het gene daer toe behoort: als pluymen, ingewand, enz.; want *gerotte* stamt af van het verbum *te saement rotten*, 't geen nog heden gebruykelyk is; *bladz.* 11.

Gesir, liggen, jachère, *gesir brake*, être en jachère; *bladz.* 74.

Ghebieden, wettelyk aen imand iets bevelen of ordonneren by uytroep in de kerke of in eene andere plaets daer toe bestemt; *bladz.* 37 enz.

Ghebieden ghedeel, wettelyk oproepen de hoirs tot het aenveerden hun deel der successie; *bl.* 6. — *Ghebieden eenen grond van erven bi 3 sondagsche kerk-geboden*, oproepen de gene eenig regt zouden pretenderen in eenen grond die men vervremden wilt; *bl.* 110. — *Men ghebied* eenen debiteur zynen pand te lossen; *bladz.* 37. — *Men ghebied* in zaeken van straetschauwinge; enz.

Ghebot, het substantivum van *ghebieden* in den voorzeyden zin; *bladz.* 5.

Ghecrighen, krygen, bekomen, recevoir, attraper: alles wat hi berapen en gecrighen mach; *bl.* 57.

Ghelike, gelykelyk, de même, *similiter: ende also ghelike* van den eeden te stavene; *bladz.* 3.

Ghenachte, *nachte* of *ghenachte* wierd in de oude regtsplegingе gebruykt voor *daeghen*, *dies*, bezonderlyk in zaeken van zuyveringe of purge; *bl.* 37 en 38, van verdeelinge, enz.

Ghereke, *een huus te ghereke houden*, in goeden staet onderhouden; *bladz.* 195.

Ghestade, gestadig; *bladz.* 109.

Giste (*droit de*) ou *courroit*, regt 't gene eenige landheeren hadden eens of meermaels in 't jaer by hunne Meyers of andere persoonen de hospitaliteyt te genieten; *bladz.* 77.

Gistas accipere, genieten het regt van hospitaliteyt; *bladz.* 78. Ziet *Giste*.

Glui, strooy, *stramen*, de la paille; *bladz.* 73.

Gode (*om*), zonder loon of gratis; *bladz.* 134.

Grangea (*illa*), cette grange, deze schuere; *bladz.* 70.

Graven, begraven: men zalse graeven up t'ghewyde; *bladz.* 133.

H.

HACHTEN, ziet *Achten*.

Hachtinghe, ziet *Achtinge*.

Halft, de helft, *medietas*, B. E. *een spent halft evenen*, eene halve spent haever; *bladz.* 81.

Halsterium, zekere haever-maete; *bl.* 70. In het vlaemsch *halster*; *bladz.* 81 en 119.

Halven (*van zinen*), van zynen wege, de sa part, *van s'prosts halven*; *bladz.* 37.

Hangeman (*den*), den scherp-regter, le maître des hautes-œuvres; *bladz.* 89. In eenige districten wierd de executie gedaen door twee scherp-regters: *debet justiciari per nuncium meum et per nuncium abbatis*; *bladz.* 63.

Hant of *Handt*, *manus*, la main. Dat woord beduyd somwylen den gantschen persoon: *den Meyer zal hebben ij. pen. van elker hant: also wel van doeder hant, als van levender hant*; *bl.* 37.

Har, in dativo *Hare*, B. E. naer *de begeerte van hare*: naer de begeerte van haer; *bladz.* 83. — *Niet der jeghen te doen bi hare no bi anderen persoonen*; *bl.* 56.

Hare (*tote*), ontleend van de oude fransche uytdrukkingen *à ores*, jusqu'à présent, tot alsnu, *hucusque*; *bladz.* 82 en 108.

Haulsier et *Haultier*, hausser ou rendre plus élevé, verhoogen, P. E. haulsier une digue; *bladz.* 115 en 117.

Havot, ziet *Avot*.

Heedenen eenen amptenaer: den zelven in eede stellen; *bladz.* 37.

Heelre (*de*), de geheele, B. E. *de heelre praeterye*, de geheele of gantsche praeterye; *bladz.* 59.

Heit (*d eene*), la moitié, *una medietas*; *bladz.* 56.

Herberghen (*quade*), herbergen alwaer doorgaens zig bevonden wulpsche vrouwspersoonen of daer men zig bezig hield met dobbelen; *bladz.* 34.

Hereditarius vir, *eenen ervagtigen man*, eenen man die erfagtigheden bezat. In het oud fransch: *un homme hredité*; *bladz.* 116.

Hereditas, in het vlaemsch *hervagtigheyd* of *erfagtigheyd*, is een onroerlyk goed deelbaer tusschen de hoirs of dat niet in leene uytgegeven is: *zoo op grond van leene als op grond van erve*; *bladz.* 87.

Herevaert, last, krawye, zoo te voet als te peerd, en zoo met wagens als met schepen, ook met zeylkundige, ten profyte van den landheere; *bl.* 13, 15, enz.

Heymene, B. E. den Abt was verpligt het hof van den Meyer *te heymene so dats slotvast ware: te verzekeren of te versterken zoo dat het was gelyk een kasteel*: slot; *bladz.* 106.

Hettenen of *ettenen* (*eenen mersch*), daer op vee dryven; *bladz.* 88.

Hettinghen of *Ettingen* (*de*), 't gene groeyt op de brack-kauteren; *bladz.* 54.

Hine, hy hem, B. V. *ende worde twist om t'soeken, dat soude de bode nemen up sinen eet, dat hine sochte*; *bladz.* 6.

Hire, hy aldaer, B. E. present s'Abts bode: *indien hire wesen wille*, indien s'Abts bode aldaer wilt tegenwoordig zyn; *idem*. — *Hire*, hy daer, V. G. *ging hire jeghen*, kwam hy daer tegen, s'il s'y opposait ou s'il y contrevenait; *bl.* 11.

Hiretages, gronden van erve; *bladz.* 122.

Hit, hy het, B. E. wi seggen dat het leen is, *ende dat hit* also moet houdene; *bladz.* 11.

Hoeft scol, het beste meubel, zekere *dood-schuld* of *slaevelyk regt* ten opzigte der dienstluyden, *maer een heerelyk regt* ten aenzien van den landheere aen welken het te betaelen was; *bladz.* 6, 12 en 163. — *Scol scat*, vind men in de oude wetten der Gen-

tenaers op deze wyze : *scol scat, quod duo scabinicognoscunt, est constans*, 't geen beduyd : *eene prysye van meubelen, gedaen in de tegenwoordigheyd van twee Schepenen is wettelyk, of en mag niet tegengesproken worden.*

Hoeft vonnis, ziet *Caput.*

Hof of *Hov*, item *Hofstede*, de woonstede van den Meyer en andere landbouwers, in het latyn *curtis*, en in het fransch *cour ; bladz.* 119. — *Hof* of *Hov* beduyd ook *mansus*, B. V. het Begynhof, *mansus Beginnarum ; bladz.* 168 en 169. — *Hof* (*het*) *van leenmannen*, la Cour des hommes de fief ou vassaux. In diergelyke regts-banken waeren gebruykelyk deze uytdrukkingen : *ten ophove ende ten afhove*, in het begin van hunne sessie en op het eynde der zelve ; *bladz.* 119. — *Hof* of *Hov*, alzoo noemde men den Raed van Vlaenderen eenen tribunael van appel. — *Hof* of *Hov*, deze benoeminge gaf het magistraet van Gend aen alle de regts-banken die by het zelve ten hoofd-vonnis kwamen : dus *Hofsluytinge* of *Hovsluytinghe*, (*brieven van*), de brieven die de Schepenen van het magistraet van Gend zonden aen de voorzeyde regts-banken, hun interdicerende kennis te nemen van zaeken de voorregten der Gentenaers belangende : dus *Hove* (*brieven van openinge van*), brieven waer by de Schepenen van Gend verklaerden dat de hofsluytinge kwam te onderblyven ; *bl.* 126.

Hofs ofte Hovsweerdig maeken (*sig*). In de leenhoven waeren de vrouwspersoonen en de minderjaerige niet hofsweerdig, ten zy nadien de leenmannen hun eenen voogd benoemt hadden en dat zy ook zeker of borge hadden gesteit. Alzoo hofsweerdig gemaekt zynde, *quamen si*, volgens de oude uytdrukkingen, *te rade ende te taelmanne* en daerna beginde men *te dingheren* : te pleyten ; *bladz.* 20 en 84.

Hospites, in het fransch *Hostes*, ziet *Laeten.*

Huedin (*ter*), ten koste, *den gevangenen is ter huedin ende wagtingen van den prooste ; bl.* 34.

Huer (*by*), by haer, par elle, *per eam ; bladz.* 172. — *Hueren persoon, haeren persoon ; bl.* 136.

Huerbuere (*in den*), ten voordeele, ten profyte ; *bladz.* 178.

Huteghedaen, uytgezondert, excepté ; *bladz.* 123.

Huusgenoet, eenen vassal of leenhouder gebruykt wordende in de kloosters tot het verrigten den dienst die de Munken aldaer noodig hadden, of wel om buyten de kloosters te doen agtervolgen en ook zelfs ten uytvoer te brengen de bevelen van den Abt ; *bl.* 57. — *Huusgenoetscepe*, zoo wierd genoemt dat slach van leenen ; *idem.*

I.

Illeukes et *Illukes*, *illuc*, là, aldaer ; *bladz.* 76 en 77.

Inclamare terram suam, revindicare, réclamer sa propriété foncière. — *Qui inclamatus est :* cujus terra revindicata ; *bl.* 151.

Incommeling, *advena*, beduyd doorgaens eenen vremdeling waer van men geene wettige hoirs erkende : *goed van bastaerden ende incommelingen ; bl.* 13 en 90.

Inhibitie (*letteren van*), brieven waer by het hof van den Bisschop van Doornyk aen eenen wereldlyken of anderen tribunael interdiceerde kennis te nemen van de zaeken waer van het zelve hof aen zig alleen het beregt toeëygende ; *bladz.* 125 en 126.

Injuria, beduyd niet altyd een scheldwoord, *une injure ;* maer in de oude Charters gelyk in de Roomsche wetten, wilde men dikwils door deze uytdrukkinge doen verstaen, iets 't gene ondernomen was tegen het regt, *contra jus ; bladz.* 65.

Injuriare, facere aliquid contra jus ; *bladz.* 69.

Injuriosus, die iets onderneemt tegen het regt; *bladz.* 65.

Injuriatores, contra eos viriliter se defendere; *bladz.* 79.

Injusticia, boete, misdaed, amende, *forisfactum : de injusticiis catalarum et omnibus aliis forisfactis altis et bassis; bladz.* 61.

Inlande (eene), een decreet waer by den souvereyn of den heere van eene landstreke aen eenen gebannen toeliet in zyne voorige woonplaets weder te keeren: van welke gunst hy doch maer op zekere conditien konde genieten; *bladz.* 89 en 90.

Insetten, beduyd somwylen in de geestelyke gemeenten, imand stellen in penitentie; *bladz.* 178.

Investive, imand wettelyk in het bezit stellen niet alleen van een leen of beneficie, maer ook van een vry-eygen goed. *De decimis, eas ecclesias investivit : liberatis eisdem decimis de omni servitio feodali; bladz.* 142.

Jacere, braeke liggen, *terra illa jacet ad gramina*, dat land ligt braeke om bezaeyt te worden met graen. *Jacet ad fœnum*, het ligt braeke om met gars bezaeyt te worden. *Jacet terra in pasturâ*, den grond ligt onbezaeyt en dient voor weede; *bl.* 47, 48 en 49. — Het fransch woord *jachère*, schynt gemaekt of ontleent te zyn van *jacere:* dien franschen uytdruk was in Vlaenderen nog niet bekend ten jaere 1264; *bladz.* 74.

Jemene, *Hiemene* of *Yemene*, imand, quelqu'un, *aliquis*, in genitivo *jemens; bl.* 23, 24 en 89.

Jof, *Of*, *Ou*, *Vel*, d'Abt *jof sin bode ; bladz.* 4. — Beduyd ook *indien : d'Abt dingert jof hi wille*, s'il veut; *bladz.* 3.

Jongheren, minderjaerige die onder hunnen jaeren sterven; *bl.* 134 — *Jongheren*, ook jonge lieden die men gebruykt in eenige kerkelyke plegtigheden; *bladz.* 135.

K.

K (de) was voortyds zeer veel gebruykt in het fransch, maer men heeft met ter tyd daer aen gesubstitueert de *Q*. Was dan *Ki* niet zoo goed als *Qui*, en *Ke* zoo goed als *Que ?* In tegendeel was in het oud vlaemsch de *K* weynig gebruykt, en heeft men daer aen gesubstitueert de *C*.

Kerke, ziet *Calegne*.

Kerke (sine), zyne abdye, zyn klooster; *bladz.* 37.

Keerlaecken (een), zoo noemde men voortyds het jaerlyks pensioen dat men gaf aen eenen publieken amptenaer; *bladz.* 42.

Kelrien (goet van der), goederen de welke in de geestelyke gemeenten, bezonderlyk bestemd waeren tot wyn, bier en voordere kelder-provisien; *bladz.* 6. Den loon van veele bediende der kloosterlingen bestond in wyn, bier, enz.; *bladz.* 33 en 34.

Kerkier, charger quelqu'un d'un devoir, d'une formalité, P. E. les échevins sont *kerkies* de suivre le jugement qui leur a été remis à leur chef-lieu; *bladz.* 123.

Knif of *Knyf*, in het fransch *Kanif* en in het latyn *Canipulum*. Byna in alle de oude wetten gezeyt *coren*, word daer van gewaeg gemaekt als van het aldergevaerlykste *waepen* 't welk men gebruykte om zyne vyanden te dooden of aen hun wonden toe-te-brengen, doch weet men nog niet met zekerheyd hoe dat instrument of waepen gemaekt was; *bladz.* 148.

L.

LAET of *Lat (eenen)*, beduyd eenen cynsenaer, *een Laetscip*, een district bewoont door cynsenaers aen welke de justitie geadministreert wierd door een collegie van zeven Schepenen; *bladz.* 18. — *Laetgoet*, goed aen cynsenaers toebehoorende; *bl.* 38 en 72.

Laetgoet, geeft ten levenden coepe maere-ghelt ende ten sterf-coepe dobbelen t'seyns; *bladz.* 38.

Lalant, zekere cynsgronden binnen de parochie van O. L. V.; *bladz.* 81 en 82.

Lant (maendag en weede), zekere

gronden binnen de parochie van 's Heylig-Kerst die vercynst waeren; *bladz.* 7, 8 en 9.

Lantwinninghe, ziet *Winninge.*

Lant zakes, afstammende van *Lant saken*, was gebruykelyk om aen-te-duyden boeten onder de 3 pond parasyse of 60 schelen; *bl.* 18.

Lé of *Lede* (*een*), beduyd in het oud vlaemsch eenen gragt of kanael gemaekt tot het bestier der wateren; *bladz.* 98.

Leeden (*een werk*), voor *beleeden*, bezorgen, bestieren, in het latyn *minare* sive *procurare*; *bl.* 1 en 106.

Leenachtich, 't gene de leenen aenbelangt en door leenmannen moest gevonnist worden, *bladz.* 126.

Leetsman, bode.

Leis, *Lez*(*le*), près, à côté, by, naby, dérivant du mot latin *latus*; *bl.* 68.

Littora, zoo noemde men tot Gend de afzonderingen of limiten van den Munk-meersch langst den kant van de Schelde, die door den ploeg niet wierden beloopen; *bladz.* 48 et 49.

Live (*yemene vanghen van den*), iemand vangen, als volgens de wetten, verbeurt hebbende zyn leven; *bladz.* 89. — *Eene rente te zinen live*, eene rente die hy te genieten heeft zyn leven geduerende; *bladz.* 38.

Loi (*faire*), in 't vlaemsch *wet doen*, de geregtigheyd of justitie administreeren; *bladz.* 123.

Loke, schynt af te stammen van 't duytsch woord *Loch. Gat*, *trou. Loke schouwene*, beduyd by straetschauwinge onderzoeken de gaten en andere gebrekelykheden die zig in de wegen bevinden, en ook of men de zelve naer behooren ersteld heeft; *bladz.* 5, 15 en 38. — Idem *Loke beleedene met Scepenen*, de straetschauwinge doen met Schepenen; *bladz.* 106

Lossen, af koopen, rédimer, *een regt afkoopen jegens zynen Pastor*; *blazd.* 139.

M.

MAENEN (*de regters*), conjurer les juges de faire droit dans un procès, les semoncer, in het latyn *monere* of *submonere*; *bl.* 21 en 58.

Maenheer of *Maener*, den amptenaer die de *maeninge* doet, l'officier qui fait la semonce; *bl.* 88.

Maeninge (*de*), la semonce; *bl.* 59.

Majorissa, Meyerin, celle à qui appartient une Mairie; *bl.* 69.

Man of *Manne*, *Vir. Vir* is inderdaed eenen generieken uytdruk, doch in de oude Charters word hy gewoonelyk gebruykt voor *Leenman*, *Vassal*; *bladz.* 20, 21, 55, 86, enz.

Manage (*mon*), ma maison, myn huys, *domus mea ubi maneo*; *bladz.* 66.

Manne vonnesse (*een*), vonnis van Leenmannen; *bladz.* 4.

Mandelen, de gemaeyde vrugten in hoopen leggen; *bladz.* 52.

Mandeles, *mectre en moncheus ou en mandeles*; *bladz.* 74 en 75.

Mandula, hoop, tas, *cumulus. Fructus defalcati ponuntur in mandulas seu in massas*; *bladz.* 46 en 47.

Manoir, verbe : demeurer, woonen, il doit manoir dans cette maison; *bladz.* 73.

Manscap (*een*), een leen, un fief. Dat woord wierd meest gebruykt om aen-te-duyden een agter-leen, *un arrière-fief*; *bladz.* 120.

Mansus, ziet *Hof.*

Marc-geld, zoo noemde men in eenige districten het wandel-regt, *droit de mutation*, door den kooper betaeld wordende aen den heer; *bladz.* 160.

Marlare terram, engraisser la terre avec de la marne, de aerde mesten met mergel; *bladz.* 1.

Massare fructus, idem *ac in mandulas ponere*; *bladz.* 47.

Masure (*une*), ce mot ne signifie pas toujours une maison détruite; mais on s'en servait aussi pour indiquer un bâtiment avec un terrain contigu servant à l'économie rustique; *bladz.* 67.

Maurre, moudre, maelen; *bl.* 122.

Mectre sus quelqu'un, imand faitelyk opligten of vangen; *bl.* 123.

Mediare, splyten in twee deelen, partager en deux parties pour que nous en ayons chacun la moitié; *bladz.* 1.

Meere (*de*), de Meyerin of het vrouwspersoon aen wie de Meyerye toebehoorde; *bl* 55 en 56.

Meere (*eene*), eenen poel, un marais, *de bodemloose meere; bl.* 48.

Meerere saken, meerdere zaeken, grootere misdaeden, des délits plus graves; *bladz.* 5.

Menaches, menaces, dreygementen; *bladz.* 122.

Menegherande, verscheyde, diversche, plusieurs, *plures; Menegherande schult*, verscheyde schulden; *bladz.* 81.

Mensuræ, de curte ad curtem diversæ; *bl.* 69. Et hic etiam novæ ac veteres; *bladz.* 76.

Meren, vermeerderen, augmenter, *den cyns meren; bladz.* 15.

Mescieden, *dat hem niets en mesciede*, dat hem niets voorvalle dat hem onvoordeelig of schaedelyk zy; *bladz.* 196.

Messemeden (*bi sire*), by of door zyne domestiken, zyne dienstlieden, ses valets ou autres employés; *bladz.* 196.

Mestier, besoin, *si mestier en est*, s'il en est besoin, indien het noodig is, *si opus sit; bladz.* 75.

Meta, pael, afzonderinge, *limites; bladz.* 48 en 49.

Metes (*les*), dérivant de *meta*, séparation, frontière, *les metes de la Flandre; bladz.* 114.

Mie, rien, niet, *nihil:* il ne doit mie avoir, il ne doit rien avoir; *bl.* 76.

Millour (*don*), de la meilleure qualité, van het beste; *bladz.* 74.

Misdaet (*eene*), boete, amende. Ziet *forisfactum.*

Modius, zekere graen-maete, *modius bladi ad mensuram curtis de Erpe; bladz.* 69.

Moer of *Moere*, turf-grond, waer van turf gemackt word, la terre où l'on trouve la matière pour faire de la tourbe, *een bunre moers; bladz.* 98.

Moete of *Mote* (*s'heeren*), eene plaets aen of in het huys van den heer der parochie, alwaer hy zyne leenmannen verzaemelde om regt te doen aen hunne gelyke, en ook eenige andere wettelyke acten te verrigten naer het plaetselyk gebruyk; *bl.* 20 en 85. — *Moete* of *Mote* beduyd somwylen de plaets alwaer voortyds stonden de huyzen der Meyerye; *bladz.* 107.

Molin (*un*), un moulin, eenen meulen; *bladz.* 122.

Monere, ziet *Maenen.*

Moncheus, hoopen die men te velde maekt van de afgemaeyde vrugten. Ziet *Mandeles.*

Moncheux, idem ac *Moncheus; bladz* 74.

Moult, afstammende van *Multum*, beaucoup, veel; *bladz.* 92.

Moustiers (*li*), l'église, ou l'église paroissiale; *bladz.* 66.

Mudde, zekere graen-maete; *bl.* 38 en 106.

N.

NAERHEDE, retrait. De heerlyke of domaniacle, hoe zy werkstellig gemaekt wierd? *bladz.* 43. — Hoe die van bloedverwantschap, *proximitatis? bladz.* 152.

Ne, niet, non, *ende worde tuist jof de schoutte ghesocht ware, jof ne ware; bladz.* 4. — *Ne* (*het*), *het ne ware*, ten waere, behoudens, uytgezondert, tenzy; *idem.*

Ne, deze negative bevind zig in de oude schriften zeer dikwils als pléonasme, *ware in eenegher stede d'Abt daer de scout njet ne ware*, daer naer heeft men aen *ne* gesubstitueert *en; bladz.* 4.

Ne gene, voor geene: ne gene pandinge mag men doen; *bladz.* 6.

Ne meer, niet meer, niet boven zekere somme, pas au-delà: *xij pt. ende ne meer; bladz.* 16.

Nes, is niet, n'est pas, non est, B. E. *hi nes* niet gehouden sulckx te doen; *bladz.* 4.

Nient, rien, P. E. il ne doit *nient avoir* de cela; *bladz.* 122. — De là *mectre à nient*, détruir, mettre au néant; *bladz.* 122.

No, nog, ni, *nec : si wisen no dam no loke ; bladz.* 15.

Noere, *Noena*, middag, midi, *post noenam*, naer noene, l'après-midi; *bladz.* 136, 138 en 165.

Noeynt, voor nooyt, jamais, *numquàm ; bladz.* 20.

Note, in materie of zaeken van leene, het jaerlyks revenu of inkomen, *de beste note van drien of vj pt. ; bladz.* 109. — *Noten en Ploten* in zaeken van contributie fonciere, het genot houden van eenen grond tot dat de contributie alzoo betaelt is.

Nullui, niemand, *nemo*, il ne *peut nullui arrester : bladz.* 122.

Nuncius, ziet *Bode.*

Nus, niemand, *nemo : nus ne peut dire que*, *etc. ; bladz.* 23 en 123

Nutte, voor nut, utile, *utilis : alst scepenen nutte dinct*, quand les échevins le jugent utile; *bladz.* 5.

O.

OBSERVARE, *Abbas grangiam observabit*, schynt te beduyden: den Abt zal de schuere in goeden staet onderhouden; *bladz.* 2.

Occoison, *occoysoen* en *occusoene*, vlaemsch woord ontleend van *occasio*, gelegentheyd, occasion; *bladz.* 56, 57, 68 en 132.

Oes (al), ten oosten of ten oostkant; *bladz.* 75.

Officium, district of canton bestiert wordende door bezondere amptenaers; *bladz.* 26.

Oghen, beduyd somwylen eene regts-bank wettelyk vergaedert; *bl.* 58. — Den pligtigen was voor oghen: dat is voor zyne regters.

Ommesaten of *Ommezaeten*, luyden woonende omstreeks eene stad of een district; *bl.* 21, 85 en 86.

Ongave, ziet *Gelt.*

Ongebruuk doen (iemand van iets), iemand beletten gebruyk te maeken van iets, empêcher quelqu'un de jouir d'une chose; *bl.* 12 en 98.

Onghecalengiert, ziet *Calengne.*

Onghedegen, ziet *Ave.*

Ontfaen, ontfangen. *Als men ontfaet de renten*, quand on reçoit les rentes; *bladz* 34 en 57.

Onthier, van alsnu, dès-à-présent. *Onthier en meydach; bladz.* 193.

Onthuuden ende ontgoeden (jemand), imand stellen buyten het bezit en den eygendom van een onroerlyk goed; *bladz* 38.

Ontleenen mannen of *Mannen ontleenen*, *emprunter des vassaux.* Zulks was noodig in de onder of agterleenhoven wanneer zig aldaer niet bevond een genoegzaem getal van leenmannen om uyt-te-maeken een hof, ten eynde van regt te doen aen hunne gelyke; want alsdan was den heer van het agterleenhof gehouden van den Abt mannen in leeninge te verzoeken; *bladz.* 121.

Ontluken (een vonnis), een vonnis bekend maeken, prononcer un jugement; *bladz.* 85.

Ontpluken, bezonderen, of bezonderlyk uytdrukken alle de omstandigheden die door het beleed van oorkonden en andersins in eene zaeke wettelyk vastgesteld zyn: *dit alles was ontploken* in het leenhof; *bladz.* 90.

Ontscaeken, wegleeden een vrouwspersoon by verleydinge, par séduction, *deducere fœminam ; bladz.* 154.

Opperstede, zoo wierd genaemd zekere quantiteyt hooy die men van ideren hoop of mandel, op de stede: *in loco*, liet liggen als men het voorder hooy wegvoerde; *bladz.* 47.

Ores, à présent, nu, *nunc ; bl.* 118.

Orlof en *Coep*, ziet *Relevium.*

Overheendraegen, overeenkomen. *Wi Abt hebben overheen ghedreghen met onse Scepenen dat; bladz.* 81 en 106.

P.

PAERD, in plaets van *Hengst*, een paerd om de merien te springhene; *bladz.* 120. Het schynt niet dat het woord *Hengst* alsdan bekend was

Pagare, payer, betaelen, *solvere : pagatus est*, hy is betaelt; *bladz.* 141.

Palafridus, een paerd, un cheval; *bladz.* 47.

Pandiare sive *Pandare*, panden aenslagen, saisir par exécution, *pandiatus est*, hy is gepand; *bladz* 160 en 167.

Partir, partager, verdeelen : B. E. *partir une succession*, een sterf-huys verdeelen; *bl.* 122 en 163

Pastir, paître, *pascere*, 't vee op eene weede dryven; *bladz.* 67.

Pastura, ziet *Jacere.*

Payen, voldoen, satisfaire, payer. *Hi hilt hem wel gepayt ende vergolden ; bladz.* 50.

Peiour (ni dou), ni de la plus mauvaise qualité *Ni dou millour ni dou peiour*, ni de la meilleure qualité ni de la plus mauvaise, niet van het beste nog van het slegtste; *bladz.* 74.

Penning-renten : dezen uytdruk wierd in de fransche Charters gebruykt, mits men den zelven niet konde vertaelen ; *bladz.* 92.

Petia terræ (una), une pièce de terre, een stuk land; *bladz.* 87.

Pieca, peu, *pieca apres*, peu après, een weynig daer naer, *paulò post ; bladz* 114.

Pieur, idem ac *Peiour ; bladz.* 77.

Pinen, amendes, boeten; *bl.* 81

Pinte, zekere graen-maete ; *bl.* 119.

Placita generalia, in het vlaemsch *gaudingen* of *gaughedinge*, plaids généraux ou plaids sommaires, *algemeine pleyt-dagen* Zy strekten meer tot het financier belangen van den landheer en zyne geëmployeerde, als tot het voordeel van hunne justitiabele. Het waeren heerlyke en geene burgerlyke privilegien; en in dien zin had men in elk district het getal dezer pleyt-dagen bepaelt. Zy wierden bekent gemaekt by proclamatien in de kerk. Niemand van het district vermogt daer van afwezig zyn zonder oorlof. Men dingerte aldaer wegens alle zacken die tot eene boete aenleyding konden geven, zonder uyt-te-zonderen die de gene meest verborgen of geheym scheenen : 't welk veele misbruyken veroorzaekte in die tyden wanneer den geest van particuliere vraeke en zelfsregtinge, nog niet teenemael was betengelt of gedempt, en dat ook de landheeren nog tegen elkanderen bezondere oorlogen voerden ; *bladz.* 15, 30, 71, enz.

Placitare, pleyten, dingheren, plaider, demander en justice ; *bladz.* 71.

Placitum, vel *placiti dies*, jour de plaid, dinghedag, pleyt-dag, *placitum tenere*, eenen pleyt-dag houden; *bladz.* 62, 71 en 165.

Plecht, zorge, soin, *cura : lit hi hèt gheschut vee, gaen ute zire plecht ; bladz.* 16.

Plegiatio, fidejussio, caution personnelle, borge, *si quis pro debito vel plegiatione fugerit ; bladz.* 165.

Pluralis, le plurier, word in de oude schriften dikwils gebruykt voor den singularis, men schryfde *kerken* voor *kerke*, enz.

Poorte, stad, *oppidum*, ville : *in de poorte*, in de stad; *bl* 179.

Pou plus pou moins, een weynig meer een weynig min, *paulò plus paulò minus ; bladz.* 75.

Prater, pratrisator, den genen aen wie eene praterye toebehoorde ; *bladz.* 24.

Prater-coren (het) : het koorn 't gene eenen praeter jaerlyks voor loon ontfangde ; *bladz.* 24 en 25.

Prateria, idem ac *praterie*, en is daer van ontleent ; *bladz.* 45.

Praterie, het regt van binnen een kanton of district te bezorgen alles wat belangt den akkerbouw der ploegbaere meerschen, en ook te beletten dat door kwaedwillige persoonen of door het vee dat men langst de wegen dryfde, aen de landbouwers geene schaede wierde toegebragt ; *bladz.* 24.

Pratrisare, idem ac *Pratriseren ; bladz.* 46.

Pratriseren, het ampt van prater oeffenen ; *bladz.* 120.

Prébendale (une terre), une terre

dont le revenu ou le produit est attaché à une prébende; *bl.* 74.

Preit, pré, meersch, weede, *pratum; bladz.* 66.

Presbyter ecclesiæ, eenen pastor of anderen priester doende de pastoreele fonctien. *Johannes filius Herpini presbytri; bladz.* 103.

Prez arables, ploegbaere meerschen; *bladz.* 74 en 75.

Prisonia, ontleend van het fransch woord *prison*, vangenis; *bl.* 63.

Procurare, ziet *Leeden.*

Prys, vergelding, sallaire; *bl.* 35.

Pulment, stamt van het latynsch woord *pulmentum*, pap of bry van erweten of boonen; *bl.* 33.

Pyne doen, penitentie doen, faire pénitence ou être en pénitence; *bladz.* 179.

Q.

QUALEKE, slegt, onbehoorelyk: maekt iemand *qualeke sinen dam ofte loke*, si quelqu'un ne répare pas convenablement les chemins; *bladz.* 15.

Quekenoet, verdold vee of beesten, die men vind op den grond van luyden aen welke zy niet toebehooren, en die aldaer schaede zyn doende; *bladz.* 16. Ziet voorders *Schot.*

Quitare vel *quittare* sive *quitum clamare* (*aliquem*), in het vlaemsch *jemand quite schelden* of *quite laten* 't geen hy schuldig is; *bl.* 4, 50, 62, 136 en 143.

Quitatio, kwytscheldinge, quittance; *bladz.* 80.

R.

RAED, *om raed gaen*, s'aviser, prendre conseil, consulter sur une question douteuse. Niet alleen de leenmannen en de schepenen gingen om raed, maer ook den voorzitter van het district, B. E. den voeght; *bladz.* 23.

Rappelecher, rappeler, révoquer, wederroepen, *revocare: rappelecher les menaches*, révoquer les menaces; *bladz.* 122.

Réamender une maison, la réparer, la remettre en meilleur état; *bl.* 73.

Réchief (*de*), encore une fois, aussi, ook, item, nog eens; *bladz.* 122 en 123.

Regiet of *Rejet*, in het vlaemsch *Reget*, in plurali *Regetten.* Beduyd in de oude Charters van Oost-Vlaenderen, een stuk land onbeploegt, niet in leen nog in cyns uytgegeven. Verscheyde regetten aen de oude stad van Gend paelende, zyn door de Graeven van Vlaenderen aen de gentenaers verkogt of gegeven om daer mede de zelve stad te vergrooten; *bladz.* 68.

Regiment (*het*), beduyd somwylen de bestieringe, la régie, le gouvernement, B. V. *het regiment van het Beggynhof*, la régie, l'administration de la communauté des Béguines; *bladz.* 178 en 180.

Relevare terram suam, sive de formorturâ sive de venditione vel ex aliâ causâ, ten opzigte van het leen of den cyns-grond die my toegekomen is by versterfte, by koop of andersins, aen den grondheer betaelen het regt van verwandelinge. Ziet *Relevium.*

Relevium, in het vlaemsch *coepe* of *coep*, in het fransch doorgaens *droit de relief ou de mutation.* Dat regt was altyds aen den heer van het grond-gebied schuldig, den persoon die zig in het bezit en genot wilde stellen van een immeubel goed; 't zy dat het zelve op hem vervallen was by successie, 't zy dat hy het by koop of andersins had geacquireert: dit als den zelven heer zig in dat goed voorbehouden had zyn *dominium directum*, 't gene altyd gebeurde wanneer hy vry-eygen goed uytgaf in leen of in cyns. Verwandelde dat goed by sterf-geval, zoo noemde men het relief *doot coep*, en gebeurde het by contract, zoo was het bekend onder den naem van *wandelkoep.* Men verstond door *eenen vullen coep* en door *orlof en coep*, het *maximum* van dat regt; veele diergelyke goederen stonden maer by

verwandelinge *ten halven coepe* of *relieve ; bladz.* 37, 62, 71, 91, 119 en 120.

Remaindres (*les*), de overblyfsels, ce qui reste d'une chose, *id quod remanet ; bladz* 75.

Reportare fœdum, met de behoorlyke plegtigheden zyn leen overleveren aen zynen heer, of volgens de oude uytdrukkingen, *zyn leen leggen ter tafele van zynen heere ; bladz.* 141.

Respit ou *Répit* (*ung*), un délai, eenen uytstel, eene verste; *bl.* 123.

Reymeringe, berydinge, *equitatio*, dienst die men bezonderlyk met paerden in zekere omstandigheden te verrigten had op het verzoek of bevel van den landheer; *bladz.* 15.

Rotulus causarum, de rol der zaeken, le tour de rôle. Zoo noemde men in het parlement van Parys *de dagen* bestemd tot de pleytinge der zaeken komende van de verscheyde districten genoemt balliagien. B. V. onder de dagen van de balliagie van Amiens, *dies ballivii Ambianensis*, waeren begrepen de zaeken of processen komende uyt het Graefschap van Vlaenderen; *bladz.* 200.

S.

S (*de*) word in de oude schriften somwylen gebruykt voor *des* of *van den :* B. V. *in de name s Vaders en Soens en s helechs Gheests ; bladz.* 3.

Sage : P. E. *estre sage d'une chose.* On se servait de ces expressions pour indiquer les juges qui étaient en état de décider un procès: si les juges n'étaient pas sages de la question, ils devaient prendre conseil; *bladz.* 123.

Saisinum vel *Saisinea*, saisine possession actuelle : *saisinis suis gaudere ; bladz.* 200 en 202.

Sauvation, afstammende van *sauver*, salut, bevrydinge : P. E. la sauvation de la Flandre ; *bl.* 114.

Schouwen of *Schouwenen*, schauwen, visiter, examiner : *loken schouwenen ende waterlate*, faire la visite des chemins et des canaux ; *bladz* 5.

Scol et *Scolscat*, ziet *Hoeft-scol.*

Scot, zyn aendeel, sa part: zyn scot betaelen; *bladz.* 124.

Scove of *Scoven*, zekere quantiteyt of hoop van vrugten te velde liggende of elders. Men kende *voetscoven* en *mandel-scoven ; bl.* 54.

Scutare, in het vlaemsch scutten, *scutator :* den persoon die het vee scut; *bladz.* 153.

Scutten of *Schutten* beduyd Beschermen, en van dat woord schynen af te stammen de gene van *Schout* en *Schautheet*, Beschermer. Wat 'er ook van zy, had den landbouwer voor beschermінge bezonderlyk noodig, dat men hem in zyne vrugten te velde geene schaede toebragte, en gelykerwys zulks dikwils gebeurde door het verloopen vee, zoo was den Schout of anderen bezondersten amptenaer van het district, gewoonelyk belast daer ontrent de wettelyke maetregelen te handhaeven : in dezen zin verstond men door *Scutterie*, het kanton binnen welk dezen amptenaer dat regt vermogt te oeffenen; *bl.* 24. — *Scutten* of *Schuttenen*, beduyd ook het verloopen vee aenhouden om daer op de schaede, de boete en de onkosten te verhaelen; *bladz.* 24, 53 en 55. — En *Scot* of *Schotis*, het aengehouden vee of quekenot; *bladz.* 16, 24 en 160. — Tot Evergem scutte men ook de dieven; *bladz.* 24.

Se pour si, V. G. se pourvu n'y étoit; *bladz.* 114.

Seggen of *Zegghen* (*verbum*), verklaeren, uytspreken in de hoedanigheyd van arbiter; *bladz.* 11, 15 en 16. — *Seggen* of *Zeggen* (*een*), substantivum, een vonnis, eene sententie of uytspraeke van arbiters of scheydsmannen ; *bladz.* 3 en 17.

Serkemanagie, ziet *Gaederinge.*

Servages, services, *servitutes*, diensten, krawyen; *bladz.* 122.

Setten of *Zetten*, ommestellen,

imposer, répartir une charge publique : *Settinghe*, 't gene ommegesteld is; zyne zettingen betaelen; *bladz.* 16.

Servi, ziet *Dienstluyden*.

Si pour *ainsi* : *si* donnons en mandement, ainsi nous mandons; *bladz.* 95.

Singularis; in de oude schriften gebruykte men somwylen den *singularis* voor den *pluralis*. 'T is alzoodat wy bevinden verscheyde mael zeer duydelyk geschreven in een origineel vonnis arbitral : *segge wi* in plaets van *zeggen wy*; *bladz.* 15 en 16.

Sinte daegen, heylig dagen; *bl.* 132.

Socs (les), les cingles ou hayes dont on entoure une pièce de terre que l'on cultive : *quo includitur ager*; *bladz.* 75.

Soe of *Zoe*, voor zy : men verklaerde dat soe niet en wiste dat, enz.; *bladz.* 84 en 85. — Soe es hem schuldig trauwe, elle lui doit fidélité; *bladz.* 91. — Op welken seker, *soe* begheerde, dat wy, enz., enz., elle voulait que sur cette caution, nous, etc., etc.; *bladz.* 83 en 84.

Soe, voor soo of alzoo : soe ende ghelic hi sculdig was; *bl.* 127. — Of het soe wettelic bevonden ware? *bladz.* 25.

Soele ou *Soelle*, geerste, du millet; *bladz.* 74.

Soes, zy het : mitz soes noodig had; *bladz.* 84.

Soif, haie, *sæpes*, haege; *bl.* 67.

Soier, *sicare*, couper, afsnyden; *bladz.* 67 en 75.

Soler : *solere*, gewoon zyn, être accoutumé; *bladz.* 66.

Sommare, sommer, *accercire* : iemand by bevel van den regter iets gebieden, iets ordonneren; *bladz.* 204.

Sonder, voor uytgezondert, uytgenomen, excepté; *bladz.* 5.

So wie, wi het zy, qui que ce soit, *quicumque* : *so wie gevangen* word, *so wiens beesten* gescut worden; *bladz.* 24. — So wien men panden zal; *bladz.* 22.

Spent, haever maete, eene spent halft evene : eene halve spent haever; *bladz.* 81.

Staden of *Stadenen*, is van gelyke beduyding als *Staven* : den Meyer sal de verde nemen, die staden ende opdraegen als het te doen es; *bladz* 88.

Staven of *Stavenen* (*eenen eed*), den eed aenveerden of bevestigen, 't zy van getuygen, 't zy van andere persoonen, 't gene altyds verrigt word door eenen publieken amptenaer; *bladz.* 3 en 88.

Speysinge, jonge visschen die men in eenen wal of vyver beweegt om aen-te-kweeken; *bladz.* 108.

Springen in plaets van *Bespringen*, een paerd om de meirien te springen; *bladz.* 120.

Stede wierd voortyds in Oost-Vlaenderen gebruykt voor kasteel of speelgoed, in het latyn *villa*; *bladz* 85, 110 en 111.

Stede (in myne), in myne plaets, *in loco meo*, als door my daer in gesubstitueert, dus is desen mynen *Stedehouder*; *bladz.* 179 en 180.

Stede, geval, *occasio*, cas, occurence : in *allen desen steden* hier boven uytgedrukt, dans tous les cas susdits; *bladz.* 6.

Stede, *locus*, lieu, plaets, te weten de plaets alwaer een kraem kan worden opgeregt. Den Meyer heeft van elken craeme 1 penning, ende van elker stede sonder craem 1 haelinc; *bladz.* 37.

Stede, de plaets daer de Schepenen hunne zittingen hielden : B. V. hy is verpligt Scepenen te maenen in allen steden daer mense schuldig es te maenen; 't gene ook kan beduyden : *in alle de gevallen*; *bladz.* 3.

Stede, de plaets alwaer eene beggyne woonagtig is in haer convent : dus zegt men eene beggyne *steden*, haer in het bezit stellen van de plaets alwaer zy in het convent zal mogen woonen; *bladz.* 171.

Stede, is in de kerk der beggynen

de plaets die aen ider couvent is aengewezen, ten eynde dat alle die van het zelve couvent zig aldaerzouden vergaederen; *bl.* 177.

Stede houden verbum (*dat moet*), dat moet agtervolgt worden; *bladz.* 113.

Sterf coep, ziet *Coep*.

Sus (*mectre*), opligten, aenhouden, arresteren; *bladz.* 123.

Sustenanche, ce qui est nécessaire pour la nourriture du bétail : que les betes de la cour ayent leur plaine sustenanche; *bladz.* 76.

Syt (*dat*), dat zy het : sy verklaerden dat *syt* al welteleken bevonden hadden; *bladz.* 21.

T.

TALIÆ, ziet *Exactiones*.

Taefel, beduyd somwylen financien, schat-kist of goederen bezonderlyk geschikt tot eene stigtinge. Dus verstaet men door *de taefel van den aermen*, al het gene geschikt is tot onderhoud van de arme luyden; *bl.* 133. — Een *leen leggen ter taefel van zynen heere*, is den baetelyken eygendom van dat leen in zyne schat-kist weder brengen. — Eenen *taefelhouder*, is eenen *woekeraer* of persoon den welken in het bezit is van eene schat-kist die hy dagelyks vermeerdert met den onbehoorelyken intrest die hy afperst van luyden die zig in nood bevinden.

Taelnen (*te its*), van iets gewaeg maeken, faire mention de quelque chose : V. G. sy beloofde *te desen leengoederen nemmermeer te taelne no te sprekene; bl.* 197.

Tenure in het fransch en in het vlaemsch, ontleend van het latynsch woord *tenere, houden* : men verstond door *tenure*, de geregtigheden en voordeelen die men van eenen anderen persoon bekomen had, en dus van hem houdende was. B. V. *wi ondervonden der wareden van elkes rechte ende van den tenure dat den eenen heeft gehouden jegen den andren; bladz.* 15.

Terragium, la part des fruits, qui, d'après la coutume du lieu ou d'une convention particulière, est due au seigneur dans les terres dont il s'est réservé le domaine direct; *bladz.* 2.

Terrage in het fransch, idem ac *Terragium; bladz.* 75.

Terra nova, eenen grond die sedert weynigen tyd vrugtbaer of ploegbaer gemaekt is; *bladz.* 32.

Terra vetus, eenen grond die van ouds beploegt is geweest; *bl.* 31.

Tghund, 't gene, ce que, *illud quod; bladz* 125.

Theeringen, onkosten, bezonderlyk in spyzen en dranken, des frais, dépenses, *impensæ; bladz.* 106.

Tiegen in plaets van *Tegen*, jegens, *contra*, contre; *bladz.* 125.

Tortionarius, in het fransch *Tortionnaire*, ce que l'on fait à tort, ce qui est injuste et préjudiciable à autrui, 't gene onregtveerdig of aen een ander schaedelyk is, *sententia tortionaria et nulla; bladz.* 205.

Traditio symbolica, tradition symbolique : plegtige formaliteyten die tot de vervremdinge en overleveringe van immeubele goederen en ook van bezondere geregtigheden, door de wetten voorgeschreven waeren om op de geïnteresseerde indruk te doen, en alzoo tusschen hun te voorkomen twist en oneenigheden; *bladz.* 113, 196 en 197.

Trespasser, contrevenir à une convention, l'enfreindre, iets overtreden, iets doen of ondernemen 't gene tegenstrydig is aen een contract : V. G. *nous ordonnons as parties quelz tiegnent cet accord sans trespasser ni muer* (*mutare*); *bladz.* 123.

Tuun, lust-hof, opene lust-plaets, jardin; *bladz.* 15.

Tweeste (*het*), B. V. het tweeste deel van den regel of reglement, la seconde partie; *bladz.* 176.

U.

U, voortyds waeren twee U naer een ander volgende, in verscheyde

woorden zeer gebruykelyk, men schreef *tuun*, *huus*, *enz.*, *enz.*, eerst substitueerde men aen de tweede *u* een *i*, en men schreef *tuin* en *huis*, daer naer wierd de tweede *u* vervangen door *y*, en men schreef *tuyn* en *huys*. In andere woorden heeft men de *u* en de dobbel *u* verworpen, men schreef voortyds *up*, *uup* of *upe*, en men schryft nu *op*; uyt alle welke men ondervind hoe onze Oost-Vlaendersche taele allenkjens tot haere uytterste volmaektheyd gebragt is geweest.

Utegheleit, excepté, uytgezondert; *bladz.* 124.

Utvang, de gevangneming van eenen persoon buyten het district, alwaer hy zyn gewoonlyk verblyf of domicilie is hebbende; *bladz.* 30.

Uupstal, onbeploegt land, waer van het gebruyk by gedoogzaemheyd of tot wederroepinge doorgaens overgelaeten was aen het gemeente; *bladz.* 62.

V.

VADIUM, loco *vadum* vel *vas*, pand, gage, sûreté; *bladz.* 152.

Vaen, vangen, in gevang nemen, appréhender; *bl.* 34 en 35. Hi es gevat, il est appréhendé.

Vaeren had in de oude vlaemsche spraeke de zelve beduyding als 't duytsch woord *Fahren*: gaen, passeren, zig bewegen van de eene plaets tot de andere, 't zy te voet 't zy te schepe, 't zy met eenen wagen, eene koetse of al ander rytuyg, ook te peerd; *bl.* 4, 15, 52, 54, 119 en 157.

Vaisel, graen-maete, V. G. à dixième vaisel; *bladz.* 76.

Varlet, valet, domestique, knaepe, *nuncius*; *bladz.* 74.

Vastenesse (*in*), pour que cela soit ferme ou inaltérable. B. E. in vastenesse van alle welk wy dezen act hebben bezegelt; *bladz.* 111.

Verbiedenen (*panden*), voor de tweede mael gebieden of uytroepen dat den schuldenaer zyne panden moet komen lossen daer toe betaelende zyne schuld: 't gene verrigt wierd door eenen publieken amptenaer en ter gewoonlyke plaets; *bladz.* 5.

Verbyden of *Verbeyden*, wagten, attendre, *sonder verbyden*, zonder uytstel of vertoef; *bl.* 179. — Door *verbyt naer behooren*, verstond men binnen Gend: gewagt gedurende den tyd van eene ure; en waeren deze uytdrukkingen aldaer onder de regters en advocaeten in het gebruyk tot ontrent den jaere 1793.

Verde, trève privée, bepaeld tydstip binnen welk de persoonen die zig in vyandschap bevonden, elkanderen niet mogten aenranden of andersins eenige vraeke nemen; *bladz.* 88 en 162. — In de *verde* waeren begrepen niet alleen de bloedverwanten zoo van den belediger als van den beledigden, maer ook alle hunne andere vrienden, *amis*, *amici*. Wat aengaet de groote pligtige die aengehouden en ter dood geëxecuteert wierden, waeren die nog in de verde nog in den opvolgenden vrede niet vervat; maer vlugtig wezende, zoo moesten zy eerst den pays maeken door geld of andersins, met de bloedverwanten en de vrienden van den beledigden, voor aleer zy zig met den souvereyn of landheere konden verzoenen: *homicida non potest conciliari cum domino nisi priùs factâ pace cum amicis occisi*; *bladz.* 145.

Verdincen, transiger, composer, au sujet d'une amende, *een verdinc*, une transaction ou composition à cet égard; *bladz.* 14, 81 en 82.

Verghiften, overleveren by gifte, transmettre la chose par donation, *tradere per donationem*: V. G. den Abt was in de Meyerye wettelic verghift gheherlt ende ghegoedt; *bladz* 196.

Verlaten (*Scepenen*), hun afdanken of verklaeren dat zy voorders de fonctie of het ampt van

Schepenen niet mogen verrigten ; *bladz.* 23.

Verliden in plaets van *Belyden*, bekennen , avouer ; *bladz.* 37.

Verloefde wapinen, beduyd in de oude Charters, verbodene wapenen , des armes défendues , *arma prohibita ; bl.* 16. — Nu verstaet men daer door geoorlofde wapenen. — Ziet hoe alles onderworpen is aen verandering !

Verlyden loco *Belyden*, bekennen, convenir ; *bladz.* 111.

Vermake (*by*), by afkoop , innovatie, of nieuw accord of overeenkomste verschillig aen de voorgaende ; *bladz.* 53.

Vermaeken (*Scepenen*) , andere Schepenen benoemen om uyt-temaeken het collegie ; *bladz.* 121.

Vermeersinghe (*in*) , in vermeerderinge , en augmentation : hi heeft dat land gekogt *in vermeersinghe ende toelegghene van sinen anderen goede ; bl.* 196.

Vermetenesse, roekloosheyd ; *bl.* 154.

Vernouchen (*sig*), zig vergenoegen, se contenter : V.G. sy kende hare over wel vernoucht ende vul betaelt ; *bladz.* 56 en 98.

Verste (*eene*), un répit, dat is een delai, eenen uytstel of den versten afgewydersten tyd binnen welken men als heescher of verweerder zyne middelen van regte : *ses moyens de droit* mogt voordraegen.

Vertier , uytlegginge , discutie , *zonder lang vertier van rechte* , zonder langen tyd te discuteren de kwestie agtervolgende de grondregels van regte ; *bladz.* 131.

Vetteme (*de*) , zekeren dienst die de laeten of cynsenaers, in eenige districten aen hunnen heer schuldig waeren , bestaende hier in : dat zy het mest uyt het hof van den Meyer gehouden waeren te vervoeren op de abbatiale gronden, en het aldaer te verspreyden ; *bladz.* 11 , 75 en 82.

Verwinnen, B. E. wert iemand verwonnen van schulden, zulks beduyd : word iemand door zyne regters overtuygt van schulden ; *bladz.* 35.

Verzetten (*den lieden hare scade*), de luyden schaedeloos stellen, les indemniser ; *bladz.* 15.

Vierdaele , zekere wyn-maete ; *bladz.* 11.

Vierscare (*gebannene*), plegtige vergaedering of byeenkomst der Schepenen, welke by uytroep : *ban* , bekend gemaekt wierd , 't gene niet en gebeurde op de gewoonelyke zitdagen , zoo het vastgesteld word op de *bladz.* 88.

Vierstal in het latyn *Vierstallium*, idem ac *Vierschaere* ; doch wierd dat woord meest gebruykt in zaeken de leenen betreffende. Jole van Corteryke was gebannen door leenmannen in *vierstallio ; bladz.* 100.

Vinder , *Vindersman* , scheydsregter, arbiter, goeden man ; *bladz.* 11 , 15 , 16 en 18.

Virtale, graen-maete ; *bladz.* 81.

Vis ou *Vuis*, *vacuum*, place non occupée : P.E. *si lieu est vuis en le grange* , indien dat 'er plaets is in de schuere ; *bladz.* 77.

Voeght (*eenen dingeleken*), un tuteur judiciaire ; *bladz.* 19.

Voerboden, voorloopige bekendmaekingen , waer door men verstond : wetten en ordonnantien politick , die volgens de plaetselyke omstandigheden aen veranderinge onderworpen waeren ; *bladz.* 16.

Voerders (*onse*), onze voorgangers in eene digniteyt of ampt , nos prédécesseurs , nos dévanciers ; *bladz.* 145.

Vorworde of *Vorworden*, conditien en bespreken van eene overeenkomste of transactie ; dus dat men daer door wilde uytdrukken : alle de woorden hier vooren vermeld ; *bladz.* 82.

Voye (*li*) , le chemin, *via*, den weg ; *bladz* 66.

Vreese (*up zire*) , op zyne verantwoordingen , à ses risques et périls : V. G. den veroordeelden ter

HET GENDS

CHARTER-BOEKJE.

Concordia inter Abbatem sancti Bavonis et Majorem de Ghisensele anni 1214 in vigiliâ sancti Johannis Baptistæ.

Ego H per graciam Dei abbas sancti Bavonis et G dominus de Roden, notum facimus universis, quod, post altercationem diu agitatam inter ecclesiam sancti Bavonis et majorem de Ghisensele, et post judicium factum a probis viris in quo majori abjudicatum fuit quidquid juris ad majorationem suam pertinebat, quia sæpe vocatus ad audiendum judicium, tandem venit, sed audire judicium noluit et scriptum de jure suo factum et a scabinis et vicinis approbatum, observare recusavit, tandem probis viris pro pace laborantibus et partibus in unum consentientibus, discordia in hunc modum terminata est. Idem major et uxor ejus ad quem fœudum spectabat cum advocato suo, quidquid juris habebant in majoratione guerpiebant, præter quam ea quæ in præsenti cartulâ continentur.. 1.° Major totam terram de Ghisensele propriis expensis arabit et semen solus dabit, segetes in campo mediabit, et medietatem abbatis ante partem suam in grangiam minabit; et quia nullam decimam ecclesiæ de parte suâ dabit, segetes, sine costengâ abbatis, secari faciet et secabit, terram marlabit et stercorabit.. 2.° Si terram incultam colere poterit, de eâ sicut de reliquâ habebit. Quamdiu fuerit

inculta, abbas suam voluntatem inde faciet; si verò terra bene culta non fuerit, abbas eam alio dare poterit. Servitia hospitum ad terram colendam, prout antecessores sui habuerunt, habebit.. 3.° Decimas de Roden et Gisensele, pro decimâ garbâ minabit, et partem suam de decimâ per se locabit. De terrâ quam colet tota stramina habebit, sed de straminibus decimæ et terragii nichil recipiet.. 4.° Prata propriis expensis pro medietate colet cum servitiis appendentibus, et sepibus et fossatis muniet; ita quod abbas nullum dampnum inde patietur.. 5.° Fænum, ubicumque abbati placuerit infra parochias de Roden et Ghisensele minabit.. 6.° Annonam cum servitio ad hoc statuto, ad scaldam minabit: si verò de servitiis aliquid defuerit, propriis expensis explebit. Servientem abbatis tempore messis procurabit. De foris facto, de parte abbatis tertiam partem habebit, censum de hominibus ad sanctum Bavonem pertinentibus sicut antecessores sui colliget et in festo sancti Bavonis viij solidos annuatim inde solvet.. 7.° Hoc jus majorationis, hereditario fœudo possidetur, ita quod inter heredes non dividetur.. 8° Major infra curtim manebit et heres ejus ad quem fœudum devenerit. Quam diu terram coluerit et fideliter servierit, ortum ad opus olerum habebit, sepibus et fossatis curtim circumdabit, domum in quâ manet procurabit, Pomerium et si qua terra adjacet curti, colet et fructus mediabit, grangiam infra curtim et terram et alia usibus suis necessaria abbas observabit. Ne ergo hæc concordia cum magnâ discretione composita, in posterum, alicujus pravâ suggestione infirmetur, sigillorum nostrorum appensionibus, cum signis testium qui interfuerunt confirmatur. Signa H abbatis, H prioris, S Werrengaren, S Balduini Lopin monachorum sancti Bavonis. Ildegardis dominæ de Melne, Philippide

Dippenburne, Annekini de Broke, W Scouteti G de Punder scabinorum sancti Bavonis et aliorum plurium. Actum anno domini M CC xiiij in vigilia sancti Johannis Baptistæ apud sanctum Bavonem.

Op den rugge van dezen chartre is geschreven: Litteræ concordiæ initæ inter ecclesiam sancti Bavonis et majorem de Ghysensele super jure unicuique competenti anni 1214. N.° 35, casse 15, n.° 3.

Concordaet tusschen het Godshuys van het klooster van sinte Baefs en den scaut van sinte Baefs van den jaere 1252 's maendags naer reminiscere.

Omme twist die was tusschen den Godshuse van sente Baves ende Gilise den schoutete van sente Baves, te bevelne ende omme dat elc wilde weten sin recht, so ginghensis bede up mins ser Willems seggen van Maldengem ende mins ser Huges seggen van Steenlant, ende up Volcours meiers seggen van sente Baves, ende si hebben elkerlycs regt ondersceden also alse hier es gescreven, in de name s vaders en soens ende s helechs gheests, ende si hebben geseit.. 1.° Dat de scoutete es sculdech scepenen te maenene, in allen steden daer mense sculdech es te maenen. Ende d abt es sculdech daer te hebbene sinen bode, ende daer te wesene alse here, ende dingert jof hi wille, ende also ghelike van den eeden te stavene: nemaer de scoutete en mach d eede niet staven also alse hi wille, nemaer also alse scepenen recht dinct. Also ghelike van sekerheden t ontfaene: nemaer alle sulke sekerhede alse den abt genoeget, moet den scoutete genougen van onghewyden dingen, behouden sinen rechte dat recht es.. 2.° Worde mesdaet gewiset an dien man, dat d abt den schoutete antworde dies mans

jof sins deels van der mesdaet; ende de scoutete en mag niemene borgen no laten gaen die hem wert gewiset te houdene bi wette van ongewyden dingen sonder s abts orlof, het ne ware van haven.. 3.° Ende de scoutete nes schuldech te houdene ne geenen man dien d abt vaet bi heereden jof bi manne vonnesse.. 4.° Ware in eenegher stede d abt jof sin bode ende scepenen, daer de scoutete njet ne ware, so mochte d abt jof sinen bode maken eenen maenre up die wile met scepenen, behouden scouteten rechte; ende waert van onversienliken dingen, so soude men soeken den scautete jof sinen bode t ghenen hus dat hi core int dorp, ende dat hus moet hi nomen van jare te jare, ende waert omme sake die geboden waere ter kerken op nameliken dach met scepenen, daer omme en soude men den scauthete niet soeken, nemaer maken eenen maenre alse vorseit es; ende worde tuist jof de scoutte gesocht ware jof ne ware, so soudet de bode nemen up sinen eet jof hine sochte sonder meer daer toe te doene.. 5.° D abt mach maken leedsman van sinen heere wien so hi wille ende de scoutete moet mede varen alse scoutete ende hebben gelyck andren mannen.. 6.° Van manne te ontlivene jof lycktekin te makene, dat es sculdech de scoutete te doene jof sin bode, ende ware jemen gewiset te ontlivene jof lyckteekin te makene, dat mag d abt quite laten zonder den scoutete, het ne ware jof d abt ghelt der af name: name d abt gelt der af, so ware de scoutete sculdech te hebbene sin derden deel van der mesdaet.. 7.° Bleve enech man in hachten met den scoutete bi wisdome van scepenen, van dien man, es de scoutete sculdech te hebbene xij deniers elcx dages ende niet meer, ende daer omme moet hi hem gheven redenlike behoufte.. 8.° Ne geen ghebot es

de scoutete schuldech te gebiedene sonder den abt jof sinen bode, ende sonder sin geheet; het ne ware loke te scouwene ende waterlaet, daer mach d abt hebben sinen bode wilhi te siene jof men recht doet, Ende moet de scoutete gebieden ende scouwen up die tyt dat het den scepenen nutte dinct.. 9.° Ende lant te gebiedene, ende pande te verbiedene, ende ten derden gebode van den panden, eiset de scutete schuldech te latene weten den abt jof sinen bode omme te siene jof de pande jet beter sin dane t gelt daer mense over heft.. 10.° Van allen mesdaden van iij schel. die scepenen wisen, jof hoe so si vallen, es de scoutete sculdech te hebbene den derden penninc ende niet meer, sonder voor loken te schouwene ende waterlate; ende van hachtingen, ende van pandingen, ende dat daer af scepenen wisen, dat es scouteren alleene tote iij schel. ende van allen meereren saken es de derde penninc scouteren, ende also ghelike van allen goede dat men vint; ende worde levende beeste vonden, die soude men houden met gemeenen raden der heerscepe ende der scepenen met den minsten coste tote dien datter wet mede ware gedaen.. 11.° Loke te scouwene ende waeterlaet, dat es scouteren recht up d oude ende niet vorder. Ende d abt mach daer hebben sinen bode wilhi, ende gevielt dat men vorder scouwen soude, loke jof waeterlaet, so waer het scouteren recht ende njemens el gelyc den ouden te scouwene.. 12.° Ne ghene hachtinge mach de scoutete doen sonder scepenen ende s abbets bode jof hire wesen wille, het ne ware van vremden ende van vluchtegen jof die twist hadden gemaect: daer mach de scoutete hant ane slaen sonder scepenen ende s abbes bode, ende die moet hi bringhen vornoens vor scepenen ende s abbets bode alse wet mede te

doen; ende s abbets bode moet de scoutere soeken ter kemenaden, en vonde men s abbets bode niet, jof en wilde hi niet comen, so mach de scoutete de hachtinge wel doen bi maningen van scepenen sonder s abbets bode: Ende worde twist omme t'soeken, dat soude de bode nemen up sinen eet, dat hine daer sochte sonder meer toe te doene.. 13.° Ne gene pandinge mag de scoutete doen sonder scepenen ende s abbets bode jof hire wesen wille; ende dien bode moet de scoutete eeschen ter kemenaden, ende ne vonde mene niet, jof en wilde hi niet comen, so mach de scoutete panden met scepenen sonder s abbets bode. Op goet van der costryen, jof van der kelrien, jof der fermerien ne mach de scoutete niet panden, het ne ware omme gewisde mesdaet, jof omme dinc die men everde bi gemeenen rade van scepenen, no hachtinge doen, het ne ware van vlugtegen goede, ende dats vremder liede ware jof van tuiste.. 14.° Alse men ghebiet gedeel, daer es schuldech te wesene de schoutete, ende scepenen, ende s abbets bode up dien dach jof hire wesen wille; ende daer es men den scoutete ende scepenen schuldech te doen wetene een mael redenleke, of syt nemen willen, ende el niet.. 15.° In allen desen steden die hier vornoemt sin, so mach de scoutete setten sinen bode bi wette, te doene gelyc hem selven.. 16.° Alle de ghene die behoren te sente Baven te twee deniers jaerlix, ende geboren sin binnen der vogedien en wonen der inne, dat es scauteten recht van dien twee deniers jaerlijx, ses deniers alsi huwen ende xij deniers alsi sterven.. 17.° Alle de ghene die staen ten besten hoefscoele, dat es scouteten recht alsi sterven ij schel. aen den besten hoeftscoel, sonder van den genen die stonden ten besten hoeftscoele, eer d abt alle sine dienstliede sette ten besten hoefts-

cocle.. 18.° Van den maendachlande ende van den wedelande (*) dat es scouteten recht j denier in

---

(*) *Arbitri determinant quid præstabunt abbati sancti Bavonis, personæ tenentes ac possidentes terras vulgariter dictas* MAENDAGLANT *et* WEEDELANT *anno* 1288 *in sabbatho post Ephyphaniam Domini.*

In nomine Domini amen. Universis præsentes litteras inspecturis vel audituris. Johannes permissione divinâ abbas monasterii sancti Bavonis Gandensis, prior ejusdem loci et magister Johannes dictus Vos presbyter sancti Michaelis Gandensis, arbitri, arbitratores seu amicabiles compositores, salutem et noscere veritatem. Cum memoria hominum labilis est, et quæ geruntur in tempore simul labuntur cum tempore, nisi scripturâ vel aliàs memoriæ commendentur et recipiant firmitatem, hinc est quod vestra noverit universitas quod cum controversia et lis inter Johannem dictum Voulcot ex parte unâ, et personas contentas in compromisso, sigillo officialis curiæ Parisiensis sigillato et cui præsentes litteræ nostræ sunt transfixæ ex alterâ, verteretur, nosque auditis petitionibus et quæremoniis dicti Johannis ex parte suâ unà cum responsionibus et quæremoniis seu quærelis prædictarum personnarum ex parte alterâ, et quæ partes hinc indè coram nobis proponere voluerint, et proposuerunt, receptisque testibus hinc et indè super propositis coram nobis ex parte partium prædictarum, placuit prædicto Johanni et personis habentibus tenentibus seu possidentibus terram vulgariter dictam *maendachlant* et *wedelant* nomine suo, (propter bonum pacis et ad majorem certitudinem juris unius cujusque et cujuslibet unà et simul, sicut et aliæ personæ in prædicto compromisso contentæ, super omni jure: arriragiis, expensis factis, dampnis habitis, litibus, controversiis, quærelis motis et non motis vel movendis, et quæ verosimiliter moveri possent, usque in diem datæ præsentium, fide præstitâ corporali, a dicto Johanne pro se, et a Maghelmo filio Maghelini, Johanne dicto de Coquinâ, Egidio dicto Sculteto, Johanni dicto Sloeve et Willelmo dicto Buc, procuratoribus prædictarum personnarum *maendachlant* vel *wedelant* habentibus, tenentibus seu possidentibus nomine procuratorio, et pro ipsis, fide etiam præstitâ corporali) compromittere in nos et compromiserunt de alto et basso: ità ut quidquid diceremus, judicaremus, arbitraremus, statueremus aut etiam ordinaremus tamquam arbitri, arbitratores seu amicabiles compositores et secundum potestatem plenam nobis datam, et in prædicto compromisso sub sigillo officialis curiæ Parisiensis contentam, hoc dictæ partes firmiter et inviolabiliter observarent et observabunt. Undè nos arbitri, arbitratores seu amicabiles compositores prædicti, auditis partium hinc indè petitionibus et responsionibus ad easdem, et instructione habitâ per partes et per testes hinc indè productos, habitoque consilio et tractatû communi, propter bonum pacis dicimus et proferimus seu ordinamus.

Quod personæ in compromisso contentæ unà cum omnibus aliis *maendachlant* seu *wedelant* habentibus, tenentibus seu possidentibus, dabunt et solvent, Johanni dicto Voulcot nomine arriragiorum, et pro expensis quibuscumque quomodocumque, et quocumque pro temporibus retroactis, factis tam in litibus coram quibuscumque

wittendonresdage van den bunre, ende j denier van iij bunren in meidage, ende j denier in sente

judicibus tamquam judiciis ut extrà, sexaginta lib. Parisienses : medietatem infra pascham, et aliam medietatem infra nativitatem sancti Johannis, et hoc supra pecuniam quam idem Johannes, ab aliquibus personis aliàs habuit.

Declaramus etiam pronunciamus, dicimus ordinamus et proferimus, quod prædictæ personæ et possessores terrarum vulgariter dictarum *maendachlant* et *wedelant* liberæ sint et immunes a præstatione et solutione trigiuta et octo denariorum singulis annis de bonario solvendorum seu aliàs solutorum nomine servitii non præstiti et soluti ; et quod idem Johannes aut aliquis in futurum successorum suorum aut etiam ecclesia seu monasterium sancti Bavonis aut alia quælibet persona, dictos triginta octo denarios petere non valeat neque posset; sed debent prædicti possessores terrarum prædictarum, servitia debita et aliàs præstita et consueta, tempore debito et præfigendo nomine ecclesiæ prædictæ, præstare, solvere et facere; et qui in præstatione, solutione servitiorum aut alicujus servitii in parte vel in toto defecerit vel defecerint, poterit seu poterint dicti deficientes, per justiciam sancti Bavonis secularem, pandari pro eâ parte quâ defecerit seu defecerint in servitio faciendo, et prout expressè verè et legitimè factæ fuerint nomine deficientis seu deficientium ; et quod alii operarii loco ipsorum deficientis seu deficiencium conduci possint, sub custu legitimo et expensis ab ipsis per justiciam secularem prædictam extorquendis et exigendis. In quorum testimonium et perpetuam memoriam sigilla nostra præsentibus litteris duximus apponnenda. Actum et concordatum per nos arbitros prædictos anno Domini MCC octuagesimo octavo sabbatho post Ephyphaniam Domini. — *Op den dos van dezen Charter, deel maekende van de archiven van de provintie van Oost-Vlaenderen, bevind men deze inscriptie :* Sententia arbitralis ad quid teneantur possessores terrarum dictarum maendaglant sive wedelant. Anno 1288. N.° 120. — *Casse* 20, *n.°* 3.

Compromissum personarum habitantium in parochiâ sancti Christi ac ibidem tenentium et possidentium terras vulgariter dictas MAENDAGLANT *et* WEEDELANT *anni* 1287 *die sabbathi post festum omnium Sanctorum.*

Universis præsentes litteras inspecturis, officialis curiæ Parisiensis salutem in Domino. Notum facimus quod in nostrâ præsentiâ constituti, Johannes dictus Vulcot clericus ex unâ parte, et magister Guillermus dictus Clei clericus procurator Henrici dicti de Heye, Henrici dicti Berchoen, Walteri Brunen, Ægidii de Hede, Balduini Lichelsheren, Gossuini de Longo ponte, Gosselini de Longo ponte, Walteri Hallench, Gossuini filii Symonis, Arnulphi de Monte, Balduini de Quercu, Ægidii Steppe, Willermi dicti Buch, Nicolahi dicti Buch, Arnulphi dicti Hughe, Henrici de Plateâ, Petri dicti Buch, Margaretæ relictæ Symonis Brum, Henrici dicti Magistri, Ægidii dicti Clerici, Agathæ de Molsele, Gheile relictæ Curthals, Balduini de Haghe, Johannis Blancard, Lelye de Hecke, Gossuini filii Evrardi,

Martinsdage van den bunre. Van desen es schuldech de scoutete viij schlinghe in witen donnersdage,

---

Willelmi dicti Magistri, Walteri de Straten, Gossuini dicti Keinf, Frissæ dictæ Holbusch, Mariæ dictæ de Hoestackere, Henrici dicti Vos, Walteri de Beca, Firmæ dictæ Brusch, Sigeri dicti Meire, Lamberti dicti Brusch, Catherinæ dictæ Meire, Johannis dicti Binoet, Margaretæ dictæ extra Horte, Livini dicti Curte, Heylæ dictæ Malganere, Margaretæ dictæ Walravens, Walteri de Hagle, Margaretæ de Burgis, Johannis de Vivario, Johannis de Hecke, Rogeri dicti de Meire, Gossuini Wevoet, Johannis dicti Berchoen, Sigeri dicti de Wale, Henrici dicti Ympin, Gertrudis filiæ Lissæ, Willelmi dicti Reddre, Walteri dicti Brusch, Soikini dicti Corte, Cathrinæ t'Folen, Henrici Suaf, relictæ Corthals, Gheilæ de Dorne, Walteri Ympin, Adelissæ Bynoets, Theodorici de Hecke, Henrici filii Colini, Baldoyni de Donc, Walteri filii Sigeri, Ghiseleni dicti Scadelin, Willermi dicti t'Foel, Theodorici de Zinghem, Danielis dicti Onredene, Balduini dicti Coulart, Willermi dicti Bercoen, relictæ Danielis dictæ Blankarts, Ymsoetæ de Poelt, Gheilæ dictæ Clammarts, Firini dicti Hoelbusch, Johannis Paliu, Willermi Voghel, Balduini Couterman, Balduini de Mere, Gertrudis de Mohele, Willermi de Merchoute, Ægidii dicti t'Fol, Theodorici filii Kayms, Gossini de Rosebrouch, Willermi de Vulpitte, Gossini de Mere, Henrici Corte, Livini dicti Curte, Margaretæ Destrate, Walteri de Nieuwenhove, Elisabethæ relictæ Lamberti de Zinghem, Gossuini filii Henrici de Mere, Willermi de Mere, Margaretæ de Mere, Gossuini dicti Scadelin, et Theodorici de Zinghem parochiani sancti Christi gandensis tornacensis dyocesis prout in litteris procuratoriis super hoc confectis et sigillo curiæ tornacensis sigillatis plenius dicitur contineri, nomine procuratorio ipsarum personarum, et pro ipsis, habens inter cætera ut dicebat a dictis personis et earum qualibet potestatem plenariam et speciale mandatum compromittendi nomine ipsarum personarum et pro ipsis ex alterâ. Affirmaverunt coram nobis dictus Johannes suo, et dictus magister Guillermus personarum prædictarum nomine, litem, controvertiam seu contestationem, seu lites, controvertias et contestationes motas extetisse inter dictum Johanem Voulcot clericum ex unâ parte, et personas superius nominatas ex alterâ, super diversis causis, actionibus et quærelis coram magistro Nicolao Bullet canonico beatæ Mariæ de Valencenis cameracensis dyocesis, Petro dicto Rampone canonico Lexomensis, priore sanctæ Genovefæ parisiensis in monte, judicibus ut dicitur a sede apostolicâ deputatis coram officiali sylvanectensi scolastico ecclesiæ de Emarch, morinensis dyocesis, judicibus ut dicitur a domino legato datis, nec non et coram gerente vices reverendi in Christo patris domini sylvanectensis episcopi conservatoris privilegiorum universitati magistrorum et scolarium parisiensium a sede apostolicâ indultorum ac etiam coram nobis officiali parisiensi super exhibitione litterarum et instrumentorum coram dictis judicibus seu aliquo eorumdem ad instantiam dicti Johannis Voulcot contra dictas personas factarum seu factorum, coram nobis ex parte dicti Johanis Voulcot facta. Super quibus causis, litibus, actionibus ac quærelis motis coram dictis judicibus seu aliquibus eorumdem et etiam coram nobis occasione et ratione exhibitionis litte-

ende viij sch in sente Martins dage, den abt..
19.° Van elker Balfaert es schauteren recht ij schel,

---

rarum et instrumentorum prædictorum, nec non et super omnibus causis, injuriis, litibus, controversiis, contentionibus, arreragiis et aliis quibuscumque quæ una pars posset petere ab alterâ, a temporibus retroactis usque in diem hodiernum, compromiserunt dictus Johannes Voulcot pro se, et dictus magister Guillermus, personarum prædictarum procuratorio nomine, de alto et basso in arbitros: videlicet in religiosos viros abbatem sancti Bavonis gandensis et priorem ejusdem loci, ac in magistrum Joannem dictum Vos presbytrum sancti Michaelis gandensis tamquam in arbitros, arbitratores et amicabiles compositores ab ejusdem Johanne Voulcot suo, et magistro Guillelmo personarum prædictarum nomine communiter electos et nominatos, promittentes dictus Johannes Voulcot suo, et Guillelmus prædictus personarum prædictarum nomine, quod dictæ personæ tenebunt, adimplebunt et inviolabiliter observabunt quidquid dicti arbitri, vel duo eorum, tertio absente vel præsente, super præmissis omnibus et singulis de alto et basso pro bono pacis inter Johannem Voulcot prædictum et personas superius nominatas duxerint dicendum, judicandum, arbitrandum, statuendum ac etiam ordinandum; et poterunt prædicti arbitri, arbitratores et amicabiles compositores in negotio hujusmodi compromissi procedere et illud fine debito terminare diebus feriatis et non feriatis, in scriptis et etiam sine scriptis, prout eisdem vel duobus ipsorum melius videbitur expedire, præsentibus partibus, seu etiam unâ vel alterâ parte absente, vocatis tamen videlicet dicto Johanne, vocato et sibi die vel diebus intimatis ad domum Johannis dicti Wolebrus avunculi sui in veteri burgo in parochiâ sancti Michaelis gandensis, et prædictis aliis personis in parochiâ suâ publicè die dominico; et est additum et in pactum deductum inter dictum Johannem Voulcot suo, et dictum magistrum Guillelmum personarum prædictarum nomine quod, si aliqua partium prædictarum deficeret in comparando per se vel per procuratorem ydoneum coram dictis arbitris vel duobus eorum in diebus eisdem partibus a prædictis arbitris vel duobus eorum assignatis vel assignandis, quod pars non comparens qualibet die sibi ab eisdem arbitris vel duobus eorum assignatis, parti comparenti coram dictis arbitris vel duobus eorum, in decem libris parisiensibus, nomine pœnæ tenebitur et erit efficaciter obligata. Debet autem hujusmodi compromissum infra annum a tempore quo dictæ personæ et quælibet ipsarum absolutiones suas obtinuerint a judicibus supradictis et quod dictæ partes hujusmodi compromissum dictis arbitris præsentaverunt, terminari, nisi terminus de consensu partium prædictarum fuerit prorogatus, alioquin causa seu causæ hinc et inde lapsu anni in eodem statu in omnibus et per omnia et coram judicibus supradictis, ac si numquam extetisset compromissum, remanebit et remanebunt, et processus coram dictis judicibus habiti, in suo robore prout nunc nichilominus perdurabunt, salvo etiam dicto Johanni jure suo si quod ei competat ratione expensarum suarum factarum coram dictis judicibus contra dictas personas, non obstante quod dictæ personæ suas absolutiones obtinuerint ab eisdem. Promisit etiam dictus magister Guillelmus nomine quo supra per

ende daer omme moet hi sitten bi den ontfangere met scepenen, ende kiesen t'gelt: ende name hi het ongave, hi eist schuldech goet te doene.. 20.° Van den groeten chense es scouteten recht iv schellinghen parisise ende een gans metten gerote ende een virdale wins ende ij heren brot, ende daer omme moet hi sitten bi den onfangere met scepenen ende kiesen tgelt ende doent goet waert ongave.. 21.° Aen de vetteme es scouteten recht iiij schelen also lange alse mense neemt, ende schelse d'abt quite, so ne haddere de scoutere niet an., 22.° In kermes dage es scouteten recht t'etene upt gasthuus met ij cnapen ende njet meer, ende alse sulke spise alse men andren cnapen gevet. Aen de scutterie van Mendonc no van sente Baves, so ne heeft de scoutere geen recht, ende lant heft de scoutete te leene van den gotshuse alse vele alse hi, bi werre, mach betogen.. Wi vinderen die hier vornoemt sin, seggen dat dit dat hier geschreven es, es scouteten leen, ende wi seggen dat hit aldus alset hier gescreven staet, es schuldech te houdene; ende ging hire jegen, dit moeste hi boeten ende betren also alse den mannen recht dochte bi gemaenden eede.. In orcontscepe van al desen so heb ict Willem heere van Maldegem, ende ik Huge die men heet heere

---

fidem prædictam, quod faciet et procurabit quod dictæ personæ laudabunt et acceptabunt et ratificabunt præsens compromissum, et quod super laudatione, acceptatione et ratificatione hujusmodi, facient fieri instrumentum dicto Johanni sigillis dictorum arbitrorum vel duorum ex ipsis sigillatum; et pro præmissis omnibus et singulis tenendis, adimplendis et de non veniendo contra, dictus Johannes omnia bona sua mobilia et immobilia præsentia et futura, et dictus magister Guillelmus nomine quo supra, personarum prædictarum omnia bona mobilia et immobilia, præsentia et futura, se ad invicem obligarunt, et se ac sua, quantum ad præmissa, jurisdictioni curiæ parisiensis supposuerunt ubicumque se duxerit transferenda. Datum anno Domini M CC octogesimo septimo, die sabbati post festum omnium Sanctorum. *Est hoc compromissum in præcedente cartâ transfixum.*

van Steenlant riddren, (ende ic Segere deken van Gent bi Volcours meyers bede van s^te^ Baves, omme dat hi ne geenen segel heft) dese brieven besegelt met onsen segelen, ende dit was besegelt ende besceeden int jaer van den incarnatione M CC ende tuie ende viftich s manendages naer reminiscere. Ende omme de meerere sekerheden hevet t convent ende d'abt van sente Baves het besegelt met haren segelen.

Op den dos van dezen originelen chartre toebehoorende aen de Staeten van Oost-Vlaenderen, bevind zig deze inscriptie: Concordia inter ecclesiam et scultetum santi Bavonis de anno 1250. N.° 199, casse 20, n. 3. — NOTA. *Deze daete is vicieus, mits in het origineel stuk zeer duydelyk gelezen word 1252.* — Het volgende stuk is in dezen chartre getransfixeert.

Sententie arbitrael beslissende de moeyelykheden die uyt 't voorgaende concordaet gerezen waeren. Van den 19^den^ der weedemaend anni 1347.

Mids den beclage dat Daneel de schoutete van sente Baefs hem beclaghede van diverschen pointen ute sinen tsaertere, ende dat men hem diere onghebruuc dede, soo ginc hys van al ute hem selven, ende bleefs in s abs van sente Baefs loyael segghen, bi alsoe dat hi nemen soude te sinen rade dien hi wilde, ende verbant hem ende sine nacomers, up syn leen dat hi houdt van der kerken van sente Baefs, s abs segghen goed, vaste ende ghestade te houdene; ende drouchs up, den heere in sine hande wettelike bi manninghen van den heere ende bi wysdoeme van den mannen; ende s abs segghen es ghelyc dat hier na volght ende ghescreven staet up t ferbint vorseit.. In den name t faders ende t soens ende t s heilechs gheests. Jan

bi der ghenaden ons Heeren abd van sente Baefs te Ghend, van sente Benedictus ordine, van den bisscopdoeme van Dornike, doen kenlic allen lieden ende speciaelike den mannen verleent van der kerken van sente Baefs voerseit dat wi, bi goeden ripen rade ende voersien, wel ondervonden de warede van den rechte van der kerken ende van Daneels schoutete van sente Baefs; gheroupen oec daer toe Daneele de scouteete voerseit van sente Baefs ende andre goede wetteghe liede, zoe segghen wi over recht: dat wi, Daneele den schouteete ontkennen ende ontsegghen de pointe die hier na volghen daer hi hem af beclaeghede.. 1.° Int eerste alle goede gheleghen int heerscep van sente Baefs commende van ghebannen persoenen, van ghejusticierde persoenen die ghebannen ofte ghejusticieert werden van andere wetten dan van der wet van sente Baefs voerseit.. 2.° Item alle goede comende van bastarden ende van incommelinghen. Item alle goede van dat comen mach van lieden die in gebreke werden bevonden van hervaerden: en ware datter boete af quame bi wysdoume van scepenen van sente Baefs vorseit.. 3.° Item ontkennen wi ende ontsegghem hem verde te makene tusschen paertien, ende alle bate die daer af commen mochte: en ware oft scepenen wysden.. Ende alle de voerseide pointe ontsegghen ende ontkennen wi hem; mids dat si ons ende onser kerken heerlecheden toebehoeren, de welke heerlecheit hi niet en heeft, ende oec omme dat sin t saertere ende de sonderlinghe pointe van sinen t saertere daer hi hem, in syn beclach, op fondeert, alse van allen meerderen zaken, sulckx noch in de woerde noch in de meeninghe van den woerden niet en vermoghen noch in en hebben: wel besien ende verstaen alle woerden voer het point ende na t point, dar hi ome de vor-

seide pointe ejet schuldech es te hebbene bi eenegher rechte.. 4.° Ende wi segghen dat de schoutete niet els schuldech en es te hebbene dan van boeten ende van misdaden die de scepenen wisen van sente Baefs voerseit, ende sonderlinghe alleene van de pointe daer syn t saertere speciael mentioen af maect ende wel verclaert.. 5.° Item so segghen wi dat, van allen boeten die verdinct worden jeghen onsen proest ende ghelt daer af comt doer vonnesse, daer af sal de scoutete hebben den derden penninc van also velen als men t verdinc maect; maer eist dat onse proest quite schelt sonder ghelt daer af te nemene, so en salder de schoutete niet af hebben.. Dit segghen was gheseit ende bescreven int jaer ons Heeren M CCC zeven en viertech up den neghentiensten dach van wedemaent; ende in kenlicheden der wareden, omme dit segghen vaste te houdene ende gestade, so hebben wi Jan abd voerseit over ons ende ons couvent, ende Daneel de schoutete, ende wi Olivier van den Hove baylieu te Ghend, Jacop Borluut, Pieter van der Coutren, Goessyn Portiers, Pieter Jans sone, Oger t Suul, ende Jan Ebbel, alse manne der kerke voerseit, dese brieven bezeghelt met onsen zeghelen huuthanghende. — *Dezen chartre is in den voorgaenden van den jaere 1252 getransfixeert.*

Acte van eendragtigheyd tusschen den abt van sinte Baefs ende Rasse van Gaveren, etc. etc., wegens hunne wederzydige geregtigheden in de administratie der justitie ende politie, binnen de parochie van Everghem. Van den jaere 1275, 's Zondags naer de Purificatie van O. L. V.

Ik Laurens van t Semerzake riddre, mester Symoen Talboem, Justaes van Ghentbrugghe, Gielis

van der Hulst ende Philipe van Dale de welke zyn vindersmanne, alse van den discorde dat was tusschen den abt van sente Baves ende zyn couvent an de eene zide, ende den heere van Gavere ende ziin wiif ende de vrouwe van Evergem bander zide, alse van den heerschepe dat zi ziin houdende te Everghem, doen bekent allen den ghenen die dese lettren zullen zien ofte hoeren, dat wi ondervonden der wareden van helkes rechte ende van der tenure die de een heeft gehouden jeghen den andren also alse eens de warede heeft gegheven, gheroupen oec daer toe beden partien die hier ziin voernoemt, zegghen onse zeggheer ende onse bezouc in derre manieren dat wi zeggen over regt.. 1.° Dat de ghene die woenen binnen der voegedien van Everghem ende behoren ter gravescheep, niet en ziin schuldech te commene te zabbets gaugedinge over recht, en ware dat zire ghedaeght waren bi namen ende bi toenamen van haven ofte van herven.. 2.° Voert zegghe wi dat de ghene die behoeren ter gravescheep, ne wisen no dam no loeke: nemare maken zi qualeke haren dam ofte hare locke, de abt heeft de mesdaet.. 3.° Voert zegghe wi dat de abt niet zetten en mach de ghene die behoren ter gravescheep, van reimeringhen ofte van lantweren ofte die herevaert schuldech ziin, te vaerne elre dan den heere van Gavere.. 4.° Voert zegge wi dat de abt nouwen mach ende widen de straeten binnen der voeghedien van Everghem ende meren der af zinen t seins, up dat hise in redenen laete wiit ghenouch.. 5.° Voert zegghe wi dat de scoetete van Everghem, bi wisdoeme van scepenen, gheven mach den lieden wech, te vaerne up t hare, ende locke ende tuun breken up dat men den lieden verzette hare scade.. 6.° Voert zegghe wi, dat de abt maken mach watergangbe ende waterlate met zinen

schepenen ende scauwense; ende gevalre boeten in, die heft de abt alse van zulken dinghen die behoren ten waterganghen ende ten waterlaeten. Van andren dinghen en zegge wi niet.. 7.° Voert zegghe wi alse vremde man up vremden man, ofte man van binnen up vremden man, beghert achtinghe int heerscheep van Everghem, dat es de heère van Gavere schuldech te berechtene; nemare es men schuldech vremden man binnen der voghedien, dat es de abt schuldecht te berechtene ende ziin scoutete; ende zizi bede van binnen, dat es oec de abt schuldech te berechtene.. 8. Voert zegghe wi, waer dat zake dat jemen hadde gheschut quekenoet in ziin coeren ofte in ziin ghers, ende hi dat scoth hadde te hemwaert, nam ment hem, dat ware de here van Gavere schuldech te berechtene; nemare liete hiit gaen ute zire plecht, de man diest ware mochts wel driven te huus zonder mesdaet.. 9.° Voert zegghe wi dat de heere van Gavere jaerliics zetten mach eene bede van iij p^t^ up die van den gravescheep, ende nemmeer.. 10.° Voert zegghe wi van voerboden: alse van quader herberghen, van mesbakene, van wanghemete, ende van verloefden wapinen, dat es de here van Gavere schuldech te berechtene.. 11.° Voert zegghe wi, waer dat zake dat tuist gheviele in de voghedie van Everghem, de heere van Gavere mochte hebben te zire wareden uten heerschepe die hire toe beghert.. 12.° Voert zegghe wi, ende kennen dat de gravescheep, ende *crachte (jus gladii)* behoren toe den heere van Gavere: behouden der kerken van zinte Baves hare usagen die zie heeft in de crachte.. Ende om dat dit zegghen zal bliven vast ende gestade, so heb ic Laurens riddre vindersman voernoemt, over mi en over Gielise van der Hulst vindersman met mi, ik mester Symoen

Talboem over mi ende over Justase van Ghentbrugghe vindersman met mi, ende Philips Utendale (met ons heren zabbets ende mets convents zegle van sente Baves, ende met seren ser Raes here van Gavere ende mitte vrauwen Beatrisen siins wiifs zeghelen ende met ver Valencien zegle vrouwe van Everghem) an dese lettren ghehanghen onze zeghele ende ons zegghen gheconfirmeert. Vort wi Jan abt ende onze convent van zente Baves, ende Rase heere van Gavere, ende Beatriis vrouwe van Gavere ende Valensie vrauwe van Everghem vornoemt, bekennen onder de appendicien van onzen zeglen, dit zegghen vaste te houdene ende ghestade. Dit zegghen was gezeit ende beschreven ende ghezeghelt int jaer dat men scriift incarnatioen ons Heren millesimo ducentesimo septuagesimo quinto up den zondach na Purificatien van onser Vrauwen. — *Op den rugge van dezen chartre is geschreven:* Arbitraige ofte segghen van Laurens van t'Zemmersake tusschen de kerke van sente Baefs ende den heere van Gavere ende syne huysvrauwe van Everghem (*) met d'acte van compromis daer annex 1275, n.° 87. Casse 19, n.° 3.

(*) *Sequitur hoc compromissum Rasonis de Gaverâ.*

Raso miles dominus de Gaverâ. Domino Johanni permissione divinâ abbati et conventui monasterii sancti Bavonis Gandensis, universis præsentes litteras inspecturis, salutem in Domino sempiternam. Noverit universitas vestra quod cum inter me ex unâ parte, et viros religiosos abbatem et conventum prædictos super dominio quod habere dignoscimur, habemus seu habere debemus apud Everghem ac in ejus appendiciis, et super omni querelâ seu controversiâ inter nos usque in diem datæ præsentium, ex indè ortâ et habitâ, proborum freti consilio, sub pœnâ ducentarum librarum Flandrensium usualis monetæ, parti observanti arbitrium, a parte ab arbitrio resiliente reddendarum, et fide mediâ in arbitros compromisimus: videlicet ego Raso miles prædictus in dominum Laurentium de t Semersake militem et Egidium dictum de Hulst ex parte meâ electos, magistrum Symonem dictum Talboem presbytrum ecclesiæ sancti Michaelis Gandensis et Eustachium dictum de Gentbrugghe arbitros ex parte dictorum abbatis et conventûs electos, et in Philippum dictum de

Décret du Comte de Flandre, Gui de Dampierre, déterminant l'espèce de jurisdiction qui appartient au monastère de saint Bavon, dans la paroisse de Loo-Christi, sur les terres formant le quartier dit Laetschep. *De l'an 1297, la veille de la Purification de N. D.*

Nous Guys cuens de Flandres et marchis de Namur, faisons savoir à tous que, comme debas fust entre nous d une part, et religieux homes le abbet et le couvent de saint Bavon de Gand d autre part, pour le raison de leur eglise, seur le justice don liu que on apiele *Laetscepe* qui s'estent entour le viese court de Loe et Hamrichlaer dedens le parroche de Loe, au quel liu et es appartenanches, li dit abbes et couvens disoient que ilz avoient justice, Nous sur les dites choses, avons fait diligament enquerire, et par le enqueste est trouvei que le dis religieus ont au dit lieu que on apiele *Laetscepe* et es appartenanches dessus dites, et doient avoir et lever toutes les amendes jusques à LX sols de paris et desous LX sols de paris, les quelles amendes on apiele *lant zakes*, et chou nous recognoissons as dis religieus et à leurs successeurs, et volons que il en usent de leur droit ensi com dit est; par si que li justice de mort et de sanc et toutes autres justices et amendes qui estrient au dit lieu et es appartenanches desus dites, apper-

Valle scabinum Gandensem tertium sive quartum arbitrum de communi consensu ipsorum electum : ita quod quidquid dicti arbitri vel major eorum pars, si omnes concordare non potuerint, inter nos judicio, compositione vel arbitrio duxerint ordinandum, nos id, sub fide et pœnâ prædictis, promittimus inviolabiliter observare. In cujus rei testimonium, præsentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda. Actum anno Domini M CC septuagesimo quarto in vigiliâ Purificationis sanctæ Virginis. — *Op den rugge van deze acte is geschreven :* De arbitrio facto inter dominum de Gavere et ecclesiam sancti Bavonis.

tienent a nous et a nos hoirs Cuens de Flandres. En temoignage des queles choses nous avons a ches presentes lettres fait metre no scel les quelles furent faites et données en l an de grace mil deus cens quatre vins et dis et sept le samedi veille de la feste de la Purification nostre dame sainte Marie. — *Sur le dos de cette pièce est écrit:* Copie autentique des lettres de Guys Comte de Flandres par lesquelles il déclare qu'à l'église de saint Bavon compete jurisdiction au lieu appelé Laetscepe dans la paroisse de Loo-Christi.

Acte van gaderinge ende serkemenagie van de voogdye van Everghem. Anni 1361 's donderdags naer sinte Christofels dag.

Ic Pietere de Rike bailliu myns heerents abdts ende der kerken van sente Baefs te Ghendt, ende wy heer Pieter Damman ruddre, Seger t'Suul, Pieter Rym, Jan de Raet, Mathys t'Suul, Goesyn Portier, Jan van Hertberne, Jan Obbel, Jan van der Wostinen, Fransoys van der Wostinen, Jan van der Borch, Boudin de Meyere, Goesyn van der Brugghen, Jan Volkyn, Justaes de Coeman, Seghere Wouter Jans soene, Ghiselbrecht Mayius son van den Somple, Jan Beelaert, Ghiselbrecht Beelaert ende Jan Vlieke, manne ons heeren t'sabts ende der kerken vornoemt, maken cont ende doen te wetene allen lieden die desen presenten t saertere zullen zien ende hoeren lesen, dat vor ons commen es in propren persone alse vor heere ende vor wet, Hoste de Baetsleet met eenen dingheleken voeght die hem wetteliken was ghegheven in deze zaken, de welke Hoste met sinen voeght voor ons toegde ende seyde dat hi houdende ware een leen van onsen heere den abdt ende der kerken

vorseit, t'welke hem zo verdonkert ware, dat hi niet en wiste al dat er toe behoerde ende waert af ende anginghe, mits welker verdonkertheden de vornoemde Hoste met sinen voegt vor ons begheerde ende hiesch te hebbene eene wettelike gaderinghe ende serkemenagie van sinen leene vorseit, mits dat hi in tiden verleden noeynt ne gheene daer af gheat en adde: so dat uter begherten ende heesche van Hosten ende sinen voeght, ic bailliu vornoemt maende de manne wat daer af schuldich ware te gheschiene met den rechte? waer af dat de manne vorseit weysden, in eenen wetteliken vonnesse, dat Hoste vornoemt schuldech ware te hebbene eene wettelike gaderinge ende serkemenagie van synen leene vorseit, ende dat men die ghebieden soude t'sondaghes in de kerke vor twee manne ons heeren t's abts ende der kerken vornoemt ofte vor meer, ende legghen te dachvaert na den maendach in de weke t's heeren *moete* ende noemen dach, tyt ende te wat steden, ende daer daghen Hosten met sinen voeght, ghebure, houders, ommesaten ende alle de ghene diere af mochten weten te sprekene ende dar oercontscepe daer af schuldich waren te segghene: dwelke vonnesse vorscreven al wetteleken vulcommen wart, so ten wetteleken daghe, ghelyc dat hi voren int kerke ghebot besceeden ende ghenoemt was. Wy baliu ende manne vorseit waren ter welker steden de vornoemde Hoste met sinen voeght, hem wetteleken hofs werdich maechte, ons heeschende dat wy hem voerts wet daden. Mits welcken heesche ic bailiu vorseit, maende de manne vornoemt wien si daer kenden ghedaghet ende van wat saken ende watter de gedaeghede toe schuldich waren te doene, so dat wy manne vornoemt kenden aldaer, ter steden dach hebbende, Hosten met sinen voeght, ghe-

Moete, nu *motte*, zekere plaets alwaer men de wetten en andere acten publiceerde.

bure, houders, ommesaten ende alle de ghene diere af mochten weten te sprekene ende der conscepe der af schuldich waren te segghene, ende die ghenoemt bi namen ende bi binamen; ende wysden dat de baliu vorseit, alle de ghene diere oercontscepe af segghen souden ende manne waren ons sheeren t'sabts ende der kerken vorseit, manen soude bi der trouwen die si schuldich waren onsen heere den abt ende der kerken vornoemt, ende die scepenen waren, bi den heede die si daden doe si t'scependom zwoeren, ende die no manne no scepenen en waren, dat hi die heeden soude ende doen sweren: dat si voer de manne gaen souden die de wettelike gaderinghe ende serkemenagie besitten ende horen sullen eer si van danen scieden, ende hemlieden segghen de beste warede ende kenlichede die si wisten dies hem de manne vraghen souden ende ter dagvaert toebehoerde; d'welke al wetteleken vuldaen wart. Ende alle de ghene der af vulhoert diere wetteliken ghedaeght waren om oercontscepe te segghene: met den welken oercondcn ghehoert, Hoste voernoemt met sinen voeght afging van meer oercontscepen te doen hoerne, ende heesch ons dat wy hem voert wet daden. Mits welken heesche, ic baliu vorseit maende de manne vornoemt dat si, de wettelike gaderinghe ende serkemenagie diese wetteliken beseten ende ghehoert adden, souden wetteliken ontluken ende huutgheven gelyc dat syt in de oercontscepen wetteleken bevonden adden; mits welker maninghen, wy manne vornoemt kenden, ontloken ende wetteleken huutgaven, dat wy in de wetteleke gaderinghe ende serkemenagie vorseit met goeder orcontscepen wel bevonden adden ende hebben: dat Hoste vornoemt een leen es houdende van onsen heere den abt ende der kerken vorseit, den welken

leene toebehoren de partseele hier na volgende. — 1.° Dats te wetene: mits welken leene dat hi es wettelic voght in de voeghedie van den heerscepe van Everghem ende datter toe behoert. — 2.° Voert behoert den voeght toe ende den selven leene, van allen achtingen ende pandinghen die men doet ende doen sal met scepenen van der voeghtdien van Everghem, de eene helft van den boeten: et en ware dat de verwerdre loechende, hute welken verloechenne hem wetteleken dach worde ghemacht int ghedinghe, ende dar men omme dinghete in vierscaren: van dien boeten behoert den voeght toe ende ten leene te hebbene dat neghende deel. — 3.° Voert van allen herleken ofte andren boeten ende verbuerten die verbuert syn ofte werden sullen jeghen den heere, toebehoerende der vierscaren van der voeghtdien van Everghem, daer af behoert den voeght toe ende den leene, dat neghende deel. — 4.° Voert behoert den voeght toe ende den leene, van allen den ghenen die verwonnen zullen werden van sculde ofte van gheliken saken in de vierscare van Everghem van der voeghdien, dar af dat sy bliven moeten bi wette in sekerheden met den heere, die te houdene de eerste drie daghe, ende daer af te hebbene drie schellinghen parisise elkes daghes, ende voert sullense se houden diese sculdich syn te houdene alsoet ghecostumeert es. — 5.° Voert behoert den voeght toe ende ten leene, so wien men panden sal met scepenen van der voeghdien van Everghem, dien moet de voeght panden ofte die in sine stede sal wesen, up dat menne ghecrighen mag: ende waerer ghebrec an, so sal de heere panden behouden t'svoeghts ende t'sleens rechte. — 6.° Voert behoert den voeght toe ende ten leene, waer eenich huus ghesloten ofte onder slote daer men panden sal, dat huus mach de voeght upbreken ofte die

Onder slote: gesloten met eenen sleutel.

slote bi vonnessen van scepenen van der voeghtien van Everghem ten minsten scaden, ende niemen el, ende nemen pande daer hute up datter dan pande in sullen syn ende leverse den schouteete ter sullen, tote dat den claghere sine hande vervult sullen wesen: zo et en ware dat ghebrec ware an den voeght ende menne niet ghecrighen en mochte, so maecht de heere doen, behouden t'svoeghts ende syns leens rechte. — 7.° Voert behoert den voeght toe ende ten leene: so waer dat scepenen van der voeghedien van Everghem te rade sullen wesen ende hiemene anders vuer haren raet sullen hebben, daer mach de voeght gaen ten rade sonder hiemens wederseggheu. — 8.° Voert behoert den voecht toe ende ten leene: waert so dat scepenen van der voeghtdien van Everghem alle verlaten ende afghedaen worden, so soude bi den voeght vorseit de een scepene van den eersten drien ghemaeckt moeten wesen. — 9.° Voert behoert den voeght toe ende ten leene: wanneer dat ghemeene orloghe sal wesen met den heere van den lande, daer moet de voeght draghen ofte doen draghen eene baniere, up dat mense hem levert voer de ghene van der voeghtdien van Everghem ende diere toebehoeren: behouden daer af al sinen rechte, dats te wetene: waert so dat hiemene van der voeghedien van Everghem worde vonden in ghebreke van siere orloghen ofte van siere banieren te volghene also hise schuldich ware te volghene, van dien lieden soude de voeght met sinen leene hebben syn recht van den boeten. — 10.° Voert behoert den voeght toe ende ten leene, van wedewen, weesen, ofte die te hout syn van daghen, ende allen anderen manieren van lieden die scepenen sal dinken datse te gheenre orloghen wert en sullen wesen: van sulken taxe ende ordinanchien

alse bi den heere ende bi der wet op sulke persone ghetaxseert ende gheordinieert sal werden, daer af sal de voeght met sinen leene hebben syn recht. — 11.° Voert behoert den voeght toe ende ten leene, de scutterie, praterie ende pratercoren in de prochien van Everghem, van Wondelghem ende van Sleydinghen also verre ende up al sulc goet als men costumeleken ghecostumeert heeft toten daghe van heden. Ende *so wie* ofte so wiens beesten ghescut sullen wesen van den voegt ofte van sinen stedehoudre in de scutterie bi daghe, daer af sal de voeght mit sinen leene ofte syn stedehoudre hebben, van elken scote xij penninghen parisise; ende so wie ofte so wiens beesten ghescut sullen wesen bi nachte, daer af sal de voeght met sinen leene ofte synen stedehoudre hebben van elken scote iij schellinghen parisise. — 12.° Voert behoert den voeght toe ende ten leene: waert so dat hiemene ofte hiemens beesten ghescut waren ofte namaels worden bi daghe ofte bi nachte, ende de ghene diere ghescut ware ofte des gheens beesten diere ghescut waren ofte werden sullen, loechenen wilden dat si ghescut waren redenliken ende wel, so moet de voecht ofte synen stedehoudre in de scutterie verclaeringhe doen bi sinen heede, up dats partien begheeren, voer scepenen van der vochedien van Everghem; ende heven verre dat hi hout dat hise redeleken ende wel ghescut heeft: syt bi daghe ofte bi nachte, also vele ende also groet es syn recht te hebbene gelyc dat boven verclaert ende ghescit es. — 13.° Voert behoert den voeght toe ende ten leene: dat, so wie waeghen ende paerde hout up het heerscap van Everghem ende heeft een bunre maendach lants ofte meer, die es schuldech den voeght, mits den leene, een *vul prater coren:* dats te wetene, twee rogghe scove

So wie: men schutte ook de luyden die men vond op het land van andere aldaer schaede toebrengende.

ende twee evene scove, ende so wie dat min heeft dan een bunre maendach lants, half prater coerens: dats te wetene eenen rogghenen scoef ende eenen hevenen scoef. — 14.° Voort behoert den voeght toe ende ten leene de scutterie ende de praterie al dergheliken in de prochie van Eckerghem, also verre ende up also sulc goet als men hout van der kerken van sente Baefs ende da t'heerscip toebehoert der kerken vornoemt. — Naer d'welke kennen, ontluken ende wetteliec huutgheven, hute heesche ende begherten van Hosten vorseit met sinen voeght, ik balliu vornoemt maende de manne vorscreven na de wettelike gaderinghe, serkemenagie, oercontscepen, kennen, ontluken ende wetteliec huutgheven, ende naer al dats voer hemlieden commen ware, of daer toe so vele ghedaen ware, ende ofte het soe wettelic bevonden ware, dats schuldech ware te blivene goet, van weerden ende wel ghehouden in alder manieren dats boven vorscreven ende gheseit es? mits welker maeninghen wy manne vornoemt wysden in eenen ende over een wetteliec vonnesse, naer de wettelieke gaderinghe, oercontschepen, ontluken ende wetteliec hautgheven, emmers naer al dater voer ons comen was naer onse costumen ende husagien van den hove van sente Baefs van den mannen, dats sculdich ware ende es, stede te houdene ende te blivene goet, van weerden ende wel ghehouden toebehoerende Hosten vorseit ende sinen nacomers, houdende de voechdie in leene van onsen heere den abt ende der kerken van sente Baefs vorscreven met allen den rechten ende poynten in al der selver manieren dat boven verclaert, gheschreven, gheseit, ghekent, wetteleken ontloken ende huutghegheven es; ende omme dat wy baliu ende manne boven vorscreven ende ghenoemt, kenden dat alle dese saken waren ghe-

daen wettelcken met ende vor ons, met allen den manninghen ende vonnessen diere wi toe behoerden te doene naer onse costumen ende husagen van den hove van sente Baefs vorseit van den manne, in al der selver manieren dat si boven verclaert ende ghescreven staen; ende om dat sie alle ende elc poynt bliven soude goet, van weerden ende wel ghehouden, so hebben wy ende elc van ons desen presenten t'saertere beseghelt met onsen propren seghelen te gadere huuthanghende, dwelke was ghedaen int jaer ons Heeren als men screef M CCC t'sestich ende een, t'sdonderdaghes naer sente Kerstoffels dach. — *Aen dezen pragtigen chartre zyn hangende 23 zegels, alle zeer wel geconserveert; ende op den rugge van dit stuk leest men:* Wettelycke serkemenage van den leene van Hoste de Baetsleer van de vooghdie van Everghem 1361.

Compositio inter abbatem monasterii sancti Petri et scaltetum de Afsné anni 1219 mense augusti.

In nomine patris et filii et spiritûs sancti amen. Ego magister Walterus de Wentera, Ramundus de Meyenghem, Balduinus de Meterne et Ghiselbertus de Valle, notum fieri volumus omnibus præsentem cartam inspecturis, quod cum Balduinus scaltetus de Afsne abbatem et conventum traxisset in causam, dicens quod abbas non posset dare aliquas Wastinas in officio suo jacentes nisi per ipsum, (dicens etiam quod deberet habere terciam partem de omnibus forisfactis in villâ sancti Petri, sicut habet extra eam in officio suo, dicens etiamque deberet habere quinque *sagen* in Mentocht (*) quatuor sibi

(*) *Theodoricus Comes Flandriæ super quadam terrâ de Edevelt et quadam sylvâ Mentocht anni 1250.*

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Theodoricus Dei gratiâ Comes Flandriæ omnibus tam præsentibus quam futuris notum

fraudari. Tum voluit scire quantum hospites sui deberent habere, petens etiam quod sylvæ non devastarentur in quibus deberet habere ligna ad reficiendas domos suas et pontem) abbas et conventus ea quæ prædictus Balduinus petebat, eidem negarent. Insuper conquerebatur quod ipse injuriaretur super uno garbatore, et super pecudibus ducendis in parco, et forisfactis indè accipiendis, et super graminibus in pratis hominum suorum incidendis, et super collectione avenæ, et super coactione hominum suorum ad serviendum ei, tandem prædicti abbas et conventus ex unâ parte et prædictus Balduinus ex alterâ in nos compromiserunt, ut omnes prædictas quærelas judicio vel compositione perpetualiter terminaremus. Nos verò, præstito juramento quod bonâ fide utrique partium pro posse nostro jus suum conservaremus, veritate diligenter inquisitâ et jure utriusque partis vigilanter investigato, arbitrium nostrum protulimus in formâ subscriptâ quæ talis est.. 1.° Quod abbas non possit dare wastinam suam *Scelde-*

---

esse volo, quod Sygerus venerabilis abbas sancti Petri Gandensis ad me veniens, cartam confirmationis meæ expetierit super quadam terrâ quæ Ædevelt vocatur, et quadam sylvâ quæ Mentocht vocatur et earum appenditiis, quam terram et sylvam a diebus antiquis, usque ad nostra tempora totas integrè et quieté et liberè possedit, tenuit ac tenet cum omni justiciâ. Cujus rationabili petitioni refragari nolens, prædictam terram et sylvam, ecclesiam sancti Petri Gandensis legitimè et rationabiliter hactenus posessisse et in perpetuum possedere debere cum omnibus ad prædictam terram et sylvam pertinentibus et cum omni justiciâ recognovi, confirmavi et assignavi; et si quid juris in prædictâ terrâ et sylvâ et earum appendiciis umquam habui vel habere potui, hoc totum ecclesiæ prædictæ cum omni justiciâ, pro remedio animæ meæ et antecessorum meorum, venerabili abbati prædicto et fratribus prædictæ ecclesiæ in puram contuli eleëmosinam. Ne verò in posterum prædicta ecclesia de hac meâ donatione aliquam injuriam vel molestationem sustineat, hanc donationis meæ cartam sigilli mei impressione ac eorum qui interfuerunt subnotatione confirmare præcepi. S Theodorici Comitis. S Willelmi de Boular. S Arnoldi de Aldenardâ. S Rasonis de Gavere. S Arnoldi fratres ejus etc... Actum Gandavi anno Domini M C° quinquagesimo. — *Extractum ex antiquo cartulario.*

velt (*) in fœdum nisi per prædictum Balduinum, sed propter censum, salvo tamen jure ipsius Balduini:

(*) *Dictum arbitrorum de wastinâ et justiciâ de* SCELDEVELT *anni 1249.*

Universis præsentes litteras inspecturis Balduinus de Ballieulo miles, magister Willelmus de Gandavo decanus, et Willelmus de Jabbeke canonicus ecclesiæ beati Petri Insulensis salutem in Domino sempiternam. Noverint universi quod cum illustris domina nostra Margareta Flandriæ et Haynoniæ Comitissa ex parte unâ, et viri religiosi abbas et conventus ecclesiæ sancti Petri Gandensis ex alterâ, super wastinâ de *Sceldevelt:* quantum scilicet wastina et justicia utriusque partis ibidem protendantur, in nos compromisessent in hac formâ. (*Margareta Flandriæ et Haynoniæ Comitissa, universis præsentes litteras visuris salutem in Domino. Noverit universitas vestra quod, cum inter nos ex unâ parte, et viros religiosos abbatem et conventum ecclesiæ sancti Petri Gandensis ex alterâ, super wastinâ de Sceldevelt: quantum scilicet wastina et justicia nostra ibidem protendantur, suborta fuisset materia quæstionis, tandem, intervenientibus bonis viris, nos et prædicti abbas et conventus, super præmissis, in viros providos et honestos: dominum Baluinum de Ballieulo militem, magistrum Willelmum de Gandavo decanum Insulensem, et magistrum Willelmum de Jabbeke canonicum Insulensem, communiter à nobis electos, compromissimus sub pœnâ quingentarum librarum Flandriæ, parti observanti arbitrium a parte quæ arbitrio contraire præsumeret solvendarum: ita quod quidquid dicti tres arbitri concorditer, inspectis privilegiis, et inquisitâ veritate, super possessione et proprietate, super judicio jam facto per judicatores sicut asserunt, et super consuetudine dictæ wastinæ et super omnibus quæ proposita fuerint hinc et indè super præmissis, judicando duxerint proferendum, uterque pars, sub pœnâ prædictâ teneatur inviolabiliter observare: hoc adjecto quod duo ex arbitris, si tercium abesse contingeret, in negotio possent procedere absentiâ tertii non obstante, si in hoc consenserit tertius arbitrorum. Hoc etiam fuit adjectum, quod, si pendente arbitrio, aliquem arbitrorum mori contingeret vel aliquo impedimento legitimo diutius detineri, loco illius, de communi consensu partium, alius debeat subrogari. Prætereâ quod venditio wastinarum quæ fecit frater Willelmus de Baudeloe in* Scheldevelt *et* Duerle, *rata et firma debeat permanere: itaque si dicta wastina vendita per ipsum vel aliqua pars ejusdem, abbati et conventui, per dictos arbitros fuerit adjudicata, nos faciemus eis de dictâ wastinâ venditâ recompensationem ad dictum arbitrorum prædictorum; et debet infra festum Johannis Baptistæ proximè venturum hoc arbitrium terminari; et si infra dictum festum terminari non poterit, possunt dicti arbitri terminum prorogare prout eis videbitur expedire. Actum et datum anno Domini M CC° XL° octavo, feriâ secundâ post oculi mei. Et postmodum terminus in compromisso contentus, de assensu partium, a nobis, prout juxta tenorem compromissi facere potuimus, fuit usque ad mensis augusti introitum prorogatus, concessâ etiam nobis a partibus potestate faciendi ordinationem prout nobis melius et*

id est terciâ parte de foris factis. De redditibus autem et decimis nichil habebit. Et cum sæpedictus abbas illam wastinam vendidit, ipse Balduinus dimidietatem prætii habebit donec centum et decem libras perceperit et non amplius: si etiam abbas aliqua bonaria in suos usus reservaverit, vel, propter parvum præcium, ampliores redditus recipiat, ea bonaria debent æstimari, et abbas debet dimidietatem illius æstimationis dare prædicto Balduino quousque receperit prædictas centum et decem libras: quas, cum semel acceperit, numquam ipse

---

æquius videretur, si obscura nobis jura partium viderentur. Nos privilegiis dictorum abbatis et conventûs ab eorum parte nobis exhibitis nec non et attestationibus testium ab utraque parte productorum et a nobis diligenter examinatorum, inspectis, auditis etiam et diligenter consideratis et pensatis quæ partes coram nobis proponere curaverunt, præsentibus partibus et petentibus ut dictum nostrum super præmissis proferemus, nos, communicato proborum virorum consilio, cum jura partium nobis viderentur obscura, ordinando pronunciavimus in hunc modum.. 1.° Quod abbati et conventui prædictis remanere debeant liberè et quietè wastina de *Sceldevelt* et justicia major et minor in eadem usque ad terminos subnotatos: videlicet usque ad ecclesiam de Zeeuwerghem, et ab ecclesiâ de Zeeuwerghem usque ad salicem in Wermortre, et ab hinc usque ad locum ubi conveniunt Langherake et Abslare, et ab hinc usque ad locum qui dicitur Corolus comitis, et ab hinc usque ad locum qui dicitur Wedehaghe, et ab hinc usque ad locum qui dicitur Golmansboust, et ab hinc usque ad fossatum sancti Petri, et ab hinc usque ad spinam stantem in stratâ juxta Deurle, et ab hinc usque Wuenberch, et a Wuenberch usque ad locum qui dicitur Hede prope Boernekin in Legiam.. 2.° Ordinando etiam pronunciamus, quod dicti abbas et conventus dent dominæ Comitissæ sex centas libras Flandrensis monetæ eidem Comitissæ infra instantem vigiliam natalis domini persolvendas.. 3.° Ordinando etiam pronunciamus quod wastinæ quas frater Willelmus de Baudeloe vendidit in *Sceldevelt* et in Deurle, de quibus mentio fit in compromisso, remaneat dominæ Comitissæ sine recompensatione aliquâ faciendâ.. 4° Ordinando etiam diximus quod domina Comitissa de dictâ ordinatione nostrâ firmiter observandâ, litteras suas patentes tradat abbati et conventui memoratis, et quod illustrem virum comitem Flandriæ ejus heredem, litteras suas patentes eisdem dare faciat de prædictâ ordinatione nostrâ firmiter observandâ; prædictæ autem partes hanc ordinationem nostram sic prolatam approbando receperunt. In cujus testimonium et munimen præsentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda.. Actum et datum Insulis feriâ sextâ ante festum beati Petri ad Vincula anno Domini M CC quadragesimo nono. — *Extractum ex antiquo cartulario.*

vel heredes sui aliquid habebunt de prædictâ wastinâ, nisi prædictam tertiam partem forisfactorum.. 2.° In villâ verò sancti Petri recognovimus prædicto Balduino tertiam partem forisfactorum quæ contingunt intra scabinatum ejusdem villæ a die nativitatis Domini usque ad generalem placitum quod dicitur *gaudinghe*, et usque ad replicationem ejusdem quæ dicitur *genachte;* similiter a die resurrectionis usque *gaudinghe* et usque *genachte;* similiter a die sancti Bavonis usque *ghaudinghe* et usque *ghenachte*, aliis verò temporibus nichil habebit de forisfactis, nisi in die sancti Wanderegiseli ab ortu solis usque ad occasum ejusdem.. 3.° Quodcumque etiam forisfactum contingat, si placitatur in tribus generalibus placitis prædictis, ipse Balduinus tertiam partem inde habebit.. 4.° De *utvang* nichil pertinet ad ipsum scultetum nisi forisfactum indè contingat prædictis temporibus in quibus habet partem forisfactorum.. 5.° De illis *sagen* quæ petit, diximus, si posset probare per suos confœdatores quod ea debeat habere sicut dicit, habebit ea.. 6.° De garbatore confessus est prædictus Balduinus se nisi unum solum debere ponere, et quod ille debet esse conservator agrorum et pratorum.. 7.° De pecudibus, confessus est quod debent duci in parco in curte de Afsne vel de Maelte, et quod ipse debet habere de forisfactis tertiam partem.. 8.° Confessus est etiam quod homines abbatis non tenentur servire ei cum aratris et plaustris.. Ut autem hæc forma compositionis firma et inconvulsa permaneat, præsentem paginam sigillorum abbatis et ipsius Balduini scalteti impressione munitam, nostris signis duximus roborari. Actum anno Domini M CC nono decimo, mense augusti. — *Extractum ex antiquo cartulario.*

Concordia inter abbatem monasterii sancti Petri Gandensis et eum sancti Bavonis ejusdem villæ, nec non inter eos et presbytrum ecclesiæ sancti Salvatoris, præcipuè circa jus patronatûs et decimas in Hodevelde et in Mentocht. Anni 1221 mense junio.

Obernes de Brugis et Walterus de Wenterâ dicti magistri, omnibus præsentem paginam inspecturis salutem in Domino. Universitati vestræ notum esse volumus quod, cum jam dudum domini nostri sancti Petri et sancti Bavonis Gandensium abbates et conventus, et dominus Lambertus presbyter sancti Christi, virum venerabilem magistrum Johanem Cameracensem archidiaconum in Brabantiâ, et nos cum ipso, arbitros elegissent super quærelâ quæ inter ipsos super jure parochiali et decimâ de Hodevelde et Mentocht in curiâ Tornacensi vertebatur, auditis rationibus utriusque partis, de prudentium consilio, pronunciamus,.. 1.° Quod curtis de Hodevelde et manentes in eâ, ad parochiam sancti Christi, sub patronatu sancti Bavonis, exceptis monachis et conversis, perpetuò pertinerent.. 2.° De decimâ autem veteris terræ circiter duodecim bonariorum jacentis ante curtem prædictam, per sententiam diximus, quod ecclesia sancti Petri illam sibi debeat retinere, cum plenè fuerit probatum quod de terrâ illâ. infra sexaginta annos, ecclesiæ sancti Bavonis ut sancti Christi, ulla fuisset decima persoluta.. 3.° De jure autem parrochiali et decimâ novæ terræ de Mentocht quæ est in proprio fundo sancti Petri ecclesiæ, penitus reliquimus indefinitum. Postmodum autem eædem partes in nos duos pro bono pacis, sub pœnâ centum marcarum compromiserunt, sicut in eorumdem litteris sygillatis plenius continetur, nos autem auditis ratio-

nibus utrobique, de prudentium consilio, concorditer diffinimus.. 4.° Quod liceat ecclesiæ sancti Petri in prædicto loco sui fundi, quantum ad dictas partes, construere ecclesiam ad quam omnes in dictâ novâ terrâ manentes et mansuri in posterum jure parochiali pertinebunt, cujus ecclesiæ fundandæ: in construendo, dotando et presbytro et custode providendo et in cathedratico et aliis modis, ecclesia sancti Petri prædicta omnia onera legitima sustinebit, et in eadem jus patronatûs sola sancti Petri ecclesia obtinebit. Ecclesia verò sancti Bavonis pro jure patronatûs quod in eodem loco se habere dicebat ratione ecclesiarum circa jacentium prædictum locum includentium et ad jus suum trahentium ut dicebant, tertiam garbam in majori decimâ totius prædictæ terræ, exceptis duodecim bonariis prætaxatis et nichil amplius obtinebit, et, ut prædictum est, ipsam nullum onus de construendâ ecclesiâ, cujus patronatûs nullam partem habebit, aliquo modo sustinere oportebit; presbyter verò sancti Christi redditum sexdecim solidorum Flandrensium annuatim percipiet pro jure quod in præfato loco se habere dicebat, quæ abbas sancti Petri in eodem territorio, quum facultatem habuerit, eidem assignabit duobus terminis: ad festum scilicet sancti Remigii et ad natale persolvendum: quod, donec fecerit, de bursâ suâ persolvet, et nichil amplius in ecclesiâ construendâ vel parochianis suis, præter jam dictos sexdecim solidos, sancti Christi ecclesia obtinebit. De hiis autem quæ prædiximus ecclesiarum prædictarum privilegiis si qua habent de novalibus, nolumus aliquod præjudicium generare, sed ea modis omnibus volumus conservare. Ut autem hæc sententia nostra pro bono pacis edita, perpetua et inconvulsa permaneat, præsenti paginæ sigilla virorum venera-

bilium archidiaconi Tornacensis in Flandriâ, et decanorum sanctæ Pharahildis et christianitatis Gandensis et nostra duximus apponenda. Actum anno Dominicæ incarnationis M CC° vicesimo primo mense junio. — *In dorso hujus cartæ legitur:* Arbitrium factum inter abbatem sancti Bavonis et abbatem sancti Petri de quæretâ inter eos ortâ ratione decimæ de Ondevelde et de Mentocht in parochiâ sancti Christi de anno 1221 mense junio. N.° 118. Casse 20 n.° 3.

Den Chartre behelzende de reconciliatie ende eendragtigheyd tusschen het klooster ofte de kerke van sinte Pieters, en den erfagtigen meyer van de heerlykheyd van sinte Pieters, waer by bepaelt worden de pligten en emolumenten van dezen ambtenaer ten jaere 1230.

Kenlic si allen lieden dat alse die controverse tusschen Justaze den meyere int dorp te sente Pieters te Ghent ende tusschen der kerken van sente Pieters, wart gekeert up dat recht, dat de voerseide meyere seide dat hi hadde omme de redene van siere meyerien, dat die (*controverse*) t'achterst bi consente van den partien bi vrouden mannen was vriendeleke gheset ende ghestelt in deser manieren.. 1.° De meyere sal hebben in den oust van der couteren, twee daghe, eene maeltyt met eenen stoepe wyns elcs daeghs: over die maeltyt, twee broede van der herberghen, sesse haeringhen ofte achte eyere, of een stic vleeschs met eenre scotelen pulments.. 2.° Van der mersch sal hi hebben diere ghelike twee daghe lanc, elcs daeghes eene maeltyt met eenen stoepe wyns alsoet voerseit es.. 3.° Ende so welc tyt dat hys vermaent wert in den ouste van den prooste of van sinen bode, so es hi sculdich te comene ende te doene sinen officie

T'achterst: eyndelinge.

alse men de coutere mest ende alse mense sait.. 4.° Ende in kerstdaghe, in paeschdaghe, in sente Remigiusdaghe, en in alre helighen daghe, so es hi schuldich te hebbene elc van desen daghen eene maeltyt met eenen stoepe wyns.. 5.° Alse de prooste gadert in sente Denysdaghe, ende up den naesten dach gadert de penninghe van den woeninghen of van der couteren in sente Pieters dorp, so es de meyere schuldech t'etene met schepenen.. 6.° Als men de lammerthiende ghadert, so es de meyere schuldech te hebbene een lam no theste no tquaetste.. 7.° Als men ghadert de penninghe van den woeninghen, ende als men ontfaet de rente van Adighem ende van Aelst, ende alse de meyere doet de ghebode in dat ansichte van der kerken, al eist dat hi vele ghebode ghedaen heeft; ende alse de meyere pant met scepene, al eist dat hi in vele steden ghepant heeft, sou heeft de meyere niet dan eene maelteyt sonder wiin; ende alle sine maeltide ende sinen wiin mach hi senden te siere herbergen up dat hi wille.. 8.° Es ooc jemen in mesdaden jeghen den prooste, hoe ghedaen dat die mesdaet es, dien mach de meyere arresteren ende vaen sonder den prooste ende sonder sine boden ende sonder scepenen; maer dien hi vaet, es hi schuldech te bevelene ter huedin ende wachtinghen van den prooste; ende dierghelike so moghen die, die den prooste dienen, ooc vaen sonder meyere ende sonder schepenen, dien die in mesdaden es jeghen den prooste.. 9.° Alse de meyere ooc ommegaet den banlucke, so heeft hi sine maeltyt sonder wiin.. 10.° Alse men den meersch oec mait, so es de meyere schuldech te hebbene eenen maiere in den meersch ende een voeder hois ofte achte schellinghe over hoy.. 11.° Es dat sake dats ghevalt dat men jemene arresteere met scepenen of

metten meyere van schulde, dien es de meyere schuldech te wachtene totter tyt dat scepenen daer af hare vonnesse ghegheven sullen hebben. Ende wert hi verwonnen, so es de meyere schuldech dien te leverne den ghenen diene beclaeghde vor schepenen.. 12.° Ghevalt et oec dat jemen ghevaen wert over eenech mesdoen dat noch niet van schepenen ghevonnest of ghetermineert en es, dien sal de meyere houden in sine vangnesse drie daghe, ende up den derden dach es hine schuldech te leedene vor den prooste ende vor schepenen, ende dan moet hine den prooste delivreren of sinen cnape die daer toe ghesct es. Ende eist te doene ende de meyere dat an den prooste versouct, so moet de proost den meyere leveren vanghenesse ende yseren, ende ontginghe eenech ghevanghene ute s meyers vanghenessen, so es de meyere schuldech den prooste te vullen te verantwordene van dien ghevanghenen diere ontghinghe.. 13.° T recht van den meyere es van elcken ghevanghenen te hebbene twalef pennenghe, en de prateren viere pennenghe van den ysere. Ende elcs daeghs van elken ghevanghenen so sien de prateren schuldech te hebbene sesse pennenghe over hare maeltyt.. 14.° Es ooc jemen woenende in sente Pieters dorp of der buten, die versouct jemene te doene arresteerne na de wet van den dorpe, de meyere es schuldech dat arrestament te doene *sonder prys* van den ghenen die de claghe doet.. Ende omme dat die dinghen die boven gheseit sin, moeten houden hier namaels cracht van vastheden, so heb ic Diederic abt van sente Pieters van Ghent, in orconschepen, dese jeghenwordighe cyrografie met minen zegle scaere ghemaect. Ghedaen in t jaer ons Heeren dusentech twee hondert dertech. *Op den rugge van dezen chartre is geschreven:* Vermoghen van den meyere.

Sonder prys: zonder vergeldinge.

Charter by den welken den abt van sinte Pieters en zyn convent kenbaer maeken dat zy voor eene lyfrente geacquireert ofte gekogt hebben de erfagtige meyerye van sinte Pieters dorp: uytgezondert eenige pointen by eene particuliere acte vermeld anno 1366, s dissendachs naer de octave van paesschen.

Wy Jan by der gracien ons Heeren ende alt convent van der kerken van sente Pieters by Ghendt, by ghemeenen accorde ende consente, doen te wetene allen lieden, dat wy, omme t groete profyt, nutscepen ende orboren van onslieden ende van onser kerken, ende van allen onsen naercommers hebben ghecocht ende gheereghen jeghen Janne Hake onsen ervachteghen meyere binnen sente Pieters dorpe ons toebehoerende, ende jeghen joncfrauwen Katelinen Scolneeren syn wettelike wyf, al dat recht dat zy schuldech waren te hebbene, ende sy gheuzeert of ghepossedeert hebben tot desen tiden, der meyerien van sente Pieters vorseyt toebehoerende: utegesteken de pointen die verclaert zyn in eenen t saertre die wy t onsewaert hebben, wettelike bezeghelt metten zeghelen van onsen bailliu ende mannen (*); ende dese ver-

---

(*) *Den volgenden chartre die alhier beroepen word, is van de zelve date, te weten van den jaere 1366, sdicendachs naest de octave van paesschen.*

Wy Boudin Jauszone baillin ende wettelic manere van den mannen ons heeren sabs ende der kerken van sente Pieters by Ghend, Boudin van Aelst, Willem Wieric, Boudin van Bertegem, Jan van Crombrugghe, Jan van Valenchine, Willem de Grave als manne ons heeren sabs ende der kerken vornoemt, ten tide dat deze dinghen waren ghedaen, doen te wetene ende maken kenlic allen den ghenen die desen t saertre sullen sien of hoeren lesen, dat voor ons quamen in propren persoonen als voor heere ende voor wet, Jan Haec ervachtich meyer van sente Pieters dorp, ende joffrauw Cateline Scolneeren zyn wettelic wyf, ende de selve Jan als haer wettelic voght ende sonderlinghe ghegheven wettelic in dese saken:

claerde pointen sal Jan Haec ende zyn oer ende nacommers bliven te leene behoudende van ons

---

welke Jan Haec kende ende verlide dat hy wel ende redelike hadde vercocht, onsen heeren den abdt ende der kerken vornoemt al dat recht dat ter meyerien van sente Pieters toebehoorde ten voorseiden tiden, ute gesteken die pointen hier na te verclaeren; ende dese navolgende pointen, sal Jan Haec ende zyn hoyr ende naercommers bliven houdende als ervachtich meyer te leene van onsen heeren den abdt ende der kerken vornoemt ervelic, staende te alven coope t'elcken dats te doene wert vyf ponden parisis, ende te elken wandelcoepe thienden penninc; dats te wetene: 1.° Dat de meyere sculdich es te heedene, de bayljuus, scepenen, clercken, cnapen ende alle orcontscepen den scependomme toebehoerende van sente Pieters dorp.. 2.° Item es de meyere schuldich te hebbene van elker pandinghen die men doet by scepenen twalef penninghe parisis.. 3.° Ende waer dat men aresteerde, van elken arestemente twaleve penninghen.. 4.° Ende van elken ghenachte dat men wettelic doet, twaelf penninghen.. 5.° Ende zo waer men wettelic paelt, ofte herft ende ontherft, daer heeft de meyere twee penninghen van elker hant: alzo wel van doeder hant als van levender hant gelyc eenen scepenen.. 6.° Ende van allen t saerteren die men wettelic zeghelt, es de meyere schuldech te zeghelne naest den baeliu ende te hebbene gelyc eenen scepenen.. 7.° Ende van elcx menschen erve die men in de kerke ghebiedt van s prost halven, es den meyer schuldich te ghebiedene ende te hebbene van elcken persoen vier peeninghe parisise, ende van pande die men ghebiet te lossene vier peeninghe.. 8.° Item wie dat wettelic wert beclaecht van sculde, daer af heeft de meyere twaelf penninghe. Ende den beclaechden sal men, ende es men schuldich te bringhene in t prostens vanghenesse, ende dan sal men hem wet doen binnen derden daghe, ghelyc dats ghecostumeert es; ende van desen beclaechden zyn de praters schuldech te hebbene van yser-gheldt: van in te slane ende uut te slane, thien peeninghe parisise, ende zy zine schuldech te wachtene up dats de proost begheert omme ses penninghe elken dach onder dach ende nacht.. 9.° Ende de meyere mach met eenen scepenen, elken meinsche beklaeghen, al esser niement van s bailius halven, ende leveren den beclaechden in s prosts vanghenesse, omme wet te doene also vorseit es.. 10.° Item waert dat men eenighe weddeboden lyde in yemens goet, die zyn er schuldich te zine van s meyers weghe, ende dies es hy schuldich te verantwordene van den goede daer men de wedde-boden inleyde.. 11.° Item op den kermesdach t sente Pieters heeft de meyere van elken crame eenen penninc, ende van elken stede sonder craem daer men goet vercoopt eenen haelinc, ende dies moet hy dien nacht de craemen wachten up sine plechten.. 12.° Item mach de meyere met scepenen nemen verde daer mens begheert.. 13.° Item es de meyere schuldech te hebbene, elke jaers, in sente Stevens daghe, van tween praters: van elken viere hoenre ende viere penninghe parisise; ende dien moet hem geven t'heten diese hem brinct: rugghin-broet, erweten metten braetvleesche, coeyen vleesch metten mostaerde, case, ende bier van eenen penninghe.. Ende van allen desen vorscrevenen pointen die ter vorseider

ende van onser kerken. Ende al dander recht, boven den verclaerden poynten, hebben wy ghe-

---

meyerien bliven toebehoorende, es de meyere, ende alle syne naercommers schuldich te dienene der voornoemde kerken sonder haren cost, ende sonder der kerken yet daer af te gheldene.. 14.° Ende te welken tiden dat men dinghen wille met scepenen of eenighe wetlichede doen, es de meyere schuldech vermaent te zine, of zyn zeker stedehoudre met den ghenen die scepenen vermaent; ende dan es de meyere of zyn stedehoudre schuldech te commene, ende scepenen te manene ende te doene al dat hy schuldich es te doene; ende ware faute an hem of an zinen stedehoudere, so mach de baeliu van sente Pieters wet doen, also dicwile alse de meyere in faute ware, altoes behouden s meyers rechte.. 15.° Ende wart dat scepenen ghinghen om eenich hooft-vonnesse t haren hoofde, ofte buten scependomme van sente Pieters omme eenege wet te doene, daer sal de meyere hebben sine coste gelyk scepenen.. 16.° Item in de weke voor palme-sondach alse men de jaer-waerhede doet, ende alse men gaet waterganghe, ende van loken, sal de meyere met den proost eten gelyc scepenen.. 17.° Ende dit zyn s meyers laete: in deerste Ebbrechts hospitael ten ende van der vesten. Ant hospitael, een stic lants, daer af heeft de meyere een hallinc t jaers, item dat t hoyrs Francies Jacops Ruddres was: een stic lants also men gaet t sente Pieters Aelst wart, ende heet *op den Pickel-steen*, viere penninghen s jaers. Item eenen aerd t Adighem dien men van den meyere houdt. Item een stic lands ligghende onder de uterste moelen, eenen penninc t jaers; ende al dit voorseyde laet goet, geeft te levenden coepe maere ghelt, ende te steerf-coepe dobbelen t seyns.. Voort es te wetene dat Jan Haec vorseid ende joffrauwe Kateline zyn wyf, alle de andre pointen die hier niet verclaert en zyn, onse heere dabt heeft vercocht alse t zynen bouf, ende ter voornoemder kerken bouf omme eene ghenomde lyf-rente: dat es te wetene twee mudde taruwen genscher maeten gans coerens: alsulc alse onse heeren van sente Pieters jaerlicxs sullen ontfaen van haerlieder goedinghen also langhe als Jan Haec ende joffrauw Katheline zyn wyf vorseyt leven zullen, ende sonderlinghe welc dat langts leeft van hem beeden, salt al geheel heffen ende hebben te zinnen live, ende niet langher; ende dese twee mudden taruwen te betalene toten hende van den tween liven vorseyt elkes jaers te tween terminen: dats te wetene deen helft ten ingane van meye eerstcommende, ende dander helft te sente Martins-messe daer naest volgende, ende also voert toter achterster doot van hem beeden vorseit, gelyc dat den brief inhoudt ende verclaert diere of es ghegheven bezeghelt by onsen heere den abdt ende bi al den convente.

Ende van desen voorseiden coepe ghelyc dat verclaert es, waren ghedaen drie wettelike sondaegsche ghebode van xiiij nachten te xiiij nachten, ende was onghecallengiert uuter kerken commende. Ende voort was Jan Haec voornoemt wettelyc onthuudt ende ontgoet van al den rechte van der meyerien sonder dat hier in verclaert es; ende hy dede daer toe al dat hy schuldech was te doene omme wettelike hem daer af te onthutene, ende der Justaes Utenhove prost van sente Pieters, was daer in wettelic vergift ende

cocht om eene sekere lyfrente van tween mudden tarwen tsjaers ghenscher maten gans coerens alsulc als wy jaerlyx sullen ontfaen van onsen goedinghen; ende dese twee mudden tarwen tjaers lyfrenten, Janne ende joncfrauwen Katelinen sinen wive vorseit te betalene elke sjaers bi der vorseyde maten ende binnen onsen cloestere te leverne: eene mudde tarwen vorseyt ten ingane van meye eerst toecommende ende dander mudde te sente Martinus messe daer naest volghende, ende alsoe voert elke sjaers also langhe alse Jan Haec of joncfrauwe Kateline vornoemt leven sullen, ende sonderlinghe die van hem beeden langst leeft, hi saelt al gheheel hebben ende heffen te sinen live ende daer naer niet langher; ende storve dachterste van hem beeden vorseyt op eenghen van den payementen daghen vorseyt of eer, ende hy dien daghe ende dien nacht niet en overleefde naestvolghende, so waren wy quite van dien termine ende voert van allen desen lyfrenten vornomt. Ende om hemlieden dese lyfrenten wel ende payzivelike te gebrukene, ende te ontfane ende verhalene telken termyne vorseyt, so hebben wy hemlieden ende elken sonderlinghe bewyst, bezet ende verzekert

---

ghegoedt, te ons heeren zabs ende der kerken bouf vornoemt, ende joffrauw Catheline vorseit ging wettelic of, ende scholt al quite hare douwarie, ende al trecht dat soe daer an hadde, metgaders haren wetteliken voocht vorseit. Alle dese dinghen vorschreven ende elc sonderlinghe waren ghedaen wettelic ende al wettelic by allen den maeninghen ende wetteliken vonnesse dier toe behoorden ende schuldech waren te behoorne naer costumen ende usagien van den hove ende van den mannen vornoemt van sente Pieters; ende omme dat wy bacliu ende mannen vornoemt, alle dese dinghen kennen ende weten, dat zy zyn wettelic ghedaen ende schuldech zyn te houdene stede, ende te blivene van werden, so hebben wy, in kennessen der waerheden desen tsaertere bezeghelt, elc van ons met zinen zeghele ut hanghende. Dit was ghedaen int jaer ons Heeren als men screef M CCC en tsestich en zesse sdicendachs naest dier octave van paesschen. — *Op den rugge van dezen chartre leest men:* Limitatie van der meyerien van sente Pieters.

up ons, up onse nacommers ende up al onse goet ende onser kerken ende nacommers goet waer dat ghestaen ofte gheleghen es ofte bevonden sal werden; ende wart dat wy in ghebreke waren van gheldene de vorseyde lyfrente t eeneghen termine, ende Jan of joncfrauwe Kateline vorseit of haerlider zekerbode brynghere van desen tsartere ofte copye onder zeghel autentyc, eenich ghebrec van onsen payemente hadden ofte wel cost, achterdeel ofte scaden, al dat gheloven wy al gheel te gheldene ten segghen van goeden lieden sonder minderinghe van der principale lyfrenten. Ende dese dinghen vorseyt hebben wy abt ende convent vornomt beloft ende beloven in trauwen ende in warheden te houdene ende al te vuldoene, ende hebben ons, onse nacommers, ende onsere kerken ende al onser lieder goet hier toe verbonden ende gheobligiert; ende renunchieren ende gaen af van allen exceptien van vriheden die wy hier toe zouden moghen zouken of doen omme ons te baten te stane, ende Janne ende joncfrauwe Katelynen vorseyt te commere commen mochten, in wat manieren het ware deser saken toebehoerende. In kennessen der waerheden hebben wy abdt ende convent voren ghenoemt onze groete zeghele doen hanghen aen desen jeghenwordeghen brief utehanghende. Ghedaen int jaer ons Heeren als men screef M CCC tsestech en zesse, s dicendags naest volghende der octave van paeschen. — *Op den rugge van dezen chartre is geschreven:* Coep van de meyerye van S[te] Pieters.

Joffrouw Anne-Jaqueline Bossier verkoopt aen Pauwel de Gruytere haere erfagtige meyerye van sente Pieters dorp, den 17 october 1657.

Compareerde voor bailliu ende mannen van leene van den opperleenhove van sente Pieters nevens Ghendt mette toebehoerten appenditien ende dependitien, in persoone meester Jan-Francois Hanarel advocaet in den raede van Vlaenderen, machtich by procuratie over joffrauw Anne Jaecquelyne Bossier ende joffrauw Catherine Bossier filia d'heer ende meester Francois, in syn levene raedt ordinaire in den raede van Vlaenderen, van welke procuratie t'inhouden van woorde te woorde hier naer volght.. (Compareerde voor my Jooris Clou notaris publicq residerende binnen der stede van Ghendt tot de exercitie van dien gheadmitteert by myne heeren van den raede in Vlaenderen ende ter presentie van de naerschreven getuyghen, in persoone, joffrauw Anne Jaquelyne Bossier filia d'heer ende meester Francois in syn leven raedt ordinaire in den raede van Vlaenderen, de welke kende, lyde ende verclaerde wel ende deuchdelyck vercocht t'hebben, soo zy vercoopt by desen aen d'heer Pauwels de Gruytere, die ten desen mede comparerende van haer bekent ghecocht t'hebben, seker haer leen ghenaempt de herfachteghe meyerye van sente Pieters met allen den baeten ende emolumenten daer van dependerende, voor de somme van seven hondert vier en twintich guldens suyver ghelt, te betaelen met een pistole voor de dienstmaerte van d'eerste comparante, boven het capitael van eene rente van drye guldenen 's jaers den penninck twintich, in profyte van den heylighen Gheest van sente Baefs ende twee jaeren croos, danof het leste staet te verschynen den 30.sten october

naestcommende, besedt op voornoemde meyerie, ende met conditie: dat sy comparanten ghesaemender handt ende ten ghemeenen coste sullen vervolghen het proces hanghende in den raede van Vlaenderen in materie van complainte, tot betaelinghe van veertich guldens t'jaers over het kerelaecken ofte pensioen, 't welck aen den vaeder van d'eerste comparante gelyc aen scepenen betaelt is gheweest by den prelact ofte prost van sente Pieters nevens Ghendt; ende dat de eerste comparante daer inne commende te vervallen, sylieden elc totter helft sullen dooghen de costen, ende by soo verre dat sy ter contrarien comt t'obtineren mitsgaeders den vornoemden prelact ofte proost ghecondemneert worde te continueren in de voornoemde betaelinghe, dat sy eerste comparante sal proffyteren het voorsyde keerlaecken ofte pensioen totten daeghe van hedent, alswanneer den voornoemden tweeden comparant an haer bovendien noch sal betaelen de somme van vier hondert ses en t'seventich guldens, ende dat alles boven de costen van erfven ende onterfven mitsgaeders s'heeren thienden penninck ofte andere die ter causen van desen coop souden moeten betaelt worden. Ende ten desen mede comparerende Johanne Catherine Bossier eenighe suster ende apparente heritiere van de eerste comparante, heeft verclaert soo sy doet by desen te consenteren in de vercoepinghe van 't voornoemde leen, gevende de voorseyde eerste comparante procuratie speciaele ende irrevocabele an meester Jan Francois Hanarel advocaet in den raedt van Vlaenderen, omme te compareren voor bailliu ende mannen van den leenhove van sente Pieters voornoemt, omme hem over ende uyt haeren naeme, uyt erven te gaen van de voornoemde meyerye, mitsgaeders den cooper daer inne te laeten

goeden, ghiften ende erfven, ghelyc de voernoemde derde comparante an den selven oock gheeft ghelycke procuratie omme, voor soo vele het noodt sonde moghen wesen, het voorschreven consent aldaer andermael te presteren met belofte ende onder verbandt als naer rechte. Aldus ghedaen ende ghepasseert binnen deser stede van Ghendt, ter presentie van meester Adriaen Carrino ende d'heer Guilliaume Willoeque als ghetuygen hier over geropen ende ghebeden, die de minute deser benevens de comparanten ende my notaris hebben onderteekent desen 29.sten ougste 1657. Onder stont *quod attestor*, ende was onderteekent Clou notarius publicus.) Welken voornoemden comparant, naer dat hy verclaert hadde over syne voornoemde mandanten te erkennen het inhouden van den voorschreven instrumente notariale, heeft hy inghevolghe de voorschrevene procuratie, de voorschrevene erfachtege meyerye van sente Pieters met haere toebehoorten opghebrocht in handen van den voornoemden bailliu als in 's heeren handen, ende is daer van ontuuyt, ontgoedt ende onteerft met sprekenden monde ende wechwerpen halme; ende alsoo ten desen mede comparerende was d'heer Pauwels de Gruytere omme als coeper in de voorseyde erfachtighe meyerye by ons ghegoet ende gheerft te wesene, soo ist dat ten selven tyde ghecompareert oock is den eerweerden heer Amandus Hovelinck prelaet van sente Pieters clooster voorseyt, verclaerende den selven coop by dominicale naerhede te callengiren ende anveerden; ende den voornoemden coopere d'heer Pauwels de Gruutere, op de selve instantie dese naerhede over danckelyck houdende ende bekennende, is den voornoemden eerweerden heere, naer dat den cooper ende den eersten comparant over syne mandante

Hier volgt de dominicale naerhede.

verclaert hadden den selven coop tusschen hemlieden onderlinghe alsoo deuchdelick ende ter goeder trauwen ghescliet te syne, by consente van den selven cooper, in de voornoemde meyerye al wel ende wettelick vergift, ghegoet ende gheerft met alle maeninghen ende solemnityten in ghelycken naer costume van den hove gheobserveert: behouden elcx recht in de clachten die voor desen op de selve meyerye souden bevonden moghen worden ghedaen te wesen. Dit was aldus ghedaen ende ghepasseert in de voornoemde abdye van sente Pieters ter maeninghe van mher Pauwels van de Camere heere van Sart, Mullem &c. &c. by wysdomme van d'heer ende meester Guilliaume Thys docteur in de medecine, ende joncker Charles le Poivre heere van Bouchaute &c. &c. mannen van den voornoemden hove, mitsgaeders ter presentie van my onderschrevenen greffier den 17.^{den} 8.bre 1657. In kennesse der waerheyt syn hier anne ghehanghen de seghels van den selven bailliu ende mannen, ende dese gheteekent by den greffier van den selven hove. Was onderteekent C. van der Meere 1657. — *Op den rugge van dezen act is uytgedrukt:* Coopbrief van de meyerie van sente Pieters 1657.

Concordia inter abbatem monasterii sancti Petri Gandensis, et Theodoricum de Lisâ pratrisatorem sive custodem prati vulgariter dicti, den Moenc-meersch, *anni 1269 mensis augusti die nonâ.*

S. præpositus sanctæ Pharaildis, C. decanus loci ejusdem, ac S. decanus Christianitatis Gandensis, universis præsentes litteras inspecturis salutem et noscere veritatem. Noverit universitas vestra, quod, cum controvertia verteretur inter viros religiosos

et discretos abbatem scilicet et conventum sancti Petri Gandensis nomine ecclesiæ suæ ex unâ parte, et Theodoricum filium Theodorici quondam dicti de Lisâ oppidanum Gandensem ex alterâ, super prateriâ seu prati custodiâ jacentis subtus dictam ecclesiam sancti Petri ultrà Scaldam, ad ipsam ecclesiam spectantis: quod pratum vulgariter dicitur *Moenc-meersch*, dictæ partes: videlicet dicti abbas et conventus nomine ecclesiæ suæ ex unâ parte, et dictus Theodoricus filius ejusdem Theodorici de Lisâ ex alterâ, bonorum freti consilio, et pro bono pacis inter se habendæ, super dictis prateriâ scilicet seu custodiâ prati, nec non super omni jure quod dictus Theodoricus filius Theodorici prædicti se habere dicebat in dicto prato nomine prateriæ seu custodiæ prati, et super omni servicio quod per præmissa in ipso prato facere debebat, de alto et basso, nec non super omnibus aliis ex præmissis ortis et habitis inter eos, vel quæ haberi poterant usque in diem compromissi, in arbitros: scilicet Symonem dictum Talboem perpetuum ecclesiæ beatæ Mariæ capellanum, ex parte dictorum abbatis et conventûs nomine ecclesiæ suæ electum, et in Eustacium filium Morini de Afsne ex parte dicti Theodorici filii Theodorici prædicti electum, communicato, eisdem, de consensu partis utriusque, domini Symonis dicti de Varnewyc militis, ubi et quùm ejus indigerent consilio, compromiserunt, promittentes sub pœnâ viginti librarum Flandrensium monetæ, parti observanti arbitrium, a parte ab arbitrato resiliente reddendarum, se inviolabiliter observaturos quidquid dicti arbitri, communicato eisdem, dicti S. militis consilio, si indigerent, perquisitâ veritate, et deliberatione perhabitâ, ducerent ordinandum. Qui arbitri, modo et formâ prædictis, onere ejusdem arbitrii in se

suscepto, et veritate (ab eis perhabitâ, deliberatione) super prædictis inquisitâ, dictum suum, (dictam controversiam arbitrali sententiâ deffiniendo) pertulerunt in hunc modum.. 1.° Quod dictus Theodoricus filius Theodorici prædicti, ut pratrisator seu custos prati, pro temporis exigentiâ, debet custodire seu pratrisare ipsum pratum in suis fructibus quibuscumque, ne in eis ipsa ecclesia sancti Petri prædicta, dampnum aliquod patiatur: quod si passa fuerit, dictus Theodoricus custos prati, dictum dampnum restituere tenetur ac resarcire: hoc notato quod, si idem custos prati, ab ecclesiâ, ad custodiendum fructus sibi dari petierit coadjutorem, sibi dari debeat: quod, si datus fuerit et ex tunc dampnum in fructibus prati ceciderit, idem Theodoricus custos prati prædictus, pro mediâ parte super dampno in fructibus dicti prati illato, ipsi ecclesiæ solummodo respondebit.. 2.° Prætereà debet idem Theodoricus custos prati prædictus, per se vel per ejus nuncios ab ipso ad hoc deputatos, fructus prati, dum defalcati fuerint, in mandulas, et fenum in cumulos poni adjuvare et etiam furcare pro exigentiâ fructuum eorumdem.. 3.° Item debet aquæductus, idem custos prati in dicto prato facere quotiescumque necesse fuerit et super hoc fuerit requisitus; si verò dictus Theodoricus aquæductus in prato facere fuerit requisitus, id facere tenetur: videlicet ipsum pratum aquæducere, et tunc habebit unum panem et quatuor ova cum graminibus in ipsis aquæductibus, si velit, inventis.. 4.° A die verò sancti Landoaldi, debet dictus Theodoricus quotidiè habere quatuor ova et unum panem, quo usque dictum pratum defalcatur; et tuncamodò, pro majori custodiâ tam de die quam de nocte faciendâ, et quamdiu pratrisare ulterius sit necesse,

duos panes et octo ova ab ecclesiâ debet habere memoratâ; quod si pro temporibus jam dictis pratrisare necesse non fuerit: videlicet quia ipsum pratum in pasturâ jacuerit, cibaria prædicta accipere non tenetur.. 5.° Pro eo verò anno quo pratum ipsum ad gramina jacuerit seu detentum fuerit, idem Theodoricus, per messem unum integrum, a die beati Landoualdi incipiente, duos panes et octo ova, simplici remoto cibario, retinebit. Pro hujusmodi verò servitio, quod dictus Theodoricus custos prati prædictus in dicto prato facere dignoscitur, et prout ab arbitris est decretum, habebit idem Theodoricus viginti quatuor garbas in uno fine prati, et totidem in fine alio, fructibus collectis, prout est expressum, et de fructibus hujusmodi quibus ipsum pratum pro tempore fuerit seminatum hoc est intelligendum.. 6.° Si verò contingat pratum ipsum, in parte seminari, et in parte ad fenum jacere, tunc idem Theodoricus, in utrolibet, tam in feno quam in aliis fructibus ex seminis jacturâ ortis, pro rata percipiet, suam contingentem.. 7.° Item pro furcando garbas, et eas in mandulas ponendo, debet habere octo garbas: quarum quatuor erunt de furcando et quatuor de massando prout in prato creverint antedicto.. 8.° Prætereà si dictum pratum ad fenum jacuerit, debet idem custos prati habere remanentia cujuslibet cumuli vulgariter dicta *Opperstede*, pro tantâ et tali spessitudine feni, quantùm ferrum furcæ unius legitimæ, in se possit continere, tactâ terrâ acumine ferri furcæ ejusdem.. 9.° Item, idem Theodoricus, collectis fructibus prædictis et in mandulas seu in massas positis, debet habere primum rastrare, si vult, et nullus alius ante ipsum. Prætereà debet habere reliquias remanentes coram palafridis fructus devehentibus, ecclesia vel ejus

mandato coram palafridis ipsis, quid et quantùm voluerit præponente.. 10.° Item dicta ecclesia sancti Petri debet terram : videlicet infra metas dicti Theodorici, eodem semine quo et pratum inferius metis oppositum seminat, seminare, et terras jacentes infra metas ipsius Theodorici, colere fructusque inter ipsas ortos (usque dum idem Theodoricus currus suos apponit ad devehendum eos) agricolare; nec idem Theodoricus terram infra metas suas jacentem colere potest nec de eâ disponere modo aliquo in singulari, nisi dicta ecclesia vellet consentire.. 11.° Pro eo verò tempore, pro quo dictum pratum seminatum fuerit quocumque semine: seu ad fenum jacuerit seu ad gramina, prædictus Theodoricus habebit, et habere debet sua littora undique jacentia, præterquàm littora infirmariæ, et præterquam littora bonnarii scaltheti de Curtraco: in quibus locis dictus Theodoricus nichil juris habet nec in littoribus eorumdem: exceptis etiam bonariis duobus vel circiter ad Eustacium de Heede et ejus conparticipes spectantibus: excepto etiam bonario abbatis, in quibus jam dictis bonariis nec in eorum littoribus, idem Theodoricus nichil juris dignoscitur retinere; fructus verò in littoribus ad ipsum Theodoricum pertinentibus crescentes, exceptis jam dictis bonariis et littoribus, sui sunt: scilicet ipsius Theodorici ad excerpendum seu defalcandum, et vel ad bestiam aliquam intromittendam: quæ littora ad dictum Theodoricum pertinentia vice fructuum, ulterius in pratum se non extendunt quàm ad illum locum qui aratro coli non potest nec percurri.. 12.° In loco verò dicto vulgariter *Bodemloze merre*, idem Theodoricus nichil juris habet nec in graminibus seu fructibus crescentibus in eodem.. 13.° Si verò dictum pratum ad pasturam jacuerit, tunc pro eo anno, idem

Theodoricus custos prati prædictus, pro littoribus suis qui tunc ipsam pasturam sequi tenentur, novem solidos flandrenses habere tenetur pro fructibus littorum; et de terrâ infra metas suas jacente, idem Theodoricus habere tenetur, pro anno illo, recompensationem ab ecclesiâ sancti Petri prædictâ, quantùm inferius, in bonariis suis, ecclesia sancti Petri recepit antedicta.. 14.° Si verò ecclesia sancti Petri dictum pratum ad gramina tenuerit et ea vendiderit, tunc idem Theodoricus, (salvo jure fructuum infra metas suas crescentium) pro jure suo quod infra pratum amittit, si ad fenum coleretur, pro fructibus bonarii cujuslibet venditis, duos solidos flandrenses ab ecclesiâ percipiet antedictâ.. 15.° Metæ verò ipsius Theodorici tamquam custodis prati, incipiunt a bonario Eustacii de Hede, et extendunt se usque ad metam, quâ incipit bonarius scaltheti de Curtraco, et eo transacto, reincipiunt metæ jam dictæ et proút ulterius assignatæ sunt in prato terminantur.. 16.° Pro eo verò quod in prato (circa metas jam dictas: scilicet inter bonarium Eustacii de Hede et scaltheti jacentes) se extendente, horreum est instructum et piscariæ sunt factæ, et sic jus dicti Theodorici pratrarii est minoratum, dictus Theodoricus percipiet annuatim a dictâ ecclesiâ duos solidos et sex denarios flandrenses.. 17.° Et pro terrâ jacente infra metas jam dictas, quæ etiam in usus ecclesiæ prædictæ, et prout ei placuerit converti poterit, dictum dampnum, si quod idem Theodoricus indè sustinuerit, proborum estimatione utrimque eligendorum, eidem restituendum ab ecclesiâ memoratâ; et percipiet idem Theodoricus etiam annuatim novem solidos præter tres denarios flandrenses.. 18.° Quod si contingeret ad præsens instructa: utpotè horreum et piscaturas tolli, et ipsum pra-

tum pro eâ parte ad statum pristinum reduci, annuus census duorum solidorum et sex denariorum cum aliis denariis supra dictis adnichilaretur: jure dicto Theodorico in aliis partibus competente, prout supra dictum est revificato (*).

Ut autem hæc omnia et singula superius expressa firma permaneant et inconcussa prout ab arbitris prædictis sunt ordinata, nos, videlicet S.

(*) *Diederic van der Leye verkoopt voor het magistraet van Gend, aen het klooster van sinte Pieters, al het regt dat hy was hebbende als praeter der Munc-meerschen, den* 11 *maerte* 1329.

An alle die ghene die dese letteren sullen sien ofte hoeren lesen. Scepenen van der stede van Ghent salunt. Met kennessen der waerheden weten alle, dat voor ons es commen in propren persoone Diederic van der Leyen Diedericx zone die Wilent was van der Leye onse poortre, bekennende ende verlidende by zinen goeden wille, dat hy heeft wel ende redelike vercocht religieusen ende discreten lieden mynheeren den abdt ende den convente van den cloestre van sente Pieters by Ghend te haren ende harer kerken behouf, al dat recht, renten, actien, sculden ende revenuen, die de voorsyde Diederic ofte zine voorsaten adden ofte hebben mochten op den voorsyden cloester, mids eenen dienste ofte officien van prateryen of van wachtene, die de voorsyde Diederic ende zine voorsaten schuldich waren te doene jaerlicx toten daghe van heden in de meersch *den Moenc-meersch* den selven cloostere toebehoorende, ende dat om eene zekere ende gherechte somme van penninghen, van den welken de voornoemde Diederic hem hilt wel ghepaeyt ende al vergolden, ende scalt daer af quite de religieusen ende haren clooster voorseyt. Ende de voorseyde Diederic es van al desen voorseiden rechten, renten, actien, sculden ende revenuen metten achterstellen ute ghegaen, ende heeft hem daer af ontgoedt, ende hevet den voorsyden mynheeren den abdt opghedreghen te zinen bouf t s conevents ende tot harer kerken behouf voorseit, met alle sulcke solemniteit alsoe men in dusdanighe dinghen pleghet ende schuldech es te doene. Alle dese vorseyde dinghen waren ghedaen, bi consente, ottroye ende toedoene van Willelme oudste zone Diedericx voorseyt, die hier omme voor ons was present. Ende de voorseide Diederic heeft belooft over hem, syne hoyr ende naercommers, alle dese voorseide dinghen ende elke wel ende getrauwlike te houdene ende te doen houdene, up hem ende up al t zine waer dats gheleghen es, ende in gheenen tide daer jeghen te commene nochte te doen commene bi hem no bi andren bi gheenen engiene. Ende omme dat alle dese voorseide dinghen sauden bliven goet, vast, ghestade ende wel ghehouden t'allen daghen, zo hebben wy dese letteren bezeghelt metten zeghele unthanghende van der stede van Ghent voorseit, de welke waren ghemaect ende ghegheven in 't jaer ons Heeren als men schreef dusentich drie hondert ende neghene ende twintich, op den xj dach van maerte. — *Getrokken uyt eenen ouden charter-boek.*

præpositus, C. decanus ecclesiæ sanctæ Pharaildis prædictæ, ac S. decanus christianitatis Gandensis superius nominati, ad instantiam et petitionem partium prædictarum: videlicet virorum religiosorum J. abbatis et conventûs ecclesiæ sancti Petri prædictorum ex unâ parte, et Theodorici filii Theodorici de Lisâ prædicti ex alterâ, in signum memoriæ prædictorum ac obligationis partium prædictarum, sigilla nostra, unà cum sigillo, viri religiosi et discreti J. abbatis sancti Petri prædicti, pro se et conventû suo appenso, unà etiam cum sigillo Theodorici prædicti, nec non cum sigillo arbitrorum prædictorum, præsentibus litteris dignum duximus apponenda. Datum anno Domini M CC sexagesimo nono mensis augusti. *Getrokken uyt eenen ouden charter-boek in-4.°*

Den chartre belangende de praeterye van sinte Pieters van 't jaer 1332, ontrent half maerte.

Het si cont ende kenlic allen lieden die dese cyrographike partye sullen zien of hoeren lesen, dat Laurens de pratere es bleven wel ende wettelike in den heere juerisse Pieter de Baker proost van sente Pieters bi Ghendt ende in Gillisse van Medele an d'een zyde, alse over de kerke van sente Pieters, ende in Janne van den Turre ende in Jacoppe van den Rysekine scepenen van sente Pieters over hem Laurens an d'ander zyde, alse in syne redelike heffeners, dat te scheedene alsoet hemlieden dincken sal beter ghedaen dan ghelaten: van al de dienste te verclaerne die hy schuldich es te doene behoerende ter praterien van sente Pieters; ende omme te verclaerne al den loen die hy schuldich es te hebbene van de voorseyde dienste naer den goeden ondersoucke, in den waerheden dat sy vinden zullen an die auderlinghe. Ende alle dese

dinghen wel ende neerstelic ondersocht: beede van den dienste ende van den loene vorseit, ende d'last in hemlieden ghenomen van den dinghen vorseyt, wysen ende verclaren de vorseyde heffenaers, beede van den dienste ende van den loene vorseit in de maniere die hier naer volghet.. 1.° In t eerste zo es te wetene dat de praterye schuldich es te doene alle justicien die scepenen van sente Pieters wysen ofte de manne, van faiten die ghevallen up de leene die binnen den prochien te sente Pieters ligghen; ende hier omme es de praterye schuldech te hebbene al dat de ghene an heeft in dien tyt dat hy ghevaen werdt, eischt man ofte wyf, up dat sy dar inne verwyst worden: sonder wapene ende ghelt... 2.° Item es de praterye schuldech te wachtene t cooren ende de evene ende die andre vruchten staende up dien cauter, so dattere ne gheene schaede ne ghevalt tote dats al inne es; ende te mandelene ende te vorkene de scoeve op den waghen.. 3.° Item es de praterye schuldich scepenen te vergaderne alst de heere te doene heeft.. 4.° Item es de praterye schuldich alse men omme bedden vaert, met te gane, ende die bedden te nemene daerse s'heeren cnapen wysen, ende dan up den waghen te draghene, ende met dien waghen te commene binnen hove; ende alse die bedden ghebeseght zyn, zo est de praterye schuldech den goeden lieden te doen wetene, omme hare bedden te commene int hof.. 4.° Item alse men gaet omme t'coren-ghelt, so es de praterye schuldech met te gane ende de pande te draghene.. 5.° Item in witten donnersdaghe, es de praterye schuldech water ende torve te haelne ter aermer lieden behouf, ende t'bier in den kelre dat zy drincken.. 6.° Item als de heere panden gaet met scepenen, waer omme dats es, so moet de praterye die panden draghen tote daerse

Het schynt dat Laureyns als praeter, hadde verscheyde onderbediende, van welkers gestie hy responsabel was; ende dat men daer om gebruyk mackt van 't woord *praeterye*.

s'heeren cnapen hebben willen.. 7.° Item es de praterye schuldech die couteren te waterlatene als sy ghezayt zyn, ende alse men sayt, onder t'saet te gane.. 8.° Item als men sayt in den Moenc-meersch, oec onder t'saet te gane, ende alse men in den Moenc-meersch houst, zo es de praterye schuldech twee daghe te mandelene, ende te vorkene de scoeve up den waghen.. 8.° Item es de praterye schuldich te scuttene de beesten die de lieden scade doen bi dage ende bi nachte.. 9.° Item es de praterye schuldich elckx jaers te offerne twee deniers parisise te ons heeren s'graven Arnoulds jaerghetyde, ende te ludene t'siere vighelien ende te messen; ende oec es de praterye schuldech te mandelne up de coutere.. 10.° Item es de praterye schuldech te wachtene elken mensche als hy verwyst es, tot dat men hem hutewaerts voert up zire vreese.. 11.° Dit zyn de loene die ter prateryen behoren over de dienste vorseit als zy haren dienste doen, dats te wetene: In paesch avonde twee ethene.. In sinxen avonde twee ethene.. In sente Pieters avonde ij ethene.. In sente Wandelghys avonde ij ethene.. In onser Vrauwen avonde ij ethene.. In halven houste twee ethene.. In sente Michils avonde ij ethene.. In sente Michils dage ij ethene.. In sente Baefs avonde ij ethene.. In sente Baefs daghe ij ethene.. In kers avonde ij ethene.. In derthien avonde ij ethene.. Ende in onser Vrauwen avonde lichtmesse twee ethene. Somma total 26 ethene.. 12.° Item in vasten avonde een stic vleesch.. Item in paesch avonde een stic vleesch.. Item in kers avonde een stic vleesch.. 13.° Ende alse men scepenen haelt, ij broode, viij eyere ofte viij haringhe.. Ende alse de heere gaet panden met scepenen ij broede, viij eyere ofte viij haringhe: ende over al dit vorsyde recht, zo heeft de praterye bi ouden *vermake* (*rachat*) dat

Ethene : repas, *middag-mael.*

voormaels ghedaen was, xxix schellinghen parisise s'jaers, te gheldene t'elken sente Jans messe in midden zomere.. 14.° Voort alse men gaet omme t'coren-ghelt met der wet, zo es de prateryе schuldech te hebben haren cost met scepenen.. Ende alse men omme de bedden vaert, zo heeft de praterye ij broot, viij eyeren ofte viij haringhe, up dat zy haren cost niet ne hebbe.. Ende in witten donners daghe, ter mandaet, heeft de praterye iiij broede, xvj haringhe ende iiij deniers parisise.. 15.° Voort als men die cauteren saeyt, behort ter praterien iiij ethene, gaet si onder t'saet.. Ende van sente Jans avonde tot dat men t'coeren vellen gaet op de cauteren, elcs daeghes ij ethene.. Ende van der tyt dat men t'coeren velt, tote dat het al in es, elkes daechs iv ethene.. 16.° Ende van den braec-couteren, ij mandelen rogs, en xvj mandelscoeve; ende alse de mandelen in zyn ghevoert, so heeft zy de rakinghen daer de mandelen op stonden.. 17.° Ende van der evene cauteren ij mandelen evene ende viij mandelscoeve, ende viij voetscove, ende alle de rakinghen daer de mandelen op stonden van der evene ofte van anderen vruchten, ende die ettinghen van s'prosts couteren die de plouch niet hen beloept.. 18.° Ende alse men die waghene laedt, es men schuldich te legghene eenen scoef voor elken drien waghenen ten paerden behouf, ende dat daer af blyft, dat behoert ter prateryen.. 19.° Voert zo heeft de praterye de thiende van de xj bunneren lands wie dat coept ofte vercoept, ligghende in diversen steden t'Hadeghem: dats te wetene up d land dat heet in Besselgaert, ende op de ofstede up Trot buten Mosteghen, ende up t'lant in de stoc bi der galghen, ende up den driesch, ende up d lant dat lecht up Maelhem; ende van desen lande voerseyt

lecht een bunre bachten ser Ydiers onder ter marxs, up d'welke sy heeft vleeschthiende.. 20.° Ende alse men den Moenc-meersch zaeyt, heeft zy vier ethene gaet sy onder t'saet, ende alse men in dien meersch bindt, ses ethene ende lxiiij scoeve.. 21.° Voort es de praterye schuldech te hebbene van scuttene iiij deniers parisise bi daghe, ende bi nachte vij deniers parisise, van den ghenen wies beesten die zy scutten ende die erfachtich zyn onder de kerke; ende de ghene die niet erfachtich ne zyn der kerken vorseyt, die zullen ghelden iiij deniers parisise bi daghe, ende bi nachte iij schellinghen parisise. Ende alle dese dinghen waren verclaerst ende ghewyst in de maniere vorseit als men screef 1332, ontrent half maerte. — *Op den rugge van dezen origineelen chartre bevind men :* G. 1. Chartre inhaudende den dienstlast ende d'emolumenten van de praterye. — *Van dezen origineelen chartre existeert ook nog onder my de origineele minute, benevens eene copie autentique van den zelven chartre; andere copien van dezen act bevinden zig in verscheyde oude cartularia. Alle deze stukken zyn schoon en duydelyk geschreven.*

Den chartre behelzende de veranderingen en innovatien, opzigtelyk tot de praeterye van sinte Pieters gedaen den 12 november 1368.

Cond ende kenlic sy allen lieden dat vor ons baillieu, meyere, mannen ende scepenen hier naer ghenoomt, quamen ende compareerden in properen persoone Gheeraert de pratere an d'eene zyde, en de meere van Ussen met Nisekine Coppins die zone was van Berteghem ende met haren vooght hare wettelic hier toe ghegheven an d'ander zide, ende verkenden ende lyden beede de partien dat, up

t gheschil dat was tusschen hemlieden omme d'occoison van den tween praterien die schuldich zyn te wezene in sente Pieters dorp,. (de welk d eene partie wilde ooc zegghen ende maintenieren datse behorden te mannen vonessen, ende d andere datse behorden ten scependomme van sente Pieters) by consente van partien, een vriendelic accord tusschen hemlieden besproken was ende ghemaect by minen heere den abd van sente Pieters bi Ghend ende zinen lieden van zinen rade die hier toe ghedeputert ende ghestelt waren, in manieren hier naer volghende, dats te wetene. 1.° Dat eeuwelic voert an twee praters daer zullen wesen; ende dies zal Geerard de pratere vorseyt hebben ende behouden eeuwelike ende ervelike hi ende zyn hoyr alse sin proper goed d'eene helt van alle den hervelicken goede, rechte, baten ende proffiten met ooc de lasten daer toe behoerende; ende Nisekin vorseyt zal hebben ende behouden dierghelike als syn proper goed, d ander helt van allen den ervelicken goede, rechten, baten ende proffiten met gheliken laste daer toe behorende; ende dies zullen Gheeraerd de pratere ende Nisekin vorseyt gheven der vorsyde meere van Ussen twalef ponden parisise: te wetene: es elc van hemlieden zesse ponden parisise, van den welken de voorsyde meere van Uusse kende hare over wel vernoucht ende vul betaelt. Ende mits desen es de vorseyde meere afgheghaen ende heeft quite ghescolden met haren voecht, de voersyde praterie, van al t rechte dat zoere an heeft ofte hebben mach over hare ende over hare hoyr ende naercommers t eeuweliken daghen bi trauwe ende bi eede, belovende nimmermeer der jeghen te doene of te gane bi hare no bi anderen persoonen.. 2.° Voert sal Gheraerd de prater vorseyt den dienst doen alleene die beede

de praters schuldich zyn te doene totter'tyt dat Nisekin zo groot es ende zo houd dat hyze mach helpen doen; ende daer over sal de vorsyde Gheerard hebben also langhe als hi den dienst alleene doet, alle de daghelike vervalle ende dat hi metter wet berapen ende ghecrighen mach: ende Nisekin dien tyt gheduerende sal anders niet hebben dan de helt van den zekeren eervachteghen goede den vorsyden praterien toebehoorende. Ende gheviele binnen desen tiden eeneghe justicie te doene die de vorseyde praters ghehouden ende schuldich waren te doene, die souden de vorseyde Gheeraerd ende Nisekin doen ende draghen, ghemeene bate heffende ende commer onderstaende even ghelyc.. 3.° Vort es te wetene dat ute dien dat onse heere dabt van sente Pieters voorseyt, bi goeder informatien die hire af heeft ghedaen horen ende nemen, de vorseide praeterien sculdich syn te wezene huusghenoetscepe, so eist dat hise heeft doen legghen ende lechtse bi consente van partien vorseit te huusghenoetscepe, elcs deel te veertich schele parisise over sterfcoop; ende ten versouke ten henebringhende, ende van henedraghende ende in allen andren zaken, ghelyc d'andre huusghenoetscepe van der kerken van sente Pieters doen.. 4.° Ende waert zo dat eenich ghescil of discord voort an gheviele of quame tusschen de vorseide partien omme d'occoison van den vorsyden praterien; dies beloofden ende beloven partien vorseyt, altoes te stane ter ordinantie ende verclaringhe van onsen heere den abt vorseyt. De welke saken aldus vor ons bailliu, meyer, mannen ende scepenen hier naer ghenoemt, voltrocken, verclaert ende ghehandelt waren, ende van den vorseyde partien verkend, verliet ende gheaccordeert waren ende ontfaen; de welke baden onsen heere den abt vorseyt dat hi hier inne wilde con-

senteren, ende desen brief bezeghelen ten eeuweliker gedachtenessen; ende ter meerer vastenesse ende versekerthede van allen desen bescrevenen dinghen, dat wyse bailliu, hervachtich meyer, manne ende scepenen aldus kennen wilden, ende wettelike kennesse daer up ontfaen. Ende wy Jan by der gratie ons Heeren abdt van sente Pieters te Ghend, also verre als dese saken partien onderlinge aneghaen, hebbense te haerlieder bede gheconsenteert ende consenteren de selve: behouden altoes ons ende onser kerken de rechte ende dienste daer de voorseyde praterien hier te voeren in ghehouden waren, daer of wy niet meenen noch of noch toe te doene, ende hebben in orcontscepe van dien ende ter eeuwelicker ghedachtenesse ende versekerthede van allen desen dinghen, onsen zeghel ten zaken doen hanghen an dese presente letteren. Ende ic Boudin Janssone bailliu ende wettelic maenre in dien tyd van den mannen myns heeren s abds ende der kerken van sente Pieters vorseyt, ter bede ende versoucke van partien vorseyt, maende hier up de manne myns heeren ende der kerken vorseyt diere doe voor oghen waren ende daer toe gheroupen: dats te wetene Boudin van Aelst, Willelme Wiericke, Boudine van Berteghem ende Jacoppe van Buten. Ende ic Jan Haec ervachtich meyer ende wettelic maenre van den scependomme van sente Pieters, ter bede ende versouke van partien vorseit, maende hier up scepenen van sente Pieters diere doe present waren, dats te wetene: Boudine van Berteghem, Janne den Zomer, Gillis van Crombrugghe, Willelme Scuul ende Willelme den Zweertvaghere. Ende wy manne ende scepene ten versoucke ende begherten van partien, ontfinghen de manninghe: te weten, wy mannen vorseyt, van onsen bailliu, ende wy

scepenen vorseyt van den meyer onsen maenre vornoemt, ende kenden alle dese zaken, vorwaerden ende accorden ghedaen ende verkent wettelic ende alwettelike: (*) behouden altoes ons heeren

---

(*) *Clare van der Eerlte, weduwe van Gillis Moreels, ende Jan Moreels haeren zoon, verpagten aen Maurissese Regheere, voor den termyn van dry jaeren, de helft van de praeterye van sinte Pieters, hun toebehoorende, den 19 november 1418.*

Kenlic si allen lieden dat Clare van der Eerelte weduwe van Gillis Moreels vervoocht te wette alsoot behoerde, ende Jan Moreels haer sone syn commen voer den heere ende voer de wet van sente Pieters dorp bi Ghend, kenden ende lyden dat si hebben verhuert in goeder loyaler voerwaerde Maurissese Regheere, haerlieder recht van der prateryc van sente Pieters, dats te wetene: d'een heelft van der heelre prateryc voorseyt, eenen termyn van drien jaren lanc durende ende ingaende te kersavonde, vij sch. vj deniers grooten, ende te sente Marien Magdalenen daghe daer naest volghende noch vij schel. vj deniers grooten, ende t'elcken kersavonde van den anderen naervolghenden tween jaeren te betaelene den vullen pacht van xv schel. grooten, altoes van voerdeele alse t'jaer ingaet ende beghint, ende dit in deser manieren.. Dat Maurissis sal hebben den vorseyden tyt duerende al t'recht dat der vorsyde heelt van der vorseyde praterien toebehoert, met allen den thienden, renten, vervallen ende baten dier toe behoeren. Dies heeft Maurissis vorseit belooft te doene, den voerseyden tyt, al den dienst die der voerseyde heelt der prateryen toebehoert te doene: hute ghedaen der justicien daer af Maurississe behoert te sine onghehouden. Ende waert dat bi den ghebreke van sinen dienste, Clare of haer sone vorseit ofte haer voorseide prateryc begrepen wierden ofte scade hadden, dat heeft Maurissis belooft hemlieden op te rechtene, want hi de prateryc vorseit aenveirt suver sonder eeneghe wetteleke calegne; ende storve Maurissise in eenich van den drien jaren vorseyt, eer hi den oest van den jare in hadde, so sal syn weduwe ende hoer outstaen met verseteuen pachte. Ende waert bi also dat Maurissise ghelief'de met den eersten jaere af te stane, dat staet in sinen wille. Ende Maurissis vorseit es commen vor den baeliu, meyere ende scepenen van sente Pieters op eenen wettelicken dinghedach in wettelicke vierschaeren, ende heeft wettelicke den vorseiden dienst over ghenomen den vorseiden tyt in al der manieren dat vorseit es, ende heeft daer af heet ghedaen alsoet behoerde, ende dit bi consent van heere ende van wette, ende al dese voerseyde voerwaerde heeft Maurissis vorseyt beloeft, bekent ende verseckert op hem ende op al t'sin so waert ghestaen ofte ghegheghen es binnen sente Pieters dorp vorseit. Hier over was als baeliu der kerken ende myns heeren van sente Pieters int vorseide heerscap, Jan Camphin, ende als erfelic meyere ende wettelic maenre Mechiel de Croec, ende alse scepenen ter selver stede: Willem van den Steene, Philips de Berch, Jan van Boeerlaer, Pieter van den Walle, Jan Brausch, Symoen de Lieve, Jan Maes, Jan Haeghebaut, Pieter Durpman, Jan Ghiselins, ende Lieven de Jonghe. Dit was ghedaen wel ende wettelike naer

s abds ende der kerken van sente Pieters vorseit, de rechte ende dienste daer de vorseyde praterien in ghehouden zyn ende waren hier te voren, an welke wi, bi desen accorde tusschen partien ende kennessen, ne meenen jets te veranderne noch te verminderne no der of no der toe te doene; ende in kennesse der waerheden hebben wy bailliu, meyer, mannen ende scepenen vorseyt elc onser zinen zeghel metgaders den zeghel ten zaken van onsen vorseyden heere den abdt van sente Pieters ghehanghen an dese jeghenwordeghe letteren. Ghedaen int jaer ons Heeren als men schreef dusentich drie houdert achtent'sestich, den twaelfsten dach van der maend van november. — *Op den rugge van dezen originelen chartre is geschreven:* G 1 4 oorcontscap ende accord nopende de praterye van sente Pieters.

Compositio inter ecclesiam sancti Petri et Rogerum de Avelghem super wastinis et altá justiciá in Avelghem per Balduinum comitem Flandriæ anni 1202.

In nomine patris et filii et spiritûs sancti amen. Ego Balduinus Dei gratiâ Flandriæ et Haynoniæ Comes, omnibus Christi fidelibus in perpetuum. Ne gestarum rerum memoria processu temporis evanescat et pereat, discretorum virorum prudentiâ, solet ea voce testium et litteris enuntiari. Cognoscat itaque præsens ætas et sciat postera, quod, cum super quadam wastinâ, diuturna versaretur dissensio inter ecclesiam sancti Petri Gandensem,

---

costume ende usage van den vorsyden heerscepe, behouden s'heeren rechte ende elx rechte, den 19 dach van november int jaer ons Heeren M CCCC en achtiene. — *Originele cyrographe op parchemin.* — Op den rugge van dezen chartre is geschreven: *Contract van de praterie sente Pieters 1418.*

et Rogerum militem de Avelghem, Hugo prænotati monasterii abbas, paci et tranquillitati domûs suæ inposterùm providens, de consultû et consensû conventûs sui, eamdem wastinam ipsi Rogero concessit jure fœdi perpetuò possedendam : xiv bonariis ex eâ in usus ecclesiæ suæ reservatis. Fratres etiam prædicti Rogeri militis : Walterus, Balduinus et Hugo, nec non Arnulphus consanguineus ejus, omne jus quod in wastinâ reclamaverant, coram hominibus meis, similiter et hominibus ejusdem ecclesiæ hilariter exfestucabant. Prælibatus insuper Rogerus miles majorem justiciam et altam quam sui juris esse, et super eâ se judicare debere, præfatæ ecclesiæ affirmabat constanter, et hæc a longè retroactis temporibus calumpniam adversus ipsum Rogerum, et prius adversus patrem ejus moverat. Tandem reconciliatio facta est, hoc inter ipsos definito (*).. 1.° Quod si quis hominum sancti Petri

---

(*) *Concordia inter abbatem monasterii sancti Petri, et Willelmum de Avelghem militem super justiciis villæ de Avelghem etc. etc. anni 1247, mense aprilis.*

Arnoldus dominus de Cysonio omnibus præsens scriptum inspecturis, salutem in perpetuum. Noveritis nos inspexisse concordiam habitam et redactam in scriptis inter viros religiosos et conventum sancti Petri Gandensis ex unâ parte, et dilectum ac fidelem nostrum Willelmum de Avelghem militem ex alterâ, super justiciis villæ de Avelghem et ejus appenditiis et pluribus aliis in præsenti scripto contentis, cujus scripti tenor talis est. Universis Christi fidelibus præsens scriptum inspecturis, Willelmus de Avelghem miles salutem in Domino sempiternam. Noverit universitas vestra, quod cum inter viros religiosos abbatem et conventum ecclesiæ sancti Petri Gandensis ex unâ parte, et me Willelmum de Avelghem ex alterâ, super justiciis villæ de Avelghem, et ejus appenditiis ac aliis quam pluribus quæ in præsenti scripto plenius continentur, questio verteretur, tandem mediantibus bonis viris, pax inter dictam ecclesiam sancti Petri Gandensem, et me Willelmum de Avelghem in hunc modum extitit reformata videlicet.. 1.° Quod de injusticiis catalarum et de omnibus aliis forefactis altis et bassis infra dominium ecclesiæ sancti Petri Gandensis contingentibus, habebit ipsa ecclesia sancti Petri Gandensis duas partes et ego Willelmus tertiam partem, et similiter de inventionibus.. 2.° Item dicta ecclesia poterit pandiare pro redditibus suis et forefactis ipsam contingentibus absque

ad Rogerum militem, suam deferret super aliquo quod altæ esset justitiæ et majoris quærimoniam,

---

me vel nuncio meo, cum majore et scabinis ipsius ecclesiæ; et similiter ego Willelmus pro portione me contingente, absque nuncio ecclesiæ prædictæ: et de forefactis pandationis habebit dicta ecclesia duas partes et Willelmus tertiam partem.. 3.° Item ego Willelmus non possum facere aliquos scabinos in curiâ mei comitatûs, de hominibus vel hospitibus dictæ ecclesiæ qui nichil habent vel tenent de me.. 4.° Item ego Willelmus non possum aliquas exactiones seu tallias facere super homines aut hospites ecclesiæ antedictæ qui nichil tenent de me; et si contingeret aliquem hospitem dictæ ecclesiæ terram tenere de me, et me aliquam exactionem seu taliam facere in meo comitatu, non possum ab eo aliquid exigere, nisi pro ratâ terræ quam de me teneret.. 5.° Item ego Willelmus non possum aliqua pecora de cæterò pascere immittere, seu agitare in pratis dictæ ecclesiæ seu in pratis hospitum vel hominum ipsius ecclesiæ: quæ prata ab ecclesiâ tenentur; et etiam homines et hospites dictæ ecclesiæ possunt includere prata sua si voluerint.. 6.° Item in fossato quod dicitur *riet*, possumus dicta ecclesia et ego piscari indifferenter.. 7.° Item ego Willelmus non possum habere plures garbatores quam duos: scilicet unum pratrem et unum famulum de meo hospicio.. 8.° Quandocumque ecclesia voluerit placitare, hoc solemniter proclamabitur in ecclesiâ per majorem ecclesiæ sancti Petri Gandensis, et ego Willelmus potero venire ad placitum si voluero vel nuncium meum mittere: et si ego non venero vel nuncius meus, tunc poterit dicta ecclesia placitare salvo jure meo.. 9.° Item placita super omnibus forefactis tam altis quam bassis contingentibus in dominio dictæ ecclesiæ, semper tenebuntur in domo ecclesiæ sancti Petri apud Avelghem.. 10.° Item si venerit aliqua quærela ad me de aliquo forefacto contingente infra dominium dictæ ecclesiæ, ego Willelmus debeo hoc facere intimare, nuncio ecclesiæ antedictæ, et e converso; et tunc ecclesia prædicta vel ejus nuncius et ego assignabimus communiter diem apud Avelghem per scabinos dictæ ecclesiæ in domo ecclesiæ memoratæ.. 11.° Item de pascuis communibus: *upstal* et wastinis, habebimus ipsa ecclesia sancti Petri et ego Willelmus æqualiter denarios, qui percipi solent in principio quùm hujusmodi terræ dabantur excollendæ; sed solventur redditus pro eorum parte in domo prædictæ ecclesiæ, et pars mea ipsorum reddituum, debet numerari in domo meâ apud Avelghem per hospites solventes redditus supradictos. Relevia et licentias vendendi terras, habebit ecclesia sancti Petri Gandensis intègrè sicut et in veteribus. Item strata jacens ante domum presbytri non potest minui.. 12. Item ego Willelmus quittavi et quittas clamavi decimas novalium existentium infra personatum dictæ ecclesiæ, et etiam recognovi me nichil juris habere in eisdem.. 13.° Item de terræ relevemento, habebit dicta ecclesia intergrè relevium: *orlof* et *coep*, et medietatem forefactorum, et ego Willelmus aliam medietatem; et litigabitur coram scabinis sæpedictæ ecclesiæ, super omnibus forefactis tam altis quam bassis et aliis contingentibus in dictâ terrâ apud Avelghem, in domo ecclesiæ antedictæ.. 14.° Item arma inspicientur bis in anno super terram ecclesiæ, nuncio dictæ ecclesiæ

sæpedictus Rogerus per se vel per nuncium suum, hoc præposito domûs de Avelghem intimaret, et

---

et meo præsentibus; et si quis non habuerit arma competencia vel non venerit, condempnabitur per dictos nuncios in xx solidos flandrenses, de quibus dicta ecclesia habebit medietatem et ego Willelmus aliam medietatem, et, si præfati nuncii viderint expedire, poterunt ipsos compellere ad arma emenda.. 15.° Item ego Willelmus de Avelghem miles solenniter promitto sub corporali præstito juramento, quod non ducam hospites præfatæ ecclesiæ in aliquos hostes, nec exigam vel exigi faciam ab eis, ut mecum vadant in hostes aliquos, nisi rationabili et legitimâ causâ exigente ad opus meum, vel domini mei vel amicorum meorum.. 16.° Item successores mei prædictum præstare debent juramentum, antequam dictos hospites ducere poterunt in hostes aliquos; et quando ego Willelmus sive mei successores ipsos hospites in hostes aliquos ducere voluerimus, debemus hoc intimare nuncio prælatæ ecclesiæ, et tunc de mandato ipsius nuncii, debent dicti hospites ire cum hominibus mei comitatûs; et si quis hospitum ad mandatum prædicti nuncii non iret cum hominibus mei comitatûs, incurreret pœnam LX solidorum flandrensium, quorum medietas erit prænominatæ ecclesiæ, reliqua verò medietas erit mea. Et si aliquis casus fortuitus ex inproviso accideret, quod ego Willelmus dictos hospites ducere vellem cum hominibus mei comitatûs, deberem intimare nuncio ecclesiæ antedictæ, quod faceret pulsare campanulam cum nuncio meo, et tunc de mandato dictorum nunciorum, debent prædicti hospites ire cum hominibus mei comitatûs sub pœnâ prædictâ, et econverso cum abbate vel ejus nuncio, quoticscumque apud Avelghem vel in ejus appenditiis eorum auxilio indigeret et hoc sub pœnâ prædictâ.. 17.° Item in omnibus feodatis dictæ ecclesiæ et in ipsorum bonis quæ dicti homines tenent ab ipsâ ecclesiâ in fœdum, ego Willelmus nichil juris habere debeo: excepto jure quod competit mihi in fœudo quem teneo ab ecclesiâ prædictâ.. 18.° Item de omnibus forefactis altis et bassis contingentibus infra dominium ecclesiæ sancti Petri, judicabitur in domo ipsius ecclesiæ et per scabinos dictæ ecclesiæ; et si aliquis condemnatus fuerit ad mortem, vel si aliquod aliud contingat quod ad altam justiciam pertineat, debet per nuncium ecclesiæ sancti Petri et per meum nuncium, post latum judicium, justiciari. Et si contingeret aliquem capi seu arrestari in dominio dictæ ecclesiæ et in ipsius ecclesiæ prisoniâ detineri, custodietur per nuncium dictæ ecclesiæ et per nuncium meum in domo ecclesiæ prænominatæ, et de expensis super hoc faciendis, dabit ecclesia prædicta duas partes et ego Willelmus tertiam partem, si captus, detentus vel arrestatus expensas persolvere non poterit vel non debeat antedictas.. 19.° Item ego Willelmus non recipiam theloneum aliquod contigens infra dominium ecclesiæ memoratæ, sed ipsa ecclesia dictum theloneum integrè percipiet et habebit.. 20.° Item de quatuordecim bonariis wastinarum, ego Willelmus satisfacere debeo ecclesiæ sancti Petri Gandensis.. 21.° Item si ego vel pater meus aliquam wastinam dedimus excolendam, sine assensù ecclesiæ sancti Petri Gandensis, existentem infra dominium ipsius ecclesiæ, ecclesia in recompensationem wastinæ sic traditæ, retinebit ad opus suum

vice versa præpositus ad idem teneretur, et tunc de communi deliberatione et assensu, tam illi qui conquerebatur quam ei qui injuriam fecerat, diem præfigerent: utrique eorum, secundum leges et statuta villæ de Avelghem, scabinorum judicio in domo sancti Petri apud Avelghem, justiciæ plenitudinem exhibiturum: neuter autem eorum diem sine conscientiâ et consensu alterius assignare poterit, aut delatam ad se quærimoniam terminare: et si quidquid emendationis sive forisfacti ex indè pervenerit, abbas duos denarios et Rogerus miles tercium reciperet.. 2.° Cæterùm si quis in comitatû manens, alicui infra advocatiam beati Petri mansionem habenti aut commoranti, in eo quod ad majorem justicium pertinet et altam, injuriosus extiterit, passus injuriam, apud dominum comitatûs suam deponet conquestionem, et in ejus curiâ

---

tantumdem usque ad decem bonaria æquivalentia, et residuum wastinæ, tam ecclesia quam Willelmus, dabimus communiter excollendum, nec alter sine altero ipsam wastinam vendere, vel tradere poterit excolendam.. 22.° Item non obstantibus istis conventionibus seu contractibus, debent privilegia præfatæ ecclesiæ in omnibus esse salva; et ad omnia præmissa ego Willelmus me et successores meos obligo inposterùm observanda. In cujus rei testimonium præsens scriptum, ego Willelmus, dictæ ecclesiæ sigillo meo contuli roboratum. Nos autem Arnoldus dominus de Cysonio, ad petitionem et ad præces fidelis mei dicti Willelmi de Avelghem militis, dictam pacem et ordinationem ratam abentes et firmam prout superius est expressum, præsenti scripto, in ratificationis nostræ testimonium, sigillum nostrum unà cum sigillo fidelis dicti Willelmi duximus apponendum, prædicta omnia quantùm in nobis est confirmantes, testibus qui interfuerunt inferius subnotatis. Signum domini Sigeri de Curtraco. S. domini Henrici de Monden. S. domini Walteri de Hestrut. S. domini Walteri de Corenghem. S. domini Balduini de Kneslare hominis dictæ ecclesiæ. S. Ryneri scalteti de Zwynaerde. S. Gerardi Marscalci. S. Meurini de Afsné. S. Theodorici de Menil hominum ecclesiæ præuominatæ. S. Sigeri de Sotteghem præpositi. S. Henrici custodis ecclesiæ antedictæ. S. Eustachii presbytri beatæ Mariæ Gandensis et multorum aliorum. Nos vero dominus Raso de Gavera et Ægidius dictus Brune milites qui prædictæ compositioni interfuimus in testimonium præmissorum, sigilla nostra, ad preces dictarum partium, præsenti scripto duximus apponenda. Actum in ecclesiâ de Eke anno Domini M CC° XL° septimo, mense aprilis. — *Excerptum ex antiquo cartulario.*

super injuriâ eidem illatâ judicabitur.. 3.° Pari quoque modo, si homo advocatiæ hominem comitatûs molestus fuerit aut injuriosus, ad prænuncium præpositi curtis de Avelghem accedet qui violentiam sustinuerit, ipsi conquesturus super dampnis sibi et injuriis illatis, in domo sancti Petri justiciam accepturus; et super hoc Walterus prætaxati Rogeri militis frater, ad quem jure hereditario dominium comitatûs pervenit, benevolum præbebit assensum.. 4.° Super redditibus verò de censù cænobio sancti Petri Gandensis annuatim solvendis, si quis injuriosus detentor extiterit: sive in comitatû seu infra avocaciam mansionem habuerit aut conversetur, coram præposito et scabinis de Avelghem stabit judicio et satisfactionem exhibere tenebitur competentem.. Ut autem hæc compositio inposterùm nullatenùs valeat infirmari, remotâ omni deinceps quærelæ seu calumpniæ occasione, ipsam ratam esse constituimus, et sigilli nostri impressione, sub attestatione subscriptorum testium confirmamus. S. Eustachii de Wastinâ. S. Reyngeri de Prat. S. Rasonis de Curtraco. S. Henrici de Malte. S. Symonis Abelyn. S. Gosuini Wavel. S. Lamberti Kegel. S. Willelmi Snede. S. Gossuini de Avelghem et aliorum quàm plurium. Actum in Monte Blandinio anno M ducentesimo secondo verbi incarnati. — *Extractum ex antiquo cartulario.*

Décret ou jugement arbitral de Gui de Dampierre, comte de Flandre etc., sur les contestations entre l'abbé du monastère de saint Pierre-lez-Gand, et la demoiselle Helay d'Avelghem, de 1289, le vigile de S. Mathieu.

Nous Guys cuens de Flandres et marchis de Namur, faisons savoir à tous, que, comme debas

L'explication des mots en caractères *italiques* et numérotés, se trouve au bas des pages.

fust entre religieux homme li abbez de sainct Piere de Gand et se couvent d une part, et la damoisele Helay, damoisele d Avlenghem d aultre part, d endroit, seigneries, *preit*[1] et une mesure de terre que Tieris d Avlenghem *soloit*[2] tenir en son vivant: du quel debas nous avons fait loyal enqueste, et ayons trouvet par celle enqueste.. 1.° Que li *atres*[3], et li *moustiers*[4] de Avlenghem, et li *basse-cour*[5] don *manage*[6] de la damoisele devant dite, li *gardins*[7] et li *courtins*[8] du dit manage, et les *chaingles*[9] tout entour l atre, et li *voye*[10] qui est entre l atre et le *couture*[11] de l abbeit vers les preit, et li preit saint Martin qu on apele *anvoit*, que c est des *alluet*[12] de l abbeit et le couvent

1. *Preit :* pré, prairie, *pratum.* — 2. *Soloit :* était accoutumé, *solebat.* Ce mot est quelquefois impératif, comme en allemand *er soll.* — 3. *Atre :* le foyer, la cheminée, d'*atratus*, noir. On dérive aussi ce mot d'*atrium*, cour ; Ménage le fait venir d'*atrum*, noir, et Du Cange, d'*astrum*, dont on se servait pour exprimer une maison entière. Je me sers encore ici des observations de M. Roquefort; mais il ne semble pas qu'elles puissent servir à donner au décret de Gui un sens raisonnable. En effet, comment se figurer qu'il eut voulu par ce mot exprimer un foyer ou une cheminée ? On ne saurait pas soutenir non plus que ce souverain se fut servi de cette expression pour indiquer la maison ou le manage entier de la demoiselle d'Avelghem; car cela serait en contradiction avec son décret même. Comme l'atre dont il s'agit, situé près d'une église et entouré d'un mur ou d'une haie, était à côté d'un chemin qui le séparait d'un champ cultivé, il est probable que Gui de Dampierre a fait usage de ce mot lugubre pour signifier le cimetière d'Avelghem. — 4. *Moustier :* depuis le 13.e siècle, ce mot a servi à exprimer une église particulière, une église cathédrale, une paroisse ; et avant il n'était employé que pour couvent, monastère, *monasterium.* C'est l'observation de M. Roquefort. *Glos. sur la Lingua Romana.* Il ne s'agit point dans le décret du moustier de la demoiselle d'Avelghem ou de son église ou de sa chapelle particulière, mais du *moustier d'Avelghem :* ce qui semble indiquer qu'il y est question de l'église paroissiale. — 5. *Basse-cour :* la cour d'une maison ou d'une ferme où sont ordinairement les volailles et le fumier, du latin *cors, cortis.* — 6. *Manage :* demeure, maison, ménage. — 7. *Gardin :* jardin, en allemand *garten.* — 8. *Courtins :* de petites cours entourées de murs, servant à des usages divers, et peu connus. — 9. *Chaingles :* du mot *cingulum*, gordel. Ce qui entoure et ferme un lieu, un parc; on peut les supposer d'un mur, d'une haie, etc. — 10. *Voye : via*, chemin, weg. — 11. *Couture*, aujourd'hui *culture :* champ cultivé. — 12. *Alluet :* alleu. Fonds qui n'a pas été inféodé, et dont on tient

devant dis; et que la damoisele devant dite a l*avouerie*[13] en ces pieces, ainsi comme elle a en aultres lieus sour l alluet de l abbeit et le couvent devant dit dedens le eschievinage d Avlenghem.. 2.° Et avons encore trouveit en l enqueste devant dite, par le chartre monseigneur d Avlenghem Williaume jadis notre *foiaule*[14], et par souffissant tesmoignage de bonnes gens, que li damoisele d Avlenghem devant dite ne se hoyr qui apres lui venront, ne doivent avoir droit au preit d Avlenghem de l abbeit et le couvent devant dis qu on apele *Sceldemers*, ne au preit des tenans l abbeit en cel meismes preit: ni de leurs bestes faire *pastir*,[15] ne de *soier*[16] herbe ne de *faukier*;[17] et est assavoir que li abbes et li couvens et tout leur tenant, peuent enclore leur preit de fosseit et de *soif*[18] toutes les fois qu il voulront.. 3.° Et avons encore trouveit en la dite enqueste que li *masure*[19]

la possession libre. — 13. *Avouerie*, sorte de bail ou tutelle concernant les aleus. Les moines trop faibles pour les garantir contre la malveillance, les mettaient sous la protection de quelque personnage puissant. Celui-ci tenait ordinairement l'avouerie à titre de fief, et l'on suivait à cet égard l'ordre de succession établi pour les fiefs: ce qui explique comment l'avouerie d'Avelghem appartenait à une demoiselle. — 14. *Foiaule*, féal: un homme qui m'a promis, sous sa foi, de m'être fidèle. — 15. *Pastir*: paître, pâturer, *pascere*.

Pascite ut ante boves pueri.

Virgile.

Weidet wie sonst die rinder ihr bursch.

Trad. par Jean Voss.

Expressions mémorables qu'Auguste adressa à Virgile. *Pueri*: jeune homme, *bursch*: de là *burschenschaft*. — 16. *Soier*: couper, a'-snyden, *sicare*. — 17. *Faukier*: Faucher. — 18. *Soif*: haie, *sæpes*, haege. — 19. *Masure*: *masura*, maison détruite. Voyez Requefort. Quand une maison est détruite, on ne peut plus la restaurer; il faut la bâtir à neuf. Cependant Thierri d'Avelghem avait restauré sa masure des débris d'une autre masure. Aussi le même seigneur avait agrandi sa masure, en y ajustant un regiet, c'est-à-dire une pièce de terre contigue. Une masure ne consistait donc pas dans un simple bâtiment; mais aussi dans un espace ouvert, servant l'un et l'autre à un certain usage. Or, comme celle de Thierri était appelée la *masure au bois*, ne pourrait-on pas au moins présumer, qu'elle formait un magasin de bois: bois qu'il faisait vendre en partie, et en partie travailler dans le bâtiment par ses charpentiers

que Thieris d Avlenghem tenoit qu on apiele *au bois*, doit estre a l abbeit et au couvent devant dis aussi avant que Thieris l avoit empris et tenoit. Et pour li droit que li damoisele d Avlenghem y demanda pour l *occoysoen*[20] d un *regiet*[21] qui gist de *leis*[22] la dite masure, qu elle n y avoit nul droit, par la rayson de ce que Thieris devant dis *engrangea*[23] se masure dou regiet et le restora d une aultre masure que il avoit achateit à l aultre leis don regiet. Et ce fu fait par le greit et par l ottroy de la damoisele devant dite et d Oston de Steenhus son avoueit et par la volonteit des hostes qui entoier le regiet mainent. Nous avons nous dit pronuncié en tel maniere, que toutes ces choses deseure dites doivent demourer fermes et estaules ainsi comme ci deseure est contenu et diviset à tousjours perpetuelement; et pour chou que nous volons que tout che soit fermement tenut, nous avons à ces presentes lettres fait mectre no saiel. Ce fut faict en l an de grace mil deus cens quatre vins et nuef le vigile sainct Mathiu l apostele au mois de fevrier. — *Extrait d'un ancien cartulaire.*

ou menuisiers? — 20. *Occoysoen :* occasion, *occasio*, gelegentheyd. — 21. *Regiet* ou *rejet :* saillie dans un bâtiment; bosse, relief avancé. M. Roquefort. Il est bien certain que dans nos anciennes chartres on se sert ordinairement de ce mot pour désigner un terrain inculte dont le souverain ou le seigneur territorial abandonnait précairement l'usage au public. Plusieurs régies, en flamand *regetten*, ont été incorporés à la ville de Gand. — 22. *De leis :* du côté, ou près, dérivant de *latus*. — 23. *Engranger :* augmenter, agrandir, vergrooten.

Pax, concordia ac ordinatio inter abbatem monasterii sancti Petri Gandensis, et Gertrudem majorissam de Erpe anni 1259, mensis junii, per vidimus scabinorum Gandensium anni 1421, 26ª novembris.

Universis præsentes litteras inspecturis, scabini et consules villæ Gandensis, in Domino salutem

sempiternam. Ad notitiam veritatis, noverit universitas, nos anno Domini 1421, mensis novembris die 26.^{tâ} litteras sigillatas, sanas et integras, non vitiatas, nec cancellatas nec in aliquâ sui parte vitiosas, ut primâ fronte apparebat, vidisse et coram nobis legi fecisse quarum tenor sequitur in hunc modum.

Universis præsentes litteras inspecturis, G. divinâ permissione abbas sancti Adriani Geraldimontensis, ac S. dominus de Steenhuuse miles, et Rynerus decanus Christianitatis Geraldimontensis, salutem in Domino. Noverit universitas vestra (*scilicet sancti Petri Gandensis monasterium*), quod Gertrudis majorissa de Erpe et Johannes filius ejus, in nostrâ presentiâ constituti, fide et juramento, recognoverunt, pacem et concordiam ac ordinationem factas inter ecclesiam sancti Petri Gandensis et ipsos, se perpetuò et inviolabiter observaturos, quarum tenor talis est.

Universis præsentes litteras inspecturis. J. permissione divinâ abbas sancti Petri Gandensis totusque ejusdem loci conventus, salutem in Domino. Noverit universitas vestra, quod, cum lis et discordia essent inter nos et ecclesiam nostram ex unâ parte, et dilectam nostram Gertrudem majorissam de Erpe et filium ejus ex alterâ, super quibusdam articulis bonorum spectantium ad curtim nostram de Erpe, de quibus nobis et ecclesiæ nostræ dicebamus injuriari, tandem, mediantibus probis viris, pax extitit inter partes prædictas reformata in hunc modum.. 1.° Quod dicta Gertrudis et ejus heredes, habebunt perpetuò terras nostras arabiles, et prata, pascua, aquam, et boscum cum arboribus et omnibus aliis spectantibus ad dictam terram, pro xij modiis bladi, ad mensuram curtis prædictæ perquam hucusque mensurari consuetum

est: unâ medietate in blado vel siligine qualem dicta terra profert, et aliâ medietate in avenâ annuatim nobis, benè et legitimè vannitis, totaliter persolvendis duobus terminis: scilicet siliginem seu bladum ad festum sancti Martini hymalis, et avenam ad purificationem beatæ Mariæ virginis subsequentem, dicta Gertrudis vel heredes ejus persolvent: et si dicta Gertrudis vel ejus heredes, ad terminum seu ad terminos, in solutionem dictorum bladi vel avenæ mensuras deficerent, vel saltem infra octo dies post dictos terminos, dictum bladum vel avenam non persolvissent; et præpositus Brabantiæ per hoc aliquod dampnum incurreret, teneretur dicta Gertrudis vel ejus heredes, pro defectû solutionis dictorum bladi et avenæ stare rationabili dicto præpositi antedicti.. 2.° Item, cum dictum est inter partes prædictas, quod dicta Gertrudis vel ejus filius ut heres ejus, quatuor halsteria avenæ ac sex denarios et quatuor altilia annuatim habere debebat in redditibus ad curtem prædictam spectantibus ad ecclesiam, de eis nos perpetuò quittos clamaverunt: ità ut de cæterò penes nos remanebunt, et nichil juris, nec ipsa Gertrudis nec ejus heredes indè habebunt.. 3.° Prætereà, dicta Gertrudis et ejus heredes habebunt quintam garbam ad curtem prædictam spectantem, in censû supradicto.. 4.° Item dicta Gertrudis et ejus heredes de cæterò persolvent avenam, ad opus equorum domini abbatis sancti Petri Gandensis ac ejus familiæ, quam præpositus noster Brabantiæ solvere solebat, quoties contingebat quod dictus abbas gistam suam ibidem acciperet: quam gistam semel in anno ibidem habere tenetur.. 5.° Præteréà tenetur prædicta Gertrudis vel ejus heredes domum, stabulos ac grangiam convenientes in dictâ curte habere et benè conservare: ità ut

dictus abbas cum suâ familiâ, ibidem honestè possit hospitari, et præpositus noster Brabantiæ placita sua tenere.. 6.° Item quùm dictus præpositus ibidem placitare voluerit, debet hoc intimare majori dictæ curtis per nuncium suum, et tunc major debet diem placiti in ecclesiâ publicè proclamare, ad quam diem dictus præpositus veniet vel ejus baillivus, et placita sua tenebit; et major, ex mandato dicti præpositi vel ejus baillivi, scabinos loci, ponet in banco, et, quùm fuerit hora placitandi, præpositus vel ejus baillivus dicet majori, ut querat a scabinis: si fuerit hora placitandi aut non? Et si dixerint quod hora sit, major debet firmare placita: quod vulgariter dicitur *bannen*. Hoc facto, si aliquis volens aliquam quærimoniam deponere adversus alium, vel justiciam petere de aliquâ re, debet hoc a præposito vel ejus baillivo petere; et tunc auditis petitione, quærimoniis et responsione, debet major, de mandato præpositi vel ejus baillivi, scabinos loci super eisdem submonere; et si aliqua dominus omitteret in placito, in quibus major sciret suum jus sive domini, debet hoc major domino intimare, et tunc dominus indè debet placitare.. 7.° Dictum est etiam, quod, si aliquis hospitum nostrorum voluerit relevare terras suas, sive de formorturâ, sive de venditione sive ex aliâ causâ, vel werpire bona sua, debet præpositus vel ejus baillivus, in præsentiâ majoris et scabinorum, illi qui acquisiverit, præmissa conferre: dum tamen illi (*præposito*) satisfactum fuerit de releviis suis, salvo jure majoris. Et si major nolet interesse vel non posset dictæ collationi seu werpitioni, seu renueret interesse, præpositus vel ejus baillivus, possct alium substituere loco dicti majoris: salvis sibi sex denariis ad cerothecas.. 8.° Dictum est etiam quod,

major qui pro tempore fuerit, in absentiâ præpositi vel baillivi sui, malefactores arrestare potest, et de quærimoniis accipere securitatem usque ad diem placiti ad opus domini.. 9.° Item dicta Gertrudis vel ejus heredes, tertium denarium debent habere de omnibus forisfactis judicandis.. 10.° Item quandocumque aliquis hospitum voluerit vendere terram suam sive bona sua, seu werpire, major debet hoc proclamare publicè in ecclesiâ et indè habere quatuor denarios.. 11.° Prætereà prædicta Gertrudis vel ejus heredes debent dictam curtim, cum terris, pratis, pascuis, aquâ, bosco, arboribus et omnibus aliis supradictis sibi a nobis pro dicto censu collatis, in solemne fœudum a nobis et ab ecclesiâ nostrâ perpetuò tenere et possedere.. In quorum omnium testimonium et munimen, præsentibus litteris, ad instantiam dictæ Gertrudis ac filii ejus, sigilla nostra duximus apponenda. Actum et datum anno Domini M° CC° quinquagesimo nono, feriâ sextâ post nativitatem Johannis Baptistæ mensis junii.

Nos igitur scabini et consules prædicti, quod vidimus testamus : in cujus visionis testimonium, sigillum ad causas prædictæ villæ Gandensis (*), *præsentibus litteris duximus apponendum. Actum anno et die suprascriptis.* — Excerptum ex antiquo cartulario.

(*) *In archivis villæ Gandensis dantur litteræ autenticæ judicis Nemausii decimi septimi januarii 1301, circa quoddam instrumentum octavi mensis aprilis 1288, villæ Gandensis munitum sigillis, quæ describuntur his verbis..* Procurator dicti domini exhibuit quamdam patentem litteram, sigillo quodam cereo viridis coloris sigillatam, pendente in quodam cordono rubro de serico non vitiatam, non cancellatam nec abolitam seu corrosam in aliquâ sui parte imò sanam et integram : in cujus quidem sigilli circumferentiâ, hæc litteræ legebantur : *sigillum Johannis Baptistæ Gandensium civium patroni*, in quo sigillo erat impressa imago infra quoddam tabernaculum, et scriptum ibidem : *beati Johannis*, ut primâ facie apparebat ; et in parte aliâ dicti sigilli, erat contrasigillum, in

Les coutumes et usages de la mairie de Crombrugge, enclavée dans les paroisses de Meerelbeke, Dickelvenne, Bosschem, etc., etc., du mois d'avril 1264.

L'explication des mots en caractères *italiques* et numérotés, se trouve au bas

Chi sont li usage et les costumes de le mayrie de Crombrugghe: c est à savoir.. 1.° Que pour faire, et pour *réamender* [1] une maison en quele ly mayres doit *manoir* [2], et une grange tant seulement, doivent li abbés et li couvens de sainct Piere les deux parties de *coust* [3] mettre, et li maires doit mettre le tierche partie du coust: et à nulles aultres maisons ne doivent li abbes et li couvens devant dis riens mettre. Et si le mayres veult avoir plusieurs maisons en le court de Crombrugghe, il les puet bien avoir se il les veult faire à ses propres cous: et chelles qu il y aura faites par ses cous, pourra il oster quant il lui plaira.. 2.° Et li *glui* [4] qui estriet en la cour devant dite, doit li maires mettre à la couverture de le maison et de la grange devantdites. Et se li glui defaloit en le court, en tel maniere que il le convenist acater pour réamender le maison et le grange devant dites, li abbes et li couvens devant dis y doivent mettre les deux parties et li maires li tierche don coust.. 3.° Li glui et li *estrain* [5] de le court, ne doit on mie vendre, mais on le doit mettre ou commun profit de le court.. 4.° Des chevaulx sera il en tel maniere: que li abbés et li couvens doibvent livrer

1. *Réamender:* réparer, restaurer. — 2. *Manoir: manere,* demeurer, woonen. — 3. *Coust,* en flamand *cost:* frais, dépenses. — 4. *Glui:* de la paille, *stramen*, stroo. On entend ordinairement par glui des petits paquets de paille, servant à réparer les toits et les maisons de paille. — 5. *Estrain:* stroo, *stramen.*

---

medio cujus erat impressa imago Agnûs Dei, ut primâ facie apparebat, in cujus contrasigilli circumferentiâ, hæc litteræ legebantur: *Secretum scabinorum... in dorso illius instrumenti habetur numerus 147: qui est numerus inventarii cartarum villæ Gandensis, Insulis redacti anno 1578.*

au mayeur deux chevaulx tant seulement raysonnables et convenables pour coultiver le terre de le court devant dite, et li maires doit livrer li tierche cheval samblable en bonté as chevaulx que li abés et li couvens livrés auront.. 5.° Des costumes à semer sera il en tel maniere: que li abbes et li couvens doivent doner chascung an au mayeur, le semenche pour semer les terres de le court: et en sement doivent ilz semence de *soelle* [6] pour semer un bonier de terre *prebendale* [7]: chou est a savoir quattre *haelster* [8], et la semenche d aveyne pour semer un aultre bonier de terre prebendale: chou est à savoir, quatre haelster, et li tiers bonier de le terre prebendale doit estre vuide et nient colturei: chou est a savoir *brake*.. 6.° Du journel de soelle et du journel d aveyne que li mayres demandoit, sera il en tel maniere: que, au tamps de moissons quant le *blef* [9] sera assamblé en *moncheus* [10], doit avoir li maires le blef d un *cornel* [11] de soelle et d un journel d aveyne ne dou peiour ne dou millour: et che doit il rechevoir et prendre es moncheux par le *varlet* [12] ou par le serjant de li abbé et don couvent.. 7.° De six boniers de prez arable [13] pertenans à le court, sera il ensi: que le moytiers de ces six boniers doivent estre colturei par trois ans ensuivans continument par les *hostes* [14] de le court, et de le semenche li abbez et li couvent; l autre moitié doit on laisier gesir sans col-

6. *Soelle* ou *soele:* geerste, du millet. — 7. *Prebendale:* terre dont les revenus ou le produit est attaché à une prébende. — 8. *Haelster:* certaine mesure. — 9. *Blef:* blé, graen, *bladum*. — 10. *Moncheus*, en flamand *mandels:* ce sont les tas que l'on forme sur le champ que l'on a fauché; le décimateur enlevait ordinairement le dixième monceau. — 11. *Cornel* et *journel:* certaines mesures. — 12. *Varlet:* valet, employé domestique. — 13. Suivant l'ancien ordre établi pour ce que l'on appelait *la grande culture*, un tiers était semé en grain d'hiver, un tiers en grain d'été et un tiers était en jachère. On établit ici un ordre différent par rapport à des prés arables. — 14. *Hostes: hospites*, en flamand, *laeten*. Espèce de serfs: *servi glebi adscripti vel curti.*

tiver, pour pasture as bestes de le court; et en tel maniere doit on les six boniers de pres devant dis de trois ans en trois ans changier en pasture et en terre arable: et *si*[15] aura li mayres le desime *garbe*[16] pour *soyer*[17] et pour *atourner*[18] le blef, ausi bien don culture que don pré: et pour chou doit il le mener en la grange et l entasser: et n aura mie li mayres une garbe que il demanda de deux mandeles.. 8.° Des *arbores*[19] et du bois croisans ou *bruet*[20] gisant pres de la court: li quel bruet contient entour deux boniers, pou plus pou moins, doit li maires user pour faire les *socs*[21] entour les cultures et es aultres necessités de la court; ou si *mestier*[22] sera d un halster de semence pour semer en le colture al oes dou mayeur, nous le fornirons de tout en tout au mayeur.. 9.° Apres, nous ordenons ke li *terrages*[23]: aussi bien de blefs comme de l aveine, doit estre amené en la grange de le court; et que li estrains, les pailles, le foin et les *remaindres*[24] de toutes les autres choses qui seront amenées dedens le grange, doit li mayres despendre au communs profis de le court; et de tous les *estrainiers*[25] et les *fiens*[26] qui y seront fait de chou, doivent li hostes de le court *fimer*[27] les terres de le court et les trois boniers prebendans: c est à savoir chascung an un bonier des trois boniers

15. *Si*, pour *aussi* ou *ainsi*. — 16. *Garbe: gerba;* cinq à six javelles liées ensemble. — 17. *Soyer : secare ;* couper le foin, faucher, scier les blés, les seigles, etc. — 18. *Atourner :* arranger, régler tout ce qui concerne la culture suivant l'usage du lieu. — 19. *Arbores :* mot latin, en flamand *boomen*. — 20. *Bruet*, de *brue* bruyère; par conséquent, petite bruyère. Le bois dont il s'agit servait ailleurs à faire des balais. — 21, *Socs :* cingles, *littora*, dont on entourait les terres cultivées, *les cultures*. Les matériaux dont on formait les socs étaient divers, suivant l'usage du lieu. — 22. *Mestier*, besoin, nécessité. — 23. *Terrage*, ce qui, suivant l'usage du lieu ou d'une convention particulière, revient au seigneur dans les fruits de ses terres cultivées par d'autres. — 24. *Remaindres : quod remanet*, ce qui reste, *dat overblyft*. — 25. *Estrainiers :* en flamand *mesthoopen*.

prebendans et nient plus; et ainsi bien doit li maires fimer les coltures et les trois boniers prebendans devant dis: et pour mener le fiens hors de le court doivent li abbes et li couvens doner les deux parties de despens et li maires le tierche.. 10.° Apres, li maires doit avoir pour le pasture des bestes de le court, les pastures destei qui apertienent à le court: et se il y en a de remanant, il le convertira en ses usages; mais que les bestes de la court aient leur plaine sustenanche, et le terre de le court soit culturée à tamps et à eure.. 11.° Li maires doit avoir en sement à les bestes de le court, le tierche partie des pastures de le terre apartenant au terrage, quant le terre sera vuide et nient cultureie.. 12.° Des *flaels*[28] sera il en tel maniere: que li maires doit avoir deux flaels en le grange, et Philippes de Rodes le tiers batant a disieme vaiseel, et plus n'en doit il mie avoir illukes.. 13.° Don *zerere*[29], ordenons nous, que li abes et li couvens le peuvent avoir: se il voilent avoir, li maires rechevra les clefs dedens trois jours se il veult, et se il veult, il ne les rechevra nient. Et alors, se li abbes et li couvens volent avoir zerere, ilz ou leurs serjans retenront les clefs de la grange, et *fairont aisement*[30] au maieur d entrer dans le grange quant il voulra pour estrains, et pour bles: se il a bles en la grange. Et se li abbés et li couvens font zerere, et li maires les clefs rechoit, li maires *wardra*[31] les clefs de la grange. Et si doit avoir le mayres quinze alster de soelle et quinze d aveine à la viese mesure, ne

26. *Fiens :* excrémens d'animaux. — 27. *Fimer :* engraisser, *mesten.* — 28. *Flael :* fléau à battre le bled. Cet article semble exprimer, que le maire pourra battre son blé pendant deux jours, et que Philippe de Rodes qui battera le troisième jour, ne profitera pour cela qu'un dixième. — 29. *Serere :* fermer une chose, la mettre sous clef, en latin *serere.* *Sera :* slot, serrure. — 30. *Faire aisément :* donner aisance. — 31. Au lieu de *garder*, on disait *warder*, du mot allemand *warten.*

don pieur ne don meilleur; et si peut li mayres son propre bles et son autre droit mectre en le grange se lieu y est *vuis*[32].. 14.° Li abbé doit avoir *illeukes*[33] ung *giste*[34]: c est à savoir un courroit une fois en l an, ainsi que il convient al abbei de saint Piere: don quel giste li mayres doit paier le tierche partie. A ceste ordenanche faite par le commun consent monseigneur Thiri à dont abbé de sainct Piere et Henri de Badelinghem a dont maire de Crombrugghe, furent li hommes fievo del église de saint Piere: c est à savoir messires Symoen de Vaernewic chevaliers, Soyers Paris, Giles Elsmorter, Fulcre Steenpikelare, Balduins de Alost, Willaumes Hondemarc, Balduins Koker, Johns de Adinghem et Henris Koker. Et pour chou que ceste ordenanche soit ferme et estable perpetuelement, jon Henris mayres devant dis et li homes devant nommés qui ont propre scel, avecques moi, avons ces lettres en guise de chyrographe faictes et scelées de no propres scaulx. Che fu fait en l an del incarnation nostre Seigneur M CC secsante quatre ens el mois d avril. — *Extrait d'un ancien cartulaire.*

32. *Vuis* ou *vis* : du vuide, *vacuum*. — 33. *Illeukes* ou *illukes* : là, dans ce lieu, *in illo looo*. — 34. *Giste* : gista. Voyez la chartre qui suit immédiatement.

Carta quâ dominus de Boulario et uxor ejus renuntiant gistis quas habebant in curte de Munshole, *pertinente ad eleëmoisiariam monasterii sancti Petri Gandensis, mensis januarii 1266, confirmante Margaretâ Flandriæ comitissâ mense maii 1270, et filio ejus Guidone feriâ tertiâ ante festum sancti Laurentii anni 1275.*

Nos Margareta Flandriæ et Hainoniæ comitissa, notum facimus universis, quod nos litteras dilecti et fidelis nostri Rasonis de Lie-

dekerke domini de Boulario, et Adelidis uxoris ejus, sigillo eorum sigillatas, sanas et integras vidimus in hæc verba.

Universis præsentes litteras inspecturis. Raso de Liedekerke dictus de Boulario, et Adelidis uxor ejus heres et domina de Boulario, salutem in Domino. Universitati vestræ volumus esse notum, quod, cum abbas et conventus ecclesiæ sancti Petri Gandensis habeant quandam curtem, terram et bona alia, ad eleëmoisinarinam ipsius ecclesiæ pertinentes: quæ curtis *Muushole* nuncupatur, sita in dominio nostro de Boulario in quo omnimodam justiciam temporalem habemus; et dicta curtis cum omnibus bonis ad ipsam pertinentibus, fuerit ab aliis bonis ipsius ecclesiæ, ab antiquis temporibus separata, et ad eleëmosinariam et sustentationem pauperum specialiter assignata et finaliter apropriata, prout collectores dictorum bonorum, qui dicta bona tamquam merum allodium suum, ad distributionem pauperum primitùs statuerunt, de quibus: videlicet curte et bonis, dicti abbas et conventus non possunt in aliquo se juvare, sicut intelleximus ab eisdem: in quâ tamen curte predecessores nostri: domini de Boulario, gistas suas accipere consueverunt, et ubi nos similiter gistas nostras accipere voluimus et habere. Nos verò (attendentes quod, absque animarum nostrarum gravi periculo, non debemus nec possumus gistas accipere supradictas, pro eo quod sine evidenti pauperum læsiòne, prædictas gistas accipere non possumus ad quos dicta curtis et bona debent, sicut dictum est, integraliter pertinere) super præmissis cum probis et bonis viris amicis nostris, plenè deliberantes et illi nos advertentes dicta bona, in salubres et pios usus esse commissa, ad petitionem et instantiam eorumdem,

prædictas gistas, de illorum bonorum virorum amicorum nostrorum consilio, perpetuò quitas clamavimus et clamamus dictam curtem, et ejus appenditia et terras ad dictam curtem pertinentes, ab omni exactione pro remedio animarum nostrarum. Volumus etiam et promittimus bonâ fide, sæpedictam curtem cum suis appenditiis, bonis et terris ad ipsam pertinentibus, contra injuriatores quoscumque, viriliter et efficaciter defensare: salvis tamen nobis aliis justiciis temporalibus altis et bassis, quas hactenus habebamùs in curte prædictâ; salvis etiam nobis redditibus de duodecim raseriis avenæ et de octo caponibus, in quibus dicta curtis nobis tenet hereditariè de duobus bonnariis prati vel circiter jacentibus juxta domum abbatis et conventûs sancti Adriani Geraldimontis, in loco qui dicitur *de Gaver*: quòd pratum eleëmoisinarium sancti Petri Gandensis, erga Petrum Vleisch dignoscitur comparasse. Promisimus insuper et promittimus dictis abbati et conventui omnia et singula prout superius sunt expressa, ab illustri dominâ Margaretâ Flandriæ et Haynoniæ comitissâ ac domino Guidone ejus filio comite Flandriæ, nos procuraturos confirmari, et litteras confirmationis eorumdem patentes, abbati et conventui prædictis conferri: renuntiantes, fide et juramento interpositis, omnibus exceptionibus dotalicii, donationis propter nuptias, beneficio restitutionis in integrum et omnibus aliis exceptionibus nobis competentibus et competituris. Et ut præmissa omnia et singula ad effectum perducantur, et firmiter et inviolabiliter observentur, nos successoresque nostros ad hoc obligamus, fide et juramento interpositis, contra præmissa vel aliquod præmissorum, inposterùm, per nos vel per alios non venire; sed omnia præmissa firmiter et

inviolabiliter, ut superiùs dictum est, observare ac adimplere. In cujus rei testimonium et munimen, præsentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda. Actum anno Domini M·CC° sexagesimo sexto, mense januario. *Nos autem Margareta Flandriæ et Haynoniæ comitissa superius nominata, quitationem gistarum suarum, quam dilectus et fidelis noster Rasso de Lidekerke dominus de Boulario et Adelissa uxor ejus, heres et domina de Boulario superius nominati, faciunt pro se et suis heredibus, abbati et conventui sancti Petri Gandensis ac eorum successoribus per suas patentes litteras superius contentas et alia contenta in eisdem litteris, pro nobis et pro carissimo filio nostro Guydone comite Flandriæ et marchione Namurensi, heredi nostro* (*) *cujus vices gerimus, in omnibus laudamus et approbamus, et tamquam terræ domina confirmamus. In cujus rei testimonium et munimen, prædictis abbati et conventui sancti Petri, has litteras sigilli nostri appensione roboratas tradidimus. Datum anno M° CC° septuagesimo, mense maii.* — Excerptum ex antiquo cartulario.

(*) *Sequitur confirmatio Guidonis comitis Flandriæ.*

Nos autem Guido comes Flandriæ et marchio Namurensis quitationem gistarum suarum, quam dilectus ac fidelis noster Raso de Liedekerke dominus de Boulario, et ejus uxor Adelissa heres et domina de Boulario superius nominati, faciunt pro se et suis heredibus, abbati et conventui sancti Petri Gandensis ac eorum successoribus, per suas patentes litteras superius contentas et alia contenta in eisdem litteris, in omnibus laudamus, approbamus, et tamquam terræ dominus confirmamus. In cujus rei testimonium et munimen, prædictis abbati et conventui sancti Petri has litteras tradidimus sigilli nostri appensione roboratus. Datum anno Domini M° CC° septuagesimo quinto, feriâ tertiâ ante festum beati Laurentii. — *Excerptum ex eodem cartulario.*

Concordaet tusschen den prelaet van het klooster van sinte Pieters nevens Gend ende zyne laeten, gebruykers van het land gezeyt Laland, *binnen de prochie van O. L. V., gedagteekend anno 1284, saterdags voor S.te Vincentius dag.*

Wi Jan bi der genadecheden van onsen Heere abdt van sente Pieters van Ghent, doen te wetene allen den ghenen die nu sin ende die daer na commen sullen die dese letteren sullen zien ofte horen lesen, dat men eene maniere van lande houdt van ons ende van onser kerken dat es gheeten *Lalant*, ende dat legt in onser Vrouwen prochie sente Marien, dwelke lant onser kerken schuldech was elkes jars, elc bunre eenen penninch in palme sondaghe, ende te half meye elc bunre eenen penninch, ende in onser Vrauwen daghe in alven oeste elc bunre twe scelen, ende de drie bunren drie peninghe ende eenen alinc op den selven dach, ende elke drie bunre eenen madere in oest, ende in sente Matheus daghe elc bunre een spent halft evenen, ende in sente Symoens: ende in alle dese daghe elc bunre een virtale rogs, ende in sente Niclaus daghe elc bunre een halster mouts te makene; war bi dat ons dochte ende den ghenen die dat lant audende sin, dat te vele pinen an die rente te verdinghene lach elkes jars, bi di dat menegherande scult sculdech was so vorseit es, ende te vele terminen te ghelden, so dat wi overheen hebben ghedreghen met onsen scepenen van sente Pieters dorpe ende metten laten diet dlant audende sin; ende om dat ons dinct de nutscep van onser kerken, ende dien vorseiden scepenen ende de laten, de nutscep van hemlieden, ebben se een verdinc ghemaect jeghen ons van diere vorseide renten: twelike, staende, es 1.° elc bunre om zees scelinghe ende

omme zees penninghe vlaemsche elkes jars te gheldene in sente Niclaus daghe ofte binnen derden daghe daer na: onsen dienst buten ghelaten dien si ons sculdech sin elkes jars: also van der vetten bute onsen hove te voerne ende up onse couteren te bredene te elken saisoene also alse de couteren geleghen sin.. 2.° Vort es te verstane dat, dat selve lant dat vorseit es, blift ter selver husagen, ende ter selver costumen van cope ende van sterfcope dat es gestaen heeft tote hare.. 3.° Ware oec dat sake dat de vorseide laten die dit vorseide lant houdende sin, niet ne golden de vorseide zees scelinghe ende zees peninghe van elken bunre ten termine ende daghe so vorseit es, ende wi dar omme wilden doen panden, so adde elc laet dier omme gepant worde ende niet vergolden adde, verbort zees penninghen te scepenen coste bouf, ende ter ghenre bouf die met hun om de pandinghe ghinghen ofse scepenen nemen wilden.. 4.° Vort es te wetene dat alle dese vorworde die ir vorseit es, dat soe was gemaect bi onsen wille ende bi der late wille die dlant audende sin ende bi scepenen vonesse van sente Pieters dorpe, die wisden de vorworde ewelike vast ende ghestade te blivene: dat es te wetene Heinric de Yserine, Heinric de Scotelere, Jan Vermarthen sone, Justaes van Bretinghen, Willem van Douse, Everard van de Pale, Robe van Hadenghen, Worteren de Moer, Justaes van den Hede, Ywyn van Velseke, Woitin sonder Sorghe, Woitin van Merlebeke ende Jan Veis. Ende om dat wi willen dat dese vorseide vorworde blive ewelicke vast ende ghestade ghehouden, ebbe wi dese letteren uthanghende gheseghelt met onsen seghele. Ende wi scepenen vorseit van sente Pieters dorpe, om dat wi willen dat dit verdinc ewelicke vast ende ghestade blive dat ghedaen was

bi der late wille ende bi onsen vonnesse ghelic dat ir vorseit es, ebbe wi dese letteren uthanghende ghesegheIt met onsen seghelen, die waren ghegheven in t jaer van den incarnatioene ons Heren dat men scrift millesimo ducentesimo octagesimo quarto, saterdaghs voer sente Vincentis dach. — *Op den rugge van dezen chartre leest men :* Carta de Lalant in parochiâ beatæ Virginis &c. anno M CC° LXXXIIIJ.

Acte van gaderinge ende t'serkemannage van de meyerye van Destelbergen, toebehoorende aen jongvrouwe Lysbette myns heeren Diedericxs Noothacx dogter, van den jare 1371, den 12sten dag van weedemaend.

Wy Aernould van den Scoete bailliu ende wettelic maenre myns heeren s abs ende der kerken van sente Pieters by Ghendt, Gherard heere van Steenhuse, Raesse Mulaert ridderen, Jan Borluut, Daniel Sersanders, Pieter de Rike, Jan van der Kokenen, Pieter Serseymoens, Boydin van Verteghem, Jan van Crombrugghe, mannen mins heeren s abdts ende der kerken voerseyt, doen te weten allen den ghenen die desen presenten t saertere zullen zien ofte hoeren lesen, dat voer onslieden commen es in properen persoene alse voer heere ende voer wet joncfrauwe Lysbette myns heeren Diedericx Noothacx dochter was, de welke voer ons hiesch ende begheerde te hebbene eenen wetteleken dingheleken voogt, ende naer den heesch ende de begheerte van hare, so was soe wetteleke ghedaen te voogde, so dat de vorseide joncfrauwe Lysbette met haren wetteliken voogt hiesch ende begheerde te commene te taelmanne ende te rade. Mits welken heesche ende begheerte voerseyt soe daer toe wettelike was ghedaen; mids dat soe hare

hovswerdich maecte met zeker te doene wettelike naer costume ende usage van deń hove van sente Pieters; ende dede daer toghen joncfrauwe Lysbette voerseyt metgaders haren wetteliken voeght, dat soe hilde een leen van minen heere den abdt ende der kerken vorseit, ligghende in de prochie ende in t herschep van Desselberghine ende datter toebehoert ende daer ontrent, t welke voernoemde leen dat men heet de meyerie van Desselberghine met allen den rechten diere toebehoren: t welke leen ende meyrie voerseyt met t gheunt datter toebehort hare so verdonkert ware, dat soe niet en wiste waer dats af of aneghinghe ende watter schuldich ware toe te behoerne; mids welker verdonkerthede vorseyt, joncfrauwe Lysbette met haren wetteliken voogt voernoemt hiesch ende begherde te hebbene eene wettelike gaderinghe ende eene wettelike t serkemanage van haren vorseyden leene ende datter toebehoert, om dat soe noyt ne gheene en adde, also zoe dede segghen; noch daer wy t kenden. So, mids der begherten van joncfrauwe Lysbetten ende haren wetteliken voegt vorseyt, wy manne voernoemt waren ghemaend van den rechte, ende wysden dat de voerseyde joncfrauwe Lysbette eene wettelike gaderinghe ende t serkemanage van haren leene vorseyt ende datter toe behoert wel hebben mochte ende sculdich ware te hebbene, mids dat zoe negheene ghehad en hadde, daer wy t kenden; ende ooc mids dat soes niet entbeeren en wilde; ende wysden voert dat men die ghebieden saude t sondaegs huter kerken daer men de kereghebode schuldich ware te doene ende daer t voerseyde leen ende datter toebehoerd gheleghen ware; ende dat men daer besceedelicke noemen saude den dach ende de stede daer men de wettelike gaderinghe ende t serkemanage doen

ende besitten zaude naer den maendach naestvolghende den zondaghe van den kercghebode binnen diere weke sheeren moete, ende dat men daer dach soude doen allen den ghenen diere jeghen ofte mede segghen wilden: ouderlinghen, ommezaten ende oec hem allen dier of mochten weten te sprekene: t welke al wel ende wettelike vulcommen ende vuldaen was ghelyc dat de vorseyde vonnessen in hadden, ende de dach van der moeten t voerseyts heeren wart wettelike besceeden claerlike ende openbaerlike op den dicendach naestvolghende den vorseyden sondaghe dat de kercghebode ghedaen waren, ende de wettelike dachvaert zynde tydlic voer de noene ter stede daer mynheere Diederic Noothacx vorseyt placht te woenene ende die nu der voerseyde joncfrauwe Lysbetten toebehoert: ter welker dachvaert ende stede vorseyt, wy balliu ende manne vornoemt waren, omme wetthelike voert te gane metter wetteliker gaderingen ende t serkemanagen vorseyt; soe dat daer voer ons quam joncfrauwe Lysbette vorseyt: begheerde voegt, wart wettelike te voogde ghedaen ende maecte haer hovsweerdich met zeker te doene wettelike, op welken zeker soe an ons begheerde dat men verclaeren soude wettelike, wien wy manne vorseyt daer kenden wetteliken dach te hebbene ende van wat zaken; mits welker begheerten, wy manne vornoemt wirden daer of ghemaent, ende wysden dat wy daer kenden wetteliken dach hebbende, den balliu ende ons mannen vorseyt, joncfrau Lysbetten ende haren wetteliken voogt vornoemt, ende alle de ghene die jeghen de wettelike gaderinghe ende t serkemanage of daer mede segghen wilden, ende oec auderlinghen ende ommezaten de ghene diere of mochten weten te sprekene,

mits welken wy manne voerd wirden ghemaent, dat wy de wettelike gaderinghe ende t serkemannage wettelike besitten sauden ende oercontscepe daer of horen naer costume ende usage van den hove van sente Pieters, t welke al wettelike vulcommen ende vuldaen was. Ende daer up ghehoert auderlinghe ende ommezaten ende de ghene diere of mochten weten te sprekene, ende elc sonderlinghe by zynen heede, welke voersyde gaderinghe ende wettelike t serkemannage wy manne voerseyt worden ghemaent te ontlukene ende hute te ghevene ghelyc dat wy t bevonden hadden; mits dat de vorseyde joncfrauwe Lysbette met haren wetteliken voogt van hulpen, van meer oercontscepen te doen hoerne afghinghen: behauden der hulpe ende oercontscepe diere af ghehoert was. Up t welke wy wetteleke ontloken ende gaven huten, dat wy wel ende wettelike bevonden hadden met vulre orcondscepen ende met vele lieden eens sprekende.. 1 ° Dat joncfrauwe Lysbette vorseit heeft ende haudt een leen van minen heere den abdt ende der kerken van sente Pieters vorseit, t welke leen men heet de meyerie van Desselberghine ende dat daer toe behoert ligghende in de prochie ende in t heerschep van Desselberghine ende daer ontrent.. 2.° Ende hebben voert bevonden wel ende wettelike, dat den voerseyden leene ende meyerien toebehoeren drie bunre lands lettel min ofte meer die men heet *s meyers wal*, oec manne, ende laete ende ghedinghen also men sculdich es te dinghene met mannen ende laten; ende hier toe behoeren boeten van drien ponden parisise ende al datter onder es, wandelcoep, sterfcoep, erven ende ontherven.. 3.° Voert behoert ter voerseyden meyerien, t derden deel van al dat scepenen vonnesse van Desselberghine toe-

behoert so waer dat ghevallen mach in de prochie van Desselberghine ende in t heerscap, so wel op grond van leene als op grond van erven (*): het ne

(*) *Compositio super wastinâ quæ vulgò dicitur* Havout *apud Desselberghine anni 1276 mense mai.*

Universis præsentes litteras inspecturis, frater Jacobus prior fratrum Prædicatorum in Gandavo, S. præpositus ecclesiæ beatæ Pharaildis Gandensis et frater Willelmus de Mudâ ordinis fratrum Minorum Gandensium, salutem in Domino. Noverit universitas vestra quod, cum inter viros religiosos abbatem et conventum sancti Petri Gandensis ex unâ parte, et hospites suos et alios in villâ suâ de Desselberghine commorantes ex alterâ, super quadam wastinâ quæ vulgò dicitur *Havout*, coram illustri dominâ Margaretâ Flandriæ et Haynoniæ comitissâ, esset orta materia questionis, nec constaret ad plenum de juribus partium prædictarum quæ ipsæ partes inter se contendebant habere in dictâ wastinâ, illustris domina prædicta super præmissis nobis commisit inquirere veritatem; nos verò, de mandato dictæ dominæ comitissæ, super hiis ad inquirendum processimus, et testes quos partes coram nobis super præmissis volebant producere prius juratos, audivimus, et diligenter examinavimus, eorum depositiones in scriptis redigi facientes. Factâ igitur a nobis diligenti inquisitione super juribus dictarum partium ac etiam super hijs quæ supradictum tangebant negocium, nec non publicatis coram præfatâ dominâ comitissâ depositionibus testium super hiis productorum, dicta illustris domina comitissa, de consensû et voluntate partium, nobis iterùm dedit in mandatis ut, assumptis nobiscum viris discretis: fratre Michaele priore fratrum Prædicatorum Insulentium et fratre Hellimo priore fratrum Prædicatorum Brugensium, secundum audita et intellecta, super dictâ controversiâ inter ipsas partes ordinationem faceremus, et per ordinationem nostram finem imponeremus negotio memorato. Nos igitur, recepto mandato prædicto, assumptisque nobiscum supradictis prioribus, habitâ etiam inter nos ad invicem sufficiente deliberatione super præmissis, inter dictas partes, de consensû dictæ dominæ comitissæ, prout subsequitur duximus ordinandum. Ordinamus etenim adjudicantes per ordinationem nostram, dictis abbati et conventui decem et novem bonaria wastinæ prædictæ nec melioris nec pejoris in unâ peciâ per nos eis assignanda: quæquidem decem et novem bonaria dicti abbas et conventus habebunt et possidebunt in perpetuum liberè et quietè; residuum verò de wastinâ ad usum pascuæ, animalibus supradictorum hospitum et aliorum in dictâ villâ et in villis circumjacentibus commorantium, per eamdem ordinationem nostram adjudicantes et deputantes: ita tamen quod, de quolibet bonario dictæ wastinæ qui, per ordinationem nostram, ad usum pascuæ deputavimus, singulis annis in medio mensis maij solvantur sex denarii dictis abbati et conventui nomine annui censûs a prædictis hospitibus et aliis in dictâ villâ et in villis circumjacentibus commorantibus qui pascenda pecora vel animalia mittent in supradictam residuam partem præfatæ wastinæ a nobis per ordinationem nostram, ut superius dictum est, ad usum pascuæ deputatam. Hanc etiam ordinationem fecimus salvâ domino abbati et conventui jurisdictione

ware van wandelcoepe of sterfcoepe van leene, of het ne ware dat yemen spreken wilde te gronde van leene om af te winnene: dat men dat dinghe daer ment schuldec es te dinghene, ende al d ander behoert scepenen vonnesse toe.. 4.° Ende voert behoeren toe den voerseyden leene, alle de ghebode te doene of te doen doene even verre dat zy den heerscepe ende den scependomme van Desselberghine toebehoeren, ende al dierghelike alle die achtinghen ende de pandinghen te doene, ende den meyer te hebbene t derden deel van den boeten ende alle proffiten diere af commen moghen, ende voert alle de heede te stavene ende daer af te hebbene zyn recht.. 5.° Ende oec behoert ter vorseider meyerien, vierscaren te bannen ende alle manninghen te doene: eist in ghebannen vierscaren of der buten in t scependom ende in t heerscap van Desselberghine.. 6.° Ende oec behoert daer toe verde te nemene, ende die te stadene ende op te draghene alst te doene es; ende de meyere es sculdich te scuttene ende te vanghene gelyc den bailliu.. 7.° Ende voert behoren ter vorseyde meyerien t derden deel van sterfcoepen ende wandelcoepen ende van alle dien dat scepenen vonnesse toebehoeren mach: mits dat de meyere maenre daer of es.. 8.° Ende voert es s meyers recht ende behoert toe den vorseyden leene dat, naer den tyt dat de meerschen verboden werden, by wette huter kerken, te hettene, dat de meyere sine beesten mach doen gaen in de vorseyde

---

suâ temporali in wastinâ prædictâ. In cujus rei testimonium et munimen, præsentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda. Quia ego frater Willelmus de Mudâ prædictus sigillum proprium non habeo, usus sum sigillo gardiani ordinis Minorum Gandensium. Datum et actum anno M° CC° sexagesimo sexto mense maij. — *Excerptum ex antiquo cartulario.*

Mense maij malas nubere, vulgus ait.
Ovidius.

merschen naer t verbod xiiij daghe lanc in de vorseyde prochye dore gaende.. 9.° Ende oec behoeren toe den vorseyden leene, t derden deel van allen den vervallen ende avonturen, forfayten, ende van allen anderen rechten die ghevallen moghen binnen den scependomme van Desselberghene : altoes hute ghenomen dat voeren bescheedelic hute gheleit es ghelyc dats verclaert staet.. 10.° Ende waert dats gheviele dat yemene ghevanghen wirde van den live binnen den heerscepe van Desselberghene, dien ghevanghenen es sculdich de meyere te haudene up sine plegt ende avonture die eerste drie daghe, ende daer na salne de meyere, der kerken van sente Pieters of haren bailliu overleveren, ende de kerke of haer bailliu salne voert hauden ende wet ende vonnesse daer of doen gheschien binnen den heerscepe van Desselberghene vorseit; ende wert hy verwyst, de justicie salre af ghedaen werden binnen den heerscepe van Desselberghene vorseit, ende de kerke sal doen den cost van der justicie, ende de meyere sal doen den cost van den hangheman; ende andere coste zullen zy deelen ghelyc dat zy de proffite heffen: dats te weten de kerke van sente Pieters de twee deele, ende de meyere terden deel. Maer waert dat yemene van schulde ghevanghen wirde ende van allen anderen zaken, so zaudene de meyere hauden de eerste drie daghe ende daer na de kerke of haer bailliu zesse daghe, ende elc also voort totter tyt dat de zake gheterminerd ware: het en ware dat de ghene die van der kerken weghe daer ware, de vorseyde meyere verbade dat hy den ghevanghenen hilde van der kerken weghe vorseyt.. 11.° Ende voert es te wetene dat elc prelaet van sente Pieters in zyn eerste incommen ende nieuwe creacie, eenen ballinc daer ghebannen sonder meer, met hem inbringhen mach ende hem zyn

land weder gheven : den ban te nieute doende sonder consent van den meyere vorseit; maer waert soe dat up eeniche andere tiden eenich ballinc wilde hebben sinen inlande in t heerscap vorseit, dat moeste zyn bi consente van den meyere vorseit, ende hy moeste ghenouch doen jegens de kerke van sente Pieters van tween deelen ende jeghen den meyere van den derden deele.. 12.° Ende van allen bastaerden, incommelinghen ende vonden toebehoerende den herscepe ende den scependomme van Desselberghine, daer of es schuldich te hebbene de vorseyde kerke de twee deele ende de meyere t derden deel.. 13.° Ende van allen de dienstlieden die van hauden tyden ende van hauden troncke ingheboren zyn binnen ofte up t heerscap van Desselberghene, es schuldech te hebbene de vorseyde kerke de twee deele, ende de meyere t derden deel; maer van allen dienstlieden ende van haren nacommers den kerken van sente Pieters, of minen heere van Vlaendren toebehorende eer si te Desselberghine quamen, en zal de vorseyde meyere niet hebben om de redene van den composicien die de kerke van sente Pieters ende miin heere van Vlaendren onderlinghe ghemaect hebben van haren dienstlieden.. Ende voert es te wetene dat de vorseyde wettelike gaderinghe ende t serkemanage ontploken wart te sente Pieters int hof met myns heeren ende der kerken bailliu ende ons mannen boven ghenoemt in al der zelver manieren dats voerschreven staet. Mits welken ontplukene vorseyt, ende huter begheerten van joncfrauw Lysbetten vorseyt ende haren wetteliken voogt vornoemt, wy manne vorseyt, wirden ghemaend, wat schuldich ware te ziine metten rechte naer al dats vor onslieden wettelike commen ende verleden ware? mits welken wy wysden in eenen wetteliken vonnesse, dat alle

de vorseyde pointe ende elc zonderlinghe ghelyc dat sy voren bescheedelike verclaert ende bescreven staen, ende wise wel ende wettelike bevonden ende huutghegheven hebben, behoeren ende schuldech zyn te behoerene te joncfrauwe Lysbetten leene vorseyt dat men heet de meyerie te Desselberghine ende datter toebehoert, ende dat soe dat haut ende schuldech es te haudene in eenen vullen leene van minen heere den abdt ende der kerken van sente Pieters vorseit, ende dat soe hem daer af schuldech es trauwe ende waerhede, ende zulcken dienst als voren verclaert staet. Ende alle dese vorseyde dinghen ende elc point sonderlinghe waren ende zyn ghedaen ende vuldaen wel ende wettelike ende al wettelike met allen den wetteliken maeninghen ende vonnessen diere toebehoerden also mense schuldich was te doene naer recht, wet, costume ende usage van den hove van sente Pieters vorseyt. Ende omme dat zy alle zullen zyn ende bliven goed, vaste, zeker, ghestade ende wel ghehauden ten eeuweliken daghen ghelyc ende in derselver manieren dat zy boven gheschreven zyn, so hebben wy bailliu ende mannen boven gheseit, by bede ende neerensten versouke van joncfrauwe Lysbetten ende haren wetteliken voogt voernoemt; voer ons, alle dese vorseyde dinghen kennende, dese jeghenwoerdeghen wetteliken tsaertere bezeghelt elc van onslieden sonderlinghe met sinen zeghele huuthanghende, in oertcontscepe ende kennesse der waerheden. Dit was ghedaen int jaer ons Heeren als men screef M CCC een en tseventich den xij^ten^ dach van weedemaent. — *Getrokken uyt eenen ouden geschreven charter-boek.*

Sentence ou décret réglementaire de Philippe le Hardi, comte de Flandre, concernant le curage des fossés du château de Rupelmonde et d'un étang voisin, donné à Tournai au mois d'août 1388, avec l'acte d'adhésion du 19 novembre 1394.

Philippe filz du roy de France duc de Bourgoigne conte de Flandres &c. &c. et nous Mergriete duchesse contesse et dame des dis pays &c. &c., savoir faisons à tous presens et advenir que comme dancienneté et de si long tamps qu'il n'est memoire du contraire, les habitans de nostre terroir de Waise et aucuns aultres, tant gens d'eglise, comme aultres tenans terres en nostre dict terroir de Waise, doivent rentes dargent quon dist *penninc-renten* par an à nous briefs de Waise, ayent esté et sont tenus de faire vuider et nettoyer, de sept ans en sept ans, à leurs-frais missions et despens, les fossés de nostre chastel de Ruplemonde et aussi ung vivier ou estang auprès nostre dict chastel appellé le *Molenbrouc*, parmi certaines franchises et libertéz que les possesseurs des dictes terres pour ce ont eus et obtenus de nos prédecesseurs contes de Flandres aulx quelz dieu face vray merchy, et dont yceulx possesseurs ont joy et usé jusques à ores. Et pour ce que les dis possesseurs estoient en default de long-tamps passé: à quatorze ans et plus, d'avoir faict vuider et nettoyer les dis fosséz et estang ainsi qu'il appertenoit, et que yceulx fosséz estoient et sont jà pour ce moult atterroiés et en mauvais estat, nostre amé et féal escuier descurrie Guyot de Lentpré chastellayn de nostre dict chastel de Ruppelmonde, de noste commandement expres, ait nagaires yceuls possesseurs réquis et sommé de par nous, de vuidier et curer ou faire vuidier et curer

lesdis fosséz et estang bien et souffissament, ainsi que tenuz y estoient sans default, ne plus delayer, sur ce que mesfaire pour ce pouvoient envers nous. Et comme il soit ainsi que depuis, les dicts possesseurs qui doivent faire le dict ouvrage, soient par plusieurs foys venuz tant devers nostre dict castellayn comme envers aulcuns des gens de nostre conseil, et ayent remonstré les grans pertes et dommages que, par le fait des commotions et rebellions qui ont esté et longement duré en nostre pays de Flandres, ilz ont eus et souffers en pluseurs manieres, et les grandes charges qu ilz ont sustenues et que encores leurs convient soustenir et supporter de jour en jour, et que, s il leur falloit presentement vuidier les dicts fosséz et estang ainsi qu ilz cognoissent bien que tenuz y estoient, la plus grande partie des habitans, debroient laissier ses labouraiges, et en seroient, veu leur pauvreté, trop grandement endommagiés; requerant sur ce nostre grace et bonne provision. Et apres plusieurs parlers et traitiers eus par nos dictes gens avec les dis possesseurs, finablement ont traitié et accordé ensemble sur ce en la maniere qui sensuit, c'est assavoir:

Que les dis possesseurs dores en avant seront quites pour eulx et leurs hoyrs et successeurs tenans les dictes terres à toujours mais, de vuidier et faire vuidier, curer et nettoyer les diz fossés et estang, et joiront et useront des franchises et libertéz à eulx octroyéz pour cause de la dicte charge ainsi qu ilz ont fait jusqu à ores: parmy ce que yceulx possesseurs, pour le deffault auquel ils ont esté par longtamps de yceulx fosséz et estang vuidier comme dict est, nous payeront maintenant pour une fois ou à nostre recepveur général de Flandres pour nous, (qui sera tenu de le porter en recepte en ses comptes) la somme de deux mille

francs : chacunq franc compté pour quarante deux gros de flandres aux termes qui sensuivent : c est à savoir cincq cens francs au jour de sainct Remy, aultres cincq cens francs au premier jour de may, aultres cincq cens francs au premier jour de septembre, et les aultres dernieres cincq cens francs au premier jour de jenvier prochains, et continuelment apres ; et aussi pour recompensation de la dicte quitanche, et en recognoissance de ce que les dis possesseurs estoient tenus de faire vuider les dis fosséz et estang de la maniere dessus dicte, jceulx possesseurs payeront de cy en avant perpetuelment et à tous jours, pour nous au recepveur de nos dis briefs de Waise, de sept ans en sept ans, de chascung bonier des dictes terres qui doibvent rentes d argent à nos briefs (excepté les terres que on appelle *Spadeland* et *Broukeland* qui pour cause des dicages dont il les convient soustenir, n'etoit point tenues de contribuer es frais et missions de vuidier et nettoyer les dis fosséz et estang ainsi que les dis de Waise ont affirmé en leur loyaulté) la somme de trois gros de telle monnoye que aura cours en nostre dit pays de Flandres (oultre et par deseure la rente que nous avons pris jusques à ores et prenons chascung an sur ycelles terres) à payer aux termes ou terme, et sur les paines et amendes que l'on paye à nous, des briefs et aultres rentes des terres dessus dictes : dont le dict recepveur de nos briefs quiconque le sera pour le tamps, sera tenus de rendre bon compte et loyal. Et doibt commenchier la premiere année des dis premiers sept ans, au dict jour de la sainct Remy premier venant : en la fin desquelz sept ans sera le premier payement de la dicte rente : de laquelle rente ainsi à payer de sept ans en sept ans comme dict est, les dicts possesseurs, tant gens d'église,

comme nobles et aultres, se obligeront par devant noz bailli et hommes ainsi qu'il appertenra. Et se pour cause des dictes terres, lesquelles doibvent ainsi contribuer, fust aucune obscurité ou que debat fut meust, que la declairation en appertendra et demoura à nos bailli et haulx échevins de nostre dict terroir avecque le recepveur des dis briefs. Pour che est il que nous oyé la rélation que nos dictes gens nous ont faicte don dict traitié et accort pour l'aisement des dis possesseurs des terres dessus nommées, et du consentement dyceulx possesseurs, avons volu, ottroyé et ordonné, volons, ottroyons et ordonons par ces presentes, et mesmement nous duchesse, de lautorité de mon dict seigneur le duc: laquelle autorité nous duc dessus lui avons donnée, que.. 1.° En nous payant pour une fois la dicte somme de 2000 francs aux dits termes, et de sept ans en sept ans trois gros de flandre de chasqung bonier des dictes terres, sur les amendes et par la manière dessus devisée, les dicts possesseurs soient quites perpetuellement et à toujours mais, de vuidier ou faire vuidier et netoyer les dis fossés et estang, et joissent des franchises et libertés ainsi quilz en ont joy jusques à ores.

Si donnons en mandement au recepveur général de Flandres au bailli de Waise et aux recepveurs de nos briefs de Waise dessus dis, et à tous autres officiers et à chascung deulx si comme à luy appertendra, que le dict traitié et accort fait et par nous ottroyé et ordonné comme dit est, tiegnent et gardent, facent tenir et garder sans faire ni venir à lencontre en aucune maniere; et pour que ce soit ferme chose et estable à tousjours mais, nous avons faict mettre nos seaulx à ces lettres, saulf nostre droit et celuy daultruy. Et en plus grant seurté, nous avons volu et volons que nostre très cher et très

amé filz aisné Jehan conte de Nevers, accorde les choses dessus dictes et y mette son scel. Et nous Jehan conte de Nevers dessus nommé, de l'autorité de nostre très chier seigneur et pere dessus dit, avons consenti et accordé, consentons et accordons le traitié et accort dessus dit: pour lequel estre tenu fermement à tous jours mais, nous, avecques les scaulx de nos dis seigneur et pere et dame et mere le duc et duchesse dessus nommés, avons mis nostre scel à ces lettres. Ce fut fait à Tournoye au mois daoust l'an de grace M CCC quatre vingt et huit.. Ainsi signées: par monseigneur le duc et madame la duchesse s heerboden ...... visa ...... lesquels tant pour nous comme pour nos successeurs haulx échevins du dict terroir de Waise, en tant qu'il touche nous, et pourra touchier nos hoyrs et les habitans d'ycelui terroir et leurs hoirs, et aussi les nobles, gens d'église et aultres annuellement payans *penninc rente* aux dis briefs de Waise, nous avons promis et promettons par ces presentes loyaulement et en bonne foy, perpetuelement et à tous jours mais, accomplir et entretenir, et à payer les deux mille francs et aussi les trois gros sur chasqung bonier de terre de sept ans en sept ans selon le contenu en ycelles sans y faire ne venir encontre en aucune manière. En tesmoing de ce, et pour que ce soit ferme chose et estable à tous jours mais, nous avons mis nos scaulx à ces lettres, et prié à nobles et nos très grands messire Philippe de Masemines sire de Eecke, messire Jehan Vilayn sire de Sainct Jehan à la Piere et advoé de Thamise, messire Pierre de le Zipe chevaliers, et Jaques de Screyhem maître des comptes de mon dit seigneur le duc à Lille, conseillers et hommes d iceluy mon dit seigneur, que, en plus grande seurté, il leur plaise à cognois-

Les noms des hauts-échevins sont indiqués par....

tre sur ce, et à ces lettres mectre leurs scaulx. Et nous Philippe de Masmines sires de Eeke, Jehan Vilayn sires de Sainct Jehan à la Piere, advoué de Thamise, Pierre de le Zipe chevaliers, et Jaques de Screyhem maistre des comptes de mon dict seigneur le duc à Lille conseillers d yceluy nostre dict seigneur dessus nomméz, cognoissant la promesse faicte en la maniere que dessus, par les dits haults échevins du dict terroir de Waise, tant pour eulx et pour les habitans d icelui terroir: nobles, gens d'église et aultres, payant par an rente aux dis briefs de Waise comme dict est, que pour leurs hoyrs et successeurs haults échevins et habitans du terroir dessus dis, avons, à la pryere des dis hauls échevins, en plus grande seurté et perpetuelle memoire, pareillement nos sceaulx mis à ces mesmes lettres qui furent faictes et escrites le 19me jour de 9bre l'an M CCC^{e} quatre vings et quatorze.

Het klooster van sinte Pieters nevens Gend acquireert by koop, tot den transport van turven, het gebruyk van de Eerenbouts-Leede, *loopende tusschen de Moerbeksche en de Gendsche Moer-Leede, op den 15 april 1396.*

Wy scepenen ende raed der stede van Ghend doen te wetene allen lieden, dat commen zyn voer ons in propren personen Jan de Wint filius Jans, Michiel de Wint, Joos van den Hoorne, Gillis Vaenkin so over hem als over zyne kindre die hy vervaet in dese zake: onse poorteren, welke kenden ende verliden, dat zy hadden vercocht wel ende redelic minen heere den abdt van sente Pieters ende siere kerken, de duervaerd met allen den turven die myn vorsyde heer of sine kerken doen maken sullen ofte die men maken zal, commende van den achte

bunren moers die de vorseide kerke alsnu heeft te Moerbeke, ofte in toecommenden tiden vercrighen mach, ofte andersins hemlieden toebehoerende, duere eene moerleede tusschen der moerleede der vorsyder kerken toebehoerende ende der ghemeenre moerleede te Ghendt waerts commende: ende es de vorseyde leede gheheeten *Eerenbouts-leede*, de welke dat de vornoemde poortren vortyds hadden doen maken door haerlieder erve ende met haerlieder coste, alzo zy syden. Ende desen coep es ghedaen omme eene somme van viertich vranschen croonen, van den welken dat hem de vorseyde onse poortren kenden wel betaelt ende te vullen vernoucht van minen heere ende der kerken vorseyt, ende scholdense daer af quitte, ende hem allen dies quitanchie toebehoort. Ende voert so hebben de vornoemde onse poerteren ende elc sonderlinghe belooft, by trauwen ende eeren, over hemlieden ende over haerlieder hoyr ende naercommeren, minen vorseyden heere ende der kerken van sente Pieters ende den persoenen van der selver kerken, te waranderne ende paysivel te doene ende te laten ghebrukene van der vorsyde coopmanscepe ende doorvaerden, jeghen elken dien hemlieden dar in onghebruc doen souden moghen ofte willen in eenigher manieren; ende hebben in verzekertheden van dien gheobligiert ende obligieren haerlieder goed, ende dat van haerlieder hoyrs ende nacommeren binnen Ghendt ofte daer buuten. In kennessen der waerheden, so hebben wy dese presente letteren doen registreren in den boec van onsen scependomme, ende in vastenessen van dien, seghelen metten zeghele van saken der vorsyder stede hier an hanghende den 15de aprille int jaer ons Heeren M CCC zesse ende neghentich. — *Getrokken uyt eenen ouden charter-boek.*

Instrumentum de emendâ nobilis mulieris Yolentæ Curtrosinis dictæ de Melná, propter hoc quod Christophorum de Roden baillivum de Lettelhauthem, officio suo fungentem, injuriaverat ac ipsamet baculo percusserat anni 1396 mensis aprilis die quartá. Hodie *Letterhauthem.*

In Dei nomine amen. *Adveniente die infrascriptâ quâ*, de et super nonnullis controversiis, quærelis et debatis inter religiosum in Christo patrem dominum Gerardum, permissione divinâ abbatem monasterii sancti Petri juxta Gandavum ordinis sancti Benedicti Tornacensis dyocesis, nomine ecclesiæ suæ ab unâ parte, et nobilem mulierem Yolentam Curtrosinis, dictam de Melle parte ex alterâ, certis de causis ex parte ipsius nobilis mulieris ortis (ut tam in præsentibus clarè infrà, quàm aliis litteris autenticis penes eumdem dominum abbatem latentibus et extantibus declaratur), ad super eisdem quærelis, religiosi patris sententiam, dictum seu ordinationes (quibus ipsa nobilis mulier se supposuerat, ut etiam liquet per litteras super hiis confectas custodiâque ipsius domini abbatis collocatas) audiendum, jam dicta nobilis mulier domicella Yolenta *extitit assignata.* (Memorata nobilis mulier pro demeritorum suorum excessû, et specialiter quia, quemdam Christoforum de Roden, baillivum ipsius domini abbatis et ecclesiæ prædictæ in parochiâ de Lettelhouthem Cameracensis dyocesis, in exercitione ipsius officii seu ut baillivum illud exercendo, injuriosè, vituperosè et malè tractaverat: cum baculo, personaliter ipsamet eumdem baillivum verberando. Pro quo enormi facto legitimè probato, ab hominibus feodalibus ipsius religiosi patris et ecclesiæ suæ,

sub amissione pugni sui, extra dominium ecclesiæ sancti Petri prædicti ubilibet situatum, per spacium quinquaginta annorum, publicè, solemniter et judicaliter, infra metas dicti monasterii sancti Petri et in virstallio ibidem existente, die quadam juridicâ extitit relegata et bannita) ad ipsius banni remissionem, indulgentiam, et pacem ab eodem religioso patre obtinendas, in antedicto monasterio sancti Petri personaliter *comparuit* (*), decenti etenim comitivâ tam scutiferorum de nobili genere parentum, quam pedissequarum sibi associante. Existente igitur eadem nobili muliere in ecclesiâ sancti Petri prædictâ et adventum ipsius religiosi patris exspectante, ipse religiosus pater dominus Gerardus abbas, de suis aulâ et camerâ vestibus ecclesiasticis: albis videlicet, et aliis ornamentis, et desuper chorali cappâ indutus, cum baculo abbatiali quem unus scutiferorum suorum ante ipsum deferebat, descendit, et infra missarum solemnia, ante majus altare chori ecclesiæ suæ, in quo conventus suus in albis divinum decantabat officium, se posuit, hominum utriusque sexûs multitudine copiosâ hinc indè circumstante. Cujus quidem dicti religiosi patris abbatis, prædicta ipsa nobilis domicella Yolenta intendens adventum, de loco in quo exspectaverat se transferens, præcedentibus famulis suis et pedissequis subsequentibus, in ulnis duorum nobilium scutiferorum, tenue peplum dumtaxat supra caput tenens sine caputio, ipsius religiosi patris domini abbatis prædicti humiliter præsentiam accessit, et quamdam pelvim argenteam quam unus famulorum suorum ante ipsam

(*) Introductio hujus cartæ fusè et sine ordine congesta, præsertim vitiosa est, quia expressiones initiales: *adveniente die quâ*, ad multò nimis remotum verbum *comparuit* se referre videntur, in hoc sensu quod, *adveniente die quâ extitit assignata comparuit*. &c.

portabat cum candelâ cereâ accensâ in eadem positâ, (et cui pelvi, pugnus figuraque mulieris, nec non arma dictæ nobilis mulieris domicellæ Yolentæ Curtrosinis ac titulus seu superscriptio culpæ suæ et emendæ, in litteris notabilibus et grossis, in ipsius pelvis circumferentiâ depincta sunt apponebantur, et apponuntur et luculenter ymaginantur) eidem domino abbati, in et pro emendâ facti supradicti, se curvando in humilitatis signum, offerebat, supplicans eidem, quatenùs reatui suo factoque enormi prædicto in dictum baillivum contemptumque ipsius domini abbatis et ecclesiæ suæ per eam perpetrato, indulgere, bannumque suum remittere dignareret et vellet. Illicò autem ad mandatum ejusdem domini abbatis, Joannes de Gracht, baillivus hominum feodalium ecclesiæ sancti Petri prædictæ, et in præsentiâ non nullorum hominum feodi dictæ ecclesiæ ibidem pro tunc existentium: scilicet nobilis et potentis honorabilisque viri domini Symonis de Linterne militis, Petri filii Symoens, Johannis de Schaghe, Symonis Parys, Henrici Macch et Willelmi Drieghe, eamdem nobilem interrogavit domicellam Yolentam: si præmissam emendam fecerat pro et ex eo quod Christoforum de Roden baillivum ipsius religiosi patris et ecclesiæ suæ prædictæ, et tamquam baillivum ejusdem, officiumque suum exercendo ac pro causâ sui dicti officii, cum baculo verberaverat et aliter procuraverat malè tractare? quæ nobilis domicella altâ et intelligibili voce respondit, quod ea ex prædictis reatû et culpâ fecerat ante notatis; petitâque autem veniâ eadem, et reatûs prædicti factâ confessione, ipse religiosus pater dominus Gerardus prædictus, oblatam sibi pelvim cum candelâ ardenti cereâ, ante ipsum altare pendere fecit prius et antequam ipsa nobilis mulier à loco oblationis ipsius pelvis

et veniæ petitæ, se removeret; et deindè benignè dictæ nobili mulieri graciam fecit indulgendo, et bannum remittendo prædictum: quas gratiam, indulgentiam et remissionem idem Johannes de Vracht, de majori altare ut supra, publicè circumstautibus intimavit, ac prædictos homines feodales nec non dominum Martinum de Moro presbytrum notarium publicum ut dicitur, invocavit in testes, et de eodem notario instrumentum nomine et ad opus dictæ ecclesiæ sancti Petri postulavit; qui homines feodales et notarius prædicti, iteratò ipsam domicellam nobilem Yolentam requisiverunt: si sibi placeret quod super ibidem per eam gestis, actis et confessatis, testimonium perhiberent veritati? quæ, benevolâ facie et ultrò respondit: quod sic. Super quibus, ut prius, dictus Johannes de Vracht testimonia prædictorum invocavit. Pacificatâ verò dictâ nobili muliere, et, pro tactis, domino abbati et ecclesiæ suæ reconciliatâ., ipsæ partes: religiosus pater dominus abbas prædictus cum suis familiaribus, hominibusque feodalibus et domino Martino de Moro, et sæpe dicta nobilis mulier domicella Yolenta cum suis scutiferis et pedissequis nec non Chrystoforus de Roden supra nominatus, quamdam capellulam beati Benedicti, in dictâ ecclesiâ sancti Petri versus claustrum sitam, intraverunt, magnâ hominum sexûs utriusque multitudine de foris exstante, et per cancellos, cardines et januam ipsius capellulæ respiciente et ibidem fienda auscultante. Quibusque sic insimul congregatis, Joannes de Vracht prædictus et de majori altare ut supra, ipsius domini abbatis verba altâ voce retulit et recitavit: quod, licet veraciter dicta domicella nobilis Yolenta ecclesiæ sancti Petri, de injuriis sibi ecclesiæque in personam baillivi ejusdem ecclesiæ et ut baillivo illatis esset reconciliata,

ipsius tamen religiosi patris domini abbatis prædicti esset ut est intentio, quod personæ ambæ: videlicet domicella nobilis Yolenta et Christoforus de Roden ut Christoforus, et non ut baillivus, in pace forent, et in bonâ ac firmâ manerent tranquilitate, et sic ipsos: domicellam nobilem et Christoforum per sententiam, dictum et ordinationem ejusdem domini abbatis (quibus etiam in hijs se supposuerant) in pace pronuntiavit permansuros: contrarium faciens, et ex tunc pacis violatorem et pœnæ amissæ mille lib. parisiensium incursorem, expressè pronuncians. In cujus quidem concordiæ et pacis refactæ signum, domicella Yolenta prius ipso Christoforo, et deinde Christoforus ipse, dictæ nobili mulieri domicellæ Yolentæ Curtrosinis (*),

(*) Nomen Curtrosinis indicat progeniem castellani de Curtraco, et domina de Melle nunc flandricè exprimitur *de vrauwe der prochie van Melle*. Insuper notandum quod familia de Roden nunc Gontroden, cum eâ de Rodes confundi non debeat: v. g. in cartâ subsequente.

Hildegardis domina de Melnâ notum facit, quod abbas sancti Bavonis transegerit super quadam summâ pecuniæ cum Johanne filio Herpini preslytri, attestantibus Radulpho et Gerardo de Rodes anno 1220.

Ego Hildegardis domina de Melnâ, notum facio præsentibus et futuris præsens scriptum inspecturis, quod, cum controversia longo tempore uteretur inter H. venerabilem abbatem sancti Bavonis et Johannem filium Herpini presbytri, super quadam summâ pecuniæ quam idem Johannes ex parte patris sui, a domino abbate requisivit, tandem meo et aliorum prudentium consilio est sopita: itâ quod dictus abbas dedit præfato Johanni viij marcas flandrensis monetæ, et ipse Johannes, quidquid juris reclamaverat adversus dictum abbatem vel ecclesiam sancti Bavonis, effesteucavit et quittum clamavit; item ipse Johannes fidem dedit cum juramento quod, si quis de suis propinquis sive consanguineis de cæterò aliquam quærelam super nominatâ pecuniâ adversus præfatam ecclesiam proponeret, ipse illis pro ecclesiâ in omnibus juri staret. Testes qui interfuerunt: Henricus prior, Segerus capellanus, Amelricus, Balduinus Ypolitus, Radulfus de Rodes, Gerardus de Rodes, Philippus de Lenhout, Ægidius de Honberghere, Nicolaus capellanus, Eustacius presbyter sancti Jacobi, Robertus presbyter sanctæ Mariæ. Actum anno Dominicæ incarnationis M CC XX. — *In dorso hujus cartæ legitur:* De quiti clamatione octo marcarum flandrensis monetæ in quibus Johannes filius Herpini tenebatur ecclesiæ Sti Bavonis.

manentes insimul, quamdam virgam ligneam albam, quam idem Johannes de Bracht in manu suâ habuit, tangentes, petiit et petierunt: ampliorem autem seu ulteriorem emendam circa scilicet personas dictæ domicellæ nobilis Yolentæ et Christofori tangentes, idem religiosus pater ad suæ voluntatis libitum reservavit pronunciandam, sub violatione pacis et pecuniarum pœnis antedictis. Tunc notationem testimonii a dictis hominibus feodalibus et domino Martino tamquam notario publico, idem Johannes de Bracht nomine dictæ ecclesiæ sancti Petri, super præmissis repetiit cum instantiâ non semel sed pluries. Cui requisitioni et repetitioni, ijdem homines feodales et notarius, de consensû dictorum domicellæ nobilis mulieris Yolentæ et Christofori, aquieverunt, et super eisdem omnibus et singulis, eadem die infrascriptâ quæ tertia erat feria in paschalibus, coram eis agitatis, gestis, factis, oblatis, petitis, indultis, pacificatis et aliàs quovis modo ventilatis, promiserunt perhibere testimonium veritati, signum solitum, subscriptionem et sigilla, instrumentis seu litteris indè conficiendis apponnendo loco et tempore oportuno. Super quibus verò omnibus suprascriptis a me notario publico infrascripto, petitum est publicum instrumentum sub adstantium testimonio personarum. Actum locis et horâ præallegatis. Anno a nativitate Domini M CCC nonagesimo sexto, quartâ die aprilis indictione quartâ. Pro jure perpetuo inter duos: Bonifacium appellatum nonum ut successorem Urbani dicti sexti dum vixit, et Benedictum nuncupatum tertium decimum ut successorem domini Clementis dum vixit septimum nominatum; scismate in sanctâ Dei ecclesiâ, proch dolor! regnante. Præsentibus ad præmissa honestis viris magistro Johanne Carpentatori Pariseis in artibus

licentiato et Leyns van Lansweerde seniore, testibus Tornacensis et Trajectensis dyocesis ad hoc vocatis et specialiter rogatis.

Et ego Johannes Bargh Tornacensis dyocesis publicus apostolicâ et imperiali autoritate curiæque episcopalis Tornacensis juratus notarius, dictis pelvis oblationi, veniæ petitioni, graciæ concessioni, ac banni remissioni, nec non Johannis de Vracht recitationibus, hominumque feodalium et dicti domini Martini requisitionibus præfatæ nobili mulieri factis, et ejusdem nobilis mulieris responsionibus; et in capellulâ prædictâ pacis reformationi, cæterisque omnibus et singulis suprascriptis cum dictis testibus vocatus, specialiter interfui; et cum ea sic fieri vidi ac audivi, præsens publicum instrumentum manû alienâ scriptum, alijs me occupato, exindè confeci, signo meo solito signavi et me subscripsi eidem, in testimonium omnium prædictorum rogatus.— *Excerptum ex antiquo cartulario.*

Den chartre uytdrukkende op wat wyze ende op welke nieuwe conditien mher Justaes van Lede in leene aenveerde de hof ofte hoeftmeyerye van Lé, Lede ofte Ledeberg by Gend, ten jaere 1296, 's maendags naer den dag van de Triniteyt.

Wy Jan, by den ghedoeghe van Gode abdt van sente Pieters by Ghendt ende van t'convent van der selver stede, doen te wetene, allen den ghenen dier nu zyn ende hier naer wesen zullen die dese letteren sullen sien ende hoeren lesen, dat onse lieve vrient Justaes van Lede was houdende van ons ende van onser kerken de hoeftmeyerie van Lede: voer welke hoeftmeyerie Justaes voerseyt was schuldich ons ende onser kerken van sente Pieters, helftwinninghe ende de scoeve diere toe

behoerden, ende landtwinninghe ende thiende te leedene, oec locke te beleedene met scepenen van Lede. Ende voer desen ende menighen anderen dienst dien hi ons ende onser kerken schuldech was te doene van der hoeftmeyerie voerseit, waren wy hem van der hoeftmeyerie, schuldich syn hof te heymene so dats slotvast ware. Voert waren wy hem schuldech parden te leverne t'elken saysoene, omme dat voerseyde landt mede te winnene ende de ghemelde thiende mede te leedene, ende eenen bode dar mede, ende de cost daer toe te doene van evene, van fouragie ende van anderen theeringhen. Oec noch andre dinghen waren wi hem schuldech van der hoeftmeyerien vorseyt. Omme alle dese voerseyde dinghen, omme alle pays ende ruste, ende omme de beste nutscepe van beeden zyden, hebben wy overeenghedreghen met Justace voerseyt: dat hy ons quite heeft ghescholden, ende joncfrauwe Alise zyn wettelike wyf, met sekerheden ende met eede, bi voghede, ende bi vonnessen van onsen mannen, van allen den costen die wy schuldech waren te doene in de hoeftmeyerye voerseit. Ende daer omme hebben wy hem ghegheven t'eenen leene de selve hoeftmeyerye metten renten ende met aldien datter toebehoert, te besittene t'eeuweliken daghe by hem ende by hem allen die naer hem commen sullen in de hoeftmeyerie voerseit (*) omme drie mudde rogs den besten te ghel-

---

(*) *Den chartre van de hoeftmeyerye van Lede ofte Ledeberg by Gend, ten profyte van meester Francies Bossier, bezeghelt den 27 november 1613.*

Kennelyck zy allen lieden dat commen ende ghecompareert syn voor bailliu ende mannen van den opperleenhove van sente Pieters durp nevens Ghendt metten toebehoerten appendentien ende dependentien, eerweirden heere ende vader in Gode heer Columbanus abt, heer Arsenius coadjutor, ende Georgius Zoete prost der abdye ende clooster van sente Pieters voornoemt, verclaerende ende te kennen gevende, dat sy over hemlieden, haerlieder kerke ende convent,

dene elkes jaers te sente Marien lichtmesse, ende omme drie mudde evene: alle sulcke als men ten

naer voorgaende rype deliberatie, ende tot haerlieden neeresten proufyte, metgaeders over beter ghedaen dan ghelaeten, soo omme t'ghetal van den leenen van de voorseyde kerke ghehouden met de heerlike vervallen niet te verminderen, als omme diversche andere goede sufisante redenen hemlieden daer toe moverende, uytghegeven hebben in leene ende manscepe zoo sy doen by desen, tot behouve van meester Francies Bossier filius meester Francies, raed-pensionnaris der voorsyde kerke ende abdye ende advocaet in den raed van Vlaenderen, te desen mede comparerende ende accepterende (zelfs oock in consideratie ende herkentenisse van diversche goede diensten by hem in de voorschrevene qualiteyt ende andersins aen de voorsyde kerke ende clooster ghedaen) de hooftmeyerye van Lede nevens Ghend, met het heerlick renteboecken te dien aenclevende, soo de selve hooftmeyerye onlancx 't voorsyde clooster toecommen es by heerlycke ofte leenelycke naerhede uut crachte van de sententie van den mannen van leene van den opperleenhove der voorsyde kerke en de transactie daer op ghevolght, ende ghelyck joncker Rychaerdt Uutenhove heere van der Gracht, voor date van de selve sententie ende transactie, die beseten, ende van de voorsyde kercke in leene ghehouden hadde, met allen den toebehoerten appendentien ende dependentien: niet uytghesteken, nochte ghereserveert dan alleenelyck de thienden, landen ende meerschen die voortyden met de voorseyde hooftmeyerie pleghen te gaene, de welke de voornoemde heere prelaet ende coadjuteur t'hemlieden waert ende tot prouffyte van haere voorsyde kerke reserveren: behoudens de plaetse ofte mote daer op d'huysen van der hooftmeyerie plochten te staene, ende t'plaetsken ofte partycken eerve daer neffens tusschen wallen ende grachten gheligghende, de welcke met de selve wallen ende grachten ende het dreefken daer toe streckende, t'saement toter groote van een oudt bundere, in dese uytgevinghe begrepen worden, omme de voorseyde hooftmeyerie met den toebehoerten, appendentien ende dependentien, van nu voorts eeuwelick ende eerlelic, by den voorsyden meester Francies, syne hoirs ende naercommers, ghepossedeert, ghebruykt ende in leene ende manscepe ghehauden te wordene van den eerweerden heere prelaet ende coadjuteur, metgaeders van de voorsyde kercke ende van haerlieden leenhove van sente Pieters voornoemt, ten relieve van thien ponden parasyse, ende xx schellinghen parasyse van caemerlinck-ghelde ter doot, ende t'elken veranderinghe by coepe, den thienden penning van dats ghelt: relief ende caemerlynck-gheldt als vooren; ende bovendien met expressen laste van de voorsyde kerke ende clooster jaerlyckx t'ontlasten van eene erfelycke leenrente van twee ponden grooten s'jaers, toecommende den heere van Looveldc tot laste van de landen, thienden ende meerschen eertyden mette voorseyde hooftmeyerie ghegaen hebbende, ende daerenboven jaerlyckx te betaelen tot prouffyte van de selve kerke ende cloostere, eene rente van xx schellinghen grooten den penning xvj t'jaers, die in sal gaen te kersmesse eerstcommende, ende vallen over t'eerste jaer te kersmesse 1614. In conterchange ofte recognitie van de voorseyde heerlycke rente is oock ghecondilionert, dat den voornoemden Bossier sal hebben het derde deurgaende van alle de boeten, ver-

prosdien te horscoerne gheeft, te gheldene elcx jaers te half maerte; ende omme xij schellinghe ende iv penninghe vlaemsche: t paiement te gheldene elcx jaers te kersavonde. Ende huteghenomen erven ende onterven, coepe ende steerfcoepe, alle de heerscappie die wie ende onse kerken hebben ghehadt ende gheuseert tot hare in de stede van Lede, dat blyft ter kerken van sente Pieters. Ende Justaes voerseit ende die naer hem commen sullen in de hoeftmeyerie van Lede, blieven maeners van scepenen van Lede voerseyt ghelyck sy hebben gheweest tot hare in alle de heerscepie diere toebehoert. Voert es te wetene dat Justaes, ende vrauwe Alise zyn wettelike wyf zyn afghegaen by wette

---

vallen ende verbeurten, die hy ofte zyn ghecommiteerden, in de absentie van den bailliu van Lede ofte syn negligentie, dissimulatie, coniventie ofte verdrach, calengieren ende aen mynheere den proost van de voornoemde kerke ende clooster verantworden ofte doen ghenieten zal; ende dat in ghevalle de voornoemde eerweerde heeren believen in helftwinnynge jeghens den voornoemden Bossier, te ghenieten de visscherie in de veerwallen ende grachten van de voorsyde hooftmeyerie, zy t'selve sullen vermoghen te doene, mits dooghende d'helft van de oncosten soo van ruyminghe ofte spysinghe, ende schoven ofte sluysen, als van andere saeken daer toe staende. Op welcke conditien de voornoemde Bossier oock t'zynen laste ghenomen heeft, Pieter Dhamere jeghenwoordich pachter van d'huerlanden ende meersschen de voorseyde hooftmeyerie aenclevende, te weeren ende contenteerene van synen pacht die hy tot de voorsyde mote ende stucxken lands daer neffens binnen wallen ligghende, noch hebben ofte reclameren mach: welcken volghende, is de voornoemde meester Francies Bossier int voornoemde leen ende hooftmeyerie wel ende wettelick gheghift, ghegoet ende gheerft met alle de maeninghen ende solemnityten in ghelyken naer de costume van den hove gheobserveert; ende dede mitsdien den eedt van feaulteytschip in handen van myn eerweerden heere den prelaet voornoemt, ter presentie van d'heer Lieven van den Foreeste bailliu ende wettelick maenheere: present als mannen d'heer Gillis de Keysere, joncker Claude Damas, d'heer Joos de Brune ende meester Jacob Canis. In kennisse der waerheden ende tot breedere confirmatie van al het geene voorschreven, zyn hier an gedaen hanghen de seghels van den voornoemden heere prelaet ende convent, mitsgaders van de voornoemde bailliu, ende mannen respectivelyck, ende bovendien heeft men dese doen onderteekenen by den greffier van den voornoemden hove, desen 27sten 9bre in t'jaer ons Heeren 1613. — *Gecopieert uyt eenen geschrevenen charter-boek.*

ende by vonnessen van der kerken mannen van sente Pieters, ter kerken behouf, van al t'goet dat ter hoeftmeyerien voerseyt toebehoerde ofte toebehoeren mochte, omme de kerken van sente Pieters alle die renten voertan te hebbene: rogghe, evene ende ghelt gelyck dat hier voerseyt es. Ende omme dat de hoeftmeyerie beter es alse de renten die wi jaerlicx darute schuldech zyn te hebbene, es te wetene dat wy syn sculdech te hebbene van den voerseyden leene van Justace voerseit ende van sinen hoire: zo welcker tyt dat zy versterven de beste note van drien ofte thien pond; ende ten vercoepene, den thienden penninck ende de beste note van drien ofte thien pend also dickent alst ghevalt. Ende omme dat wy abdt ende convent voerseyt ende Justaes van Lede hoeftmeyer voerseyt, willen dat dit alle werde ende blive ghehouden te eeuweliken daghe vast ende ghestade ghelic dats hier voeren geschreven es, so hebben wy abdt ende convent van sente Pieters voerseyt, desen tsaertre bezeghelt met onsen seghele huuthanghende; ende ic Justaes hoeftmeyere van Leden met mynen zeghele also ghelike. Ende wy Pieter de Visscher, Willem van der Pieten, Rolin Zycht de Boem, Justaes van Berteghem, Jan Werhoute, Gherard van Meerhem, Willem de Boem ende Dieric de Scotelare, mannen myns heeren van sente Pieters, omme dat wy present hebben geweest daer alle dese voerwaerden, ende ordinanchien zyn ghedaen by wette ende vonessen, hebben in kenlicheden ende ten versoucke van beede partien, onse zeghelen an desen tsaertere ghehanghen. Dit was ghedaen int jaer als men schreef van den incarnatioen ons Heeren 1296, s'maendaghs naer den dach van der Triniteyt. — *Getrokken uyt eenen charter-boek.*

Den act waer by Catherine Willebaerd, gheselnede van Simoen van Cauderbourch, geeft aen het klooster van sinte Pieters nevens Gend, haere stede ofte hof gezeyt ter Lake, *ten jaere 1397.*

Wy Willem Hutenhove bailliu der kerken ende myns heeren tsprosts van sente Pieters int heerscip van sente Pieters dorp by Ghend, Willem Drieghe wettelic meyre, wettelike ghestelt in de stede van den ervachteghen meyere Symon Parys, Jan Vermarien, Lieven de Sone, Gillis van Crombrugghe, Francoys Morael, Jan van Munte, Willelme de Roode, Claes de Muntere, Jacop Murzepein, Jan van Duerme, Jacop van Eerdbuer, Symoen van Rattepade ende Diederic Steppe, scepenen der kerken ende myns heeren tsprosts voerseyt binnen den voerseyden scependomme ter selver tyt doe dese dinghe waren ghedaen, doen te wetene ende maken kenlic allen den ghenen die desen wetteliken tsaertre sullen sien ofte hoeren lesen, dat voer ons commen zyn in propren persoenen alze voer de heere ende voer de wet, vrauwe Kateline Willebaerds: Jacops Willebaerds dochter, ende mher Symoen van der Cauderbourch heere van Hutere ruddere, hare wettelike ghetraude man ende vooghd; ende hebben wettelike doen ghebieden den gront van harer erven hier naer ghenoemt ghelegghen binnen den voerseyden scependome, met drien wetteliken sondaghsche kercgheboden in de kerke t'onser Vrouwen te sente Pieters by Ghendt: bi welke kerckghebode, vrauwe Katheline ende mher Symoen haer wettelike man ende voocht vorseit, wettelike an hun ghedreghen hebben, ende dit zuverlic ende onghecallangiert van yemene, dats te wetene: eene *stede* gelegben te sente Pieters-

Aelst gheheeten *de Stede ter Lake* (*), met allen den huusinghen, boemen ende ghelaghen die de voerseyde *stede* toebehoeren; metgaders eene sticke lants gheleghen voor de poorte tottersam waert an: streckende met der eenre zyde an den inganc van

Nu de *Heuverpoorte.*

(*) Het woord *stede*, is alhier, gelyk in den volgenden chartre, synonim met de latynsche expressie *villa: maison de campagne, hof.*

Claes van Crombrugge ende Lysbette van der Cameren zyne gezelnede, verkennen eene rente van oude tyden gehypotequeert op hunne stede ofte speelgoed tot Crombrugge binnen de prochie van Meerlebeke, den 3 lauwe 1396.

Wy Jan van der Schaghe balliu van den mannen der kerken ende myns heeren van sente Pieters bi Ghend, Symoen Parys, Gillis van Crombrugghe, Jan van den Nattendriesche, Heinric de Macch, Pieter de Ruddere ende Willem Drieghe, manne van leene der kerken ende myns heeren voerseyt ter selver tyt doe dese dinghen waren ghedaen, doen te wetene ende maken kenlyc allen den ghenen die desen wetteliken tsaertere zullen zien ende hoeren lesen, dat vor ons commen zyn in propren persoenen alse vor den heere ende vor de wet, Claes van Crombrugghe ende joncfer. Lysbette van der Cameren syn wettelike wyf, ende hebben verkent ende verlyt, dat zy schuldich syn wel ende redelike mynen heere den aelmoesseniere van sente Pieters bi Ghend, in de name van der kerken ende van den aelmoessen van sente Pieters vornoemt, neghen ponden parisise tsjaers erveliker renten eeuwiglike ende ervelike gheduerende, vallende deene helt jaerlycx telken kersavonde, ende dander helt t'elken sente jansmesse in midden zomere daer naest volghende: de welke neghen ponden parasise tjaers erveliker renten men van hauden voerledenen tiden, jaerlyx van jaere te jaere, ghepossesseert heeft ten voerseyden terminen te heffenen ende te ontfaen up een leen-goed dat Claes voerseyt haudende es in eenen leene van der kerken ende van mynen heere voerseyt, dats te wetene: *de stede* daer de voerseyde Claeys ende joncfer Lysbette syn wettelic wyf voerseyt, nu ter tyt op woenende syn te Crombrugghe binnen de prochie van Meerlebeke, met den viveren diere toebehoren, gheleghen al ontrent de voerseyde *stede*, groot synde elf bunnere lettel min ofte meer; ende omme dat alle dese voerseyde dinghen aldus vor ons waren verkent ende verlyt, ende ghedaen wettelike alsoe mense schuldich was te doene, ende zy sculdich syn te blivene goed, vast, ghestade ende wel ghehouden t'eeuweliken daghen in der manieren ghelyc dats voerschreven es, so hebben wy balliu ende manne vooren ghenoemt, omme de meerere vastenesse ende versekerthede, ende om dats schuldich es stede te houdene, ende oec unte beden ende verzouke van partyen voerseyt, in kennesse der waerheden, desen presenten tsaertre bezeghelt elc onzer met synen zeghele uuthanghende. Dit was ghedaen up den derden dach van lauwmaend int jaer ons Heeren doe men screef duysentich drie hondert zesse ende neghentich. — *Gecopieert uyt eenen ouden charter-boek.*

den voerseyden *hove*, met dander zyde an de strate gaende tottersam waert (*), met der derder zyde an een staetkin daer men dore gaet van der voerseyder straten ter Schelden waert, ende met der vierder zyden an de walgracht van der voerseyder *stede:* also groot alse de vorseyde plecke van erven dar gheleghen es. Ende naer den tyt dat desen voorsyden grond van erven al wettelike ghe-boden was, ghelyc dat menne schuldich was te ghebiedene, so hebben vrauwe Kateline ende mher

(*) *Margareta Flandriæ comitissa mandat Willelmo de Mudâ patri ordinis Minorum ac Nicolaio baillivo de Alost, ut examinarent an impediri possit, ne curtis de Ottersam inundatione Scaldis obruatur anno 1271 die jovis post:* isti sunt dies.

Margareta Flandriæ et Haynoniæ comitissa, religioso viro et dilecto fratri Wilielmo de Mudâ ordinis Minorum et Nicolao baillivo de Alost, salutem et dilectionem. Cum vir religiosus dilectus noster in Christo abbas sancti Petri Gandensis nobis nuper ostenderet, quare curtis sua de Ottersam, ex inundatione Scaldæ, penitùs obrui debeat ut timetur, ipseque abbas asserat hoc posse per transpositionem et directionem ipsius Scaldæ, absque præjudicio alterius emendari, mandamus vobis quatenùs ad dictum locum personaliter accedentes, inspiciatis et inquiratis qualiter, ad comoditatem ecclesiæ sancti Petri et suæ curtis conservationem, absque alterius præjudicio, remedium apponi valeat contra inundationem Scaldæ prædictæ, id quod super hoc inveneritis, nobis, vivâ voce aut per vestras litteras, intimantes. Datum anno Domini M CC septuagesimo primo die jovis post: isti sunt dies. — *Excerptum ex antiquo cartulario.*

Comment Marguerite comtesse de Flandre consent à ce que le prélat de saint Pierre donne à l'Escaut une direction qui empêche que cette rivière n'endommage sa cour à Ottersam, l'an 1276, le dimanche après le jour de saint Pierre.

Nous Margherite contesse de Flandres et de Haineau, faisons savoir à tous, que nous mettons notre ottroy à ce que li abés et li couvens de saint Piere de Gant puissent adreschier la riviere de l'Escau et le cours de celi riviere, parmy leur terres vers Ottersam, pour acourchier le chemin del Escaut, et pour sauver et pour garder le court de Ottersam du peril en que elle a estet et est du cours de l'Escaut: mesmement (comme nous entendons et ayons entendu par nos gens que nous y envoyames pour regarder) que nul préjudice ne damaiges n'en doivet venir; et que par ce, li chemins de la riviere sera moult accourchi; et ce ottroyons nous: sauve ce ke si damaiges en venist, que li abés et li couvens devant dis, le soient tenus al amender par le temoing de ces lettres, qui furent données lan del incarnation mil CC LX et seize, le dimenche apres saint Piere entraut aoust. — *Extrait d'un ancien cartulaire.*

Symoen haer wettelic man ende vooght voerseit, al den voerseyden grond van erven wettelike opghedreghen, my bailliu in handen alze in s'heeren handen; ende waren er wettelike of onthuut, ontherst ende ontgoedt; ende dadender toe met halinc, met monde ende met worpinghen, al dat zy schuldich waren te doene omme wettelike te dervene; ende onse heere de abdt van sente Pieters by Ghend die wasser wettelike toe ghedaen, daer in gheherst ende gheleedt alze in zyn wettelike ghecreghen goed, ommet te behoudene, te possederene ende paysivelike te ghebrukene eeuwelike ende ervelike gheduerende: altoes behouden s'heeren rechte ende elcx rechte. Ende omme dat alle dese voerseyde dinghen, ende elc point sonderlinghe aldus waren ghedaen voor ons wettelike, ende al wettelike alsoe mense sculdich was te doene, met allen den wetteliken maenninghen ende vonnessen diere toe behoerden ghedaen te zine naer recht, wet, costume ende usage van sente Pieters dorp voerseyt, so hebben wy bailliu, meyer ende scepenen voerseyt, omme de meerere vastenessen ende versekertheden ende omme dats schuldech es stede te houdene, ende oec hute de bede ende neerenste versoucke van beede den partien voorseit, desen presenten tsaertere bezeghelt, elc onser met sinen zeghele huuthanghende. In kennessen der waerheden, was dit ghedaen up den anderen dach van september int jaer ons Heeren doe men screef M° drie hondert t'neghentich en sevene. — *Getrokken uyt eenen ouden charter-boek.*

Men zoude konnen vraegen of de Romeynen ook gebruyk maekten van het woord *villa*, om aen te duyden een dorp?

Et jam summa procul villarum culmina fumant,
Majoresque cadunt altis de montibus umbræ. Virg.

Schon auch steigt in der ferne der rauch aus ländlischen giebeln,
Und von den höhn des gebirgs erstrecken sich grössere schatten.

Dus negatif. *Joh. Voss.*

Décret et octroi de Philippe, fils du roi de France, comte de Flandre, etc. touchant la réparation des digues à Ossenesse, etc. etc., du 26 juillet 1399.

Philippe filz de roy de France duc de Bourgoyne conte de Flandres d Artois &c. &c. &c. savoir faisons à tous que, pour ce que à nostre connoissance estoit venu, que le viese dyc gissant à Hinxdyc (qui pieca après ce que Arnoult filz Jehan avoit rompu les diegues à Ossenesse, dont la paroisse, le pays et terre du dit lieu d Ossenesse furent ainsi qu'ilz sont encores, tout noyers et couvertes des eaux de la mer) avoit esté réparé et mis en bon et souffissant estat à très grand frais, missions et despens, étoit par faute de retenue, et que, depuis la dicte réparation, lon y avoit prins petite garde, tellement abaisié, enpirié et en plusieurs lieux emporté par les inondations des dictes eaux de la mer, qu'il éstoit en avonture et grant peril de rompre du tout et aler à ruyne briefment, de quoy non seulement le dit lieu le Hinxdyc, mais aussy nostre mestier de Hulst (attendu que cestoit le derreine dyc au plu prèz de la mer, et la plus grande deffense de tout le pays de là entour) seroit perdu et noyé au dommagie irreparable de nous et de nos subjéz qui y avoient leurs terres et heritages, et généralement de nostre pays de Flandres, se pourvu ny estoit. Nous qui desirions pourvoir à la sauvation et deffence de nostre dict pays et à ce que les metes d ycelui soyent gardéz contre les dictes inundations de la mer, avions mandé et commiz à certains nos conseillers, deulx se transporter sur le dict viesdyc et illec, appellé avec eulx nostre moermeistre, visiter et regarder bien et diligemment ycelui dyc: en quel

estat il estoit, quelles réparations, coustenges et missions necessaires il y fauldroit faire qui pour la fraction du dit dyc pourroient prévenir plus grand dommage; et comment lassiette que pour ce conviendroit imposer, seroit assise et contribuée, afin que, tout ce que trouvé et ayisé en auroient, rapportassent à nous ou à noz améz et féaulx les gens de nostre conseil à Lille, pour en estre ordené et pourveu à la réparation et seurté du dict dyc et pays dessus dict, selon ce et en la manière qu il appertendroit. Et pour ce que par la visitation faicte sur le lieu en la manière que dict est et raporté devers nos dictes gens, et à nous envoyé par yceulz, il nous soit apparu qu il est très grand besoing et necessité évidente de réfaire en ceste année le dict viesdyc qui a de lonc viij ᶜ verges et plus: mesmement que la mer y avoit passé par dessus en plusieurs lieux, pourquoy il le convendroit haulsier et que les terres et poldres cy après déclairés y devroient contribuer (est àssavoir: le polre appellé le *Grote Voghel* et le polre appellé *Cleene Voghel* ix ᶜ mesures de terre: chascune mesure de terre cincq soulz parisis de nostre monnoye de flandres. Item *Sieur Pauwels polre* contenant ix ᶜ mesures de terre chascune mesure trois soulz. Item le polre de *Lamzwerde* et le *Haen polre* avec ceulx de *Sainct Pierre* contenant xiiij ᶜ mesures, chascune mesure trois soulz. Item le polre appellé *Eekenesse* concetant 150 mesures, chascune mesure trois soulz. Item le *Eveninghe de Rietvliet* contenant xxvij ᶜ mesures de terre, chascune mesure, gros et demy. Item le polre appellé le *Long Dam*, contenant iiij ᶜ mesures, chascune mesure deux soulz. Et le chapitre de Courtray, qui ont partie en dismes es terres et polres dessus dis, 72 livres parisis) nous eussions mandé à nos dis com-

mis de imposer sur chascune mesure des dictes terres, et aussi sur le dict chapitre de Courtray les sommes et parties cy dessus declairées ou aultres telles que eulx aviseroient et ordeneroient, pour ycelles sommes et parties à lever, tourner et convertir es réparations et ouvrages du dit viesdyc. Pour, laquelle imposition faicte en la manière que dit est, certaine question et debat estoient apparant de mouvoir entre labbé de sainct Pierre lez Gand nostre amé et féal conseiller, et labbé de Boudelo, le dict chapitre de Courtray, et aultres hérèditéz es poldres dessus dis d une part, et nostre amé et féal conseiller labbé des Dunes d aultre part, pour ce que les dits hérédités es diz polres. disoient et maintenoient, que ilz ni estoient tenuz à cause de leurs heritages gissans en yceulx polres, de contribuer aucunement au dit viesdyc; mais que y estoit tenuz le dict abbé de Dunes, attendu que à lui appertenoit la plus grande partie des terres gisantes au dit Hinxdyc de réfaire et réparer le dit viesdyc; et que supposé que ilz feussent aulcunnement tenuz de contribuer, ce ne seroit ce, que si avant quilz auroient terres au dit Hinxdyc, ce quils éstoient pretz de faire. Et especiaulement les diz de chapitre disoient, que ilz n'estoient aucunement en ce contribuables pour ce quilz n y avoient que les dismes seulement; et par le dict abbé de Dunes fu soustenu au contraire, disant qu'ils y estoient tenuz de contribuer pour ce que, se le dit viesedyc se rompoit, tous les dis polres seroient inondéz; et aussi que le dit dyc d Ossenesse n'avoït pas esté rompu par sa coulpe; parquoy dure chose luy serait de réfaire le dict dyc à ses despens. Et pour oster et eschever les procès qui pour ceste cause et cestes tailles deseure-dis, alloient suivre: lesquelz sans grans frais ne se pourroient soustenir, les dictes parties se sont

soubsmises des débats et questions dessus dis, en l'ordonnance de révérend père en Dieu l'évesque d Arras nostre amé et féal chancellier et des dictes gens de nostre conseil à Lille; et promist une chascune des dictes parties à entretenir et acomplir ce que ordené en seroit. Par lesquelz chancelier et gens du conseil a esté dict et appointié: que le dict chapitre de Courtray ne sera tenu de payer chose ceste fois pour cause de leurs dictes dismes; mais que sera la somme de lxxij livres de parisis de nostre dicte monnoye de flandres, à quoy nos dis commis avoient imposé le dit chapitre, ostée et défalqué de la somme de neuf cens et quarante sept livres parisis monnoye susdicte, laquelle somme yceulx commis avoyoient imposé sur les terres et poldres dessus dis qui sont au dehors du dict polre de Hinxdyc: ainsi demeure la somme totale, huit cens soixsante quinze livres de paris: de laquelle sera levé sur les dis abbés de sainct Pierre et de Boudeloe et leurs diz consors, la moitié qui monte à quatre cens trente sept livres dis sols parisis monnoye susdicte, dont la tierce partie de la dicte somme totale, montant à deux cens quatre vins onze livres treize souls quatre deniers parisis, sera employé pour hauthier et élargir le dit dyc Hinxdyc au plus grand prouffit que faire se pourra par l ordenance des dictes parties ou de leurs commis. Et la somme de quarante cincq livres seize soulz huit deniers, qui faict avec le dict tiers la moitié de la dicte somme totale, sera distribuée et convertie en la maniere qui sensuit: c'est assavoir que le dict abbé de Dunes aura les deux pars qui montent à liv. 97 . 4 . 6., pour les convertir en la solution et payement de nos dis commis qui firent la visitation du dict dyc; et les dis abbéz de sainct Pierre et de Baudelo et leurs dits consors, auront le de-

mourant qui monte à quarante huit livres, douze souls deux deniers, pour payer les commis qui, à leur requeste, furent envoyéz en nostre ville de Hulst pour le faict dessus dict. Et en oultre a esté accordé et appointié par ycelles parties, que la contribution que font ceste fois les diz abbéz de sainct Pierre et de Baudelo et leurs dis consors, ne leur portera aucun préjudice ores ne pour le temps a venir; et parmy ce seront tenuz le dict abbé de Dunes et les auitres qui ont terres au dict polre Hinxdyc, de tenir et faire tenir et réparer le dict Hinxdyc à leurs despenses à toujours selonc la costume du pays; et à promis et accordé le dict abbé de Dunes pour luy et ses successeurs abbéz de Dunes, qu il ne demandra ne ne fera demander la dicte contribution faicte, aux dis abbéz de sainct Piere et de Baudelo et à leurs dis consors. Et afin que le dit appointement et ordenance soient entretenus doresenavant en la maniere que dict est, nos diz chancelier et gens ont à ce condempné et condempnent les dictes parties. En tesmoingnage de ce, nous avons faict mectre nostre scel à ces lettres données à Lille le 26 juillet l an de grace 1399. — *Copié d'un ancien cartulaire.*

Denombrement ofte rapport dat dede Jan van Halewyn van Roosbeke aen mynheere den abdt van sinte Pieters by Gend, belangende de meyerye van Desselghem en dat er toe behoort, den 6 maerte 1402.

1.° Dit es de groote van den leene dat Jan van Halewyn van Roosbeke, houdende es in desen tyt van der kercken ende van mynen heere den abdt van sente Pieters by Ghendt, ter trauwen, waerheden ende dienste: ende es by cause van dien schuldech, ten vermaenene van mynen voerseyden

heere ofte synen stedehoudere, te commen t'synen ghedinghe ten ophove ende ten afhove; ende voert al te doene dat eene goet ghetrauwe man van leene synen heere schuldech es te doene, ende dit t'eenen vullen coepe van x p^{dt} parasyse ter doot ende ten wandelcoepe, mitsgaders caemerlingagen.. 2.° Ende waert alzoe dat men dit voorseyde leen vercochte, so es ghecostumeert, de kerken ende mynheere vorseyt, ghedient te zine van den thiensten penningh dat t'vorseyde leen ter goeder trauwen ghelde, ende elcke verhandelinge van den voorsyden leene, es men ghecostumeert, te bewettighen met den bailliu ende mannen der kerken ende myns heeren vorseyt; ende by cause van desen leene, es Jan vorseyt erfhachtich meyer myns heeren ende der kerken vornoempt van den heerscappe van Desselghem ende dat daer toe behoert.. 3.° Ende dit voerseyde leen es groet onder hofstede, water, bosch, gheweet, meersch ende landt, ontrendt xv bunderen lettel min of meer, ende es gheheeten van ouden tyden *t'Goet ter Meyerien*, ende lieght zuudewest van der keercken van Desselghem, also men vaert al de staete ter muelnen waert streckende ontrent de beke; ende dese vorseyde xv bunderen zyn thiende vry: uutegheleit drie bundere ligghende bachten walle, ende daer af gaet de thiende tot drie scoeve van elcken bunder, ten prochie-pape.. 4.° Item behoert te desen voerseyden leene in jaerlyckschen renten: eerst acht en veertich halster zesse pinten ende een alve, ende een alf havot ruwer evene. Item xxvj haelster drye frankart (of *ancaert*) onderschotene evene. Item xxiv haelster twee avotte ende twee pinten witte evene. Item xvij broede, de viere van eenen havote coerens curteryckschc maten. Item x capoene, lv hoenre, xx eyre, ende iij pond x schel. ij deniers parasyse

in ghelde.. 5.° Item behoort te desen vorsyden leene, een swaen mersssche te mayene in de Leye ende lanx den mersch duere alzo de Leye loept in de prochie van Bevere ende van Desselghem: te wetene in alle de mersschen die men daer houdt ende die descenderen van minen heere ende zine kerken vornoempt; ende daer over zo moet Jan vorseyt leveren an den laten een paerd, als zys begheeren ende te doene hebben, omme de merien te springhene.. 6.° Item behoort te desen leene een vulle visscherie in de Leye, die gaende alzoe verre up ende neder, als myns heeren ende der kercken vorseyt visscherie gaet; ende Jan vorseyt mach pratriseren ofte doen pratriseren op al t'heerscip van den hove van Desselghem ende dat daer af descendert.. 7.° Item behoert te desen vorseyden leene, dat Jan vorseit metgaders min heer den abt, mach stellen een muelne ofte twee uup t'heerscap mins heeren ende zynre kercken vornoemt, ende die doen maken ende houden met ghemeenen coste alf en alf, ende dierghelike heffende de profite van den tween meulnen: of zyre stonden, daer nu maer een meulne en staet.. 8.° Item behoeren te desen vorsyden leene vyf manscepe, daraf dat de drye staen, elc t eenen vullen coepe van x ponden parasise ter dood ende te wandelcoepe; ende t'vierde leen te eenen coepe van v ponden parasise ter dood ende te wandelcoepe; ende t'vyfde leen staet te eenen coepe van iij p^den^ parasyse ter dood ende te wandelcoepe.. 9.° Voerd waert dat eenich van desen vorseyden leenen wirde vercocht, zo es Jan vorseit schuldech ghedient te zine van den thienden penninghe dat t'vorseide leen ter goeder trauwen ghelden zal ende van camerlingage.. 10.° Ende wart dats Jan te doene hadde van meer mannen, om hem ofte om zynen subjecten wet ofte vonnesse

te doene, zo est recht dat ze Jan of zin bailliu ontleene van minen heere vornoemt ofte van zinen stedehoudere: ende men esse hem schuldich te leverne.. 11.° Ende Jan es schuldich dese vorseide leene te bewettene of doen bewettene, met zinen bailliu ende met zinen mannen, of met den ontleenden mannen, up dats nood eis: bi coepe ofte andersints; ende Jan mach stellen eenen bailliu in zyn heerscip vornoemt.. 12.° Ende als men scepenen van Desselghem vermaect, dan zo maect min heere ofte zyn stedehoudere den eersten scepenen, ende Jan vorseit ofte zyn stedehoudere den anderen scepenen, ende die twee scepenen kiesen voert hare vulle banck, by der maeninghen van Jan vorseit als meyere ofte by maeninghe van synen stedehoudere van der meyerien vornoemt. Ende vor alle die laten zyn van der kerken, es Jan vorseyt ofte zynen stedehoudere schuldich, alle de maeninghen te doene van allen saken die ten scepenen vonnesse behoeren; ende alle de rechten die eenen wettelicken maender toebehoeren, die behoeren te Jannen vorseit ofte te zynen stedehouder.. 13.° Voert behoert den vorseiden Jan toe t'derde van allen dootcoepen ende wandelcoepen van den cynslanden, naectelicke van mynen voerseiden heere ghehouden ende die ten vorseiden scepenen vonnesse behoeren. 14.° Item behoert Janne vorseit toe, t'derde van allen den amenden die scepenen vonnesse van Desselghem toebehoerende zyn, gelyc dat de sententie van den grave Robbrecht inhaudt (*) ende dese vorseyde

(*) *Sentence arbitrale du comte de Flandre Robert de Bethune, sur les contestations entre l'abbé du monastère de saint Pierre lès Gand, et Wautier d'Harlebeke, concernant leurs droits dans la paroisse de Desselghem, de l'an 1309.*

Nous Robiers cuens de Flaudres faisons savoir à tous, que, comme debas, contens et discor. fussent entre religieux hommes le

wet es Jan vorseit ofte zyn stedehouder ghecostumeert te oorborne t'zynder behouf zonder ontlee-

---

abbé et le couvent del église saint Pierre de Gand pour eaus et pour le dite église dune part, et messire Wautiers de Harlebeke chevalier dautre part, de justices, seigneuries, entreprises et mesfaits dont les parties se doloient, à la parfin les parties dessus dites, se missent sour nous et promissent à tenir notre dit et notre ordenance, et se obligerent à chou. Et nous fisimes enquerre des choses, et com nous avons veu et entendu ces choses, par conseil de prudes et boines gens et sages diligentment, nous en metant fin as dites besoignes de taut que nous avons trouvé, disons ensi comme il est chi après escript.. 1.° Pour chou que nous avons trouvé que ly doy molins à vent qui sont à Desselghem, doivent estre commun entre le dicte église et le dict chevalier, de waing et de coust, et li dis messire Woutirs de sa volenté en a l un atrait à luy sans le assentement del abbé et couvent, et un homme batu pour chou qu il ne vaulut maurre au molin devant dit, et commandé de aler y, et deffendu de aler ailleurs maurre, et les gens menachié pour chou; nous disons et commandons au dit messire Wautiers, que il le dit molin remethe en commun avec l autre molin de waing et de coust ensi comme il estoit devant, et pour chou quil a levé de waing deseure le coust, lequel weing de trois années passées nous avons taxé et taxons à sept vings livres monnoie de flandres: que le dit messires Wautiers en doit rendre et restituer au dit abbé soissante dix livres, et les autres soixsante et dix livres doivent demourer au dit messire Wautiers; et chou que li dit abbéz a levé de waing del autre molin, doit il remettre en commun ausi, et ensi doibvent ils maintenir les dessusdis molins ensamble paisiblement dore en avant, jusques à donc quil aient parti par voye daccort commun ou par le voie de droit. Et volons que li dis messires Wautier rappeleche le commendement et deffense devant dis, et mette à nient les menaches comme chieus quil droit nen avoit de faire, et qu'il amende le mesfait al l'église et al homme quil a batu, et à nous ausi comme à seigneur souverain.. 2.° *Et de toutes amendes qui appertiennent à jugement des échevins, messire Wautiers doibt avoir le tierch denier*, et doit ausi li dit chevaliers avoir le tiersch des hiretages attaints par eschevins come fourfaits: sauve le droit de léglise que li hieritages lui devoient devant, et les servages que leur terre devoit devant; et aultres amendes ne aultres forfaitures le dit messire Wautiers ne doit avoir, et nient ne doit avoir de jugement des hommes ne de chose qui a chou appertiegne.. 3.° De réchief nous disons, *que li dis messire Wautiers, peut partir des formortures se li parties si accordent;* et que se li parties ne si accordent, li abbes en doibt plaidir et faire loy par éschevins, et de messire Wautiers est en doit que conjurer le loy.. 4.° De réchief nous disons que li dit chevaliers ne puet ne ne doit nullui prendre ne arester; mais quant aucuns est pris ou aresteit, li dit chevaliers doit warder li dit prisonier trois jours sour se aventure, et apres il le doit delivrer al abbé ou à son lieutenant; et que messire Wautiers les prisonniers qu'il a tenus, doit rende à labbé ou à son lieutenant en la maniere comme dessus est escript, se rendu ne les a, ou que il en fache au gré le abbé.. 5.° De réchief

nen: ende zoude Jan ofte zyn stedehouder zine subgiten outleenen, zo moeste hiize ontleenen van mynen heere ofte van zinen stedehouder.. 15.° Item zo es Jan vorseit ghecostumeert ende schuldech, te heffene alleene, alle die exploiten, vervallen ende rechten die vallen ofte commen van den opzetenen ende afzetenen laten van der meyerien ende up t'herscap van der meyerien: huteghedaen even verre datter hoeghe justicie aen cleeft. 16.° Ende te desen leene be-

---

li dit chevaliers puet deffendre une fois en lan le pertrisier de par l'abbé et de par lui, quant échevins l'ont jugiet sour amende de lx sols: et aultre deffense il ne puet faire, que chele que échevin jugent.. 6.° De réchief nous disons que li dis chevaliers doit avoir le tonlieu à parlui.. 7.° De réchief nous disons que al homme quil *mist sus*: che quil avoit fait sans jugement, li dis chevaliers lui rende son cheval que il prist et detient pour chele occoison, et quil desdommage le dit église de chou que lon a cessé de loy faire pour chou.. 8.° De réchief nous disons que de faire échevins à Desselghem on tiegne dore en avant le usage qui est telz: que li abbéz prenge un preudome pour estre échevin et messire Wautiers ung aultre, et que on fache ces deus jurer, et que cil doy prengent le tierch, et que cil troy en prengent avoec eaus quatre pour estre échevins; parquoy il ait en tout plain banc de sept échevins; et que nus ne soit échevins qui ne soit clerc ne croisé ne bourgois.. 9.° De réchief nous disons deudroit le jugement des hommes de fief de Desselghem, que, quant ils ne sont sages de rendre jugement, ilz doivent prendre en ce mesmes lieu un respit, un aulter et un tiersch; et doit on tenir le court et les jours à che; et se à donc ils ne sont sages, ilz doient aller à sainct Pierre à Gand pour avoir enforcement de court, et se là il ne sont sage, ilz doient aler à leur chief devant les échevins de saint Pierre à Gand, et de là il doient raporter le jugement tel que il leur est kerkie et le rendre à Desselghem.. 10.° De réchief nous disons que les droictures dessus dictes que li chevaliers a, si comme dessus est dit à Desselghem, il lez tient et doit tenir en fief del église, et en est et doit estre homme de la dite église, et que li abbéz dessus dit est sires de le dicte ville, et messires Wautiers en est maires. Et ensi comme dessus est escript, nous ordenons, establissons et disons entre les parties dessus dictes, et commandons as dictes parties que ensi le tiengnent dor en avant sans trespasser, muer, et sans faire à leneontre; et se, es chef dessus dit, avoit aucune chose de trouble ou de obscur, si que ce fust à déclairier, nous le retenons à déclairier par nous comme sires en tamps et en lieu. En tesmoignage desquelles choses, nous avons fait mectre nostre scel à ces présentes lettres, qui furent faictes et données à Courtray le jeudi après la feste de sainct Pierre et de sainct Paul, en lan de grace M CCC et noef. — *Extrait d'un ancien cartulaire.*

Mettre sus: opligten, saisir, appréhender.

hoert tol, ende vont, bastarden goed, boeten tot drien ponden parasyse ende daer onder (uteghe-leit twist ende bereyt van straten) ende daeraf heeft Jan vorseit t'derde van den baten alzo verre alst te scepenen vonnesse toebehoert, mits dat Jan gheldt t'derden deel van de costen daer an cle-vende.. 17. Item zo es Jan ghecostumeert ende schuldech te heffene alleene, alle de tolle die val-len up t'heerscip myns heeren ende ziere kerken vornoemt, behoerende ten heerscepen van Dessel-ghem.. 18.° Item zo es Jan vorseit schuldech te stellen eenen praetre up t'heerscip van Desselghem: mins heeren ende zinre kerken ende dat daraf descendeert; ende es ghecostumeert ende schuldech te heffene voer allen dienst ten hove van Dessel-ghem behoerende, viere scoeve: twee van coerne ende twee van evene, ende voert al zulc recht als hy van hauden tiden ghecostumeert ende schuldech es te hebbene over zyn scot.. 19.° Item in alzo verre als Jans recht ghedraght in de clausele be-grepen in de vorseide sententie van den grave Robbrecht, segghende: *que li dit messire Wal-tier puet partir des formortures, se lez par-ties si accordoient*, soe blyft Jan, staende dies, onverlet om zyn recht dat hy daer inne meent te hebbene, te heeschene daer hyt schuldech es te heeschene.. 20.° Item als van der duerginghe ende daeghelyxsche waerheden, fallante van dien, ende straetschauwinghe die by mannen ende sce-penen te gaeder ontghonnen, ghehendt ende ghe-vonnest werden up al t'heerscap myns heeren ende zynder kerken ende dat daer af decendeert, be-hoerende ten hove van Desselghem: van dien pro-fiten die daer vallen, es Jan ghecostumeert ende schuldech te heffene t'derde, mits dat Jan t'derde

van den costen daer an clevende ghelden moet.. (*)
21.° Item van den lande dat men achterhaeldt

(*) *Den meyer van Desselghem verklaert dat zekere waerheyd die men genomen heeft zonder de interventie van den bailliu van aldaer, niet en zal strekken tot prejuditie van iemands regt, den 9 april 1358.*

Ik Wauter van Halewine hervachtich meyere van Desselghem doe te wetene allen den ghenen die dese presente letteren sullen zien of hoeren lesen, dat ik wille, kenne ende consentere dat, metter waerhede die ghedaen was ende in wette gheset by Oliviere van den Dale stedehouder van der meyerie sonder den bailliu te Desselghem in myns heeren sabds heerscip van sente Pieters ende dat miere meyerien vorseit toebehoert, (in de welke waerhede bedreghen ende ghehouden waren Jan van Oeteghem de jonghe, Boudin Moenaerd ende Wauter Moulin) noch yet van datter af commen es, ofte commen ende spruten mach, my noch der meyerien niet meer rechts gheaquireert en sal wesen int vorseyde heerscip dan ic te vooren hadde, noch dat myn heere den abdt nochte der kerken van sente Pieters, int vorseyde heerscip van Desselghem geene prejudicie, noch my of der meyerien prejudicie draghen ofte doen sal contrarie den rechte; nemaer dat elc sal bliven in zyn goede recht ende possessie van allen saken als te voeren, ende ghelyc of die waerhede noyt ghedaen hadde gheweest. In kennessen van welke dinc zo heb ic Wauter meyer vorseit dese presente letteren bezeghelt met minen huuthanghenden zeghel int jaer ons Heeren M CCC LVIII den neghensten dach van aprille. — *Getrokken uyt eenen charter-boek.*

Acte van non prejuditie belangende eene dagwaerheyd gehouden door den bailliu en de leenmannen van den hove van Desselghem, gedagteekent den 16 february 1446.

Wy Philips, by den ghedoeghe ons Heeren, abdt van sente Pieters cloester by Ghendt van sente Benedictus ordene int bisdom van Doornike, doen te wetene allen lieden dat, uter dien dat up den derthiensten dach van january int jaer 1445, seker dachwaerhede heeft gheweest ende ghehouden es in onser kerken dorpe ende heerscip te Desselghem, by onsen bailliu ende mannen van leene, in welke waerhede waren bevonden mesdadich, ende daer over by wette ghepublijert ende uutghegheven, eenen ghelieeten Jan van der Speelt, overmits dat hy ghebroken hadde onse ghevangheuesse, ende Gillis van der Speelt ende Arnould van der Speelt, overmits dat zy hadden hulpen breken onse vorseyde vanghenesse ter selver plaetsen van Desselghem, waer uppe by vonesse van den vorsyden mannen was dach ghemaect den vorsyden Jan, Gillis ende Arnould, van den derthiensten daghe vorseyt tote up den vyfthienden daghe daer na volghende, omme te compareerne ende te commene in onsen hove van den mannen te sente Pieters tjegen onsen vorseyden bailliu, omme te hoerne tghund dat hy hemlieden heeschende was ter causen vorseyt. Ter welker dachvard: die was den 15den dach van der selver maend, de vornoemde Jan dede intimeren onsen vorseiden bailliu ende mannen wesende te dier tyt in ons hof tsente Pieters, sekere inhibicie van den hove van Dornike ghegheven ten versoucke van

ende afwindt by vonessen van scepenen van Desselghem vornoemt, daer af heeft Jan vorseyt t'derde

---

den selven Jan als clerc, tegen de welke inhibitie onsen vorsyden bailliu hem opponerde. Ende voort, overmids dat de vorseyde Gillis ende Arnould niet en quamen ter vorseyde dachvaert, zo was hemlieden, by vonnesse van onsen mannen, andren dach gemaect van den vornoemden 15den daghe tote op den 17den daghe van het jaer ende maend vorseyt; ende onsen bailliu ende mannen wesende in vullen hove t sente Pieters, schepenen van der kuere binnen Ghendt, ten versoucke van Rogiere van Haelwyn herfachtich meyer van onsen vorseyden dorpe ende herscap van Desselghem, deden tvorseyde hof sluten met hueren letteren inhoudende: dat men niet meer vortgaen en soude jeghen den vornoemden Gillis ende Arnould in onsen vorsyden hove; uute welken dinghen vorschreven sekere ghedinghe ende gheschillen zyn gheresen ende upghestaen voer de voerseyde scepenen, tusschen onsen bailliu in den name van ons ende onser kerken, begheerende revocatie van den zelven haren letteren ende openinghe van den hove; aenghesien dat dese zake was feodal ende leenachtich, waer af dat de vorseyde scepenen geene kennesse toe en behoerde over deene zyde, ende den vornoemden Rogier van Haelwyn, seggende dat de vorsyde waerhede niet ghehouden en was by de vorsyde mannen ende scepenen van Desselghem te gadere, ghelyc dats ghecostumeerd was alzo hy zeide, over dander zyde, sustinerende den voorseyden Rogier ende daer toe segghende, dat men ghelyke waerheden schuldich was te houdene metten mannen vorseyt ende schepenen van Desselghem, ende dat men daer dies ware in goeder possessien van ouden tiden; ende by also dat daer eenighe ghedaeghde orconden fallanten waren, dat van dien de kennisse ende tberecht scepenen van Desselghem toebehoeren soude, ende hem als meyer tderde van den boeten, versoeckende van dien ghekent ofte gheloechent te hebbene. Onsen bailliu sustinerde de contrarie van dien: seggende dat tstuc daer af questie es, sulc es dat scepenen van Desselghem daer af niet kennen en moghen in gheender manieren, maer behoert ter kennessen van den mannen met al dat er an cleeft. Waer op scepenen van der kuere vorseyt wysden: dat onse vorseide bailliu, den vorseyden Rogier te zinen voorstelle kennen ofte loechenen soude. Doch naer der hand, by tusschenspreken van goede lieden, zo syn de vorseyde partien veraccordeert in der manieren hier naer volghende, te wetene: dat de voorseyde Rogier consenteren sal in de vorseyde revocatie omme metter zake vorseyt voert te gane int hof van onsen mannen vorseit, behouden dats sy, zonder prejudicie van den selven Rogier, noch van zynen naercommers erfachteghe meyers van Desselghem noch van huerer heerlichede, ende dat wy daer af hem gheven sullen onse letteren van non prejudicie vor de toecommende tyden: twelke wy (mids dat de vorseyde Rogier in de vorseyde revocatie gheconsenteert heeft naer der inhoudene van den vorseyden ondersprekene) doen met desen presenten letteren, ghegheven onder onzen secreten zeghele int jaer ons Heeren M CCCC ses en veertich, den 16den dach van february. — *Dit stuk is getrokken uyt eenen ouden charter-boek.*

Brieven van inhibitie.

van den lande; ende gheldt, renten ende diensten even verre dat hy landt heeft, soe ende ghelic dat land te voeren sculdic was mynen heere ende der kerken vornoemt.. 22.° Item behoeren te desen leene alle de thienden die vallen moghen up de steden ende erven daer Gillis de Kyser nu op woent ende daer Tryse s'Rudders op woent, ende op een stuc lands dat west liegt an Gillis Kysers hofstede, dat nu Stassins Utenbrouckes es, ende al leght tusschen Jans bosch van Halewine vorseit, ende den straten die men noempt *ten Drissche ;* alle drie groet ontrent drye vierendeel van een

---

Notitie van eene generaele waerheyd gehouden in het dorp van sinte Pieters den 13 lauwe 1489.

Den 13den in lauwe anni 1489 was ghehauden eene duergaende waerhede : te houdene by bailliu mannen ende scepenen na de costume, ende waeren aldaer te vullen bedreghen ende bi vonnesse uutghegheven de naervolghende persoenen, ende by den heere inghedaegt te vierthien nachten in het hof van den meyere van sente Pieters, omme up hunlieden alzulken heesch ghemaeckt te zyne als men in raede vinden saude : eerst waren bedreghen Henderick Coels, Pietere Clernie ende Antonis Callaert, van dat zy ontvremd hadden zekere verkenen die toebehoerden Matheus Winne ende Daniel Haeck; insghelyckx Amiaen Helsius van dat hy ghequetst hadde een peerdt toebehoerende Daniel Haeck, in sulkerwys dats daer af starf; Lievinus de Croec van dat hy een rendt ghehaelt ende ghesleghen hadde uut t'huus te Meerelbeke toebehoerende Gillis de Broec ; Henderick Coels gheseyt de Brekere, Arekin filius Claes en Jan de Smet, van dat zy costumelick der lieder haudt afhaelden; Hannekin Peerins filius Gillis ende Pieter de Naeyer, van dat zy ghetwyst hebben up eenen Lieven Thienpont ; insghelyckx Lieven Bekaert. Gillis Blondeel, Pieter ende Jan de Rycke : van den welcken eenighe den heere paeyden; ende Annekin Peerens ende Pieter de Naeyere die niet en compareerden noch en antworden alle dese wettelicke daghen up hemlieden ghehouden, waren verwonnen by contumacien, ende den 9ten in aprille ghewyst ende ghecondemneert by den mannen ende scepenen, elcken in lx ponden parasyse, insghelyck Jan de Smet ghewyst in den ban van drie jaeren ; Lieven Belaert, Jan ende Pieter de Rycke als fallanten : elck van hemlieden in de boete van iij pt parasise. Ende waeren hier over dit vonnesse Jan Utergalyen als bailliu, ende als mannen, Symoen Cloeeman filius Symoens, Philips van den Bossche, Adriaen vander Straten, Jacop Lambrecht, ende Jan de Lieve; ende als scepenen Adriaen Claus, Gillis Baers ende Philips van der Moere. — *Getrokken uyt eenen ouden geschrevenen charter-boek.*

bunder, lettel min of meer.. 23.° Item waert alzoe dat, up t'heerscip vorseit van Desselghem, by den bailliu myns heeren ende der kerken jement ghevanghen ware, ende den bailliu den ghevanghenen vorseyt, an Jan van Halewyn ofte zynen stedehouder leverde, zo es hem Jan vornoemt ofte zynen stedehoudere drie daghen schuldech te bewaerne up zyn aventure, ende t'henden van den vorsyden drien daghen, zo es hem de vorseide Jan, an mynen heere vornoemt ofte zinen stedehoudere schuldech weder te leverene, ende men essen schuldech te ontfane; ende Jan noch zyn stedehouder ne es niet schuldech up t'heerscep te vanghene noch te arresteerne. Ende dit vorseyde leen zo dats vorschreven es, gheve ic Jan van Halewyn overe in vorme van raporte ende rechten denombremente, ende advoere het alzo te houdene van mynen heere ende zynder kerken vornoemt. In oorconden van welcken ic mynen zeghele gehanghen hebbe aen dese presente letteren gegheven ende ghedaen int jaer ons Heeren als men screef M IIIJ^{c} en twee den sesden dach in maerte. — *Gecopieert uyt eenen ouden charter-boek.*

Het decreet van het hof van den bisschop van Doornyk, vernieuwende, betrekkelyk tot den godsdienst, de oude en loffelyke gebruyken tusschen den clergé ende de parochiaenen der prochiekerke van 's Heylig-Kerst, den 20 october 1510.

In het begin van de vyfthiende eeuwe, waeren twist en moeyelykheden ontstaen tusschen de pastors, kapellanen en kosters der prochie-kerke van 's Heylig-Kerst ter eendere zyde, en de kerkmeesters en de ingezetene der zelve prochie ter andere. Dezen twist en moeyelykheden waeren betrekkelyk, niet alleen tot de pastorele en kerkelyke pligten die de pastors, de kapellaenen en de kosters aen hunne parochiaenen schuldig waren, nemaer ook tot de emolumenten en profyten die men voor de pastorele diensten mogte exigeren. By decreet van den officiael van Doornyk van den jaere 1420,

hadde men daer ontrent alles bepaelt en gereguleert in conformiteyt van het oud gebruyk, en eene copie van dit decreet was, ter instructie van een igelyk, ten toon gestelt in de kerke van 's Heylig-Kerst. Ook ten jaere 1485 hadde de officialiteyt van Doornyk het voorzeyde origineel decreet vernieuwt; doch voor den jaere 1510 was het laeste origineel decreet gelyk het eerste door ongeval ofte beroerten vernietigt, 't gene een pretext ofte oorzaeke uytmaekte, dat wederom nieuwe twisten en moeyelykheden ontstonden, ook niet tegenstaende dat de copie van het decreet anni 1420, vernieuwt anno 1485, alsdan in de kerke nog aengeplakt was. Doch eyndelinge namen beyde partyen in contestatie wezende, hun recours tot de officialiteyt ofte het hof van den bisschop van Doornyk, met verzoek dat het zelve by zyne opene letteren wederom zoude hebben willen vernieuwen het decreet van den jaere 1420, 't gene alzoo gebeurde op den 20 november 1510, by het stuk nu in origineel berustende onder de archiven van de provintie van Oost-Vlaenderen. Dezen naervolgenden chartre is waerschynelyk den eenigsten van dat slag, die niet vernietigt is geweest geduerende de troubelen de welke door de slegte regeringe van Philippus II geprovoqueert waeren.

Universis præsentes litteras inspecturis, officialis Tornacensis salutem in Domino. Exposuerunt nobis gravi cum querelâ honorabiles et providi viri: magistri fabricæ et parochiani ecclesiæ Sancti Christi Gandensis Tornacensis dyocesis, qualiter, per quemdam officialem Tornacensem nostrum prædecessorem, causâ questionum et contravertiarum (inter curatos capellanos et custodem ex unâ, et præfatos magistros fabricæ et parochianos ejusdem ecclesiæ Sancti Christi ex alterâ partibus, ratione jurium parochialium et salariorum capellanorum et custodis quam aliàs) subortarum, evitandarum et extinguendarum, et pro pace inter eos nutriendâ, certa statuta publica condita, et per præfatum officialem Tornacensem prædecessorem nostrum, autoritate ordinariâ, per omologationem et consensum partium hincindè confirmata, approbata et ratificata fuerunt: de quâ quidem confirmatione, approbatione et ratificatione, per præfatum officialem Tornacensem, litteræ patentes, sigillo sedis episcopalis Tornacensis munitæ, hujusmodi statuta in vulgari ydeomate continentes, confectæ fuerunt, quæ lapsû temporis, diffortunio, aut nimiâ vetustate

vel alio sinistro eventû, deperdita et consumpta existunt. Quapropter prædicti curati, capellani et custos præfatæ ecclesiæ Sancti Christi (scientes prædictas litteras originales hujusmodi statuta inter eos condita in se continentia, fore deperdita et consumpta) nonnumquam ultra ordinationem et taxam in dictis litteris contentas, a suis parochianis requirere non vererentur; licet causam ignorantiæ nullam habeant aut prætendere possint; cum hujusmodi statuta publica, in choro prædictæ ecclesiæ, in quadam tabellâ serâ firmatâ, ad perpetuam rei memoriam descripta existant. Nobis ea propter humiliter supplicaverunt quatenùs hujusmodi lites, quæstiones et controversias quæ verosimiliter oriri de novo formidantur, penitùs extinguere, et perpetuam pacem et concordiam inter eosdem curatos capellanos et custodem ex unâ, ac magistros fabricæ ac parochianos prædictæ ecclesiæ Sancti Christi, ut præmissum est, ex alterâ partibus, nutrire et fovere, ac ad hoc hujusmodi statuta publica renovare et corroborare, prædictâ ordinariâ autoritate, litterasque nostras approbatorias hujusmodi statuta publica in se continentes, dare et concedere dignaremur atque vellemus. Hujusmodi igitur statutorum tenor in vulgari ydiomate per præfatum dominum officialem Tornacensem prædecessorem nostrum edictorum, sequitur de verbo ad verbum et est talis.

Allen den ghenen die dese presente letteren zullen zien of hooren lesen, d'officiael van Doornike saluut in onsen Heere. Wy doen te wetene dat also tusschen den kerckmeesters ende die parochiaenen van der kercken van s'Heylichs Kerst van Ghendt van den dyocesen van Doornicke, claghers ende heeschers an d'een zyde, ende heer Gillis Dullaert priester prochiepape van der voorsyder kerken ende den

costere van der selver kercken an d'ander zyde twist was (ter causen alzo wel van den officie of dienste s'voorsydts prochiepapen ende costers, als van zekeren parochianelicken rechten ende profyten in de welcken die voorsyde prochiepape ende costere zyden t'hemlieden gehouden) de voorsyde parochianen gheresen zyn voor ons int hof van Doornicke met de materie ende questie; ende ghehoort by ons t'voorstel, de redenen ende gheschillen van partyen, wy aenhoorende dat de voorsyde partien sommierlic, sonder lanc vertier van rechte, op alle de voorschrevene zaken, te onser ordonnancie hemlieden willens ghesubmitteert hebben, syner neerstighe informatien alvooren op de voorsyde zaken, alzo wel by ons als t'onsen bevelene ghedaen; ende de voorsyde informacien by ons ghezien ende neersteglic ghemerckt, met al dat daer ancleven mach ons ende onsen moet daer toe met rechte porrende, ter supplicatien van den onderscee-deghende man Jan Figul procureur over ende in den name van den voorsyden kerckmeesters mitsgaders van eenighe van den voorsyden parochiaenen an d een zyde, ende van den voorschreven prochiepape ende costere an d'andre zyde (voor onslieden int hof voorschreven daer omme in persoone comparerende, met versoeck van onse ordonnancie ende voorsinighede op dat voorschreven es, den voorsyden partien in dese cause te nuttene,) zyden wy ende gaven uute, zegghen ende gheven uute int gheschrifte in deser manieren: — Wy officiael van Doornicke omme te nieten te doen ende te paysierne t'gheschil, wesende tusschen den voorsyden heer Gillis Dullaert presbyter ende prochiepape van de voorsyde kerke van s'Helichs Kerst van Ghent ende den costere van der selver kercke an d een zyde, ende de parochianen van de zelver

prochie an d'ander zyde, uuter occusoene van den rechten van der voorsyde prochie, ende prouffyten by den zelven prochiepape ende costere, van den voorschreven parochiaenen gheheescht, ghesien by ons de neerstighe informatie daer op te onsen bevelene ghedaen, ende de zelve informatie ghemerct, mitsgaders datter meer toe diende, hebben wy, ter bede van den voorsyden partien op de voorschrevene zaken, voorzien ende gheordonneert, voorzien ende ordonneren, in der manieren als hier na volght. 1.° Dat de voorsyde prochiepape t'sondaechs ende t'sintedaechs, de evangelie ende dwoort Gods, so hy best sal connen, syne parochianen ghehouden werdt te predekene ende te exponerene, en eenen capellaen te hebbene over visiterere; ende dat den costere, eenen onder costere weerdich ter zelver officie, schuldech werd te hebbene ende kiesene: volghende de costumen anderwaerf daer op ghehauden.. 2.° Item de zelve prochiepape ende costere, omme d'administracie van den sacramenten van den dopsele, eucaristien ende lesten olien, en zyn niet schuldech te heeschene; nemaer nemen sie alleenelic t'ghuent dat hemlieden de voorsyde parochiaenen gheven willen: behouden dien dat de voorsyde parochiaenen schuldech werden daer op te houdene de oude costumen, de welcke, op dat zyse niet houden en willen, men zalse daer toe bedwinghen by haren ordinarisse naer der vormen van den capitlen: *ad apostolicam de symoniá in fine*.. 3.° Item als de voorsyde prochianen overleden werden deser weerelt, ende men over hemlieden dienst doet, de voorsyde prochiepape zal hebben voor de vigilien vier grooten, ende voor de messe zes grooten, de costere vier grooten, diaken en subdiaken: elc van hemlieden drie grooten, de scolastre ende priesters die ten voorsyden dienste zyn zullen, elc twee

grooten ende de ondercostere eenen grooten. Ende als de doode lichamen van den voorschrevenen hemlieden parochianen, met processien van haren huusen ter kerken ghedreghen worden, de voorsyde prochiepape zal daerof hebben vier grooten ende de voorsyde costere, scholastere ende andere priesters daer wesende, twee grooten, d ondercostere eenen grooten; de gulde van onser Vrauwen, van elcken guldebroeder overleden, zal hebben twee keersen gheheeten ghemeenelic spenden ende de costere van elcken dienste vier kersen, van welcken de twee staen zullen up den autaer alzo langhe als den dienst Godts ghedueren zal, ende niet min de costere voorseyt zal hebben d'ander twee kersen; mits welcken hy zal leveren t'licht ter mattentyde alzot ghecostumeert es.. 4.° Item de jongheren die ten voorsyden dienste zullen zyn, zullen elc hebben eene keerse gheheeten spende.. 5.° Item als de prochianen zullen ordonneren te ludene in den torre: dat men heet t'groote gheluut, de costere zal hebben twaelf grooten.. 6.° Item van anderen gheluude, zal de costere hebben zes grooten: naer dat de lieden zyn, ten waere dat men de contrarie gheuseert hadde: welcke costume wy in dese sake willen ghehouden hebben.. 7.° Item als de aerme lieden sterven ende huerlieden doode lichame begraven werden int ghewyde met eender ghelesene messe, de prochiepape zal hebben vier grooten, ende de costere twee grooten ende twee van de kersen gheheeten spenden.. 8.° Item zo wanneer de arme lieden sterven ende huerlieden goet wert ghegheven ter taefel van den aermen, de prochiepape zal hebben vier grooten ende de costere zal hebben twee grooten.. 9.° Item ende by alzo dat zy zo aerme zyn dat er gheen goet, naer huerlieder doot, en blyft, den voorsyden prochie-

pape ende costere werden ghehouden te doene den dienst zonder loon: dat es om Gode, zonder eenich wederzegghen.. 10.° Item van den jongheren die onder hueren jaeren sterven, de prochiepape zal hebben vier grooten ende de costere twee grooten: mits welcken de voorsyde prochiepape zal celebreren eene ghelezene messe van requiem.. 11.° Item van den dertichsten ende jaerghetyden die niet ghestelt noch gheordonneert en zyn van den parochianen, de prochiepape zal hebben vier grooten ende de costere vier grooten. Item ende over elc van den voorsyden messen, zal de costere hebben twee kersen gheeten spenden.. 12.° Item de voorsyde parochianen zyn ghehouden huerlieder testament te ordonnerene naer de costume ende vryhede van hemlieden zonder eenighe limitacie; ende de ghuene die sterven zonder biechte, zyn sys weerdich, men zalse graven uup t'ghewyde, zonder dat huerlieder hoir of vrauwe ghehouden ofte ghedwonghen zal werden testament te ordonneerne ofte jets te ghevene: zonder dat boven ende hier naer begrepen staet.. 13.° Item ware dat zake dat de voorsyde prochiepape yemende in de kercke in ondertrouwe dade, daer en zal hy niet af heeschen; maer gheefde men hem yets, hy macht wel nemen; ende waert dat hy eenighe ondertrauwe dade te huerlieder huus, de zelve prochiepape zal hebben voor zyne pyne ende aerbeyt drie grooten; ende de costere by alzo dat hyer by ware, zal hebben onderhalven grooten; ende de voorsyde costere zal hebben van de gheboden te doene vier grooten.. 14.° Item de prochianen, die ondertrauwe ghedaen zynde, willende voortgaen metten huwelicke: alle haer gheboden hebbende, moghen commen t'sondachs ter hoochmessen, ende daer huwelic solempniseren ende trauwen, ende eene keerse van eenen

grooten met eenen zelveren penninc daer inne stekende, offeren; ende den costere als hy t'paes brynct, gheven eenen zelveren penninc: ende daer boven zo en moghen hemlieden de voorsyde prochiepape ende costere, niets heeschen.. 15.° Item als zy huerlieden huwelic solempniseren ende trauwen voor d'hoochmesse, daer af zyn zy schuldech te ghevene den zelven prochiepape achtiene of twaelf grooten zonder de messe, ende willen zy hebben eene messe, dan zal de voorsyde prochiepape hebben daer vooren vier grooten ende den costere twee grooten: behouden altoes de goede costumen van ouden tyden daer op ghecostumeert.. 16.° Item als de prochianen willen ter kercke commen, 't zy van brulochten, ofte van kerckganghen van kinde: eyst met eene messe, de prochiepape zal hebben vier grooten, eyst zonder messe, zo zal de prochiepape hebben zynen penninc van inleedene ende de costere zynen paespenninc.. 17.° Item van elcker messe daer de costere den aultaer bereet ende den priester dient, zal hebben vier myten: by alzo dat er in de messe zo vele gheoffert werdt.. 18.° Item als men eenighe vrauwen ontscaect ofte wechleet, de boeten ofte amenden, behooren den spirituelen heere van Doornicke, ende niet den prochiepape: danof zo ne zal de voorsyde prochiepape van zynen parochianen gheen recht hebben, of d amenden daer af heeschene.. 19.° Item van den letteren van orcondscepe van den voorsyden prochiepape, in de zake van huwelicke gaende an den deken ofte prochiepapen, de zelve prochiepape zal hebben zes grooten; ende alzo vele van den brieven van orcondscepen die hy gheeft an eenigh van zynen prochianen: dat hy kindt es van der kercke; met welcker taxacie de voorsyde prochiepape es schuldech de voorsyde brieven,

elcken diese heeschen zal, te expedierene zonder meer te heeschene.. 20.° Item als de voorsyde prochiepape de letteren van den hove van Doornicke jeghens zyne prochianen, te hueren properen persoon, buten de voorsyde kercke executeren zal, daer af zal hy hebben eenen grooten, ende doet hy de executie in de voorsyde kercke, daer af zal hy nemen alleenelic vier meyten.. 21.° Item de prochiepape es schuldech alle de jaerghetyden ghestelt ende gheordonneert by zynen parochianen ende in den registre gheschreven, te doene ten daghe in den zelven registre gheordonneert, ende anders niet; dats te wetene: naer de noene, vigilien ende s'anderdaeghs daer naer, de messe voor den thien hueren van den morghenstondt, ende de costere es schuldech te ludene over elc jaerghetyde alzo men ghecostumeert heeft.. 22.° Item zo wanneer dat de voorsyde prochianen hare sepulture kiesen buuten der zelver prochie, zo zullen huerlieden vrienden vry ende quyte wesen jeghen den voorsyden prochiepape, met de exequien die men zegghen ende doen zal in de zelve prochiekerke, t'lyc daer present wesende: welcke exequien ghedaen, men zal moghen de voorsyde lichame vryhelic draghen t'eender andere plaetse; ende by alzo dat de voorsyde prochianen, de voorsyde exequien, jeghen hueren voorsyden prochiepape lossen willen, doen daer inne naer de costume tot noch gheobserveert, gheweghen de ryckheyt van den voorsyden dooden: zo dat de voorsyde lossinghe, buuten weghe van redenen niet en gaet: behouden de ghemeene redelicke rechten uut het fait van den mendicanten.. 23.° Item de mendicanten, mits dat zy alzo wel prediken binnen vastenen als in andere tyden in de voorsyde kercke, alle de eyeren die men hemlieden dar gaderen zal, zullen zy gheheel hebben

ende ontfaen, zonder datter de voorsyde prochiepape eenich recht an hebben zal; ende dat de voorsyde eyeren zullen versaemelt werden onder de handen van den ontfanghers van der kercke ende niet onder den prochiepape.

Deze eyeren nu genaemt paeseyeren, wierden met een zonderbaer couleur overstreken, om zoo veel mogelyk te beletten dat afjonstige lieden aen goede eyeren, geene slegte en zoude hebben kounen substitueren. Noyt en zag men binnen Gend zoo veel paeseyeren als ten jare 1790. Voorders weynige dagen naer dat men de propositien van vrede door den keyzer Leopold II aen de Staeten van Vlaenderen gedaen, hadde verworpen, copieerde ik, op den archive-zolder der stad Gend, het naervolgende stuk, het welk my alsdan merkweirdig scheen, ook niet tegenstaende ik daer op geene date bevond.

Appoinctement tusschen den deken van den kerstenen ende andere prochiepapen der stede van Ghendt ter eendre side, ende de vier ordinen mendicanten der zelver stede ter andre, ter causen van diverschen verstanden die zy ghehad hadden int predicken van den confessionalen.

Kenlic zy allen lieden dat heer Jan de Loose deken van den kerstenhede metten prochiepapen ende den vier ordenen mendicanten der stede van Ghendt, waeren ontboden voor scepenen van der keure der selver stede omme zekere zaken, ende dat hemlieden alsdan ghevraegt was: hoe dat zy vereenicht waren up het gheschil dat tusschen hunliedcn gheresen was, op de materie van eens s'jaers by zynen prochiepape te bichten te gane; mits dat by dien diversche opinien onder het volck ghecommen waren; ende omme dat zy in die questie waren gheaccordeert so scepenen verstaen hadden, so baden zylieden ende begheerden te wetene de conclusie van dien. Uup dwelc de zelve prochiepapen ende vier ordine eendrachtiglyck deden verantworden by den voorsyden deken van der kerstenhede, dat zy, by tusschensprekene van eerweerdighe vaeder in Gode mynheer den suffragaen ende proost van Ronsse, alsdan commissaris van zekeren aflaeten, veraccordeert waren ende zyn in deser manieren. Te wetene dats betaemt ende redelic es, dat elc mensche eens s'jaers voor zynen prochiepape te biechten gae; maer dat hy niet by noode daer inne en es verbonden: alzo verre als dat hy confessionalen van gracie heeft, ofte dat hy voor de gheautoriseerde van de voorsyde vier ordinen te biechten gae: doch zullen nechtans de vier ordinen t'volck vermaenen by predicatien ende andersins, eens s'jaers te gaene by hueren prochiepape te biechten, sonderlinghe te paesschen, om hem reverentie ende weerdicheit te bewysen; ende de prochiepapen zullen segghen den volcke: dat men unt noode daer toe niet verbonden en es; ende zy zullen hun voortan vermyden zulcke gheboden te doene als zy plachten voor paeschen te doene in contrarien van desen.

24. Item de voorsyde prochianen huushoudende, zyn schuldech van rechter costumen, huere natale te paesschen en te sincxenen ende te kersavonde: dats te wetene van elcken natale twee

penninghen.. 25.° Item de costere van de voorsyde prochie, zal omme de prochie gaen draghen t'wynwatere de voorsyde drie feesten: paesschen, sincxenen ende kersavonde; ende van elcken ende yegelicken zyne costen by hem selven doende, zal hy hebben vier myten.. 26.° Item de prochianen zyn schuldech te oudene, als van ouden tiden ghecostumeert, den voorsyden costere syne scoens, broot ende eyeren.. 27.° Item de voorsyde costere es sculdech alle nachte te slapene in de voorsyde prochiekercke, ofte den ondercostere in zyn stede daer te doen slapene.. 28.° Item op ende metgaders alle de voorsyde artikelen, zullen de voorsyde prochiepape ende costere doen huere officien ende dienst, ende elckerlicken bereet zyn, alzoot van ouden tyden ghecostumeert es.. 29.° Item wert schuldech de voorsyde prochiepape de diensten ende goddelycke officien welcke men ghecostumeert heeft te doene voor de noene, te houdene ende te vuldoene ofte te doen doene ter ellefster huure ofte daer ontrent van der middaghmaeltheyt; ende in allen anderen saken, zo wert hy ghehouden de lovelicke ende oude costumen te achtervolghene; ende in twyffele, zo zal men hebben recours te ons ofte andre officialen van Doornicke onse naercommers, ende an t'hof van Doornicke, ten welcken wy de macht reserveren om al dat voorsyt es, ende elc point byzondere, te corrigirene ende int betere te reformerene ende te beleedene alzoot behooren zal; ende, *want* (*vermits*) ter instancie ende vervolghe van den voorsyden prochianen, wy dese provisie ende ordonnanchie ghemaeckt hebben, daer omme zo compenseren wy de costen hier omme ghedaen d'eene jeghen d'andere; ende dit uut causen: behouden dien, dat de voorsyde prochianen zullen vervanghen den notaris die d'in-

formacie ghedaen heeft van zynen redelicken sallaris. Ende by dese ordonnanchie en meenen wy niet te verminderen s'patroons rechten van der voorsyder kercke ofte eenichs anders. Waeromme wy bevelen allen ende yeghelycken priesters, prochiepapen ende prochianen van der stede van der zelver dyocese ende den notaris ende apparituer van den hove van Doornicke ten welcken dese onse brieven commen zullen, dat zy alle de voorsyde dinghen lezen, publiceren, beteeckenen ende insinueren waer, wanneer ende t'allen tyden zy daer op van den bringhere van desen, versocht zullen werden: of éenich van hemlieden t'versocht werdt. In orcontscepe ende waerhede van alle welcke voorsyde dinghen, hebben wy den zeghel van der siege van Doornicke ghedaen hanghen an dese presente letteren, ghegheven ende ghedaen int jaer ons Heeren 1420 ter sester ferie naer sente Cathelynen feeste den 29ten dach van november.

Nos igitur officialis Tornacensis, attendens quod jure sit civili statutum: ut, quando per periculum testium formidatur, ne veritas occultetur et probandi copia fortuitis casibus subtrahatur, etiam lite non in contestatâ, testes valetudinarii et alii de quibus ex aliquâ rationabili causâ tenentur, ad testimonium admittantur, ejusdem æquitatis similitudine, prænotata statuta (quæ jam nimiâ vetustate consumpta aut aliàs ut prædictum est, fuerunt litteris autenticis et sigillo curiæ Tornacensis sigillata ac per prædecessorem nostrum officialem Tornacensem edicta et approbata) duximus renovanda: nolentes quod ex renovatione hujusmodi, novum jus dictæ ecclesiæ acquiratur; sed dictorum statutorum vigor et ordinatio, in suis firmitate et robore conserven-

tur. Mandamus decano christianitatis loci, omnibusque et singulis presbytris, capellanis, notariis et tabellionibus publicis quibuscumque in civitate et dyocesi Tornacensi ubilibet constitutis, quatenùs præmissa omnia et singula legant, publicent et notificent, intiment et insinuent ubi, quando ac totiens quotiens opus fuerit ac super eo fuerint requisiti, seu eorum alter fuerit requisitus. In cujus rei testimonium, sigillum sedis episcopalis Tornacensis præsentibus nostris litteris duximus apponendum. Datum Brugis prædictæ dyocesis Tornacensis anno Domini 1486, feriâ sextâ ante dominicam in ramis palmarum, mensis aprilis die sextâ. Sic signatum in parte superiori supra plicam : de mandato domini officialis, et in parte inferiori pectars. Iterum republicata anno 1510 mense octobris die vigesimo. — *Sur le dos de cette chartre qui faisait partie des archives de l'évêché de Gand, est écrit :* casse 20 N. 2. N.° 89.

Domina Margareta Flandriæ comitissa notificat quomodo decimæ de Caperike, de Lembeke, de Eclo, sanctæ Crucis de Basseveldc, de Pietâ etc. etc. quas Gerardus dictus Diabolus de Gandavo, ab eâ in fœdum tenebat, redemptæ fuerunt a tribus ecclesiis : beatæ Mariæ Tornacensis, sancti Petri Gandensis, et de honore beatæ Mariæ Virginis juxta Felines, anno 1261 mense augusti.

Margareta Flandriæ et Haynoniæ comitissa, universis præsentes litteras inspecturis salutem. Notum vobis facimus quod ecclesiæ beatæ Mariæ Tornacensis, beati Petri Gandensis, et de honore beatæ Mariæ Virginis juxta Felines cystersiensis ordinis, decimas omnes majores et minutas quas

fidelis noster dominus Gerardus de Gandavo et Elisabeth ejus uxor habebant et tenebant a nobis in fœdum in parochiis de Caperike, de Lembeke, de Eclo, sanctæ Crucis de Bassevelde et de Pietâ ac locis vicinis consistentes, de manû ejusdem domini Gerardi et Elisabeth ejus uxoris, de nostro et charissimi filii nostri Guidonis Flandriæ comitis consensû, redimerunt, et easdem decimas, de nostro mandato, in manû Ægidii de Machline militis baillivi nostri Gandensis per litteras nostras patentes ad hoc a nobis deputati, dicti dominus Gerardus et Elisabeth ejus uxor reportaverunt, werpiverunt et effestuecaverunt secundum legem patriæ et judicium hominum nostrorum parium ipsorum domini Gerardi et ejus uxoris (*). Atque idem

---

(*) *Gerardus de Gandavo dictus Diabolus, notificat per litteras patentes, pro quâ summâ et in quam finem, de consensû Margaretæ Flandriæ comitissæ, ab eo et uxore ejus redemptæ fuerunt decimæ de Caperike, de Lembeke, de Eclo, sanctæ Crucis de Bassevelde, de Pieta etc. carta anni 1261 mensis augusti.*

Universis præsentes litteras inspecturis, Gerardus dictus Diabolus de Gandavo miles et Elizabeth ejus uxor salutem in Domino. Noveritis quod ecclesia Tornacensis, ecclesia sancti Petri juxta Gandavum et ecclesia de honore sanctæ Virginis juxta Felines cystersiensis ordinis, decimas, in parochiis de Caprye, de Lembeke, de Eclo, sanctæ Crucis de Bassevelde, de Pietâ et in convicinis locis jacentes: quas decimas, tam majores quam minutas, nos habebamus et tenebamus in fœdum ab illustri dominâ nostrâ Margaretâ Flandriæ et Haynouiæ comitissâ, de manibus nostris redimerunt et acquisiverunt pro duobus milibus ac centum et quinquaginta libris et decem solidis flandrensis monetæ: quam quidem pecuniæ summam nobis benè et legitimè dictæ ecclesiæ persolverunt et de quibus nos benè pagatos tenemus. Et tribus proclamationibus, ritè et secundum legem in parochiis de Bassevelde et de Caperic factis et in aliis omnibus parochiis in quibus dictæ decimæ consistunt, per dictum Egidium de Machline militem: tunc temporis existentem baillivum Gandensem, ad speciale mandatum dominæ comitissæ prædictæ, in præsentiâ dicti domini Ægidii baillivi Gandensis ac hominum dictæ dominæ comitissæ ac parium nostrorum, dictas decimas omnes et singulas cum omni jure quod in eisdem decimis nobis et successoribus nostris competebat vel competere poterat in futurum, in manû dicti domini Ægidei, ad opus ecclesiarum prædictarum reportavimus, werpivimus et effestucavimus: assistantibus hominibus dominæ comitissæ prædictæ et paribus nostris, ad submonitionem

Ægidius baillivus noster easdem decimas, sicut a nobis receperat in mandatis, procuratoribus dictarum trium ecclesiarum tradidit, et easdem ecclesias de dictis decimis legitimè investivit; quæ omnia et singula præmissa, nos et carissimus filius noster Guido Flandriæ comes laudamus et approbamus, atque easdem decimas ab omni servitio feodali vel onere penitùs liberamus, et eas superdictis tribus ecclesiis tradimus et concedimus pro æquali portione

---

dicti domini Ægidii baillivi Gandensis, judicantibus: quod dicta reportatio, werpitio et effestucatio benè et legitimè factæ erant, et quod in eisdem decimis nichil juris de cæterò poteramus reclamare; judicantibus etiam prædictis hominibus dicti comitis, quod dicta pecunia in bonis feodalibus totaliter esset reponenda. Judicaverunt etiam homines prædicti, quod dictus dominus Ægidius baillivus supradictas ecclesias poterat et debebat investire, et dictus dominus Ægidius baillivus prædictus, procuratores dictarum ecclesiarum: videlicet virum venerabilem J. abbatem sancti Petri Gandensis, et dominum Arnulphum de Maldenghem canonicum Tornacensem procuratorem ecclesiæ suæ et ecclesiæ de Felines, coram hominibus dictæ dominæ comitissæ præsentes, de dictis decimis majoribus ac minutis, atque omni jure quod in eisdem nobis prius competebat vel competere poterat, investivit: liberatis eisdem decimis ab omni servicio feodali juxta præceptum dominæ comitissæ prædictæ: adstantibus hominibus dominæ comitissæ, et, ad submonitionem dicti domini Ægidii baillivi Gandensis prædicti, judicantibus, quod dictæ tres ecclesiæ benè et legitimè de decimis sæpe dictis essent investitæ; et ad majorem securitatem omnium præmissorum, ego Elisabeth uxor domini Gerardi militis prædicti, in præsentiâ dicti domini Ægidii baillivi Gandensis et sæpe dictorum hominum dictæ comitissæ, corporale præstavi sacramentum de consensû et voluntate domini Gerardi mariti mei, et, sub religione præstiti sacramenti, firmiter promisi quod in eisdem decimis, per me vel per alium, clam vel palam nichil juris reclamabo. Confessa sum etiam quod, nec metû nec vi inducta sed ex voluntate meâ præmissa omnia faciebam, et ego dictus Gerardus miles, ratam habeo et gratam, promissionem et professionem et factum quæ dicta Elisabeth uxor mea fecit in præmissis. Nomina autem hominum dominæ comitissæ in quorum præsentiâ omnia et singula acta sunt, et qui judicia supradicta protulerunt sunt ea: dominus Eustachius de Lembeke, dominus Daneel de Brakele, dominus Symoen de Vaernewyc, dominus Walterus de Wessenghem dictus Moer: milites, dominus Philippus de Valle; Sigerus de Hamme, Daniel filius domini Walteri de Curtraco, Walterus Busere de Bassevelde, Hugo filius Danielis, Morinus de Afsné et plures alii, in cujus rei testimonium et munimen, præsentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda. Actum et datum anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo primo, mense februarii. — *Excerptum ex antiquo cartulario.*

perpetuò tenendas et habendas. In cujus rei testimonium, nos Margareta comitissa superius nominata et ego Guido filius ejus comes Flandriæ præsentes litteras sigillorum nostrorum munimine fecimus roborare. Datum anno Domini millesimo sexagesimo primo, mense augusti. — *Hoc diploma excerptum ex antiquo cartularo.*

Kora continens leges, libertates, jura ac privilegia, per Johannem divinâ permissione abbatem monasterii sancti Petri Gandensis, concessa communitati villæ de Saffelare, ubi omnimodâ gaudebat jurisdictione temporali anno 1264 mense februarii.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, J. divinâ permissione abbas sancti Petri Gandensis totusque ejusdem loci conventus, universis præsentem paginam inspecturis salutem ac puram in Domino caritatem. Notum sit omnibus tam præsentibus quam futuris, quod, cum hospites nostri commorantes in villâ nostrâ de Saffelare in quâ obtinemus jurisdictionem omnimodam temporalem (*), quasdam consuetudines sive statuta quibus

(*) *De quibusdam terris in parochiis de Saffelare et de Vorst quas Raso de Gavere in fœdum tenuit ab abbate sancti Petri carta anni 1284 mensis septembris.*

Universis præsentes litteras inspecturis. Raso dominus de Gavere miles et Beatrix ejus uxor salutem in Domino. Noveriut universi quod ego Raso dominus de Gavere pro quibusdam terris jacentibus apud Safflare quas a monasterio sancti Petri Gandensis tenebam in fœdum, et quas ad instantiam meam viri religiosi abbas et conventus dicti monasterii a jure feodali et homagio liberaverunt et quitaverunt, juxta conventionem inter me et ipsos viros religiosos super hoc habitam, in recompensionem dictarum terrarum dedi et deliberavi præfatis abbati et conventui et eorum nuncio, ad opus ipsorum, quasdam terras meas subnotatas jacentes infra parochias de Vorst: videlicet quinque bonaria quæ vocautur *Lenacker*, et *ten Borne* sancti Martini et *Dries* juxta atrium, item unum bonarium retro wassene quod quondam fuit Willelmi de Merendre, item tria bonaria quæ dicuntur *Molenacker* et *Ram*, quas terras homines mei fœdales: scilicet Arnulphus filius Flandrinæ, Arnulphus Hamer, Arnulphus Paridaen, Andreas ejus frater, Rogerus de Gavere et

uterentur pro legibus, in villâ prædictâ a prædecessoribus nostris ac a nobis, ad certum tempus sibi concessas, aliquamdiu observassent, tandem, elapso tempore sibi præfinito, volentes ac desiderantes hospites nostri prædicti certis alligari statutis, ac eisdem statutis quasi legibus, se posterosque suos gubernari, nostram aggressi præsentiam, nobis supplicando humiliter postulaverunt ut, pro Dei omnipotentis amore, certa statuta ab habitatoribus villæ prædictæ, in eadem villâ perpetuò observanda, per ordinationem nostram benignè perhabita, traderemus eisdem. Nos verò petitionem eorumdem justam ac necessariam judicantes

---

Bodinus de Dico, ad submonitionem domini Laurentii militis ad hoc a me legitimè coram ipsis constituti, judicantes esse francum allodium meum, estimaverunt ad valorem decem librarum flandrensium annui redditûs, quas etiam terras dictis abbati et conventui ac eorum nuncio, ad opus ipsorum legitimè werpivi juxta legem patriæ coram dictis hominibus feodalibus meis qui, ad submonitionem dicti domini Laurentii ad hoc ut dictum est constituti, judicando dixerunt me de dictis terris plenè exheredatum, et ipsos abbatem et conventum de dictis terris ritè et legitimè adheredatos. Postmodùm autem præmissis rite actis, ego Raso dominus de Gavere prædictas terras superius notatas ab eisdem abbate et conventû ritè recepi in fœdum coram hominibus feodalibus dictorum abbatis et conventûs: scilicet domino Johanne de Avelghem, domino Symone de Vaernewyc militibus, Symone dicto Brune et Balduino Koker ac pluribus aliis, promittens quod ego et successores mei easdem terras in perpetuum tenebimus in fœdum ab abbate et conventû supradictis, facturi ego et successores mei mihi successuri, inposterùm pro hujusmodi terris, dictis abbati et conventui homagia et servitia consueta, et ad hæc omnia observanda, me et successores meos in perpetuum obligavi et etiam obligo tenore præsentium litterarum. Ego verò Beatrix uxor ejusdem domini Rasonis, prædictis werpitioni et adheredationi ac aliis omnibus spontè et expressè consensi et etiam consentio, obligans me et heredes meos ad ea omnia observanda; promittentes firmiter nos Raso et Beatrix prædicti, quod, contra promissa vel aliquod promissorum, per nos vel per alium non veniemus in futurum, renunciantes omni exceptioni omnique auxilio consuetudinis aut juris scripti, quæ circa præmissa, nobis possent prodesse et dictis abbati et conventui obesse. Et ut hæc omnia firma permaneant, et nulli nostrorum aut alicui alio facultas pateat in contrarium veniendi, nos Raso et Beaterix antedicti præsentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda. Datum anno Domini M CC LXX° quarto, mense septembris. — *Legitur in fine cartæ:* Collatio facta est ad originales litteras mense julii anno M CCC XXIX°.

nec non advertentes quod, obtentis petitis, habitatores villæ prædictæ tam præsentes quam futuri, in posterò tantò possent securius ac deberent gubernari, facilius eorumdem præces exaudivimus atque hæc infrascripta statuta, sufficienti deliberatione perhabitâ super eisdem, ad instantiam et petitionem prædictorum hospitum nostrorum, eis tradidimus ac decrevimus ea pro legibus in villâ nostrâ prædictâ ab eisdem hospitibus nostris perpetuò observanda, hoc est

In den name der helegher onverscheedeger Drievoudighede. Jan by den godliken ghedoeghe abdt te sente Pieters te Ghendt ende al t'couvent van der selver stede, allen den ghenen die dese letteren zullen beschauwen, saluut ende reyne in onsen Heere caritate. Kenlic zy hem allen: also wel die nu zyn als die te commene zyn, dat an onse laete woenende in onse dorp van Saffelaer, in welk dat wy houdende zyn alle werlike heerscepie, sekere ghewoonten ofte statuten van den welken zy useerden over wet int voerseide duerp, hem van onsen voerders ende van ons waren ghegheven te houdene t'eenen zekeren termine; maer alzoi dien termin nu verleden ende ghehent was, so wilden onse vorseide laeten ende begheerden, ghebonden te zine met zekeren statuten, ende van den selven statuten als wet, hemlieden ende haeren nacommeren eeuwelike te ghebrukene; dus quamen zy in onse presentie, ons ootmoedelike suppliërende ende heeschende omme de minne s'almachtichs Godts, dat wy, agtervolgende onse vorige goedertierighe ordonanchie, hun sekere statuten in het ghemelde durp eeuwiglic te achtervolghene, souden hebben willen geven. Wy gheneight tot huerlieder beede, als de selve recht-

veerdich ende noetsaeckelic oerdeelende, ghelet oec dat onse voerseyde laeten present ende toecommende, by dien middel, met des te meerere versekerthede sullen connen ende moeten worden bestiert, hebben darom met des te meer goedertierentheit de selve hunne beede anhoert, ende de volghende statuten, nadien wy ons dar up souffissantelic hadden beraet, op de beede ende het versoeck van onse voerseyde laeten, hun desen t scaertre ghegheven ende ghedecreteert, ten eynde sy, in de prochie van Saffelare eeuwich souden achtervolghen alle de artiklen ende ordinanchien daer by verclaert, ende de welke luden als volgt.

1.° In primis, si quis homicidium perpetraverit, et super hoc fuerit convictus, in potestate domini erit de corpore et de omni possessione suâ. — *Int eerste, zo wie die manslacht doet ende daer af verwonnen wert, zal zyn in s'heeren moghenthede van lichame ende van al zinen goede.*

2.° Consanguineus illius qui bannitus est causâ homicidii, reconcilietur consanguineis hominis occisi cum decem libris. — *Voert t'sgheens maghe die ghebannen es om zaken van manslachte, zalt moghen beteren an den maghen van den ghenen die doot ghesleghen es, met* x *pont.*

3.° Homicida verò cum domino reconciliari non debet, nisi prius factâ pace cum amicis occisi. — *Ende die manslachters zyn, ne mogen niet pays te makene metten heere, en ware of zy t'eersten pays ghemaect hadden met den vrienden van den doeden.*

4.° Sciendum etiam quod cuilibet licet pro *noetweerre*, corpus suum defendere absque omni forisfacto: dummodò hoc faciat armis non interdictis; et invadens solvet emendam utriusque. — *Voerd*

es te wetene oec dat elken toebehoert, sinen lychame te beschermene over noedweere zonder eenich mesdaet, als hy dat doet zonder verbodene wapine; ende de beghinre hier af, zal ghelden de boete van beeden.

5.° Cum alicujus uxor vel puer vel consanguineus, ictû vel tractû bouum, proprio currû vel alio instrumento, casû fortuito, vulneratur vel interficitur, erga dominum ab omni forefacto debet manere immunis: cum satis suo infortunio sit punitus. — *Als yemens wyf, kind, of neve, ofte jement anders van sine familie by slaeghe ofte treckinghe van zinres zelves ossen ofte waeghene, ofte van eenighen andren instrumente, bi eenigher avanture, wort ghewont ofte doet ghesleghen, hi es schuldich te blivene ongheouden jeghen den heere van eenigher mesdaet, bedy hy ghenouch es ghepiint met sinen onghevalle.*

6.° Similiter si quis alienus, simili casû lædatur, possessor equorum vel bovum, non debet subjacere alicui forisfacto: nisi ab heri vel nudius tertius animal fuerit manifestè noxæ, nam tunc debet pro forefacto illius viri stare: nisi illud a domo suâ expellat et abnegat. — *In gheliken, ware dat zake dat yment vremdts wirde ghequetst, de bezitter van den paerden ofte ossen, ne es schuldech geene misdaet; en ware of de beeste van gisteren ofte van eergisteren openbaerlick pynelick hadde geweest, dan es hy schuldech te rechte te staene voor de misdaet: ten ware dat hy de beeste hute sinen huuse stake ende loeghende.*

7.° Idem intelligendum est, cum contingat aliquem lædi a molendino, vel in elevatione domûs. — *Voerts es t'selve te verstane, alzo yment ghequetst wert van muelene, ofte waer men huuse bauwt.*

8.° Si quis aliquem vulneraverit canipulo vel clavâ tortosâ, manum amittet: nisi gratiâ domini redimatur; si autem emenda fuerit pro gratiâ prædictorum, satisfaciat prius vulnerato secundum qualitatem vulneris per judicium scabinornm. — *Voert, zo wie zo yemene wont met knive ofte met colve ghepint, hi verliest zine hant: en ware of zoe by gracien van den heere wirde verlost; waert oec t'sake dat de beteringhe van den vorseyden dinghen by gracie waere, zo zoude hy eerst den ghewonden ghenouch moeten doen ten vonesse van scepenen: dats te verstaene na der groete van der wonde.*

9.° Qui autem canipulum, vel clavam clavis ferreis stipatam, ferre probatus fuerit, dabit domino x solidos. — *Voert so wie knive of ghepinde colven, of colven met yseren naglen besleghen draghet, ende dats gheprouft wert, hy zal gheven den heere* x *schel.*

10.° Qui canipulum super aliquem traxerit, licet ipsum non lædat, solvet domino quadraginta solidos. — *Zo wie up yemene knif trect, al en quetstene hi niet daer mede, zal gheven den heere veertech schelen.*

11.° Qui super alium gladium totum extraxerit, licet ipsum cum eodem gladio non percusserit, solvet domino xx solidos. — *So wie op yemene zweert al uute trect, al eist dat hine met dien zweerde niet ne slaet, zal gheven den heere* xx *scelen.*

12.° Si quis alicui membrum amputaverit, tale amittet: manum pro manû, aurum pro aure, occulum pro occulo, pedem pro pede: de quatuor istis nisi gratiâ domini non indulgebitur, et tunc de emendâ xx lib., habebit læsus x libras et dominus x lib. — *So wie anderen let aflaet, al sulck zal hy verliesen: hand over hand, ore over ore, hooghe*

over hooghe, voet over voet: van desen vieren saken, en ware by gracien van den heere, en zalre geene worden vergeven, ende dan zal die ghequetste hebben van de boete x *pt ende den heere* x *pt.*

13.° Qui aliquem affolaverit, debet domino v lib. et homini affolato v lib.; si autem illa affolatio nimis enormis fuerit, emendabit læso per consilium scabinorum. — *So wie yemene affolert, es schuldech den heere* v *pont ende den gheaffolerden mensche* v *pont: ware de affoleringhe buuten maeten groet, dat zoude hi beteren den ghequetsten bi raede van scepenen.*

14.° Qui aliquem in capite vulneraverit, ità quod os scindi oporteat, debet domino quinque libras, et homini vulnerato quinque libras. Si autem vulnus fuerit penetratum in corpore vel in capite, dabit domino vj lib. et homini vulnerato vj lib. — *So wie eenen anderen wondt an het hoeft, so dat men t'been houwen moet, es schuldech den heere* v *pt ende den ghewonden mensche* v *pt. Es oc dat sake dat de wonde ware zo diep datter vreese ware in den lichame ofte int hoeft, so zal hi den heere geven* vj *pt ende den ghewonden mensche* vj *pt.*

15.° Qui aliquem capillis traxerit, vel alapam dederit vel pugno percusserit sine sanguinis effusione vel sine casû, dabit domino decem solidos et læso decem solidos. — *So wie anderen ghetroken sal hebben metten harre, ofte kynneback-smeten ghegheven, ofte metter vuyst ghesleghen zonder bloetstortinghe ende zonder dat hi valle, zal gheven den heere* x *sch. ende den ghequetsten* x *schel.*

16.° Si quis aliquem baculo percusserit sine sanguinis effusione, et percussus non ceciderit, dabit domino xx solidos et percusso xx solidos. Si ceciderit percussus, dabit domino percutiens xl soli-

dos et læso xl; et si sanguinem effuderit, percutiens dabit domino tres libras et læso tres libras. — *So wie anderen slaet metten stocke zonder bloet, ende de gesleghene niet ne valt, den slaegher sal gheven den heere* xx *schelen ende den ghesleghenen* xx *schelen. Valt ooc den ghesleghenen, zo zal den ghenen die hem slaet, gheven den heere* xl *schel. ende den ghesleghenen* xl *schel.; ende sturt hy bloet, zo zal de slaghere gheven den heere* iij *pdt ende den ghesleghenen* iij *pdt.*

17.° Si quis convictus fuerit per scabinos, quod per mensuram minorem quam per gandensem, mensus fuerit vinum, cervisiam vel aliud potum, vel etiam bladum vel avenam, dabit domino x solidos. — *Zo wie verwonnen werdt met scepenen dat hy, met minder maten dan de ghendtsche mate, ghemeten hevet wyn ofte bier, of eenighen anderen dranck, of graen of evene, zal gheven den heere* x *schel.*

18.° Si assultus domûs per diem fuerit factus armis et communicato consilio, et hoc scabinis constiterit, dabit ductor, domino v lib., conquerenti iij lib.; et quilibet de præstantibus consilium dabit domino xl solidos et conquerenti xx solidos. Si assultus domûs per noctem fuerit factus, dabit ductor domino xv lib. et conquerenti v lib.; et quilibet auxiliator dabit domino v lib., conquerenti xx solidos. Licet illis qui infra domum sunt ubi assultus fit: sive assultus fiet per diem sive per noctem, se defendere quibuslibet armis absque omni forisfacto. — *So wie huussoekinghe doet met wapenen over daghe, ende bi vorgaenden rade, ende dats scepenen kenlic es, zo zal de leedere gheven den heere* v *pt ende den claghere* iij *pt; ende elc die hier toe raet ghegheven heeft, zal gheven den heere* xl *schel. ende den claghere* xx *schel. Die huussoekinghe doet bi nachte; de leedere zal gheven*

den heere xv *pt*, *den claghere* v *pt*, *ende elc hulper zal gheven den heere* v *pt ende den claghere* xx *schel. Voerders zo eist gheorloeft den ghenen die binnen den huuse zyn daer men huussoekinghe doet, of daer de huussoekinghe ghedaen zal worden t'si bi daghe ofte bi nachte, dat hi hem bescuden mach met alerande wapin, zonder mesdaet.*

19.° Qui alterius domum vi intraverit de die, solvet domino xx solidos. Qui vim aliquam aliam in domo alterius fecerit, solvet domino xx solidos. — *Zo wie in yemenes huus comt bi crachte bi daghe, zal gheven den heere* xx *schel. Die ooc eenighe ander cracht in yemens huus ghedaen zal hebben, zal gheven den heere* xx *schel.*

20.° Qui bannitum in domo suâ acceptaverit, et super hoc per scabinos vel alios probos viros convictus fuerit, dabit domino iij libras. — *Zo wie dat in sin huus ontfaen zal eeneghen ghebannenen, ende daer af wert verwonnen bi scepenen of bi goeden gheloefbaren lieden, zal gheven den heere* iij *pont.*

21. Si quis aliquam hereditatem parvam vel magnam quietè possederit per annum et ultrà, in quam hereditatem per scabinos legitimè intraverit, et posteà contingat illam hereditatem calumpniari ab aliquo per totum annum prædictæ præscriptionis in terrâ de Saffelaer vel locis vicinis commorante, ille qui inclamatus erit, non tenebitur respondere inclamanti, sed suam hereditatem de cæterò pacificè possidebit; qui autem illam hereditatem inclamaverit, dabit domino x solidos: ab hac lege excipiuntur infantes qui infra ætatem legitimam constituti sunt. — *Die eeneghe ervachteghede groete ofte cleene paisivelike een jaer beseten heeft ofte daer boven, in welke ervach-*

teghede hy bi scepenen wettelike gheherft es, ende daer naer ghevalts dat die ervachteghede van yemene wart ghecallengiert, die dat geheel jaer woende binnen Saffelaer ofte in de ghebuerte: naer t'vorsyde jaer, de ghene die daer af ghecallengiert wesen sal, en es niet ghehouden te andtworden den calengierder, maer hy zal voertan zyn erfachteghede behouden paysivelick; nemaer die den erfachteghen ghecallengiert zal hebben, zal gheven den heere x *schel. Van deser wet werden uutghenomen kinderen die onder haere wettelike jaeren zyn.*

22.° Si quis hereditatem suam vendere voluerit, tribus dominicis diebus hoc notum faciat in ecclesiâ de Saffelaere, si autem propinquus illius, hereditatem illam emere voluerit, emat eam infra tres dominicas prædictas: expletis enim illis tribus diebus dominicis, hereditatem illam poterit extraneus comparare et habere, et ad idem pagamentum; et si aliqua discordia oriatur de propinquitate, stabitur judicio scabinorum. — *So wie sine erfaghtighede ofte lant vercoepen wille, dat moet hy drye sondaeghe kenlic doen maken in de kerke van Saffelaere. Ende willen ziine nalinghe die ervachtichede coepen, zy moetense coepen binnen den vorseyden drie sondaeghen; ende die drie sondaeghen overleden, zo mach een vremde man die erfachtighede coepen ende hebben ten zelven pryse; ende reze eenich discort van der naerhede, dit soude staen ten vonnesse van scepenen.*

23.° Tabernarius vel alius non debet accipere vadium ab aliquo nisi lumine diei et testimonio duorum suorum vicinorum: quod si hoc transgressus fuerit, erit in forisfacto x solidorum. Ille verò qui dicta vadia recepit, debet ea facere proclamare per tres dies dominicas in ecclesiâ; si in-

terim redempta non fuerint, potest ea vendere sub testimonio duorum vicinorum suorum; et si quod residium remanserit, debet revertere ad eum cujus vadium erat. — *Tavernier ofte ander man, en es niet schuldech van yemene pande te nemene dan by sonnenlichten daghe ende in orcontscippe van twee zynder ghebueren, ende die daerjeghen gaen zal, zal zyn in de mesdaet van* x *schel. Oec de ghene die de pande ontfaen zal hebben, es die schuldech te doen roupene drie sondaeghe in de kerke: werden soe ondertusschen niet ghelost, so mach hy die vercoepen by der orcontscepe van twee zynder ghebueren, ende blyft er yet over, dat es hy schuldech weder te keerne an den ghenen dies den pandt es.*

24.° Orphanus quamdiu vixerit sub protectione tutoris, hereditas et bona illius non poterunt minui, sed integra permanebunt quandiu sub tutore erit: dum tamen hoc fieri sine peccato poterit; et si dicti orphani debita deberent, ità quod ipsa commodè solvere non poterint cum suis catallis, stabitur judicio scabinorum. — *Alzo langhe als de weeze zal leven in de beschermenesse ziins voeghts, zo ne mach men haere ervachticheden niet minderen; maer zy moeten geheel bliven alzo langhe als sie onder voeghet zal wesen: cant zyn zonder zonde; ende zii dat zake dat de weese schult schuldech es die zy niet wel en mag ghelden met haren cateilen, dat zal staen ter kennesse van scepenen.*

25.° Quando quis alterius pecora scutaverit, si aliquis dicta pecora ei vi abstulerit, erit in forefacto xx solidorum et scutatori x solidos dabit. — *Zo wie yemens beesten gheschudt zal hebben, neemt yemandt die beesten bi crachte weder,*

desen zal zyn in de mesdaet van xx *schel.*, *ende ghelden den schutere* x *schel.*

26.° Cum quis filium vel filiam nuptui tradiderit, et ille vel illa sine herede obierit, bona prædictorum, ad patrem et matrem si vixerint integrè revertantur; si autem alter parentum obierit, medietas ad illum qui supervixerit revertatur, altera medietas propinquis redditura ab hoc articulo excipitur *onghedeghene ave*, quæ domino erit. — *Alzo yemen zinen zone of ziere dochter te huwelike zal hebben ghegheven, ende die zone ofte die dochtere zonder hoir sterft, zo zal t'goet van hem an den vadere ende de moedere, up dat zy leven, gheelicken wederkeeren. Es oec dat zake dat een van beeden doot es, so zal an den langstlevenden, deen helt van den goede wederkeeren ende dander helt, den naesten van dander side: van desen artikele wert hute ghenomen onghedeghene ave die s'heeren zyn sal.*

27.° Si quis alterius filiam deduxerit absque consensû parentum, dabit domino v libras et parentibus puellæ v lib., et illis qui ex hoc aliquod dampnum sustinuerunt, restituet illud in duplum. — *Zo wie die ymens dochter wech leet zonder consent van vaedere ende moedere, zal gheven den heere* v *pt; ende den vaedere ende moedere van der jonckfrauwe* v *pt; ende an den ghenen die hier af scade zullen hebben gheadt, zal hy t'dobbel ghelden.*

Vermetenesse: temeritas.

28.° Convictus de *vermetenesse* ubi homo occiditur, dabit domino x lib. conquerenti v lib.... Qui convictus fuerit quod in auxilium homicidæ cum armis molutis fuerit ubi homo occiditur, erit in forefacto centum solidorum erga dominum, et in centum solidos erga conquerentes, licet ad oc-

cisionem manum non apposuerit. — *Die verwonnen wert van vermetenesse dar een man doet gesleghen wert, zal gheven den heere* x *pt ende den claghere* v *pt... die verwonen zal wesen, dat hi met gheslepenen wapenen in hulpen was van eenen manslagtighen daer een man doet ghesleghen wert, zal wezen jegen den heere in de mesdaet van* c *schel., ende jegen den claeghere in de mesdaet van* c *schel., alwaert dat hiere sine handt niet toeghedaen en adde.*

29.° Qui furtum commiserit ultra quinque solidos, in potestate domini erit de corpore et omni possessione suâ: sed uxor sua medietatem possessionis retinebit; si infra quinque solidos furtum fecerit, judicabitur secundum quod scabinis videbetur expedire. — *Zo wie diefte doet boven* v *schelen, zal wesen int s'heeren macht van live ende van goede; maer siin wiif zal behouden de helft van zyne bezittinghen; doet hy oec diefte beneden* v *schelen, zo zal hi werden ghejugiert na dats scepenen dinken zal datter toebehoert.*

30.° Si quis rem furtivam emerit de die et sub testimonio duorum vicinorum ejus, ac prius super hoc crimine non fuerit diffamatus, habebit prætium suum quod dedit pro dictâ re, si contingat dicta res a vero domino posteà evinci. Qui secundò rem furtivam emerit et super hoc convictus fuerit, personam suam reddet infamem; si verò tertiò rem furtivam emerit, pro fure tenebitur. Evictio rei furtivæ debet fieri jurejurando principalis personæ sive reclamantis, et juramento duorum suorum vicinorum. — *So wie dat ghestolen dinc coept by daghe onder de orcontschepe van twee zinre ghebuere, ende t'eersten up dusdane mesdaet niet en zal wesen ghediffamert, zal ueder hebben zinen prys die hy om dat dinc gaf; up dats ghevalt*

dat, dat dinc van zinen gherechten heere namaels wert vervolgt. Die anderwarf ghestolen goed coept ende hier af verwonnen wert, zal zynen persoon gheven in niemaren; es oec dat zake dat hy derdewaerf ghestolen goet ghecocht heeft, zo zal hy over dief ghehouden zyn; ende t'betooch van ghestolenen dinghen, es schuldech ghedaen te zine bi den eede van den principalen persoen ofte reclamant ende bi den eede van twee ziere ghebueren.

31.° Qui incendium perpetraverit et super hoc convictus fuerit legitimè, in voluntate erit domini de corpore et de omni possessione suâ, sed uxor sua medietatem possessionis retinebit; et omnes qui cum ipso fuerunt ubi dictum incendium perpetrabatur, simili pœnâ subjacebunt. — *Die brand sticht ende daer af wettelike verwonnen wert, zal zyn in s'heeren wille van live ende van al zinen goede, maer ziin wyf zal behouden de helt van den goede; ende alle de ghene die met hem waren daer de brant gesticht zal wezen, zullen ghelycke pine ondergaen.*

32.° Cum quis citatus de catallo vel hereditate, in placito comparuerit, si a justiciario interrogatus, confitetur in jure quod ei objicitur vel quod ab ipso petitur, pro convicto habeatur. Si verò negaverit, audientur testes a scabinis publicè quos actor produxerit legitimos et sufficientes; et si aliquos nominaverit quos per se habere non poterit, debet eos dominus facere citare ad perhibendum testimonium veritatis. — *Alze yemene ghedaecht van cateylen ofte van ervachticheden, coemt voer ooghen, ende hem dan den rechtere ghevraeght zal hebben oft het waer es wat men hem oplegt, ofte wat men van hem heescht? indien hy sulckx voer den rechter beleyt, hy zal daer af worden ghehouden als over verwonnen; loechentyt, zo zullen wettelike oeir-*

conden ende ghenouchelike die de heeschere voortbringhen zal, van scepenen openbaerlike werden ghehoert: ende noemt hy eeneghe die hy door hem selven niet ghecrighen en mach, so esse hem de heere schuldech te doen daeghene omme oeircontscepe te ghevene van der waerheydt.

33.° Si quis scabinis contradixerit, et scabini judicaverint quod verbum contradictionis ex maliciâ vel superbiâ vel fraude processerit, debet domino centum solidos, et scabinis omnibus centum solidos; alioquin si judicaverint dictum verbum ex simplicitate vel ignorantiâ processisse, nichil debet. — *So wie scepenen wederseght, indien scepenen weysen dat het wordt van wedersegghene hute quaetheden, hute hoeverdey ofte by boesheden gheseyt es, hi es schuldech den heere* c *schelen ende allen den scepenen* c *schelen: andersins, zy dat zake dat zi wisen dat, dat word gheseyt was by simpelheden, ofte by onwetentheden, zo ne zal hi niets ghelden.*

34.° Puella vel ancilla, vel quæcumque mulier quæ, filiam alicujus paterem et materem viventes habentem, ad hoc allexerit ut cum aliquo viro abeat: quod dicitur *ontscaken*, ipsa mulier banietur. — *Zo wat maghede ofte wat wive, die yemens dochter die vaeder ende moeder heeft levende, daer toe verleedt, dat zoe met eeneghen manne wech vaert: dat men zeght* ontscaken, *dat wif zal men bannen.*

35.° Si aliquis aliquem citare faciat de hereditate et quærimoniam suam non fuerit prosecutus, dabit domino x solidos et citato x solidos; si autem eam prosecutus fuerit et cecideret a causà, dabit domino xx solidos et citato xx solidos. — *Zo wie yemene doet daghen van erfachteghheden ende sine claghe niet ne vervolght, hy zal gheven*

den heere x *schelen, ende den ghedaegheden* x *schelen; ende vervolght hy zine claghe, ende hy van de zake vervalt, zo zal hy gheven den heere* xx *schel., ende den ghedaegheden* xx *schelen.*

36.° Si quis aliquem traxerit in causam super debito pecuniæ et testes non habuerit, ille qui in causam tractus est, si negaverit debitum, juramento se purgabit et sic liber erit; si verò testes se habere dixerit, producat eos tempore statuto a scabinis, et tunc publicè et divisim audientur ab eisdem; quibus auditis, scabini secundum propriam discretionem et veritatem, proferent judicium. Si autem ille qui tractus est in causam, dixerit se illud debitum quod exigitur, persolvisse, debet per testes ydoneos, ad dictum scabinorum, prædicti debiti probare solutionem, et sic poterit liberari: nisi ab initio negaverit debitum: quia tunc non audieretur; et si probare non poterit, dabit domino quinque solidos et conquerenti quinque solidos; si verò solutionem probaverit, condempnabitur conquerens in eadem pœnâ. Si autem illud debitum, testimonio proborum virorum, scabinis constiterit, et reus solutionem, ut dictum est, non probaverit, et hoc coram duobus probis viris, vel pluribus ab ipso debitore exigerit, et illud debitum solvere noluerit vel vadium indè dare contradixerit, baillivus debet illud debitum facere pandare ad instantiam conquerentis cum præcone et duobus scabinis; et si quis tali modo pandiatus fuerit, dabit domino xij denarios et præconi vj denarios. — *Zo wie yemene treckt in zaken van schulde ende gheene oirconden ne heeft, de gheene die in de zake ghetroken es ende de schult loechent, zal hem dar af mogen purgieren met zinen eede ende alzo zal hy quite zyn, ende seght de betreckere dat hy oircontscepe dar af heeft,*

die zal hy moeten bringhen ten tide dat hem van scepenen ghezet zal zyn. Ende moeten die oeirconden besceedelike ende openbaerlike van scepenen werden ghehoert ; ende die ghehoert, scepenen zullen daraf voert vonnesse draghen naer haere propere discretemente ende de warachtichede. Es oec dat zake dat de ghene die ghetrocken es in de zake, seght dat hy de schult die men heescht, vergolden heeft, hy es schuldech, by goeden oeirconden, t'verghelt van de schult te toeghene ten zegghene van scepenen, ende alzo mach hire af werden quite : en ware dat hy de schult t'eerst gheloechent adde, want dan soude menne niet meer hoeren. Ende en mach hy t'vergeld niet prouven, zo zal hy gheven den heere v *schelen, ende den claghere* v *schelen, prouft hy oec t'vergeld van de schult, so wert de claghere gheweist in de zelve peyne. Zy oec dat zake dat de schult scepenen kenliic wert by oercontscepen van goeden lieden, ende de vorseide beschuldegde de betaelinghe van de schuld niet mach prouvene, ende dat oec dese schult, so vorseit es, van den schuldeghen gheheescht was vor twee goede lieden ofte vor meer, ende hy de schult niet ghelden wilde, ofte dar voer wederseyde pande te ghevene, de bailliu es schuldech de schult te pandene, ten versoecke van den claghere met twee scepenen ende met den meyere ; ende die in deze maniere ghepant wert, zal gheven den heere* xij *deniers, ende den meyere* vj *deniers.*

37.° Qui mulierem aliquam vi occupaverit et super hoc convictus fuerit, in potestate domini erit de corpore et de omnibus bonis suis. — *Zo wie up een wif eenighe cracht dade, ende daer af verwonnen wert, hi zal zyn in s'heeren macht van live ende van al zinen goede.*

38.° Si quis per noctem bestias alicujus in dampno suo invenerit et eas scuttaverit, illud scot solvat xij denarios, scot verò per diem solvat vj denarios. — *So wie by nachte yemands beesten vindt in zyne schaede ende die scutte, dat scot zal gheven* xij *penningen, ende t'scot by daghe* vj *penningen.*

39.° Qui justè submonitus fuerit veniendi ad placitum et non venerit, solvet domino ij solidos; qui verò alium injustè fecerit submonere, solvet domino tres solidos. — *So wie wettelic wert ghemaent te commene ten ghedinghe ende niet ne comt, zal gheven den heere* ij *schelen; ende die anderen onrechtelic doet vermaenen, zal gheven den heere* iij *schelen.*

40.° Qui pandiatus fuerit pro aliquo debito vel aliquibus redditibus, debet domino xviij denarios; si verò vadium suum extra domum attulerit, solvet domino xij solidos. — *So wie ghepant wert omme eeneghe scult ofte rente, zal gheven den heere* xviij *deniers, ende draecht men de pande huten huus, zo zal hy ghelden* xij *deniers.*

41.° Qui terram emerit, debet de qualibet marchâ xij denarios. — *Zo wie lant coept, es schuldech van elc marc* xij *scelen.*

42.° Qui domum propriam extra villam deduxerit, solvat domino ij solidos. — *Die eyghen huus uuten dorpe voert, zal gheven den heere* ij *schelen.*

43.° Qui domum emerit in villâ de Saffelaere et eam de villâ exportare fecerit, solvat de qualibet marchâ xij denarios. — *Die een huus coept int dorp van Safflaere ende dat huten dorpe doet voeren, zal gheven van jeder marc* xij *den.*

44.° Heres qui de obitû sui antecessoris, terram relevaverit, solvat simplicem censum. — *T hoir dat erfachtechede versoeckt hem toecommende doer de doet van sinen voerdere, zal gheven simpelen cheyns.*

45.° Qui treugas infregerit, solvet domino xx lib., conquerenti v lib. — *Zo wie verde brect, zal gheven den heere* xx *pt.*, *ende den claghere* v *pt.*

46.° Elsctum vel nemus trium annorum in prædictâ villâ proveniens, de eo debent omnes liberi communiter participare, quod verò est infra tres annos sequitur hereditatem. — *Van elshaut ofte bosch van* iij *jaeren int vorseyde dorp wassende, zullen alle d'oirs ghemeenelike deelen; ende dat beneden de* iij *jaeren es, volgt d'erfachtighede.*

47.° Ille qui hereditatem suam venderit, vel aliquo modo dederit alicui militi, seu filio vel filiæ vel uxori militis, et indè convictus fuerit, omnia bona sua erunt in potestate et arbitrio abbatis sancti Petri Gandensis. — *Zo wie zine ervachteghede vercoept, ofte in eenegher manieren gheeft an eenighen ruddere, ofte zinen wive, ofte zone ofte dochtere, ende daer af verwonnen wert, al zinen goede zal wezen in de macht ende int goetbevind s'abdts van sente Pieters van Ghend.*

48.° Pro inquirendo judicium, de quo certi non sunt scabini, debent ire consulere scabinos sancti Petri Gandensis, et de qualibet vice debet habere quilibet scabinus qui jerit, xij denarios, quos solvet qui causam amiserit. — *Omme te bezoukene vonnesse daer scepenen niet vroet af en zyn, zo zyn zy schuldech te gane hem te beradene met scepenene van zente Pieters van Ghendt; ende van elcker waerf, zo es elc scepene dier gaet, schuldech te hebbene* xij *deniers, de welke de ghene ghelden zal die de zake verliest.*

49.° In prædictâ villâ debet dominus habere tria generalia placita in anno, et ad illa debent omnes hospites conveniri; et qui non venerit, dabit domino xij denarios: nisi competentem monstraverit domino necessitatem, vel nisi cum dominus licentiaverit. —

De heere es schuldech te hebbene int vorseyde dorp drye ghemeene ghedinghen s'jaers, ende daer zyn schuldech te commene alle de laete; ende die niet ne compt, zal gheven den heere xij *deniers: en ware of hy tamelike noetzake toeghen mochte, ofte dat hem de heere t'georlovft adde.*

50.° Qui treugas contradixerit coram baillivo et scabinis, dabit domino xx solidos, secundò contradicens xl solidos, tertiò iij lib. Simili modo quilibet homo habens hereditatem in Saffelare, potest accipere treugas, et contradicens est in pœnâ xx solidorum. — *Zo wie voer den bailliu ende scepenen verde wederseide, zal gheven den heere* xx *schel., wederseide hine anderswarfs* xl *schel., derderwarf* iij *pt., ende in derghelike maniere mag elc man hebbende erfachtechede in Saffelare, verde nemen; diet wederzegt, es in de mesdaet van* xx *schel.*

51.° Si quis duxerit uxorem habentem hereditatem et vendat illam hereditatem quam ipsa habuit ante matrimonium, et e converso de viro, tunc si aliam hereditatem acquisiverint sive cum eisdem denariis sive cum aliâ pecuniâ, tantam hereditatem habebunt heredes mulieris si moriatur quam vendidit, in illâ hereditate de novo emptâ; et e converso: si cum dictâ pecuniâ de terrâ venditâ, alia hereditas non sit comparata, habebunt medietatem prætii ex pecuniâ de meliori cattallo proveniente. — *Zo wie wiif nempt die erfachtichede heeft, ende hi die erfachtichede vercoept die zo voer huwelic adde, ende zy andere erfachtichede bejaeghen met dien ghelde ofte met andren ghelde, zo zullen d'oir van den wive, up dat soe steerft, also vele erfachticheden hebben in die nieuwe ghecochte erve, als men vercochte; ende al dierghelike van den manne; en zy dat zake dat met den ghelde van den ver-*

cochte lande, geene anderè erfachtechede ghecocht en es, zo zullen zy hebben die helt van den prys uut den ghelde commende van den vercoep der hoeftscolen.

52.° Item legitimi fratres et sorores æqualiter participabunt bona patris et matris mobilia et immobilia. Quicumque conjugati sunt et participare volunt in formorturis patris et matris post decessum, ipsorum bona quæ ipsis collata fuerunt tam de mobilibus quam immobilibus, restituere debent, dum tamen in bonis patris seu matris eorum volunt participare. — *Voert wettelike broeder ende zuster zullen effene deelen tgoet van vadere ende van moedere liggende ende roerende. Ende zo wie die ghehuwt syn ende deelen willen in de versterfte van vadere ende van moedere na de doet van hemlieden, t'goet dat hun ghegheven was, of alzo vele: so roerende alze niet roerende, moeten sy inbringhen bii alzo dat sy deelen willen int goet van vadere ofte van moedere.*

53.° Si quis intraverit ortum sive pomerium alterius de die pro dampno faciendo et indè convictus fuerit, dabit domino tres solidos, et illi in cujus orto sive pomerio inventus fuerit, dabit tres solidos; si verò de nocte fuerit, dabit domino v solidos et conquerenti quinque solidos. — *Zo wie in yemens lochtinc of boemgaert gaet by daghe omme scade te doene, ende daer af verwonnen wert, hi zal gheven den heere* iij *schel. ende den ghenen in wies lochtinc ofte boemgaert dat hy ghevonden wort,* iij *schel.; wert hire by nachte ghevonden, hi zal gheven den heere* v *schel., ende den clagere* v *schel.*

54.° Quicumque salices sive ramos de salicibus truncaverit, vel sepes destruxerit, et indè convictus fuerit, dabit domino tres solidos et conquerenti tres

solidos. — *Zo wie wulghe of telghen van wulghen ghecort zal hebben ofte afghehouwen, ofte tune gebroken, ende daer af verwonnen wert, hi zal gheven den heere* iij *sch. ende den claghere* iij *sch.*

55.° Quicumque, cum currû sive cum navi, inter ligna alicujus venerit et dampnum ibidem fecerit, et indè convictus fuerit, dabit domino xx solidos et conquerenti xx solidos, ac dampnum restituet; et qui in collo ligna ex lignis aliorum abstulerit, dabit domino x solidos et conquerenti x solidos ac dampnum restituet; et quoties de hoc convictus fuerit, toties in forisfacto erit. — *So wie, met waghen of met scepe, onder yemens hout comt, ende daer scade doet, wert hy dar af verwonnen, hy zal gheven den heere* xx *schelen ende den claghere* xx *schelen: ende hy zal moeten verzetten de scade. Ende zo wie up zinen hals yemens hout wech draegt, zal gheven den heere* x *schelen ende den claghere* x *schelen; ende hy zal verzetten de scade: ende alzo dickwille alze yement hier af wert verwonnen, zal hy zyn in die selve mesdaet.*

56.° Qui altri facit aliquam discordiam facere, erit in tali forefacto in quali erit qui discordiam facit. - *Zo wie anderen doet maecken discort, zal zyn in alzulke mesdaet als de ghene diet discort maeckte.*

57.° Quicumque cursum aquarum qui dicitur *waterganck* incluserit, dabit domino x solidos si convictus fuerit. — *Zo wie die stoppe den loep van den wateren: dat men heet* waeterganck, *zal gheven den heere* x *schelen, est dat hy hier af verwonnen wert.*

58.° Quilibet potest plantare arbores ante domum suam et ante hereditatem suam in vicis de Saffelare, et truncare et amputare easdem, dum tamen satis larga via manet. — *Elc mach boeme planten voer*

zyn huus ende voer zyne erfachtecghede in de wycken van Saffelare, ende die zelve tronken ende afhouwen : bi alzo dat de weghe breet ghenouch bliven.

59.° Si quis fugam fecerit ex villâ pro debito recognito seu pro plegiatione, si fugitivus hereditatem habuerit in villâ, illa hereditas proclamabitur per tres quindenas in ecclesiâ de Saffelaere, et vendetur ut satisfiat de ejusdem denariis pro debito vel pro plegiatione. — *Zo wie ghevloen es huut den dorpe omme bekende schult of omme borchtochte, heeft die fugitiv es, erfachtechede in de prochie, die erfachtechede zal men roupen drie vierthien nachte in de kerke van Saffelaere, ende vercoepenze; omme met den ghelde ghenoeg te doen voer de schult ofte voer de borgtochte.*

60.° Si quis bona alicujus arrestaverit, baillivus debet in ecclesiâ denunciare illa bona esse arrestata, et illa arrestatio durabit per annum, et renovare debet illam arrestationem pro anno alio. — *So wie yemens goet arresteert, de bailliu est schuldech te doen wetene in de kerke dat, dat goet ghearresteert es; ende dat arrest zal duren een jaer, ende eyst ment schuldech te doen vernieuwene voer t'ander jaer.*

61.° Omnia placita debent denunciari in ecclesiâ dominicâ die, et placita debent incipere ante noenam. Scabini possunt habere duas inducias cum non sint sapientes de placito, et in tertiâ die placiti debent terminare causam, dum tamen super hoc requisiti fuerint; et si nondum sunt sapientes de causâ, ad caput suum scilicet apud sanctum Petrum requirent judicium. — *Alle de ghedinghe es men schuldech te doen wetene t'sondaghs in de kerke, ende moet men beghinnen te dinghene voer den noene.*

Ende scepenen mogen hebben twee versten, up dat zyt niet vroet en zyn van der zake; ende ten derden daghe van den ghedinghe zyn zy schuldech de sake te terminerene, up dat zyt versocht zyn; ende zyn syt noch niet vroet, so zullen zy het vonesse versoeken te haeren hoefde: dats te wetene te sente Pieters.

62.° Si quis bona arrestata devastaverit vel abstulerit, debet domino xx solidos : exceptis extraneis hominibus qui, sub juramento suo, se possunt excusare quod non sciverint; et tunc debent reportare abstracta. — *Zo wie dat goet dat ghearresteert ware woestete ofte wechdade, es schuldech den heere* xx *schelen; huteghedaen vremde lieden, die hun ontschuldeghen moghen met haren heede : dat zyt niet en wisten, ende dan zyn zy schuldech weder te bringhene dat zy wech ghedaen hadden.*

63.° Quilibet homo potest habere unum scabinum in consilio suo : actor unum reus alium. — *Elc mensche mach hebben t'sinen rade eenen scepene: die heeschere eenen, ende die schuldeghe eenen anderen.* (*)

(*) *In die duystere tyden dat weynige menschen konden lezen ende schryven, was het meermaels gebeurt dat eenen beschuldigden, aen de schepenen zyne rechters, hadde te kennen gegeven, dat hy, door troebel ofte andere oorzaeke, eenen raed ofte taelman om zig te verdedigen, noodig hadde. Dan gemerkt dat men doorgaens niemand en vond die dezen last konde ofte wilde aennemen, permitteerde men eyndelinge aen den beschuldigden ofte geaccuseerden, tot zynen raed te verkiezen eenen schepenen. Dit gebruyk exteerde ook binnen Gend uytwyzens de volgende notitie :*

Op den 25ten dach in lauwe int jaer 1407 int scependom ser Jans Sersimoens ende Francois Seysons met heuren ghesellen, so waert ghebrocht in wettelicke vierschare een Jan de Coc poortere in Ghendt, den welken anghesproken wird bi den onderbailliu van Ghendt ende angheseit : dat hi hadde verkent ende verleit buuten pinen ende banden van ysere voor scepenen van der kuere in Ghendt, dat hi adde helpen vermoorden Janne Cric bi de Mylgracht, daraf dat hi adde vor syn deel ses pont groote ende een half vlaemscher munte; ende ontkendet hi nu, hi liet het vermet an scepenen. Voert

64.° Quicumque vult habere debitum, debet illud exigere coram duobus probis viris antequam debitor pandiatur. — *So wie die schult hebben wille*, *es die schuldech te heeschene voer twee goede liede eer men den schuldeghen pant.*

Ut autem præmissa omnia et singula in perpetuum firma permaneant et inconvulsa, præsentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda actum et datum anno Domini MCC sexagesimo quarto mense februarii. — *Ende omme dat alle dese dinghen ende elc sonderlinghe*, *zullen bliven eeuwelike vast ende onverheert*, *zo hebben wy onse zeghele doen hanghen an deze jegenwordeghe brieven ghemaeckt ende ghegheven int jaer ons Heeren duysentich twee hondert t'sestich en viere in de maend van sporkele.* — Op den rugge van den latynschen chartre onder my berustende, is geschreven : *Transumptum privilegiorum ac statuorum villæ de Saffelaer.* Ende op de rolle van parkement behelzende de vertaelinge van dit stuk is aengeteekent : *Copie van de cuere van Saffelare*, et *similis habetur in latino.*

De originele brieven zelfs in het latyn bevinden zig onder de archiven van de provintie van Oost-Vlaenderen.

---

seyde den voerseyden onderbailliu, dat hi dar an verbuert hadde sin lyf, ende dat hi dar over rechten soude ofte doen rechten metten sweerde ende met het rat. Up welken heesch, de vornoemde Jan de Coc hiesch raedt : ende den voerschepenen te sinen raede Ende van raede commende, seide Jan de Coc, dat hi niet en begheerde omme sin lyf ghedinck te hebbene ofte quite te gane; maer dat hi den heere an erkende sinen heesch also groet als hine t'hemwaerts ghemaeckt adde, dat hi wel sin lyf daran verbuert adde, ende dat hi begheerde te sterven omme de minne van Gode ende in penitentie van sine mesdaet, versoekende voerts alle goede lieden dat sie Gode over hem bidden wilden. T'welck ghehoert, ende schepenen ghemaendt alsoet behoerde, so wysden sie, na taele ende wedertaele, ende na al dat vor hemlieden ghepasseert was : den heere sinen heesch ghewonnen ende hi hem de justicie te doene met den sweerde ende met den rade : tgheen also ghedaen wirt. — *Gecopieert uyt den witten register ten stadhuyze van Gend berustende.*

Memorie belangende den inhoud der bezonderste reglementen die men, volgens de getuygenisse van zyne eerw. Antonius Triest bisschop van Gend, ontrent den jaere 1645, reeds successivelyk gemaekt hadde tot het bestier van het kleyn Begynhof der voorzeyde stad.

Onder de archiven van het bisdom van Gend bevond men, opzigtelyk tot het kleyn Begynhof der zelve stad, eene gecollationeerde copie van een zoo genaemd quohier geschreven op parkement en gemunieert met het cachet van zyne eerweêrdigheyd den bisschop Antonius Triest. De gemelde copie, draegende de daete van den 16 juny 1645, bewyst dat men in het voorzeyde quohier heeft trachten te verzaemelen den inhoud van de bezonderste decreten ende reglementen belangende de administratie der voorgeroerde stigtinge. Het oogwit van dit stuk is loffelyk, doch dunkt ons, dat de gecollationeerde copien van de beroepene decreten ende reglementen, op deze zaeke meerdere klaerheyd zouden hebben uytgebreyd, ende dat men ten regarde van dit naervolgende monument eenige misslaegen begaen heeft: inderdaed op den rugge van het zelve, leest men : *Den reghel van het Beghynhof t'onser Vrauwen ter Hoeyen in twee deelen ghedeelt.* Ende op het eerste blad, *den regel van het Begheynhof t'onser Vrauwen ter Hoyen in vier deelen ghedeelt*, doch en is dezen regel maer verdeelt in dry deelen, ende dit op de wyze als volgt :

Ordinantie, reghele ende maniere van levene om de beghevnen die worden ende ontfanghen sullen worden int Beghynhof t'onser Vrauwen ter Hoeyen, ghefondeert ende ghesticht buyten der poorten van Ghend int jaer duyst twee hondert en vier en dertich, by wylen zaligher memorien van hooghe, edele ende moghende princessen vrauwe Johanne ende Margarete hare sustere, d'eene naer d'ander graefneden van Vlaenderen; de welcke ordinantie ende reghele an de selve beghynen ghestelt is gheweest by de selve princessen ende andere haere naercommers graven van Vlaenderen, by raede ende advise van eedele, goede persoonen van gheestelicken staete, als biscoppen, (*) prelaten ende andere persoonen van duechdelicken levene daeromme vergadert wesende.

(*) *De institutie van het gemelde Beggynhof fournierde oorzaeks tot moeyelykheden, debatten en contestatien, tusschen de pastors der parochiaele kerke van sint Jans ende de Beggynen, bezonderlyk ten opzigte van de administratie der heylige Sacramenten : welke oneenigheden den bisschop van Doornyk, ten jaere 1262, trachte te dempen ofte te doen onderblyven door het volgende decrêt.*

J. Dei gratiâ Tornacensis episcopus, universis præsentes literas inspecturis salutem in domino. Noverit universitas vestra quod, cum inter

Eerst dat eene generale ende opperste meesterigghe sal syn over alle de inwonende van den hove die men noemen sal de grootmeesterigge, ende sal hebben t'regiment van den hove ende persoonen daerinne woonende, om die te ontfanghene ende de steden te consenteerene, ende alst huer oorbuer ende profyct — Eerste capitel.

---

presbytros parrochiales ecclesiæ sancti Johannis Gandensis ex unâ parte et Beghinnas de Hoye ex alterâ, super eo quod dicti presbytri dicebant se habere debere omne jus parrochiale in ipsis Beghinis et in capellâ ipsaram Beghinnarum infra limites parochiæ sancti Johannis Gandensis fundatâ, de novo orta fuisset materia quæstionis, nos, de utriusque partis, nec non abbatis sancti Petri Gandensis in cujus patronatû sita est dicta capella, consensû, inter ipsas partes composuimus super præmissis et ordinamus in hunc modum. Quod infra mansum: videlicet Begghinarum ipsarum, in dicto loco qui dicitur Hoye habeatur capella in quâ celebrentur divina, et custodiantur eucharistia et oleum infirmorum, et quod dictæ Beghinæ habeant proprium capellanum qui ibidem celebret divina, et quod in eodem quoque manso, ad sepulturam Beghinarum inibi tantum manentium cimiterium habeatur, salvo jure ecclesiæ sancti Petri Gandensis et parochialium sacerdotum: ità quod nulla persona manens extra mansum illum Beghinarum, possit in eodem cimiterio sepeliri. Omnes autem oblationes quæ in prædictâ capellâ ad manum presbytri offerentur ad missam, erunt totaliter parochialium sacerdotum, et ipsæ Beghinæ singulis annis, ad minus semel in anno confiteri debebunt suo parochiali sacerdoti; cætera verò christianitatis jura ex parte presbytrorum parochialium, capellanus ipsarum Beghinarum, eisdem exhibere debebit quando poterit et præsens erit: ità tamen quod cura ipsarum semper penès parochiales presbytros remanebit: undè absente capellano, impotente vel negligente, parochiales presbytri sancti Johannis Gandensis, ipsis Beghinis tenebuntur jura christianitatis si super hoc requisiti fuerint exhibere: alioquin ob culpam negligentiæ vel contemptûs, per nos vel successores nostros, pœnâ quâ conveniet punientur. Item præfatæ Beghinæ promittere et cavere debebunt ne apertè vel occultè aliquid faciant quod sit presbytris parochialibus in præjuditium sive detrimentum. Ad hæc si in terris habitis vel habendis, prædictæ Beghinæ excolant segetes, frumenti siliginis ordii vel avenæ, decimas legitimas indè solvere tenebuntur. De ortis autem et pomeriis et etiam nutrimentis animalium quæ non ad vendendum sed ad proprium usum excolent sive nutrient, decimas non persolvent. Adjicimus etiam quod in dicto loco sive manso in quo manebunt memoratæ Beghinæ, nulla religio poterit institui, nisi noster, successorumve nostrorum, abbatis et presbytrorum parochialium consensus ad hoc requisitus fuerit et obtentus, et quod dictæ Beghinæ vivant nostro consilio et regantur. Hæc autem omnia et singula ordinamus, ea pontificali autoritate confirmantes. In cujus rei testimonium præsentes litteras, sigillo nostro fecimus sigillari. Datum anno Domini MCCLX secundo in vigiliis circumcisionis Domini. *Op den rugge van dezen originelen Chartre nog zeer zuyver geconserveert, is geschreven:* De compositione cum Begginis de Hoya de anno 1262 in vigiliâ circumcisionis Domini.

dynken zal, te weygheren ende t'ontsegghen. Zal ooc hebben t'besurghen van de crancken ende aermen siecken binnen den hove mitsgaders ooc d'administratie van den goede den hove toebehoorende.. 2.° De selve sal ooc hebben de correctie over alle de beghynen omme die van haerlieder misdaden te corrigerene, met haren rade die sy by haer hebben sal t'haerlieder discretie, ende naer dat de saeke t'begheert.. 3.° De grootmeesterigghe sal ooc hebben de macht om in elc couvent te maekene ende te stellene eene meesterigghe over t'ghemeente van dien (alsoo diewille ende menichwaerf alst haer huerbuerlich dincken sal, by den advyse van den selven couvente), t'sy van binnen den huyse oft uut eenigh ander couvent; ende t'ghemeente sal diere gheoorsaem ende onderdanich wesen : ende die meesterigghe sal de macht hebben om huer ondersaeten te ghebiedene ende verbiedene, ooc mede om hemlieden correctie te doene daerse behoeft ghedaen te wesen.. 4.° Als eenighe persoonen binnen den hove ontfanghen sullen worden om in t'hof te woonene : t'sy maechden ofte weduwen, die moeten syn van eerbaeren duechdelicken levene ende conversatie, sonder eenighe blamatie; ende willen sy hun voughen om beghyne te wesen, soo moeten sy een jaer lank in eenich van de couventen woonen int ghemeene ende int weerlich habyt, omme dat sy binnen dien tyde sauden moghen leeren de ordonnantie ende goede maniere van levene die men in de couventen onderhouden sal.. 5.° Ist by aldien dat sulch persoon een jaer gheduerende simpelich, ghelaeten, ootmoedich ende vredelich metten ghemeente van den couvente heeft gheconverseert, ende voortgank begheert om den staet van de beghynen te anveerden, die sal in ootmoedicheden der meesterigghe ende ghemeente bidden om t'habyt van den hove, ende de meesterigghe metten ghemeente sullen daer op t'samen spreken, ende ondersoucken of sulck persoon t'voorleden jaer met hemlieden in allen saeken paeyselick gheconverseert heeft in ootmoedicheden ende andere deuchdelicke manieren,

ende ofter gheen quade suspitie in hemlieden is op dat sy daeghelix bevinden; ende indien sy gheen speciael ghebreck daer aen en weten, soo sal men haer t'habyt consenteren: behoudens datse noch een jaer prouven sal metten habyte, om noch beter te leerene de goede ende duechdelike manieren die men in den convente useren sal.. 6.° Ende t'enden den tweetsten jaere, indien de meesterigghe ende t'ghemeente wel bemeerckt ende bevonden hebben de duecht ende conditien van sulcke persoone, ende sy, by ootmoedeghen versoucke, begheert voort te gaene, soo sal de meesterigghe het ghemeente vergaederen ende hemlieden vraghen ende versouch bedoen van der conversatie van de persoone die begheert ontfanghen te syn; ende eest datter gheen speciale ghebreken en syn, soo dat die persoone daer toe bequaem is, men salse int couvent ontfanghen: behouden altyts t'consendt van der grootmeesterigghe aen die mense sal presenteren omme de stede van den hove te consenteren op dats haer goetdynckt; ende in alsoo verre dat sulcke persoone die begheert ontfanghen te zyne, in gheene verbanden ofte beloften en is van religione, ofte huwelicke ofte anders, waer op dat men haer voor al discretelick ondervraghen sal, ende ooc indien sy onderhouden wilt de naervolghende pouncten: andersins en sal mense niet ontfanghen.. 7 Eerst salse ghehouden wesen in de onderdanichede van de grootmeesterigghe ende der couventen meesterigghe, ende huer selfs willen te buyten gaen; ende alwaert dat men haer stelde in andere couventen om te moeten woonen: eene ryse, twee ofte meer; ofte ooc dat mense begheerde in eenighen dienst van den hove te stellen: t'waere groot, middelbaer ofte ander, dat sy haer daer toe voeghen moet zonder daer teghen wederspanich ofte rebel te zyn.. 8.° Ten anderen salse ghehauden wesen in reinicheden ende suyverheden te leven al den tyt diese int hof woonen sal, ende te schuwene alle suspecte plaetsen ende vergaederinghen van ghe-selschap ofte ongelycke persoonen: gheestelick ende

weerlick, daer by men in suspitie van quade name ende fame soude moghen commen; wandt alsoo wel saude men t'hof ende de stede verbueren by quader fame te vercryghen, als om ander sacken; ende ten derden tot ghetrauwichede ende rechverdichede: soo datse te vreden sal syn metten tydelicken goede dat Godt haer verleent heeft ofte naemaels verleenen sal: by tydelicke winnynghen, giften ofte versteerften; niemandt t'syne te ontwinnene: heymelick ofte openbaer, uut noode ofte anders by geene middele.. 9.° Ende de grootmeesterigghe sal verclaeren aen de ghene die in der manieren voorschreven ontfanghen is, dat, indien men naermaels bevonde by huer ter contrarien ghedaen te zyne jeghen eenich van de voorschrevene dry poynten, datseme daer omme vermach uuten hove te stellen als datte verbuert hebbende, om nemmermeer daerin te moghen woenen als beghyne nochte andersins.. 10.° Voert sal de grootmeesterigghe de ontfanghene adverteren ende te kennen gheven, dat, waert dat haer, binnen den eersten vier jaeren naer t'ontfanghen, eenighen hindere ofte quaden toeval quaeme: t'waere van grooter sieckten, simpelheden van sinnen, van lazarien ofte anders, dat sy in dat gheval ant hof nochte ant goet van den aermen geen recht hebben en sal; nemaer de vier jaeren gepasseert zynde, zal als kindt van den hove bekent syn om te ghebruykene de vryhede van dien als andere. 11.° Ende, boven dat voorseyt is, moeten achtervolghen alle de goede ende sedelicke manieren van conversatien die men in de conventen houden zal, naer t'uutwysen van den poynten die elck couvendt int gheschrifte heeft, met datter meer aencleeft: sulck alst ghemeente useren sal t'onderhouden.. 12.° Die ghene die aldus ontfanghen is, wordt gheauden alle daghen te lesen drye houdekins: die men noemt onser liever Vrauwen santers, sonder des te faeilgieren: ten waere by redelicke oorsaeke.. 13.° Alle de beghynen syn schuldech s'morghens soo vroech op te staen, datse d'eerste messe hooren zullen die men in de kercke

binnen den hove doen zal; ende daer jemandt traghe ofte versuymich bevonden waere, die en zal binnen dien daghe uutten hove niet moghen gaen sonder speciaele gratie : ofte ten waere datse de meesterigghe oorlof gheghen hadde t'huus te blyven.. 14°. De maniere van lesen int convendt, zullen zy neerstelich onderhouden ende devotelic; ende by een vergaederende, silentie houden tot dat all uut ghelesen is t'ghene dat gheordonneert is te lesen : ofte ten waere wat curts te vraeghen ende curts te verantworden.. 15.° S'navens voor haerlieden slaepen gaen, sullen zy swyghen ofte lettel spreken, om hemlieden te bequamer te vinden om Godt te aenroepen, te dancken, te loven ende te bidden over de zielen van de overledenen die in pyne van den vagheviere sauden moghen wesen; ende dat ghedaen, zullen zy hemlieden voughen om te rusten.. 16.° Die gheboden vastendaghen ende alle onser Vrauwen avonde, sullen sy vasten, ende diergelycken de vrydaeghen : ten sy by der dispensatie van de meesterigghen. Up den vriendach eutten te gaen, alst ghebueren mach sonder hindere.. 17.° Alle vierthien daghen hem te bichten aen de bichtvaders die daer toe gheordonneert sullen werden; ende sullen ten minsten, by den raede van haerlieder biechtvader, mette wetene van hueren meesterigghen, ten heylighen Sacramente gaen t'allen hoochtyden en op de feesten van onser Vrauwen; ende op sulcke ofte andere dagen als sy t'helich Sacrament ontfanghen hebben, soo en sal mense gheen oorlof gheven om in eenighe maeltyt te gaene buuten hove, noch om gheen ander zaken : ten ware by speciale nootsaeke die de meesterigghe kennelick wesen moet eer datse oorlof gheven sal.. 18.° Niemande van binnen ofte van buyten den hove, en sullen sy moghen ter maeltyt hebben : nochte tot gheender vergaderinghen van recreatien gaen op de daeghen dat zy ten heylighen Sacramente geweest hebben : nemaer dien dach hemlieden besich macken in den dienst Godts : t'sy missen te hooren, ofte sermoenen ende anders : in alle paeyselickheden

ende ootmoedicheden.. 19.° Ende en sullen, by gheenen middele tot gheenen tyde, hemlieden moghen onderwinden te gaene in eenighe bruloften, kinderbedden, keermessen, processien, ommeganghen nochte in vergaederinghen van maeltyden ofte eldere van mannenpersoonen; insghelicx gheen huysen bewaeren, ofte ziecken dienen ofte bewaeren daer gheen vrauwe ten huyse en behoort.. 20.° Ooc en zullen zy gheensins converseren in tavernen nochte in andere ghelycke huysen ofte cloosters van manne persoonen (daer me de reformatie niet en haudt): omme daer te etene, drynckene, slaepene noch andersins by ghenen middel.. 21.° Ooc en vermoghen sy gheen mans persoonen: gheestelick noch weerlick, te herberghen ofte logeeren in haerlieden conventen ofte huysen by nachte: ten sy by specialen oorlof van de grootmeesterigghe.. 22.° Als sy buyter stede gaen ofte eelders, sal de meesterigghe eene ordineren om mede te reysen: sulcke eene als haer ghelieft: ende int uutwesen, zullen zy hemlieden nauwe wachten van gheselschappe daeraf jemandt quade suspitie zaude mogen hebben; en als sy weder thuus gecommen zyn, begheert de meesterigghe te weten waer zy geweest hebben, zy zyn schuldich de waerachtichede te verantworden zonder deczele ofte leughene; ende in alsulxs t'ondersoucken, zal de meesterigghe discreet ende bescheedich zyn.. 23.° Ende de beghynen en zullen om hem selven nochte om andere, sonder consendt van de meesterigghe, vermoghen te doen macken eenighe cleederen ofte habyten, dan naer de costume ende maniere daer op gheordonneert; ende dat sy zyn sullen van slechten couleure van verwen, van simpel fautsoen in naeyssele ende andersins: de mauwen opkeerende ontrendt de breede van dry vyngheren; nochte en vermoghen niet te draghen te costelick ofte te curieus lynwaet in hooft cleederen ofte anders, inschelyxs in riemen, messen, bursen; schoen en galootsen anders niet dan van zeemen lere ofte ander dat slechter is.. 24.° Niemandt en sal eenighe beroerte ofte ompaeys mae-

ken binnen ofte buyten huyse, noch jmande lichtelick begrypen in woorden ofte weercken; ende waere jemant gram die daer uut ofte uut ander zaeken ongestichtelich ofte qualich spraeke, ter beswaernissen van den ghemeente ofte iemandt anders, die sal haer terstondt verootmoedighen, goedertierlich zyn, schult kennen ende vrede macken. 25.° Elckanderen minnelich, behulpich ende beraetsaem te wesen, te onderwysen ter duecht, in sieckten ende benautheden elcanderen vriendelick ende ghewillich te troosten: medeleyden hebbende, den siecken onderstandt doen van dies zy moeten hebben, inschelyxs hemlieden te dienen ende in alle benautheden behulpich te zyn.. 26.° Oock moeten zy hemlieden nauwe wachten van alle dissolutien: int spreken van ydel woorden, in luyde te roepen, in lachen, onghemannirelich te spreken ende andersins; ooc van nieumaren intebringhen, van jemands naeme ofte fame te verminderen, van ymands misdaet ofte ghebreken te verhaelen, uut versmaetheden ofte andersins: nietemeer in spottynghen, geckinghen als by ander cause: hoe lettel gratie dat Godt schynt aen sulcke persoonen verleendt te hebben. 27.° De ghemeenten van den conventen, ende de uutwoonende in anderen huusen binnen den hove, sullen de grootmeesterigghe seer obedient zyn in ghebieden, in verbieden, in anveerden van de correctie van haren misdaden ende voort in alle anderen zaeken.. 28.° Waert zoo dat eenighe beghynen jeghen deese ordonnantie mesdaen hadden, daeraf zal de meesterigghe hemlieden vermoghen correctie te doen naer de ghelegenthede van de misdaet: soo wel van wederspoorichheden, rebelheden ofte andere mesdaden: behoudens dat sy bemeerken sal, hoe de misdadighe haer schult bekennen ende huer verootmoedighen zal.. 29.° Ende oft ghebuerde dat de misdaet zulcke waere, dat de meesterigghe die niet en sonde moghen ofte connen corrigieren, zoo zalse de misdaet aen de grootmeesterigghe te kennen gheven, die daer af correctie ende beteringhe zal doen

gheschien metten advyse van haeren raede naer de grootte van der saeken : t'sy met sulcke int hof te doen blyven zeker genoempten tyt sonder uutgaen : dat men noempt insetten, ofte metse in ander couventen ofte plaetsen te stellen binnen den hove, ofte ooc metse alle uutten hove te stellen: indiendt de misdaet begheert.. 30.° Ende dat de grootmeesterigghe met haeren raede, aldus ghecorrigiert ofte gheordonneert sal hebben, dat zal alzoo volcommen worden ende onderhouden blyven, om voor andere goet exempel te syne, ende behoedt te blyven van confusien ende corruptien.

Het tweeste deel van den reghel.

Lodewyck grave van Vlaenderen, van Neveers, van Retheers, &c., &c., wy maeken kenlick alle die nu syn ende te commen zyn, dat wylen vrauwe van goeder memorien Joanne, ende Margarite haere sustere, die deen naer dander waeren graefneden van Vlanderen ende van Henegauwe (de welke wy, door Godts goedynghe ooc zyn), die ghemeercten dat het landt van Vlaenderen seer vermenicht was van vrauws persoonen voor de welcke, naer haere conditien ende naer haer betaempten ende die van haere vrienden, t'huwelick niet bereet en was; sy aenmeercten ooc dat eerbaere lieden, edele ende middelbare dochteren die begheerden in suyverheden te leven, alle tot vrauwen cloosters niet commen en mochten, om de groote menichte van dien ofte by faute van goede; sy ansaeghen ooc dat tamelicke joncvrauwen van edelen afcomsten ende ander verarmt waeren, soo dat sy souden moeten bidden, ofte *ter* (*met*) kleynicheden van haerlieder vrinden confuselick leven, ten waere dat daer toe behoorlick ende discretelick voorsien waere. Van Godt verweect synde, ende by raede, wetene ende consente van biscoppen ende van andere goede lieden, fondeerden sy in veele steden van Vlaenderen, steden ende plaetsen met spacien die men noempt beghynhoven, in de welcke hoven de voorseyde jonc-

Hy wilt zeggen dat hy is grave van Vlaenderen, enz.

vrauwen ende goede lieder kinderen, sauden moghen ontfanghen werden, om aldaer te gaeder in suyverheden te levene ende woonene, by belove ende sonder belof, ende sonder confusie van hemlieden ofte van haere vrienden, ende met tamelicke labuere vercryghen haerlieder leeftocht ende cleedinghe : *onder andere fondeerden sy een beghynhof in onser poorte van Ghendt : dat men heedt* het beghynen hof van onser Vrauwen ter Hoyen, *dat ommesloten es met schelde ende mueren, ende in de middewaert een keercke, ende daer by een kerckhof ende een hospitael voor den krancken ende siecken beghynen van den hove ; ende dat de voornompten vrauwen gheghift. Ende wie, die onse voorders, naer onse macht ende Godts wille, begheeren te volghen, zonderlinghe in weercken van duechden in t'selve hof van der Hoyen, wiens regiment ende bescheermenesse ons toebehoordt ende niemandt anders.* Wie willen ten profyte van de voorsyde plaetse, by raede van goede ende vroede lieden, eenighe poyncten ordoneeren.

Eerst willen wy dat alle de goede ende redelicke costumen, naer de welcke de jonckvrauwen van den voorsyden hove pleghen te leven, sonder verbreken zullen ghehouden syn.. 2.° Voordt so willen wy dat, van de voorsyde jonckvrauwen de habyten, sullen zyn van rude maecksele, van ootmoedighe verwen, ootmoedig in vorme van naysele, in schoen, in hofcleederen, in caproenen, in handtschoen, in riemen, bursen en messen. Niemandt van wat conditie dat hy zy, en is gheoorlooft te hebben ofte te dragen dat te meerckelic ofte te curieus is.. 3.° Als ymandt van den hove steerft, dat alle de conventen ende elcke sonderlinghe, t'lyck visitere met devotie ende goede biddynghen ; ende dat elcke jonckvrauwe over elcken dooden, devotie, hulpe van abstinentie, van wacken, psalmen ende biddinghe doe.. 4.° Voordt dat sy sullen wel by tyden opstaen, visiteren ende vergaederen in de kercke : elc ter stede die haer conventen toebehooren sal, om dat men te beter

Eerste capitel.

zal moghen weten, wie daer ghebracke ende welc daer messe ghehoorde; ende neestelyck biddinghen ghedaen over ons ende over onse naercommers, keeren weder t'huus, omme daer haerlieder besich te maeken met biddynghen ofte met haere weercken; ende s'avondts te vesperen weder vergaederen in de keercke, ende haerlieder daer houffenen in devotien, tot dat zy, naer dat teecken van de clocken, wederkeeren ende rusten.. 5.° Sondaghen ende mestdaeghen misse ende sermoenen te hooren : ende in alle gheestelicke weercken, zullen zy Godt devotelick dienen; ende gheene en zy gheoorlooft dese daeghen te gaen utten hove zonder zonderlinghen oorlof van der grootmeesterigghe.. 6.° Voort willen wy, dat het regiment ende beleedt van desen hove sal hauden, eene die daer toe ghenoempt zal zyn van de meesterigghen van den couventen, ende die zal heeten de grootmeesterigghe ende dese sal, in elck couvendt, ordonneren eene couvendt-meesterigghe, by raede ende consente van den couventen ende van goede ende vroede persoonen.. 7.° Ende niemandt en sal in de voorseyde stede moghen timmeren, breken ofte maeken, noch stede gheven in gheen couvent van den hove, ten sy by willen ende zonderlinghen oorlove van de grootmeesterigghe.. 8.° De grootmeesterigghe consenteren wy dat sy, de huusen dat gheen couventen en syn, by raede van vyf ofte zes vroede persoonen van den hove, sal moghen vercoopen alst tyt ende stede gheven sal, ghelyck dat men voortyts ghedaen heeft : by alsoo dat men al dat van de huuse ontfanghen zal zyn, bekeere in den huerbuere van den voorseyden hove.. 9.° Wy willen ooc dat de grootmeesterigghe sal hebben correctie op de ghene die misdoen jeghen onse ordonantie, ofte jeghen de lovelicke usantie van der voorsyder stede; ende dese correctie willen wy datse doe : ofte metse in te settene ofte metse in ander couventen te setten, ofte met andere peyne daer mede dat men mach aen fauten ende ghebreken wederstaen, ofte metse alle uuten hove te steken :

soo dat, midts den afsnyden van den vurten leden, andere moghen blyven behoedt van confusie ende corruptie.. 10.° Ooc en willen wy niet dat, sonder oorlof van de voorseyde meesterigghe, yemandt langhe uuten hove sy noch en vernachte in de poorte; ooc dat gheen uut den hove en gae sonder oorlof van der couvendts-meesterigghe, ende ooc met eene andere ofte meer van haeren couvente.. 11.° Ende aldus uutgaende, boven al moeten hemlieden wachten van plaetsen ende van persoonen daer ymandt syn schade in doen mochte : nemaer in allen haeren weercken ende weghen, *pyne* te doen naer betaempte van haeren persoone ende der stede daer zy in wonen.. 12.° Ende soo wie dat hier teghen dade ende daeraf begrepen waere, ende haer staepans niet en beterde, wy willen, dat zy al dat solaes van vryheden van den hove verliese, ende dat mense sonder verbeyden uuten hove steke.. 13.° Noch willen wy dat de grootmeesterigghe, ter maendt, ten zes weken ofte ten twee maenden, meter schryverigghe die ten ontfanck schrijft van den hove, roepen vijf ofte zes van den hove, ende voor hemlieden rekenen van den ontfanck ende uutghevene; ende daeraf gheven een briefken van der somme, aen elck die daer over sullen syn, up dat zyt begheeren, om dat zyt te bedt ghedijncken moghen in de rekeninghe van den gheheelen jaere.. 14.° Ende willen dat eenwaerven s'jaers, voor de ghene die wy ofte onse naercommers zullen maecken beschermers van de voorsyde stede, de grootmeesterigghe vergaedere de meesterigghen van de couventen van den hove, ende den prior van sente Pieters, ende de deken van den kestenen mette prochie pape van sente Jans, ende voor hemlieden alle rekeninghe gheheelick doe, van al dat sy ontfanghen heeft van renten, van aelmoessen ende van al dat zy verteert hebben : noemende aen den ghenen die in onse stede sal syn ofte van onse naecommers (up dat zyt versouken sullen), alle persoonen wie dat voorsyde hof schuldich syn : lyfrenten, eerfelicke

Pyne : penitentie.

renten ofte andersins, soo dat, de ghemeene rekeninghe jaerlyckx ghedaen zynde, den staet van den hove, ons ofte de ghene die in onser stede zullen zyn, claerlick betoecht sy.. 15.° De rekeninghe ghedaen synde, willen wy dat de ghene die in onse stede sullen syn, by hemlieden nemen de biechtheeren van den hove die van den staete ende beleede weten mogen, ende ooc alle de meesterigghen van den conventen ter rekeninghe vergaedert, ende dat die grootmeesterigghe uutgaen sal, ende dat sy vraeghen an alle de meesterigghen int openbaer ofte int secrete, ende elck by sonderlynghe in haerlieder conscientie (ghemeerct den staet de tamelicheden ende costuyme van der stede ende de administratie van den uutersten goede ende de tamelicke provantie van sieken ende andere poyncten die ten beleede behooren van sulcken hove) : oft hemlieden tamelick ende profyct dunct, dat de grootmeesterigghe in den dienste ende regimente blyve; ende ist by aldien dat de meeste partye van de meesterigghen het goedt dunct, wy willen datse daer in blyve; ende dunct de meeste partye goet, datse sy verlaeten, wy willen datse sy verlaeten.. 16.° Ende dan willen wy dat alle de meesterigghen van de couventen vergaederen in eene plaetse : zy en waeren zieck ofte hadden nootsaeckelyck beledt, ende haerlieder voorsien van eene van den hove de welcke grootmeesterigghe zy; ende de welcke ghecoren sal syn van de meeste partye van de meesterigghen, die confirmeren wy van nu voorwaers, ende maekense grootmeesterigghe, ende geven haer de macht te doene alle dinghen die van de grootmeesterigghe hier vooren gheseyt syn.. 17.° Ende willen dat eenwaerfs s'jaers, voor de ghene die onse stede hauden zullen, naer dat in de voorseyde vorme rekeninghe ghedaen sy, een besouck gedaen werde van der grootmeesterigghe : t'sy te houden ofte af te doen.. 18.° Willende voorts dat niemandt onder ons zijnde, aen den staet ende aen t'beleet van hemlieden, iets vernieuwe, verwandele noch en verandere, mits dat wy willen datse

vryelick ghebruycken ende useren sullen onse ordonantie ende haer lofelicke houde costuyme, bevelende onsen balliu van Ghendt ende onse ander ballius, datse de voorseyde beghynen ende haerlieder goede, die ende dat wy in onse speciaele beschermenesse ontfanghen hebben, willen bescheermen ende behoeden, ende niet enghedooghen datse ymandt veronghelycke ofte beswaere, wandt ons soo gelieft.
Ghedaen tot Ghendt int jaer ons Heeren duyst iij.c ende vierenvyftich.

Naer collatie ghedaen jeghens zyn originel gheschreven int parchemyne by vorme van quohier, beghinnende het prohemie van dien als volcht: *Den reghel van het beghynhof t'onser Vrauwen ter Hooyen in vier deelen verdeelt.* In welc voorsyde quohier oock geschreven staet eerts het naervolghende: gheteekent by Columbanus prior van sente Pieters nevens Ghendt ende corts daer naer volcht: N.... secretaris; ende gecacheteert met het cachet van syne eerweerdigheyt den biscop van Gendt Antonius Triest. Ende is deze copie met het voorseyde quohier bevonden te accorderen, dezen 16 juny 1645. *Hauwel* notarius publicus.

Statuten ende ordonnantien dienende tot verklaeringe van den voorgaenden regel der begynen van der Hoyen, gemaekt van de grootmeesterigge met haeren raede, ende geconfirmeert ofte bevestigt van de proviseurs van den zelven hove.

Art. 1. Ten eersten nopende het ghene dat int iiij cappittel van deeste deel des reghels staet: dat de aencommende beghynen haer proufueren souden doen in een van de couventen, zoo laeten wy by discretie toe, naer aude ende goede costuyme om een yghelick te gemoet te commen ende te winnen: dat eenighe verauwerde persoonen, ofte ooc jonghe dochters die niet ghewoon en zyn te dienen, maer ghedient te werden, sullen moghen wonen ende haerlieder tafel coopen by eenighe van de rekeninghe

jonckvrauwen, om de goede manieren van den hove van haer te leeren, ende t'eynden des jaers beghynen gemaect te werden : behoudens dat de grootmeesterigghe met haeren raedt, haerlieder es bequaem vindende, ende dat zy een huus zyn coopende.. 2.° Ten anderen, aenghesien dat onse wyse ende godtvrugtighe voorsaten, by langhe experientie bevonden hebben, dat het thiende cappittel van het eerste deel des reghels, niet en saude syn ten meersten profeyte ende voorderynghe van onsen hove, ende het hun heeft goet gedocht te jonnen ende toetelaten aen de nieuwe begynkens, de vryheyt van den hove op de maniere van de cloosters; terstondt met dat sy, naer haere twee volle proefjaeren, haer stedinghe behoorlick hebben ghedaen, ende dat dese costuyme soo langhe hier heeft gheduert, dat hier niemandt van den hove anders ghesien nochte ghehoort en heeft, soo sal men noch dese usantie als eene wet onderhouden : behoudens dat men dies te neestelicker de nieuwe beghynkens in haere proefjaeren oeffenen ende prouven zal, ende somtydts, naer het verheesch, wat langher uutstellen eer syse steden.. 3.° Achtervolghende het xix cappittel van teeste deel, soo en sullen ooc ons beghynkens gheen pelgrimage buyten de stadt moghen beloven nochte doen, noch uuten hove gaen wasschen, ofte eenighe cleederen van manspersoonen andveerden om te wasschen, nochte hemlieden maeltyden stichten, nochte siecken dienen die hemlieden niet naer en bestaen zonder oorlof van de grootmeesterigghe; ende de couvendts begynen en sullen uuten hove nochte nerghens gaen, dan by consente van haere meesterigghe; ende uut den hove in de stadt ghegaen zynde, zullen maeken t'huys te zyne voor het cleppen van den t'sautere.. 4.° Tot verclaeringhe ende volcomminghe van het xxiij cap. van t'eerste deel ende van het tweede capitel van tweeste deel, zoo ordonneren wy dat, naer oude costume, elck beghynken sal hebben een grys cleedt om aen te doene alle hoochtyden, onse vrauwen en aposteldae-

ghen, ende ooc op sulcke daeghen die vigilien hebben; ende een gansgrauw, blau of swart cleedt, om daghelix te draeghen; ghevoert zynde met laeken, stamette bay, honscote ofte saerck, ende met een selfeynde ofte met laeken beleyt; insgeleyxs sal men den rock der beghynkens maeken met loose clyncken beleyt met een selfeinde, de clein maukens sullen uutsteken duer de mauwen van het cleedt de breede van dry vinghers. Item elck sal een faeilge hebben om op hoochtyden te draeghen ende alst d'uuverste goetduncken sal; wandt de heycken, die inghebroken syn duer den deerlicken *onghereghelden* tyt, en sal niemandt mueghen draeghen dan by expres consendt; ende dat alleen voor eenen tyt, tot dat het ons goetduncken sal die teenemael te weeren; zy moeten ooc zyn met cleene hoofdekens ende ghevoert met saerck. Voorts soo sullen alle onse beghynkens draeghen witte caussens, schoenen met gespen ofte strecken, pattoeffels met schoenkens, schootcleeren van blau lynwaet, honscote ofte terteyn, gheboordt met blau passemendt, ende de steerkelinghen van den selfsten, ende swarte scheven hoen sonder boordt, daerin stekende een smalsaercken lindt ofte saercken passemendt, om in nood buyten huuse te draeghen, maer gheensins in onse keercke; ende om dat dit te bet soude onderhouden werden, soo en salder niemandt sonder orlof van haere meesterigghe vermueghen eenighe cleederen te coopen ofte te doen maeken.. 5.° Daer en boven omme te bet t'onderhouden het xxvj cap. zoo ordonneren wy dat alle beghynkens ofte ons supposten, hemlieden sullen nauwe wachten van vuyle ende weereldelike liedekens te zynghen, ofte sulcke referynen te verhaelen; item van onghemannierlick te jocken ende van t'samen op een bedde te slaepen.. 6.° Voordt ordonneren ende willen wij dat die orlof hebben van de grootmeesterigghe om op heylighe daeghen in de stadt te gaen, naer het uutwijsen van het vyfde cappittel van het tweede deel des reghels, datse t'huus sullen commen voor het cleppen van den t'sautere., 7.° Tot

Te weten onder Philippus II.

vulcommen van het achtste cappittel, zo duncket ons goet ende redelich (op dat huysen van den hove niet vereergert maer verbetert sauden moghen worden soo alle coopbrieven mentionneren) : dat de grootmeesterigghe met haeren raede, seer curts naer de fermerye rekeninghe, van huyse te huyse sal ommegaen; bevelende de huusmeesterigghen reparatie te doen gheschien daerse ghebreect ofte van noode es; ende indien datter niet toe ghedaen en is ofte en werdt, soo sal de grootmeesterigghe de selste doen gheschien tot haren coste.. 8.° Om d'ordonantie van het xiij cappittel niet te vergheten, soo sullen der vyf ofte zes van den hove werden van ons vergaedert, alle dry maenden om de rekeninghe van de schryfsterigghe int curte te hooren, van de voorgaende drye maenden : om alsoo alle dry maenden den staet van den hove t'oversien ende te weten.. 9.° Item soo willen wy, dat noch wy nochte ons supporsten gherust en zyn in onse conscientie, mette dispensatie van de meesterigghen : te weten van het vasten, wullengaen, roosen cransken lesen, ons daghelixsche ghetyden, ofte van andere duechdelicke weercken van penitentien; ten sy dat wy daeraf ooc met redelicke oorsaecke, ghedispenseert zyn van onsen alder biechtvader.. 10.° Hierenboven, soo hebben wy, uuyt zekere redenen, t'saement ghesloten ende gheordoneert voor een statuyt, dat den heylighen Gheest hier sal gauderen van deen heelft van het achterghelaeten goet van de ghene die nu voorts aen van syn aelmoessen gauderen sullen, ende dat sal aldus gheschien naer dat de firmerye huere ghestoffeert bedde ontfanghen heeft; ende indient soo ghebuerde dat eenighe heylichgeest kinderen ghynghen in de firmerie, soo sal de grootmeesterigghe de heylichgeestmeesteriggen een juweel gheven van haerlieder goedt tot een cognossure ofte bekennen van de aelmoessen die zy ontvanghen hebben.. 11.° Ten lesten soo bevelen wy, dat men de ordonnantie van onsen reghel ende de statuyten sal overluyt lesen in alle couventen, voor alle de beghynen die daer syn :

weer zy gesteedt zyn weer niet, tweemael t'sjaers: te weten in kerstdaghen ende in de paestdaeghen, ende generalicken ontrent de rekeninghe van de fermerye. — Wy onderschreven houden t'voorseit van weerde, ende willen dat hebben onderhauden. Onder staet gheteekent Colombanus Vrancx prior van sente Pieters nevens Ghendt.

Naer collatie jeghens zyn originel gheteekent als vooren, is dese copie : te weten de ghonne beghinnende hier vooren fol. 11 verso metten worden : statuten ende ordonnantien, bevonden te accorderen met syn origineel. My t'oirconden den 16 juny 1645 *N. Hauwel* notarius publicus 1645. Onder naer de voorschreven statuyten ende ordonnantien, staet gheschreven het naervolgende.

Antonius Triest by der gratien Godts bischop van Ghendt, &c., aen onse beminde dochteren in den Heere de groote jonckvrauwe, ghezellighen ende religieusen Beghynen van den hove ghenaemt ter Oyen binnen Ghendt, saelicheit in den Heere. Alsoo wy over eenighe weken ontfanghen hebben seker uwe requeste, by de welcke ons syt versoeckende dat wy, als uwen wettighen prelaet ende overste, sauden gedient wesen, t'approberen ende confirmeren alsulcke regels ende statuten als ons ghetoocht syn gheweest in de leste visitatien by ons in uwen hove gehouden; soo ist dat wy, naer rype examinatie der selver, goet ghevonden hebben de selve t'approberen ende confirmeren, soo wy die approberen ende confirmeren midts desen, ordonnerende dienvolghende dat dese bovengheschreven reghels ende statuten, punctuelicke in deze vergaederinghe sullen onderhouden worden als by ons : uwen wettighen overste, ghegheven; ende dat niemant tot desen hove ontfangen en sal worden, ofte die zelve en sullen haerlieden voorghelesen worden, ende dat zy hunne ghelofte doen in handen van de groote joffrauwe, ter presentie van de ghezellighen ofte raedts-vrauwen : dat zy de selve reghels ofte statuten, naer haer vermoghen, zullen onderhauden

zoo langhe zy beghynkens van desen hove wesen zullen : waer van zy hunne handschrifte sullen laeten in handen van de grootjoffrauwe. Oock is onse ordonnantie, dat niemant tot dese ghemeynte absolutelicken zal ontfanghen worden, ten zy dat zylieden voorsien zyn van drye ofte vier ponden grooten s'jaers ten alderminsten. Aldus ghedaen ende gheordonneert binnen Ghendt den negensten juny duysent ses hondert en 27, onder onsen zeghel ende signature van onsen secretaris : onder staet : by ordonnantie van zyne eerweerdigheyt gheteekent *J. Deensius* secretaris, ende gecacheteert op pampier in rooden huwele.

Naer collatie ghedaen jeghens syn originale gheteekent, ghedateert ende ghecacheteert als boven, is dese daer mede bevonden t'accorderen : synde het origineel gheschreven int papier by vorme van een quohier, my t'orconden dezen 16 juny 1645, *N. Hauwel* notarius publicus 1645.

Dit syn de rechten ende costumen van den beghynenhove ter Hoyen gheordineert van ouden tyden gheconsenteert, ende gheconfirmeert van diversche pausen ende biscoppen, ende de plaetse ghegheven van de graefneden Margrieten ende bevryt van alle renten ende chynsen, ende heeft de kerken ghegheven alle de rechten ende vryheden die andere kerken hebben binnen der stede van Ghendt : dat sij t'voorseyde hof zullen houden in rechten ende goede costume, ende bescheermen van alle nieuwigheden ende perssen die men den voorsyden hove doen mochten : het waere van weerelicke persoonen ofte van gheestelicke, ende de grave Robbrecht heeft bevolen elcker grootmeesterigghen die wesen, dat sy haer jonckvrauwen corrigere t'allen tyden alst van noode syn sal; ende om dats niet vrugteloos zyn en soude, soo is elcker grootmeesterigghe bevolen als sy ghecoren werdt, op de heylighe Evangelie *te sweeren* dat sy de goede costumen van den voorsyden hove wel sal doen onderhouden naer haeren vermoghene; ende is te weten dat

elcke jonckvrauwe die men int voorsyde hof ontfanghen zal, stede ofte huus hebben sal, moet beloven te leven by den berechte ende goede costuyme van den voorsyden hove ende draeghen grys; ende waert dat eenighe jonckvrauwe huwelick dede, ofte uuten hove trocke metter woenste, ofte overhoorich waere, rebel waere jeghen dat men haer hiete ofte verbode, ofte eenighe misdaet dede daerme mede placht te verbuerne huus ofte stede in d'Hoye, soude dit huus verbueren ende de grootmeesterigghe in den naeme van der firmeryen saude haer handt slaen aen dit voorseyde huus zonder eenighe profyten daeraf weder te keeren, zonder wederseggheue van ymandt, ende de grootmeesterigghe mach dit voorseyt huys vercoopen ten meesten profyte van der fermerije.

Naer collatie jeghens syn origineel, gheteekent ghedateert ende ghecacheteert als boven, is dit daermede bevonden t'accorderen: synde het origineel gheschreven in parchemyne in vorme van een quohier, my t'oerconden dezen 16 juny 1645, *N. Hauwel* notarius publicus (*) 1645.

(*) 'T sedert de kerkelyke regeringe van zyne eerweerdigheyd den bisschop Antonius Triest, die tot de onsterffelykheyd is verheven door zynen vermaerden en ongelukkigen beeldhouwer, waeren ten opzigte van het gemelde Begynhof ontstaen zeer violente debatten, die zelfs tot groote schandaelen ende faitelykheden oorzaeke hadden gegeven. Daer ontrent existeert een deel van eene gedrukte memorie in-4° behelzende 18 pagina, zy begint alzoo: *Sommiere aen-wysinghe van het recht competerende syne hooghweerdigheyt den biscop van Ghendt tot het committeren ende stellen van den eersten capellaen met titel van pastor in het Begynhof van O. L. V. ter Hoye geseyt het Clynbeggynhof binnen de stadt van Ghendt, ter voorgaende presentatie ende nominatie van de eerweerde heeren aertspriester van de cathedrale kerke van Ste.-Baefs ende den pastor der selver, t'saemen met eene corte deductie van het proces daer tegen geintenteert in den raede van Vlaenderen, by joffrouw Anne Adriaensens grootmeesterigge van het selve Beggynhof.* De leste expressien van deze memorie luyden aldus: *Hier uyt syn gheresen de groote troubelen ende schandaelen die door de gheheele stadt ende andere onligghende plaetsen syn verspreyt.* Anno 1671.
Dan gemerkt deze memorie hier plotselyk eyndigt zonder slot, zonder daete, ende zonder onderteekeninge, zoo laeten deze omstandigheden benevens den inhoud van dit stuk, vermoeden dat het, van wegen den publiken officier, onder den drukker gesaisierd is geweest met het inzigt van voordere troubelen ende schandaelen te

Accord entre Robert de Bethune, comte de Flandre, et l'abbé du monastère de St.-Pierre-lez-Gand, au sujet de leurs serfs et autres gens de telle condition, de l'an 1313 le mardi après la Trinité.

Nous Robiers cuens de Flandres d'une part, et nous li abbes et li couvens de sainct Pierre de Gand del ordre sainct Benoit d aultre part, faisons scavoir à tous, que nous, pour oster tous descors et debas qui ont esté et sont entre nous, nous officiers et gens d'une part et d autre, des seirfs et des gens en qui biens on doit avoir et le meilleur chief ou cateil à le mort, manans et demorans es lieus esquels nous : les dictes parties, avons jurisdiction haûlte et basse, et pour esclaerchir aussi à tous jours mais : li quels dez dis seirfs et gens de teil condicion que dessus est dit, doibvent à le une de nos dictes parties appartenir, et li quels à l autre, avons fait telle composition et acorde par commun assentement entre nous : que tout li seirf et gens de teil condicion que dessus est dit de nous cuens de Flandres susdit, qui sont manans ou demorans, ou venront manoir ou demorer es villes en le terre et en le jurisdiction del abbeye de St.-Pierre dessus dicte assises dedens le conté de Flandres, appertenront plainement et entierement à nous abbé et couvent de St.-Pierre dessus dict; et ne porrons nous cuens dessus dict ne no hoir ou successeurs apré nous, riens calengier ni

voorkomen; doch niet tegenstaende deze, ende eenige andere vlugtige ongeregeldheden die, gedurende het verloop van ontrent de 600 jaeren geëxisteert hebben, moet men eyndelinge bemerken, dat de graevinnen van Vlaenderen Joanne ende Margarite, met het stichten van onze beggynhoven, hunne goede inzigten hebben bereykt, in zulkerwys dat deze zoo oude, zoo nuttige ende zoo wel georganiseerde institutien, nog heden van alle vremdelingen, van wat religie zy ook zyn, met lof ende verwonderinge aenzien worden.

demander es dez seirfs et gens ne à leurs biens à vie ne à mort. Anchois, se aucuns droict aviemes es dits seirfs et gens ou en leurs biens, nous le quittons, cessons et transportons du tout en le abbé et couvent dessusdis à tous jours mais. Et tous le seirfs et gens de tel condicion appartenant à labbé et couvent dessus dits, qui sont maintenant demorans ou venront manoir et demorer es villes terres et jurisdictions de nous cuens de Flandres dessus dict, appartienront plainement et entierement à nous cuens de Flandres no hoirs et successeurs dessus dicts; et ne porrons nous abbé et couvens dessus ditz ne aultre pour nous, rien calengier ne demander es dits seirfs et gens ne à leurs biens à vie ne à mort. Anchois se aucun droit aviemes es dits seirfs et gens ou leurs biens, nous le quittons, cessons et transportons du tout as dis cuens de Flandres, ses hoirs et successeurs à toujours mais. Et pour chou que toutes les choses dessus dictes soyent fermes et estables perpetuellement, nous : les dictes parties, avons faict pendre nos seaulz à ces présentes lettres, en tesmoignage de veriteit qui furent faictes à Gand et donnéez lan de grace MCCC et, treize le mardi après le Triniteit.. *Copié d'un ancien cartulaire.*

Joffrauw Jane Huughessoens, weduwe van Ogier Parin, verkoopt aen de aelmoessenye van het klooster van St.-Pieters nevens Gend, al het recht dat zy was hebbende in een leen ofte huusgenotscip wezende een cnaepscip, den 10 december 1413.

Wy Willem Huutenhove bailliu van den mannen der kerken ende eerweerdighens vaders in Gode myns heeren van sente Pieters by Ghendt, ten tyde dat de naervolghende dinghen ghedaen waren, Jan

van Roeslaer, Joris Huutenhove, Jan de Backere van Eetichove, Philips Coukelin ende Willem Craeye, mannen van leene der kerken ende ons voerseyts heeren ten selven tyden, doen te wetene ende maken kenlyc, allen den ghenen die desen presenten wettelycken t saertre sullen zien of hoeren lesen, dat voer ons commen es in propren persoene alse voer heere ende voer wette, joffrauw Jane Huughessoens Ogiers Parins weduwe, de welke joffrauw Jane, te haere begherten, wettelyc te voogde ghedaen wart, omme dat hare in de naervolghende dinghen voogts behoufde; ende daer verkende soė ende verlyde, metgaeders haren wetteliken voogt, hoe ende in wat manieren dat soe voertyds houdende was een huusghenotscip, wesende een cnaepscip van onsen voornoemden heere ende van ziere kerken, ten welken voorseiden diensten, behoerden zekere profite ende jaerlyckschc renten, die haere de aelmoesenie van sente Pieters voerseit schuldich was : te wetene es dertien halster rogs, vier pond twee scelle parisise, ende andere diversche profite van relieve; ten reeftre spisen ende broeden : dwelke soe algheheel (ute ghesondert enen deele dat hare de vorseide aelmoesenie schuldich was) met Ogier Parins voerseit haren kerkelycken voogt, ervelyc verkocht hadde meester Janne van Maeyghem doe aelmoesenier van sente Pieters voorseit, ter vorseyder aelmoessen bouf, ende en hadde daer an niet meer behouden dan alleene sesse haelster rogs s jaers, die doe stonden ten lieve van der joffrauwe Cals hare moeye, ende nu onlangts, by den overlidene van der selver joncvrauwe hare moeye, hare te haren live ende niet langhere toecommen ende verstorven waren : de welke vorseyde sesse haelstre rogs staende te haren live ende niet langhere, soe

kende ende lyde, dat soe die, by goeder loyaelre oercontscap ende vorwarden, verkocht hadde an den heer Janne de Zaghere, in desen tyd moenc ende aelmoesinier s cloesters van sente Pieters vorseyt, ter vorseyder almoesenien bouf; ende dat omme eene zekere somme van penninghen, waer af soe hare mitsgaders haren dingheliken voogt, kenden wel ghepaeyt ende al vergolden. Ende in dier manieren soe kende ende lydde der Jan de Zaghere vorseyt, dat hyt ghekocht ende ghecreghen hadde; ende daer naer, ten versouken ende begheerten van der voorsyder joffrauwen Janen metgaders van haren voogt soe brachte men, by maninghen ende vonnessen van onslieden, dese vorseyde lyfrente my bailliu in handen alse in s heeren handen, werpetese ende deder al toe dat soere, by wette, toe schuldech was te doene, omme wel ende wettelyc te dervene. Ende daer naer so wirt de voerseide aelmoessenier, ter voorseider renten wettelyc ghedaen, ter voerseider aelmoessnien bouf, omme de voerseyde aelmoessnie, van nu voert eeuwelyc ende ervelyc, mits den voorseyden coepe, ooc quitte ende onghehouden te sine ende te blivene, van al dien datter de voorseide joncfrauwe Jane ende hare vorders vormaels op ghehadt hadden te renten: uuteghesteken dat Daniel de Riddere, de voerseide vier pont parasise s jaers behoudt te zynen live ende niet langhere, omme dat hy die ghekocht hadde te zynen live, al eer de vorseyde joncfrauwe Jane ende Ogier Parin haer kerkelyke voogt, de hervagtighede verkochten an den voerseyden aelmoessenien. Ende omme dat alle dese dinghen ende elc point sonderlinghe, ghedaen waren wettelyc ende al wettelyc met allen den maninghen ende wetteliken vonnessen dier toe behoerden ghedaen te zyne naer recht, wet, costume ende usage

van den hove van den mannen van sente Pieters vorseyt; ende omme dats bliven soude goet, vast, van weerden ende wel ghehouden, ende voert huter beden ende neerensten versoucke van beeden partien, so hebben wy bailliu ende mannen boven ghenoemt, desen jegenwordighen wetteliken tsaertere bezeghelt elc onser met synen seghele huuthanghende. Dit was ghedaen op den x^{ten} dach van decembre int jaer iiij^{c} en xiij. *Getrokken uyt eenen ouden cartularium.*

Margerite van Haelewyn met de gene die voorders als hoirs feodal van Giselbrecht van sinte Thomas heere van Peene, konden geregt wezen tot het schautheetdom van Overmeesch, verkoopen het zelve aen de abdye van sinte Pieters, benevens noch twee andere leenen den 12ten wedemaend 1415.

Wy Willem Hutenhove bailliu ende wettelic maenre myns heeren ende der kerken van sente Pieters by Ghend, ten tyde dat dese dinghen waren ghedaen, ende Jan Sersymoens, Jan van Duermen, Jan van der Scage, Joos van Valmerbeke, Jan van Rousclaer, Jooris Utenhove, Willem de Zadeleere, Jan van der Boeninghen, Geraert van Crombrugghe, Michiel de Croec ende Jan de Joncheere, manne van leene myns heeren ende der kerken voornoempt ten selven voerseyden tide, doen te wetene allen den ghenen die desen jeghenwordighen t saertre sullen sien of hoeren lesen, dat quamen voor ons in propren persoenen, alse voor heere ende voor wette, Mehr. Jan van Halewine heere van Dronghene ende van Ansbeke, wettelic ende kerkelic voeght van vrauwe Mergerite van Halewine s'heeren dochter van Halewine, sinen wetteliken wive, ende joncker Jan van Halewine der voorsyder Mer-

grieten broeder als erfachtig in de drie leenen die men heet *t'scautheetdom van Overmeersch*, liggende in de prochie van Afsné ende daer ontrent, met allen haeren rechten (*), heerlicheden, seignorien, renten, landen, meerschen, boemen ende

---

(*) Wegens de gerechtigheden van den schautheet van Overmeersch, hebbe ik eeniglyk gevonden het volgende denombrement.

Rapport van den diensten daer in Ghyselbrecht van sente Thomas heere van Peene ghehouden was als schoutheete van Overmeersch, den 6.den meye 1398.

Dit hier naervolgende zyn de diensten daer ick in ghehouden ben in occasioen van mynen leene, omme die te doene gelyck dat hier naer verclaert es. Int eerste zo ben ic schauteete ende wettelic maendre int heerscip van Overmeesch toebehoerende mynen heere van sente Pieters, ende ben schuldich of mynen stedehoudere, te bevelene van myns heeren baillius, syne scepenen te maenene. Item zo behoort te mynen voorsyden leene (dat myne voorders ghecostumeert hebben): de kerremesse t'sente Pieters jaerlyckx te houdene, met mynen daghelyckschen statte: van der vespertyt van den kermes avondt, totter vespertyt op den kermes dach daer naest volghende: ende dan ben ic schuldich te hebbene myne costen in den cloostere te sente Pieters voorseyt: ic ende alle de ghuene die met my commen zullen: van eteue ende van drinkene naer onsen staet gelyck dats ons betaempt, ende voor onsen paerden hoey ende cooren alzo langhe als wy de kermesse houden; ende al den selven tyt duerende, zo moghen myne laeten van den selven heerscepe, draeghen haerlieden wapenen up t'heerscip van sente Pieters: alzulke als hemlieden ghelieven zal, in sterkenesse van my, omme de voorsyde kermesse te helpen houdene. Ende aldus gelyck hier voorschreven es, zo bringhe ic op, te mynen heere waert voorseyt, het denombrement van mynen voorsyden leene (met trauwe, hulde ende dienste gelyck dats voorschreven es): die ick houdende ben van de voorseyde kerke benevens twee andere leenen: staende elc van dese leenen ten x p.den parisise, ende te xx scelen parisise van camerlicgagen van steerf coepe, ende voort ten thienden penninghe up dat mense vercochte; ende ten x p.den parisise ende xx schelen van caemerlincgagen ten wandelcoepe. Ende mits de redenen, dat de groote van den gronde die myne mannen ende laeten van my houdende zyn, hier vooren niet claerlyck ghenoempt nochte verclaert en staet: mids de redenen dat ick het niet al claerlic, ter tyt van nu bevinden en can, so eyst dat myn heere van sente Pieters voorseyt, ter neererster bede ende versoucke van my, dit uutghestelt heeft, omme danof, te mynen besten, de groote te besouckene ende te mynen voorseyden heere over te bringhene onthier ende meydach dat commen zal int jaer duust drie hondert neghen en neghentich: t'welc ick ter goeder trauwe belove te doene ende uptebringhene te myns voorsyden heeren waert, ten besten dat ick sal moghen bevinden binnen den voorsyden tyden. In oorcontscepen van al desen voorsyden dinghen,

cateilen daer toe behoerende, also zy ghestaen ende gheleghen zyn, niets uutghesteken noch besondert, de welke hy houdende was in leene ende in manscepe van minen heeren ende der kerken van sente Pieters voorseyt, ende hem toequaemen ende verschenen by der doot van Mher Ghiselbrecht van sent Thomaes heere van Peene, ende verkenden ende verliden aldaer, bi haren vryen danke ende properen wille, dat, int traitiet van den huwelike tusschen Mher Janne ende vrauwe Mergrieten voorseyt, hem dese drie leenen ghegheven ende gheconsenteert waren te huwelike, al waest datter vrauwe Mergriete niet wettelike toe en quam, ende dat hy by dien: hy Mher Jan van Haelwine, dese drie leene, omme beters wille, vercocht hadde minen heeren den abdt van sente Pieters voorschreven; ende dat in dien coep de voorsyde joncheer Jan als ervachtich van den drien leenen met hueren toebehoerten, gheconsenteert hadde, ende aldaer noch consenteerde; ende beheerde hem daeraf te onthutene ende te ontervene, te myns voersyden s'heeren abds behouf, na costume ende usage van den hove. Ende, mits dat hem, om dese saken te volcommene, voeghs behoufde, so wart hem daer vooght te wette ghegheven; ende aldaer so kende de voorsyde joncheer Jan van Haelewine met sinen wetteliken voeght, dat hy wel ende loyalike vercocht hadde, sonder eeneghe fraude, an eerweerdeghen vader in Gode minen heere den abdt van sente Pieters by Ghent, te zynder vorsyder kerken behouf, de zelve vornoemde drie leenen met al den vorseiden rechten: ende dit om

---

zo heb ic dese presente letteren bezeghelt met mynen properen zeghele uuthanghende. Dit was ghedaen up den 6.den dach van meye int jaer ons Heeren doen men screef 1398. *Getrokken uyt eenen geschrevenen charter-boek.*

eene sekere somme van penninghen die de vorsyde joncheer Jan van Haelewine met sinen voornoemden voecht, kende ontfaen te hebbene van minen vorseyden heere van sente Pieters; ende daer af de vorsyde joncheer Jan als erfachtich, ende ooc de vorsyde Mher Jan (in alsoe vele alst hem anclaf ende hy cause ofte intrest daer toe mochte hebben ut causen van der huweliker giften van mivrauwe zinen wive) : hun hielden content ende ghepayt, ende scholden daer af quite minen vorseyden heere van sente Pieters ende hem allen wien quittantie daer af toebehoorde metten rechte. Van welke voersyde drie leengoederen waren ghedaen drie wettelike sondachsche kerkgheboden van xiiij nachten te xiiij nachten, te drien parochiael kerken daer de drie leenen ligghen en ressorterên (*), in alle manieren dat men

---

(*) Binnen de prochie van Overmeersch, van welkers schautheetdom alhier bezonderlyk kwestie roert, bevond zig het goed gezeyd Ter Beke.

Verpagtinge van het goet Ter Beke anno 1323 smaendags naer sente Martinus dag.

Het si cont ende kenlyc allen den ghenen die nu sin ende hier na wesen sullen dat Pieter Utermersch heeft ghenomen in wetteliken pachte jeghen Ghilaine Hoymanne t'goet Ter Beke met husen, met lande, met weeden ende met anderen ghelaghen diere toe behoeren : uuteghesteken eene camere eenen solre ende eene stede in de scure, welke dinghen den vorseiden Ghislaine bliven sullen te siere nutscepen. Welke pacht begonste ende ghinc inne te Alrcheleghen daghe dat was int jaer ons Heeren als men screef M CCC ende XXII, ende sal duren van dien daghe vj jaere lanc volghende deen den anderen, ende dat elkes jaers omme xvj ponden parisise te gheldene telken Alderheylighen daghe, ende daer toe omme een half mudde corens, t'welke Pieter vorseit sal gheven jaerlike den ghenen dien ment schuldech es uten selven goede. Vort es te wetene dat Ghilain sal hebben jaerlike de heelft van den boemgaerde ende de helft van al den berninchoute dat commen sal van den selven goede, ende dat hout sal Pieter bringhen te Ghent te Ghilains huse vorseit. Voert so sal de vorsyde Pieter de husinghe houden te ghereke up sinen cost alsoese pachtre schuldech es te houdene metten rechte. Ende het es te verstane dat Pieter vorseit vant van desen vorseiden goede ghemest ende ghesaiet seven hondert roeden ende al dander land so vant hi brake; ende aldus es hyt schuldech te latene ten hende van sinen pachte. Voert vant

leengoede ghehouden van der voersyder kerken schuldech es te ghebiedene, die, wettelike ende ongheeallengiert bekent, quamen huter kerken. Ende naer desen drouch de voersyde joncheer Jan van Halewine met zynen voernoemden voeghet, de voernoemde drie leenen met allen hueren rechten ende toebehoerten, an den bailliu in handen alze in s'heeren handen, te myns voerseyden heeren ende kerken behouf; ende na dien updraghene ende overghevene, de voerseyde jonckheer Jan van Haelwine met sinen voerseyden voeght, ter maeninghe van my bailliu, ende wysdomme van ons mannen, was wettelic onthuut, ontherft ende ontgoed, met monde, met halleme ende met werpinghen, om die eeuwelic te dervene; ende wasser myne voerseyde heere van sente Pieters, in den name van ziner voerseyde kerken, ter zelver jeghenwordegher tyt, wettelic in verghift, gheherft ende ghegoedt alse in der voerseyder kerken ghecochte ende ghecreghene coepgoed, in vermeersinghen ende toelegghene van haren andren goede. Ende na dese, es joncvrauwe Jakemine van Hekelsbeke, wettelike gheselnede van joncker Jan van Haelwine

---

hi daer te sinen incommene twaelf hondert .s. stroos ende caf der af: ende alsoe vele sal hy Ghilaine weder laten int hof te sinen utfaerne ende daer toe een bint-voeder hoys. Ende de vorseyde Ghilain heeft gheleent Pietere vorseit te sinen incommene xlix schelinghen groeten tornoys, de welke Pieter den vorseiden Ghilaine sal wedergheven ende ghelden in ghereeden ghelde ende met beesten bi prisie van goeden lieden; en ware dat zake dat au de vorseide husinghe iet mesciede hi fauten van den vorseiden Pietere ofte bi sire messemeden (dat niet ghevallen moete): daer af soude de vorseyde Pietere wesen ghehouden; ende alle dese dinghen heeft Pietere vorseit bekent ende verclaert wel ende wettelike te houdene ende up hem, ende up al t sine so waer dat gheleghen es. Hier over waren gheroupen in orcontscepen hervachteghe liede in Ghent: Guillelm van Maelte ende Jacop van Massemine. Dit was ghedaen int jaer ons Heeren als men screef M CCC en XXIII s maendachs na sente Martinus dach in den winter. *Op den rugge van deze Cyrographe is geschreven :* Ontfaen in recorde bi den heere Janne Utenhove ende sinen ghesellen scepenen van Ghent anno XCX° mense aprilis.

voerseyt, met eenen wetteliken voeght haer gegheven in dese zake : mits dat hare voeght behoefde, commen voer ons bailliu ende mannen in een ghemaect hof, ende heeft met haren voerseyden voeght, ende bi biwesene ende consente van joncheer Janne haren man intsghelycx quite ghescholden minen voerseyden heere van sente Pieters, van al dies : zo dat sie hem nimmermeer heeschen mochte ut causen van den voerseyden leene met haren toebehoerten; ende kende hare met haren voerseyden voeght, van den selven coepe wel vernoucht ende ghepaeyt ende voerts heeft gherenonchiert ende es afgeghaen renunchierde ende ginc af van al den rechte van beilevinghe dat zoe hadde, of emmer meer soude moghen hebben an de voerzeyde drie leengoederen met haren toebehoerten by desen voernoemden voeght, of by andren die zoe namaels hebben mochte nu ende t eeuweliken daghen: alle exceptien gheweert : gheestelic of weerlic, ende specialike den rechte dat zeeght : generale renunciatie van geene weerde te zyne; ende gheloofte ende zwoer ten heleghen met haeren voernoemden voeght : te dezen leengoederen ende haren toebehoerten, nemmermeer te taelne no te sprekene in eeneghe manieren minen voerseyden heere twee penninghen te scaden, ofte hare twee penninghen te baten. Ende omme dat wy bailliu ende mannen boven ghenoemt, alle dese voerseyde dinghen ende elc point sonderlinghe kennen, ende weten dat zy voer ons ghedaen zyn : behouden s'heeren ende elc anders rechte, wel, wettelike ende al wettelike, met allen den wetteliken maeninghen ende vonnessen diere toebehoerden ghedaen te zine, ende met al dien dat menre by wette toe schuldech was te doene, naer rechte, wet, zede, costume ende usage van den hove van den mannen van sente

Pieters, ende dat sy schuldech zyn stede te houdene ende van weerden te blivene t'eeuweliken daghen in der manieren vorscreven, so hebben wy, ter beede ende neerendsten versoucke van beeden partien, den jeghenwordighen wettliecken t saertre bezeghelt elc van onslieden met zinen zeghele huuthanghende. Dit was ghedaen int jaer ons Heeren doe men screef dusentich vier hondert en vifthiene den twaelfsten dach van wedemaent. *Getrokken uyt eenen ouden charter-boek.*

Arrestum parlamenti Galliæ super discordiâ inter abbatem monasterii sancti Petri juxta Gandavum et Johannem comitem Flandriæ, orta ex eo quod consilium Flandriæ, tunc adhuc Insulis, dictum abbatem condemnaverat in forisfacto ducentorum nobilium, quia contra leges patriæ, ab yolentâ La Curtrusine *extorquerat ea quæ in instrumento super hoc confecto continentur. Parisiis 21 junii anno 1404.* (*)

Karolus Dei gratiâ Francorum rex. Universis præsentes litteras inspecturis salutem. Notum facimus quod, cum dilectus noster abbas monasterii

(*) *En aliud arrestum ejusdem curiæ hac eadem die prononciatum in causâ inter dictum abbatem et Jacobum de Lichtervelde supremum baillivum Flandriæ, qui comitis nomine, cuidam ex territorio sancti Petri bannito, in patriam redire permiserat.*

Karolus Dei gratiâ Francorum rex. Universis præsentes litteras inspecturis salutem. Notum facimus quod cum dilecti nostri religiosi : abbas et conventus ecclesiæ seu monasterii sancti Petri propè Gandavum, nobis exponi fecissent graviter conquerendo quod, licet dicta eorum ecclesia, per prædecessores nostros reges Franciæ, notabiliter et honorificè fundata et dotata extiterit pluribus juribus, terris, possessionibus, villis et domaniis in quibus dicti conquerentes habent omnimodam justiciam et jurisdictionem : altam scilicet mediam et bassam, baillivumque servientes, homines de fœdo, scabinos et allios officiarios pro eadem justiciâ et jurisdictione regendis et gubernandis : qui quidem baillivus, homines, scabini et alii officiarii, quoscumque malefactores in dictâ terrâ et jurisdictione prædictorum conquerentium delinquentes, tam civiliter quam criminaliter, secundum casus exigentiam, punire et ab eadem terrâ et jurisdictione in

sancti Petri juxta Gandavum in Flandriâ, in nostrâ parlamenti curiâ, contra carissimum patruum nos-

---

perpetuum vel ad tempus, prout casus exigit, bannire consueverunt, et ad causam hujusmodi ac alias debitè fuerunt et sunt ijdem conquerentes in possessione et saysina, ità quod, karissimus patruus noster dux Burgondiæ comes Flandriæ et Arthesij nec suus superior baillivus in dicto suo comitatû Flandrensi, cuicumque personæ à dictâ terrâ ac jurisdictione prædictorum conquerentium per eorum gentes et officiarios bannitæ, hujusmodi bannum seu bannimentum quittare seu remittere aut adnullare, ipsamque sic bannitam ad patriam et terram dictorum conquerentium reddere et restituere non possent neque deberent; et essent conquerentes in possessione et saisinâ prædictum patruum nostrum ac ejus superiorem baillivum in dicto comitatû Flandrensi, quotescumque contrarium præmissorum fecerint aut facere voluerint, impediendi, contradicendi, ac factum in contrarium reparari faciendi; prædictisque possessionibus et saisinis usi fuissent et gavisi conquerentes antedicti tam per se quam suos prædecessores, per tale ac tantum tempus quod de ejus contrario hominum memoria non extabat, et quod hoc sufficiebat ad bonas possessiones et saysinam acquirendas et retinendas. Nichilominùs dilectus noster Jacobus de Lichtervelde miles superior baillivus prædicti patrui nostri in dicto suo comitatû Flaudriensi, de præmissis notitiam habens, a certo tempore citrà, cuidam nominato Henrico de Deurle alias de Bughenzelle, per officiaros conquerentium prædictorum, a dictâ eorum terrâ jurisdictione et dominio, usque ad certum tempus suis exigentibus demeritis, banito, hujusmodi banuum seu bannimentum quitaverat et remiserat ac in patriâ ac terrâ ipsorum conquerentium restituerat eundem; qui dictam terram et patriam sub hoc prætextû adire et frequentare non verebatur nec veretur : de suis delictis, maleficiis et criminibus permanens impunitus in dictorum conquerentium maximum dampnum et præjudicium, ac ipsos in dictis suis possessionibus et saisinis impediendo et perturbando indebitè et de novo, ut dicebant; et ob hoc certas litteras, obtinuissent, quarum virtute prædictum patruum nôstrum, ad personam Johannis Cati locum tenentis sive procuratoris substituti procuratoris generalis ipsius patrui nostri in Flandriâ (qui substitutus, pro ac nomine præfati patrui nostri ad executionem litterarum prædictarum se opposuerat) : ad dies bailliviæ Ambianensis nostri parlamenti novissimè præteriti, adjournari fecissent : causas oppositionis prædictæ dicturum et allegaturum, præfatisque religiosis responsurum ac ulterius super contentis in dictis litteris et eorum dependicijs processurum et facturum quod foret rationis. Dictis verò conquerentibus in dictâ nostrâ parlamenti curiâ comparantibus xxiij.â die januarii anno Domini M° CCCC° secundo, (prædicto patruo nostro tamquam pari Franciæ pro suis causis litigandis et expediendis assignata et more solito publicata, dum de causis suis et de prædictâ bailliviâ Ambianensi ordinariè agebatur), præfatus patruus noster tam in dictâ curiâ nostrâ, quam ad hostium cameræ dicti parlamenti, per Radulphum de Gargijs hostiarium ejusdem, more consueto evocatus, non comparuisset nec alius qui pro ipso occupare ac se gerere et procedere vellet in dictâ novitatis causâ : quinijmo magister Jacobus ferri dicti patrui nostri procurator, super hoc et de ipsius curiæ præcepto, accer-

trum ducem Burgundiæ, comitem Flandriæ et Arthesy proponi fecisset quod, licet dicta ecclesia

---

situs et sommatus, dictæ curiæ nostræ exposuisset quod de dictâ causâ non erat oneratus nec se præsentaverat pro eodem : quapropter memorati conquerentes, defectum contra ipsum patruum nostrum sibi dari et exindè etiam utilitatem eisdem adjudicari, ac provisionem fieri per dictam nostram curiam petijssent et cum instantiâ requisijssent. Quæ quidem curia, cum maturiore examine procedere volens in hac parte, visis prædictis querimoniæ litteris adjornamentisque, ac expletis et munimentis, per ipsos conquerentes, unà cum eorum requestâ in scriptis super defectû et provisionibus quas sibi concedi et fieri petebant, eidem curiæ nostræ traditis, prædictum defectum eisdem religiosis pro tunc minimè concessisset et ex causâ; sed dumtaxat litteras adjournamenti quarum virtute præfatus patruus noster fuisset iteratò in dictâ nostrâ curiâ, ad dies bailliviæ Ambianensis nostri præsentis parlamenti adjornatus, dictum defectum eisdem conquerentibus, si fieri debebat, dari et concedi, et eo casû ipsius utilitatem adjudicari visurus, et aliter sicut antea processurus et facturus quod jus esset; cum inthimatione quod, sive ad dictos dies, dictus patruus noster compararet, seu pro eo alium mitteret sive non, præfata curia nostra tunc tam ad dicti defectûs concessionem, quam utilitatis adjudicationem vel alias procederet in hujusmodi negocio prout esset rationaliter faciendum, ipsius patrui nostri absentiâ non obstante. Quibusquidem diebus eidem patruo nostro ut præfertur assignatis advenientibus, et potissimè xviij.â die martii noviter elapsi (quâ die de causis dictæ bailliviæ Ambianensis et præsertim de Rotulo causarum ipsius patrui nostri ordinariè agebatur), idem patruus noster contra dictos conquerentes se minimè præsentasset, nec (licet in dictâ nostrâ curiâ et ad hostium cameræ ejusdem, per Johannem Maignier ipsius parlamenti hostiarium, dictâ die xviij sicut anteà fuisset evocatus) comparuisset aut alius pro ipso, et quod ob hoc per dictos conquerentes, defectum contra prædictum patruum nostrum per dictam nostram curiam sibi dari et concedi instantissimè et ut aliter requisijssent, ac ex indè talem eisdem adjudicari utilitatem : videlicet quod ipsi in dictis suis possessionibus et saisinis et earum quibuslibet manutenerentur et conservarentur, manusque nostra ac omne impedimentum in contrarium possessionum prædictarum apposita, levaretur et amoveretur ad ipsorum conquerentium utilitatem; dictusque insuper patruus noster, ad cessandum de cæterò et cessare faciendum ab omni impedimento et ad permittendum dictos conquerentes, prædictis suis possessionibus et saisinis uti et gaudere pacificè, ac in eorum expensis, condempnaretur et compelleretur, aut alia talis eisdem adjudicaretur utilitas, qualis discretioni dictæ nostræ curiæ videretur secundum usum et stilum ejusdem curiæ in tali casû notoriè observatos : pluresque rationes et facta ad hæc allegando. Quæquidem curia nostra, postquam dictos conquerentes, ad tradendum penes ipsam suas litteras, adjornamenta, expleta et alia munimenta de quibus se juvare intendebant appunclasset, visis prædictis litteris adjornamentis et munimentis pœnes eamdem curiam nostram traditis, consideratis etiam et attentis diligenter omnibus circa præmissa considerandis et quæ dictam curiam nostram in hac parte movere poterant

sit et fuerit una de notabilioribus ecclesiis comitatûs Flandrensis, per prædecessores nostros Franciæ reges magnificè, notabiliter et ab antiquo : præsertim ante erectionem patriæ Flandrensis in comitatum, fundata et variis juribus, nobilitatibus, prærogativis, præeminentiis, terris, villis et possessionibus in dictâ patriâ dotata in quibus ipse abbas et conventus ejusdem monasterii soli et in solidum habuerunt et habere consueverunt omnimodam justiciam ; altam scilicet et mediam et bassam, baillivumque et homines feodales, scabinos et alios officiarios pro ipsis justiciâ juribus et possessionibus, in et sub resserto et superioritate nostris regendis, excercendis et gubernandis ; et inter suas prærogativas et nobilitates, quadam prærogativâ et nobilitate, tam per se quam suos prædecessores, a tanto tempore quod de ipsius contrario hominum memoria non exstabat, pacificè et notoriè usus et gavisus fuerit dictus abbas : videlicet quod, si aliquis a terrâ et patriâ dictorum religiosorum per eorum baillivum, homines aut scabines banitus fuerat, idem abbas ejusmodi bannum pro bono justiciæ in emendas honorabiles convertere poterat et mutare. Hijs tamen non obstantibus, procurator generalis dicti patrui nostri in dicto suo comitatû Flandrensi,

---

et debebant, præfata curia nostra dictis conquerentibus, adversus prædictum patruum nostrum ducem Burgondiæ comitem Flandriæ et Arthesii, defectum, et ex eodem defectû talem utilitatem eisdem adjudicavit et adjudicat, per arrestum, videlicet : quod ipsi conquerentes manutenebuntur et conservabuntur in suis possessionibus et saysinis superius propositis, ipsosque eadem curia nostra manutenuit et conservavit ac manutenet et conservat : amoto abindè omni impedimento, ac manû nostrâ levatâ ad eorum conquerentium utilitatem. Et per idem arrestum præfata curia nostra, dictum patruum nostrum in expensis conquerentium prædictorum condempnavit et condempnat : earumdem impensarum taxatione curiæ nostræ memoratæ reservatâ. In cujus rei testimonium præsentibus litteris nostris jussimus apponi sigillum. Datum Parisiis in parlamento nostro xxj.â die junii anno Domini millesimo quadringentesimo quarto, et regni nostri vicesimo quarto. *Excerptum ex antiquo cartulario.*

ratione sive causâ certæ ymaginis et reparationis in prædictâ sancti Petri ecclesiâ per yolentam *La Curtraisine*, dictam de Melle domicellam (quæ, nonnullis exigentibus delictis et injuriis per ipsam, in personam baillivi dictorum religiosorum, in eorum terrâ et jurisdictione de Lettelhoutem suum officium exercendo commissis et perpetratis, a terrâ ipsorum religiosorum, per eorum baillivum et homines bannita fuerat ad perpetuam rei memoriam) appositæ pro emendâ honorabili (ad quam contemplationem et ad requestam nonnullorum parentum et amicorum ipsius yolentis, dictus abbas, hujusmodi bannum seu bannimentum converterat et mutaverat) præfatum abbatem, coram gentibus consilii dicti patrui nostri, per ipsum in suâ camerâ de Insulis ordinatis et deputatis, dicto procuratori patrui nostri memorati super præmissis responsurum convenire fecisset et adjornari. Coram quibus partibus hinc indè comparantibus, proposuisset ipsius patrui nostri procurator jam dictus : prædictam representationem pro emendâ in dictâ ecclesiâ, et ex ordinatione dicti abbatis appositam, fuisse contra nobilitates et prærogativas dicti patrui nostri comitis Flandrensis : hoc contra dictum abbatem interprætando, et ob hoc conclusisset, ad finem : quod idem abbas in summam mille nobilium, erga prædictum patruum nostrum, condempnaretur, prædictaque representatio demoliretur et amoveretur. Dicto abbate ex adverso proponente : quod ipse, ex regali fundatione, et per hoc subditus noster existebat, quodque utendo juribus et prærogativis dictæ suæ ecclesiæ, præmissa fecerat et ea tam per se quam per suos prædecessores facere consueverat, et de hoc in possessione et saisiniâ fuerat : facta sua, si opus fuerat, probare offerendo, ac facta procuratoris nostri dicti patrui negando. Quæquidem gentes, partes prædictas, ad

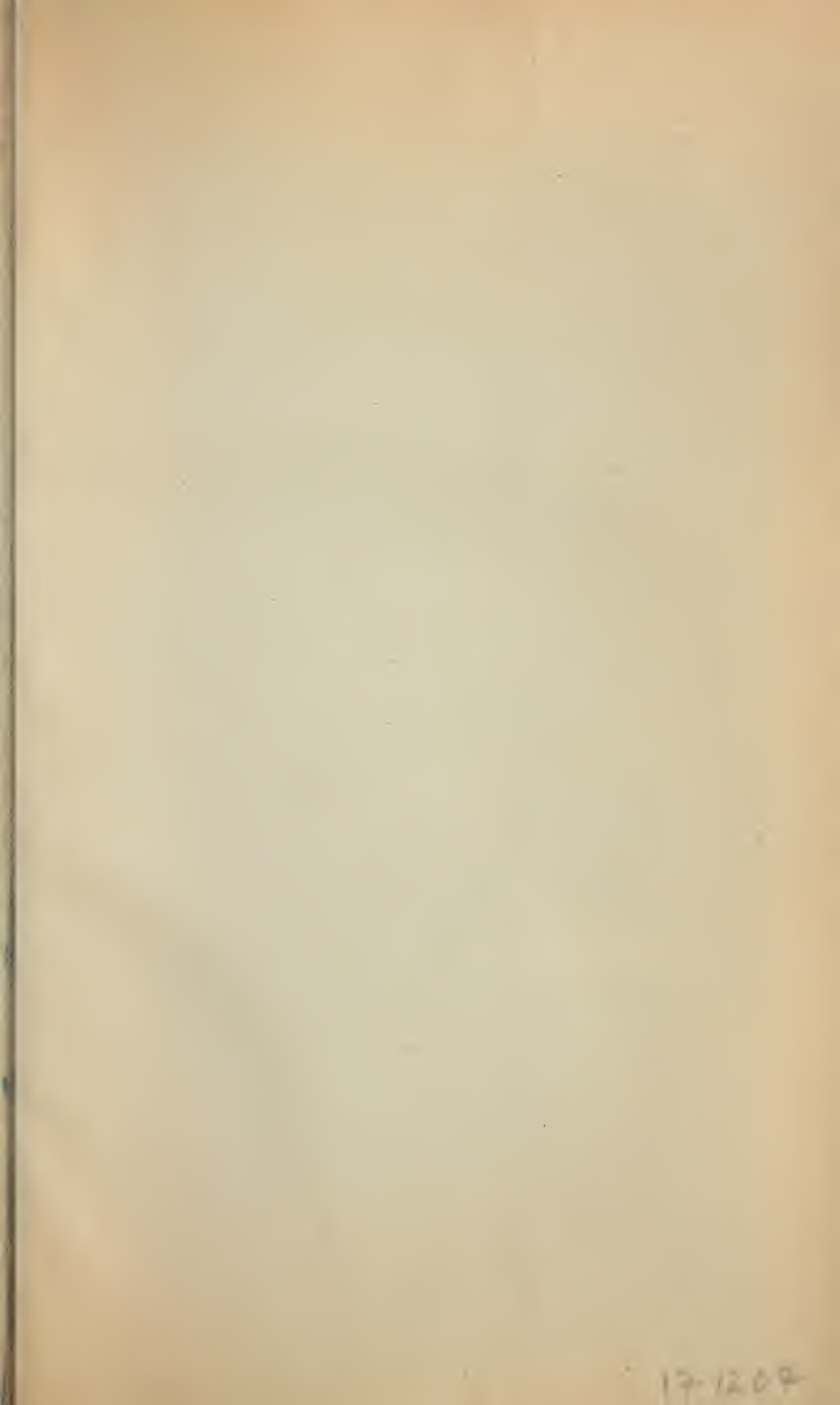
scribendum facta et rationes suas per modum memoriæ appunctassent, et certam diem eisdem, ad tradendum coram ipsis in prædictâ camerâ Insulensi dictas memorias assignassent; et in tunc fuisset processus, quod, prædictis scripturis per modum memoriæ pœnes dictam cameram Insulensem traditis, ac die ad audiendum jus, partibus assignata. Præfatæ nostræ gentes credentes ipsum abbatem a remedio appellationis excludere, ipso abbate inscio et ignorante, quandam sententiam : si sententia dici mereatur, in villâ de Alosto, a dictâ villâ Insulensi omninò separata et extra regni nostri metas situata, xxj die februarii anni Domini millesimo quadrigentesimo primo vel circiter, protulissent, per quam prædictum abbatem (omissâ declinatoria per ipsum proposita et veritate factorum per ipsas partes propositorum minimè inquisitâ) in summam ducentorum nobilium erga prædictum patruum nostrum ducem Burgundiæ comitem Flandriæ condempnassent, ac prædictam representationem demoliri et amovere ordinassent. De quâ quidem summâ præfatus abbas, statim quod ad sui noticiam devenerat, ad nostram prædictam parlamenti curiam appellasset, et adjornamentum causâ appellationis obtinuisset ac exequi fecisset ad dies baillivii Ambianensis nostri parlamenti ultimo præteriti. Quâ appellatione non obstante, sed contra ipsius tenorem attemptando, gentes et officiarii dicti patrui nostri, temporalitatem dictorum religiosorum usque ad dictam ducentorum nobilium summam expletassent et occupassent, ac plura alia gravamina et excessus, prædictis abbati et ecclesiæ sancti Petri ex regali fundatione ut prefertur existenti, intulissent; quibus diebus advenientibus, præfatus abbas se debitè præsentasset et comparuisset adversus patruum nostrum antedictum : potissimè xxiij.[a] die jannuarij anno Domini M CCCC.[o] secundo

(ipsi patruo nostro tamquam pari Franciæ pro suis causis litigandis et expediendis assignata, et antea publicata, cum de causis suis et de prædictâ baillivià Ambianensi ordinariè agebatur) quâ die præfatus patruus noster, tam in dictâ curiâ nostra quam ad hostium dicti parlamenti cameræ, per Radulphum de Gargijs hostiarium ejusdem, ut moris est, evocatus, non comparuisset nec alius qui pro ipso occupare ac se gerere et procedere vellet in dictâ appellationis causâ : quinymo magister Jacobus Servas, ipsius patrui nostri in dicto nostro parlamento procurator, super hoc, de ipsius curiæ præcepto, accersitus et sommatus, eidem nostræ curiæ exposuisset, quod de dictâ causâ non erat oneratus nec se præsentaverat pro eodem. Qua propter memoratus abbas defectum contra patruum nostrum sibi dari, et exindè certam utilitatem eidem adjudicari ac provisionem fieri per dictam nostram curiam petijsset et cum instantiâ postulasset. Quæ quidem curia nostra, cum maturiore examine procedere volens, in hac parte ordinasset et appunctasset : quod dictus abbas pœnes dictam nostram curiam, sua adjornamenta et expleta, ac litteras et munimenta de quibus se juvare vellet, unà cum ejus requestâ in scriptis super defectû et provisionibus, quas sibi fieri et concedi petebat, traderet; ipsis autem traditis, et per dictam nostram curiam visis, ac consideratis diligenter omnibus considerandis, præfata curia nostra, prædicto abbati, dictum defectum per eum contra patruum nostrum prælibatum ut præmittitur in dictâ appellationis causâ requisitum, concessisset, et litteras quarum vigore fuisset iteratò dictus patruus noster in dictâ nostrâ curiâ, ad dies prædictæ Ambianensis bailliviæ nostri præsentis parlamenti adjornatus : prædicti defectûs utilitatem adjudicari visurus, ac ulterius super præmissis et ea tangentibus, si opus

esset, processurus et facturus quod ratio suaderet: cum intimatione quod, sive ad dictos dies idem patruus noster compararet seu pro se alium mitteret sive non, præfata curia nostra tunc, ad prædicti defectûs utilitatem judicandum, aut aliter procederet in hac parte prout esset rationabiliter faciendum, ipsius patrui nostri absentiâ non obstante. Quibus quidem diebus eidem patruo nostro ut præfertur assignatis advenientibus, et præsertim xviij.[a] die martii novissimè lapsi (quâ die de causis dictæ bailliviæ Ambianensis, et maximè de rotulo causarum ipsius patrui nostri in diario agebatur) idem patruus noster, contra dictum abbatem se minimè præsentasset nec (licet, in dictâ nostrâ curiâ, et ad hostium cameræ ejusdem, per Johannem Niaignier ipsius parlamenti nostri hostiarium, ipsâ die xviij.[a] prout alia evocatus), comparuisset aut aliquis pro ipso, et ob hoc præfatus abbas, secundum defectum contra prædictum patruum nostrum, per dictam nostram curiam sibi dari et concedi instantissimè et ut anteà requisijsset, ac exindè talem sibi adjudicari utilitatem, videlicet : quod, prædicta sententia si talis dici mereatur, nulla ac nullius valoris aut saltem tortionaria et iniqua diceretur et declararetur, et ut talis ac quidquid indè secutum extiterat, revocaretur et annullaretur, et ad hoc dictus patruus noster condempnaretur ac compelleretur, et aliàs idem patruus noster ab utilitate dictæ suæ sententiæ caderet et repelleretur; diceretur que et pronunciaretur : malè per dictas gentes suas judicatum et benè per dictum abbatem appellatum fuisse; ac, faciendo id quod fecisse debuissent eædem gentes : quod ab impetitionibus et demandis procuratoris ipsius patrui nostri, dictus abbas absolveretur; et insuper quod, omne id quod, prætextû prædictæ sententiæ, per gentes et officiarios sæpe dicti patrui nostri a dicto abbate

perceptum et levatum extiterat, suaque temporalitas sibi ad plenum redderetur et restitueretur, ac quod in ejusdem abbatis dampnis, interesse et expensis, præfatus patruus noster condempnaretur; aut alia talis sibi adjudicaretur utilitas, qualis discretioni dictæ nostæ curiæ videretur secundum stilum et communem observatiam ejusdem curiæ : pluresque rationes et facta ad hæc allegando. Ipsa verò curia nostra postquam dictum abbatem, ad tradendum pœnes ipsam, suas litteras, defectum, adjornamenta, expleta et alia munimenta de quibus se juvare intendebat, appunctasset; visis prædictis litteris, defectû, adjornamentis et munimentis pœnes eamdem curiam nostram traditis, consideratis etiam et attentis diligenter omnibus circa præmissa considerandis et attendendis, et quæ dictam curiam nostram in hac parte movere poterant et debebant, præfata curia nostra dicto abbati, secundi defectûs adversus dictum patruum nostrum, per arrestum, adjudicavit et adjudicat utilitatem : videlicet quod idem patruus noster comes Flandrensis ab utilitate dictæ suæ sententiæ ceciderat et cecidet; et per idem arrestum præfata curia nostra, dictum patruum nostrum ad reddendum et restituendum abbati supradicto, omne id quod ex parte ipsius patrui nostri, prætextû seu virtute prædictæ suæ sententiæ ab eodem abbate seu ejus bonis captum extitit et levatum, ac in expensis ejusdem abbatis condempnavit et condempnat : supradictâ expensarum tauxatione curiæ nostræ memoratæ reservatâ. In cujus rei testimonium præsentibus litteris nostris jussimus apponi sigillum. Datum Parisijs in parlamento nostro xxj.[a] die junij anno Domini millesimo quadrigentesimo quarto et regni nostri vicesimo quarto. *Excerptum ut supra.*

FINIS.

17-1207

